

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

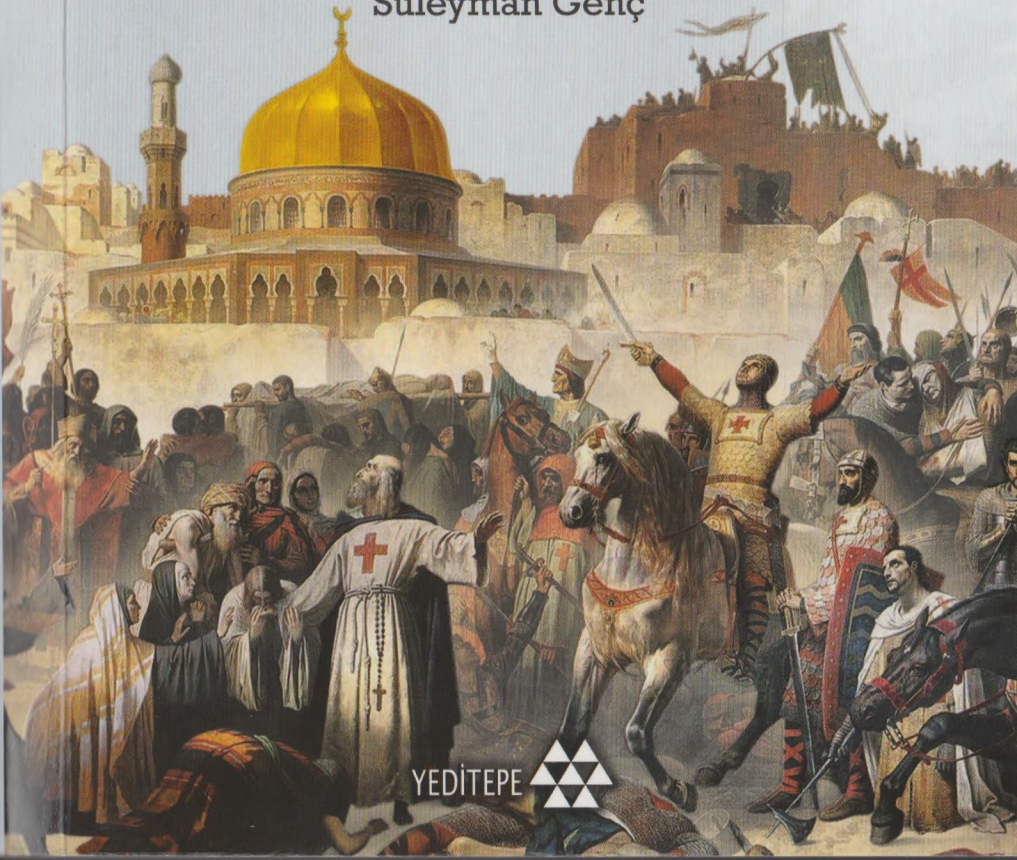
- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

RAIMUNDUS AGUILERS

HAÇLILAR KUDÜS'TE

Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi

Yayına Hazırlayan
Süleyman Genç

YEDİTEPE

HAÇLILAR KUDÜS'TE

Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi

Raimundus Aguilers

HAÇLILAR KUDÜS'TE

Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi

Eserin Orijinal Adı: Historia Francorum Qui Ceperunt Iherusalem

Raimundus Aguilers

Çeviri ve Yayına Hazırlayan

Süleyman Genç

Editör

Sahure Ergüzel

©Yeditepe Yayınevi

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Sertifika No: 16427

ISBN: 978-605-2070-89-5

Yeditepe Yayınevi: 425

Araştırma- İnceleme: 328

1. Baskı: Nisan 2019

Sayfa Düzeni

Adem Şenel

Kapak Tasarımı

Sercan Arslan

Baskı-Cilt

Şenyıldız Yay. Matbaacılık Ltd.Şti.

Gümüşsuyu Cad. Işık Sanayi Sitesi C Blok No:102 - Topkapı / İstanbul

Tel: 0212 483 47 91-92 (Sertifika No: 11964)

YEDİTEPE YAYINEVİ

Çatalçeşme Sok. No: 52/1 34410 Cağaloğlu-İstanbul

Tel: (0212) 528 47 53 Faks: (0212) 512 33 78

www.yeditepeyayinevi.com / bilgi@yeditepeyayinevi.com

HAÇLILAR KUDÜS'TE

Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi

Raimundus Aguilers

Çeviri ve Yayına Hazırlayan: **Süleyman Genç**

Süleyman Genç

1980’de Trabzon’da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini aynı şehirde sırasıyla Kurtuluş İlkokulu, Kanuni Ortaokulu ve Fatih Lisesinde tamamladıktan sonra lisans eğitimini 2002’de Selçuk Üniversitesi İngilizce Öğretmenliği bölümünde tamamladı. Aynı yıl MEB bünyesinde İngilizce Öğretmeni olarak çalışmaya başladı.

2013 yılında Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları alanında Yüksek Lisans eğitimine başladı. 2017’de “Albertus Aquensis’in *Historia Ierosolimitana* Adlı Eserine Göre I. Haçlı Seferi” adlı teziyle yüksek lisansını tamamladı. Eğitimciliğinin yanı sıra çevirmenlik de yapan Süleyman Genç, yirminin üzerinde araştırma-inceleme, tarih ve edebi kitabın çevirisini de yapmıştır. Çevirdiği eserler arasında, *Truva Savaşı*, *Keşifler Atlası*, *Selahaddin* ve çok sayıda kurgu eseri vardır.

Halen MEB bünyesinde İngilizce Öğretmenliği görevine devam eden yazar, tercüme faaliyetleri dışında bilhassa ilgi duyduğu Haçlı Seferleri alanındaki araştırmalarını ve ilk dönem kaynaklarının dilimize kazandırılması çalışmalarını sürdürmektedir.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	7
GİRİŞ	11
KUTSAL SAVAŞ DÜŞÜNCESİNİN ARKA PLANI.....	14
RAİMUNDUS'UN HAYATI	25
HISTORIA FRANCORUM'A GENEL BİR BAKIŞ.....	29
KUTSAL MIZRAK HADİSESİ.....	41
KUDÜS'ÜN FRENK FATİHLERİNİN TARİHİ.....	49
Slavyonya Üzerinden İlerleyiş ve Rumların İhaneti.....	50
Rum Diyarı'nda Yolculuk ve	
Raymond St. Gilles ile Alexios'un İlişkileri.....	53
İznik Kuşatması ve Romanya'ya Geçiş	58
Antakya Ablukası ve Kuşatmanın İlk Safhası	67
II. Antakya Kuşatmasının İkinci Safhası ve	
Ablukanın Daraltılması.....	79
Antakya'nın Ele Geçirilmesi	90
Antakya'nın Kürboğa Tarafından Muhasarası ve	
Kutsal Mızrak'ın bulunuşu.....	97
Kürboğa'nın Hezimetini	108
Adhémar'ın Ölümü ve Görüntüler Hakkında Haberler	118
El-Bâre ve Ma'arratünnumân'ın Zaptı	127
Yolculuğa Devam Edilmesi ve	
Arka Muhasarasının İlk Safhası.....	146
Görüntüler ve Kutsal Mızrak İçin Ateşle İmtihan	159
III. Arka Kuşatmasının Kaldırılması ve	
Kudüs Yolculuğuna Devam Edilmesi	171
HAÇLILARIN ÖLDÜRÜLMESİ İÇİN	
MEKTUP TAŞIYAN GÜVERCİN HAKKINDA	186
Kudüs'ün Muhasarası ve Zaptı	188
Kudüs'ün Zaptının Akabinde Vuku Bulan	
Hadiseler ve Aşkelon Muharebesi.....	211
KAYNAKÇA	222

ÖN SÖZ

Müslümanların Hristiyan güçleriyle ilk karşılaşmaları, Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde Mûte Savaşı'yla gerçekleşmiştir. Müslümanlar, Hulefâ-i Râşidîn ve Emevîler dönemlerinde gerçekleşen fetihlerle İspanya üzerinden Batı Avrupa içlerine kadar ilerlemiştir. Emevîlerin yıkılışının ardından Abbasîler döneminde Müslümanların Avrupa'daki hâkimiyetini Endülüs Emevîleri sürdürmüştür. Ancak Müslümanların bu fetih hareketleri sırasında Avrupa'daki devletlerin bir araya gelerek karşı saldırıya geçmeleri söz konusu olmamıştır. Onuncu asırda ortaya çıkıp gelişen bir Hristiyan tarikatı olan ve Papalığın dünyevî gücünü artırmayı gaye edinen Cluny Tarikatı'nın Hristiyan Dünyası'nda söz sahibi olmasıyla bu durum değişmiştir. Papalığın bu yeni stratejisinin en belirgin sonucu Haçlı Seferleridir.

"Kutsal Toprakları Kurtarma" sloganıyla 1095 yılında Clermont Konsili'yle fitili ateşlenen Kudüs hedefli Haçlı Seferleri Dönemi, 1291'de Akkâ'daki son Latin yerleşiminin Müslümanların eline geçmesiyle son bulmuştur. Bu dönemde dokuz büyük seferin yanı sıra Halkın/Köylü Haçlı Seferi, 1101 Haçlı Seferi gibi birçok küçük teşebbüs gerçekleşmiştir. Siyasî, askerî, toplumsal, ekonomik ve dinî birçok nedeni olan bu seferlerin ardındaki en büyük güç Papalık olmuştur. Papalık ve Avrupa Hristiyanları açısından sadece birinci ve kısmen üçüncü seferlerde başarı elde edilmiş, diğer teşebbüslerin tamamı başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Bununla birlikte çok sayıda nedeni olan bu seferlerin gerek Avrupa ve yerel Hristiyan halk için gerekse Bizans ve İslam dünyası için etkileri asırlar boyu sürecektir sonuçları olmuştur. Genel olarak tüm aktörler için menfi sonuçlar doğuran Haçlı Seferleri, bilhassa hedefindeki İslam dünyasında çok derin izler bırakmıştır. Müslüman beldeler yağmalanıp halk tüyler ürperten biçimde katledilmiş, asırların medeniyet mirası talan edilip yok edilmiştir. İslam coğrafyasında kurulan Urfa, Antakya, Kudüs ve Trablus Latin devletlerinin yeniden Müslüman egemenliğine girmesi yaklaşık iki asır sürmüştür. Haçlıların tüm kazanımlarını birinci seferde elde etmiş olmaları, bu seferin ehemmiyetini fazlasıyla artırmaktadır.

Bu derecede önemli bir hadisenin akademik çalışmalarda da aynı şekilde karşılık bulması pek tabiidir. John H ve Laurita Hill, Raimundus'un *Historia Francorum*'unun İngilizce neşri olan çalışmalarının önsözünde 1958 yılına dek Haçlı Seferleri alanında Batı'da yapılan çalışmaların sayısını 5362 olarak vermektedir. Ne var ki bu konuda ülkemizde yapılan çalışmaların sayısının binlerle ifade edilmek şöyle dursun henüz görgü şahidi Latince kaynakların etraflıca değerlendirilmesi ya da Türkçe'ye tercümesi dahi tamamlanmış değildir.

Bunun yanında günümüz tarihçilerinin Haçlı Seferleri'ni, "Aşk Eylemi" ya da "İntikam Eylemi" yahut "mecbur kalınan bir savunma savaşı" gibi temellere oturtarak yeni bir savunmacı yaklaşım içerisinde oldukları dikkat çekicidir. John Riley-Smith, Susanna Troop, Peter Frankopan, Conor Kostick, Susan B. Edgington, Thomas Madden gibi son dönem tarihçileri bu akımın en başarılı araştırmacılarıdır. Haçlı Seferi olgusunun makul bir kendini savunma hareketi ve dönemin asıl saldırgan gücünün Müslümanlar olduğu, Hristiyanların kendilerini ve dindaşlarını Müslümanların mezaliminden korumak için yurtlarını ve sahip oldukları her şeylerini geride bırakıp meşakkatli bir yolculuğa çıkmaları şeklinde özetlenebilecek bu yeni akım aslında bir anlamda Haçlı Seferi/Kutsal Savaş

düşüncesinin hortlatılmaya ya da diri tutulmaya çalışılması gayretinden başka bir şey değildir. Türk-İslam dünyasının bu yeni rüzgâr karşısında durabilmesi, yeni -ya da yeniden ısıtılan- bu söylemlere cevap verebilmesi ancak o dönemde yaşananları öğrenmesiyle mümkün olabilecektir. Bu anlamda tüm dönem kaynaklarının tercümesi ve tahlilini amaçlayan serinin ikincisi olan elinizdeki bu çalışmanın büyük bir eksikliği kapatacağı ümidini taşısak da önümüzde kat edilecek daha çok yol olduğu muhakkaktır.

Birinci Haçlı Seferi'nin görgü şahitleri tarafından yazılmış üç kronikten birini, *Historia Francorum Qui Ceperunt Jerusalem*, merkezli ilk Türkçe araştırma olan bu çalışmada Hill'in neşri temel alınmıştır. Giriş bölümünde Raimundus ve eseri incelenmiş, *Historia Francorum*'un genel bir değerlendirilmesi yapılmıştır. Bunun yanında açıklanması için dipnotların yeterli olmayacağı düşünülerek Kutsal Savaş düşüncesinin doğuşuna ve Kutsal Mızrak hadisesine bu bölümde ayrı birer başlık açılmıştır. İkinci bölümden itibaren ise Raimundus'un eserinin tercümesi verilmiştir. Raimundus'un verdiği / vermediği bilgiler dipnotlarda değerlendirilmiş, diğer dönem kaynaklarıyla kıyaslamalar yapılmıştır.

Raimundus'un eseri için, zaman, tatil, mesafe tanımadan zahmete girerek tezini paylaşma nezaketi gösteren John France'e teşekkürü bir borç biliyorum.

Ancak her şeyden öte bu çalışmanın hazırlanmasında bana her türlü desteği sunup yol gösteren, bu uzun ve meşakkatli yolda daima destek olan yardımını esirgemeyen aileme çok teşekkür ederim.

Süleyman Genç

2018

GİRİŞ

Birinci Haçlı Seferi, İslâm dünyasında çok derin etkiler bırakmış olmasına karşın yeterince irdelenmemiştir. John Hugh Hill ve Laurita L. Hill (bundan sonra sadece Hill olarak kullanılacaktır.) haklı olarak dönemin kilise kayıtlarında basit bir yıldız kaymasına ayrılan bölümlerle Kudüs'ün fethine ayrılan kısmın birbirleriyle yarıştığını belirterek konuyla ilgili kaynak eksikliğinden yakınmaktadır.¹ Oysa dönemin İslâm kaynaklarında durum çok daha vahimdir. Bu nedenle Birinci Haçlı Seferi araştırılırken çağdaş Latin kaynaklara başvurmak zorunludur. Birinci Haçlı Seferi'nin Latin vakayinâme yazarları, Fulcherius Carnotensis, müellifinin ismi bilinmediği için Anonim Haçlı Tarihi olarak da bilinen *Gesta*, Peter Tudebodus, Raimundus Aguilers, Guibertus Novigenti, Radulphus Cadomensis, Robertus Monachus, Ekkehard von Aura, Albertus Aquensis ve Willermus Tyrensis'tir.

Mezkûr yazarlardan sadece dördü Birinci Haçlı Seferi'ne katılmışlardır. Bunlar, *Gesta*'nın adı bilinmeyen yazarı, Raimundus Aguilers, Peter Tudebodus ve Fulcherius Carnotensis'tir. Bu eserlerden en meşhuru olan *Gesta*, büyük ihtimalle bir Norman

1 Raymond D'Aguilers. *Historia Francorum Qui Ceperunt Iherusalem*, nşr. John Hugh Hill ve Laurita L. Hill, *The American Philosophical Society*, Philadelphia 1968, s. 2.

şövalyesi tarafından yazılmıştır. Bohemund'un ordusunda yer alan müellif, Norman kontunun Antakya'da kalması üzerine Kudüs'e gidenlere katılmıştır. Muhtemelen nispeten daha alt tabakadan biri olması yüzünden dili ve üslubu konusunda daha yazıldığı dönemde sert eleştirilere maruz kalmıştır; öyle ki Guibertus Novigenti, Robertus Monachus gibi aslında sefere iştirak etmeyen kronikçiler *Gesta*'nın avamî dilini edebileştirme amacıyla mezkûr eseri temel alıp kroniği yeniden yazmışlardır.

Diğer vakayinâme yazarlarından Peter Tudebodus hakkında Fransa'nın Poitou bölgesinden bir rahip olduğu ve Birinci Haçlı Seferi'ne bizzat katıldığı dışında bilgi mevcut değildir. August C. Krey, sadece Raimundus Aguilers'ten ilaveler ve müellifin kendi tanıklığına ait birkaç gözlem dışında isimsiz yazarın eserinin aynısı olduğunu ve Tudebodus'un eserinin "en fazla *Gesta*'nın bir tanık tarafından teyidi olarak görülebileceğini" belirtir.²

Birinci Haçlı Seferi'nin görgü şahidi, vakayinâme yazarlarından Fulcherius, Haçlı Seferi yolculuğuna Normandiya Dükü Robert ve Stephen de Blois'nin ordusunda başlamıştır. Fulcherius daha sonra Godfrey de Boulogne'ın kardeşi Baudouin'in (Baldwin) kuvvetlerine katılarak ana ordudan ayrılıp Kilikya ve Ermeniyeye bölgesinde ilerlemiş, maiyetinde olduğu Baudouin'in Urfa Haçlı Kontluğu'nu kurmuş olması nedeniyle ana ordunun Antakya ve Kudüs kuşatmalarına katılamamış, bu konulardaki bilgileri başkalarından edinmiştir.

Kudüs Krallığı'nın on ikinci asır tarihi için temel başvuru kaynağı konumunda olan Willermus Tyrensis, eserinin ilk bölümü için Albertus Aquensis'in eserini ve yer yer Raimundus Aguilers'i yegâne kaynaklar olarak kullanmıştır. Kudüs Kralı Amaury (1163-1174) ve IV. Baudouin (1174-1185) döneminde yaşayıp Sur Başpiskoposluğu görevini yürütmesi, Bizans İmparatoru Manuel Komnenos'la görüşmek için elçi olarak

2 Krey, August C, *The First Crusade The Accounts of Eye-witnesses and Participants*, Princeton University Press, Princeton 1921, s. 11.

görevlendirilecek kadar diplomaside etkin biri olması ve krala çok yakın olması, eserini bilhassa kendi dönemi için çok kıymetli bir kaynak haline getirmişse de Birinci Haçlı Seferi için ikincil kaynak konumundadır.

Albertus Aquensis'in *Historia*'sı ise dönem kaynakları içerisinde en teferruatlısı ve hacimlisidir. 1095 yılında Kutsal Savaş çağrısı ile başlayan *Historia*, 1119 yılındaki hadiselerle sona ermektedir. Albertus sefere doğrudan iştirak etmemiş, eserini seferden dönenlerin görgü şahitlerine dayandırmıştır.

Diğer vakayinâme yazarı Ekkehard'ın asıl özelliği, 1101 Haçlı Seferi'nin görgü şahidi tek kronikçi olmasıdır. Ekkhard, Birinci Haçlı Seferi'ni özetlerken ise Haçlı kontlarının Papa'ya yazdığı mektubu ve Kudüs'te gördüğü bir kitapçığı esas almıştır.

Birinci Haçlı Seferi'nin diğer bir görgü şahidi, vakayinâme yazarı Raimundus Aguilers'tir. Pontius de Baladuno adında bir şövalyeyle birlikte yazmaya başladığı *Historia Francorum Qui Ceperunt Jerusalem* adlı eseri, dönemin en kıymetli kaynaklarından biri olmasına karşın her nedense genelde ihmal edilmiştir.

Bunlar dışında seferin Ermeni bölgesindeki etkilerini ve Ermeni halkın Kutsal Savaş algısını Urfalı Mateos'tan, Süryaniler üzerindeki etkileri ve Süryanilerin bakışını *Anonim Süryani Vakayinamesi*'nden, Haçlıların Avrupa'da yaptıkları Yahudi Katliamı için olayların görgü şahitleri olan Solomon bar Simson ve Rabbi Eliezer bar Nathan'ın vakayinâmeleri ile Anonim Mainz Vakayinâmesi'nden öğrenebiliriz. Ayrıca Bizans İmparatoru II. Alexios'un kızı Anna Komnena tarafından yazılan *Alexiad*, yer yer kronolojik hatalar olsa da paha biçilemez bir Bizanslı bakış açısını kavramamızı sağlamaktadır. Zira sefere katılanların asıl amacının zorda olan Bizans'a yardım etmek olduğunun iddia edildiği hatırlanacak olursa Bizans'ın ve sefer için yardım çağrısı yapan Alexios'un yaşananlara nasıl baktığı

çok mühimdir ve aslında Kutsal Savaş'ın arkasında yatan amilleri anlamamız için elzemdir.

Historia Francorum Qui Ceperunt Jerusalem üzerinde yapılan ilk çalışma, Alman tarihçi Clemens Klein'in 1892 tarihli, *Raimund von Aquilers, Quellenstudie zur Geschichte des ersten Kreuzzuges* adlı eseridir. Almanca olması nedeniyle maalesef faydalanamadığımız bu çalışma konusunda John France'in yaptığı değerlendirmeler ve atıflarla bilgi sahibi olduk. Raimundus'un eseriyle ilgili bir sonraki çalışma ancak 75 yıl sonra, 1967 yılında yapılmış, *Historia Francorum*'un mevcut tüm nüshaları John France tarafından doktora tezi olarak incelenip değerlendirilmiş ve karşılaştırmalı analizlerle orijinal metin tekrar oluşturulmuştur. France'in ayrıntılı çalışmasında maalesef metnin sadece Latince edisyonu verilmiş, buna karşın diğer çağdaş kaynaklarla metin içi karşılaştırmalarla çok kıymetli değerlendirmeler yapılmıştır. Bunun dışında John Hugh Hill ve Laurita L. Hill 1968'de *Historia Francorum*'un İngilizce neşrini yapmışlardır. Hill'in eseri, France kadar zengin bir bilgi kaynağı olmasa da dipnotlarla özet açıklamalar eklenmiştir.

KUTSAL SAVAŞ DÜŞÜNCESİNİN ARKA PLANI

Raimundus eserinin başlangıcında değinmese de ilerleyen bölümlerde Türklerin Hristiyanlara uyguladığı mezalimden, dindaşlarının çektiği tüyler ürpertici eziyetlerden ve Kutsal Kabre ulaşip “Rabbin dolaştığı toprakları kirleten Müslümanlardan” kurtarmak için yola çıktıklarını dile getirecektir. Diğer Latin kronikçiler de Kutsal Savaş'a akın eden kalabalıkların tek gayelerinin “İsa'nın Kutsal Kabri'ni kurtarmak ve Tanrı'nın rızasını kazanmak” olduğunu vurgulamaktadır.³ Ancak William

3 Ergin Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, Selenge Yayınları, 49-50; Fulcherius Carnotensis, *Kudüs Seferi*, çev. İlcan. Bihter Barlas, IQ Yayıncılık, İstanbul 2009, s.59. Bu konuda belki de en objektif değerlendirme, yine dönem kaynaklarından biri olan Anna Komnenadan gelmektedir. Bizans İmparatoru'nun kızı Haçlıları

of Malmesbury gibi miras hakkından mahrum olan soyluların kışkırtmasından bahsedenler de yok değildir.⁴ Dönemin İslâm kaynakları ise sebeplerin neler olduğunu irdelemek bir yana, ancak Haçlı orduları İstanbul'a ulaştıktan sonra gelişmeler hakkında kısa bilgiler vermeye başlamaktadır.⁵ Batılıların Haçlı Seferleri'ne bakışı ise tarih içinde farklılaşıp değişmiştir.⁶ Dönemin Latin kroniklerinde yukarıda zikredilen bakış, aydınlanma çağında yerini, Voltaire, Edward Gibbon, Hume, Walter Scott gibi aydınların başını çektiği ve bağnaz Hristiyan toplulukların, para-mal ya da toprak kazanma hırsıyla, Papa'nın siyasî gayesini gerçekleştirmek için dinî kisve altında medeni İslâm ülkelerine saldırması olarak özetlenebilecek görüşe bırakmıştır.⁷ Örneğin

iki kategoriye ayırmaktadır. Buna göre ordudaki yoksul halkın amacı gerçekten Kutsal Kabir'de saygı duası etmek, kutsal mekânları görmektir. Buna karşın bilhassa Bohemund ve "onun yordakçıları gibi sapık adamlar", bu seferi, İstanbul'u ele geçirme umuduyla bir çıkar sağlama vesilesi olarak görmekteydi. Anna'ya göre bu soylular, samimi kalabalıkları aldatıp Türklerle savaşmaya gidiyormuş gibi yaparak aslında kendileri için kılıç zoruyla yeni araziler ve mülkler ele geçirmek niyetindeydiler. Anna, Kommena, *Alexiad*, nşr. Bilge Umar, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1996, s. 305, 308.

- 4 William of Malmesbury, Papa II. Urbanus'u Kutsal Savaş çağrısı yapmaya ikna edenlerden birinin de Bohemund olduğunu belirtmektedir. William'a göre Bohemund'un bunu yapma nedeni babası tarafından mirastan mahrum bırakılmasıdır. William of Malmesbury, *Chronicle Kings of England*, çev. J. A. Giles, D.C.L., H. G. Bohn, London, s. 184, 356.
- 5 İslâm kaynaklarından sadece İbnü'l-Esir bu konuda iki sebep sunmaktadır. Bunlardan ilki Kral Baudouin'in İfrikiyye'ye saldırmak için büyük bir ordu kurduğunu öğrenen Sicilya Kontu Roger'ın, Kral'ı bu gayeden vazgeçirip Kudüs'ü ele geçirmek için uğraşmanın daha mantıklı ve iftihar vesilesi olacağını söylemesidir. İkincisi ise Selçukluların güçlenişini hazmedemeyen Şii Mısır Fâtımîlerinin Avrupa'dan yardım talebidir. İbnü'l-Esir, *el-Kamil* 10, s.227-228.
- 6 Jonathan Riley-Smith, "The Crusading Movements and Historians", *The Oxford Illustrated History of the Crusades* içinde, ed. Jonathan Riley-Smith Oxford University Press, New York 1995, s. 3-12; Jonathan Riley-Smith, *The Crusades: A History*, Bloomsbury Publishing, London 2014, s.2-12.
- 7 Kostick, *The Social Structure*, s. 290; Paul F. Crawford, "Four Myths about the Crusades", *Intercollegiate Review* 46, sy. 1 (2011),13-22, https://isistatic.org/journal-archive/ir/46_01/crawford.pdf, erişim 12 Mart 2017, Paul F. Crawford, "The First Crusade: Unprovoked Offense or Overdue Defense?". *Seven Myths of*

Thomas Müller bu konuda Papa II. Urbanus'un dindarlık kisvesi altında asıl amacının Kudüs, Antakya ve İstanbul gibi Doğu kiliselerini Roma'nın tahakkümü altına almak, Hristiyan âleminin tam kontrolünü sağlamak ve yola gelmeyen, güçlü düşmanlarını sefere gönderip ıslah etmek son olarak da sefer için toplanan paralardan maddi çıkar sağlamak olduğunu iddia etmiştir.⁸ Bununla birlikte günümüzdeki en büyük Ortaçağ tarihçilerinden biri olan John Riley-Smith'in, Haçlı Seferleri'nin esasında bir "sevgi eylemi" olduğu teorisi, kendilerine "Plüralist Ekol" adı veren tarihçilerin görüşlerini dayandırdığı temel dayanak noktası olmuştur.⁹ Kendisi de kökenleri Haçlı Seferleri dönemine dayanan Malta ve Saint John Şövalyelikleri gibi dinî örgütlere mensup bir Katolik olan John Riley-Smith, Kutsal Savaşı vazedenlerin kullandıkları "İsa aşkı, dindaş sevgisi, komşu sevgisi" gibi kavramlardan yola çıkarak Kudüs'e akın eden kalabalıkların tek gayesinin din kardeşlerine ve Tanrı'ya duydukları sevgi olduğunu savunmaktadır.¹⁰ Hâlbuki o, bu görüşünü ortaya attığı makalesinde "iddiasının sadece Doğu'ya yapılan Haçlı Seferleri'nin gerekçesi" olduğunu söylemektedir.¹¹ Bununla birlikte Riley-Smith'in de mensubu olduğu Plüralist Ekol, Haçlı Seferleri'ni sadece 1096-1291 (Birinci Haçlı Seferi'yle Akka'nın düşüşü) arasındaki seferlerle sınırlayan Geleneksel ya da Minimalist Ekol'in aksine Haçlı Seferi'ni, Balkanlar, Ege Denizi, Kuzey Afrika, Fransa, İtalya, Baltık Bölgesi, Orta ve Doğu Avrupa gibi farklı bölgelerde gerçekleşen, Papa'nın yetkisi ve

the Crusades içinde, haz. Alfred J. Andrea ve Andrew Holt, Heckett Publishing, İndiana 2015, s. 1-28; Alfred J. Andrea ve Andrew Holt, "Once More into the Breach: The Continuing War Against Myths", *Seven Myths of the Crusades* içinde, haz. Alfred J. Andrea ve Andrew Holt, Heckett Publishing, İndina 2015, s. xx.

8 Thomas Fuller, *The History of the Holy War*, William Pickering, London 1840, s.18-19.

9 Andrea ve Holt, *War Against Myths*, s. xvii.

10 Jonathan Riley-Smith, "Crusading As an Act of Love", *History* c. 65, No. 214, 1980, s. 177-192; Kostick, *The Social Structure*, s.291.

11 Riley-Smith, *Crusading As an Act of Love*, 65:177.

sevkiyle din düşmanlarına karşı girilen tüm savaşlar olarak tanımlamaktadır.¹² Bir başka ifadeyle Riley-Smith'in Haçlı Seferleri'nin nedeni olarak sunduğu gerekçe, kendi ekolünün iddiasıyla çelişmektedir.

Riley-Smith'in sevgi teorisi, aynı ekole mensup Paul F. Crawford, Thomas F. Madden gibi Ortaçağ uzmanları tarafından daha da geliştirilmiştir.¹³ Özellikle 11 Eylül saldırısından sonra ABD eski Başkanı Bill Clinton'ın Georgetown Üniversitesi'nde yaptığı ve adı geçen terör saldırısının kökeninin Birinci Haçlı Seferi'nde Kudüs'te gerçekleştirilen mezalime dayandığı şeklinde özetlenebilecek konuşmasından sonra, Plüralist Ekol sertleştirdiği görüşlerini daha da yüksek sesle savunmaya başlamıştır.¹⁴ Bu görüşe göre Haçlı Seferleri "savunma amaçlıdır" ve Müslümanların yayılmacılığına ve saldırılarına cevaben bir "karşı saldırıdır."¹⁵ Runciman gibi mutedil tarihçilerin eserlerini "berbat"¹⁶ olarak tanımlayan bu tarihçilere göre sefere katılanların amacı iddia edildiği gibi talan ya da mal edinme hırsı değildir; zira sefere katılmak başlı başına büyük bir maddi külfet gerektirmektedir. Zaten sefere katılanların pek çoğu fakirdir ve geri dönmeyi başarabilenler de eli boş dönmüşlerdir.¹⁷ Nitekim Dördüncü Haçlı Seferi'nde İstanbul'un

12 Andrea ve Holt, *War Against Myths*, xvii; Jonathan Riley-Smith, *Haçlılar Kimlerdi*, çev. Berna Kılınçer Bileşim Yayınevi, İstanbul 2005, s.18-19.

13 Thomas F. Madden, "The Real History of the Crusades." *Crisis* 20, S. 4 April 2002, <http://www.crisismagazine.com/2002/the-real-history-of-the-crusades-2>, erişim 6 Mart 2017; Crawford, *Four Myths about the Crusades*; Conor Kostick, *The Social Structure of the First Crusade*, Brill, Boston 2008; Thomas F. Madden, *The Concise History of the Crusades* (Plymouth: Rowman&Littlefield, 2014; Crawford, *Unprovoked Offense or Overdue Defense*.

14 Bill Clinton, A struggle for the soul of the 21st century, http://www.salon.com/2001/11/10/speech_9/ erişim 14 Mart 2017.

15 Madden, *The Real History of the Crusades*; Crawford, *Four Myths about the Crusades*, 14; Madden, *The Concise History*, s. x.

16 Madden, *The Real History of the Crusades*.

17 Madden, *The Real History of the Crusades*; Riley-Smith, *Haçlılar Kimlerdi*, 61-64; Crawford, *Four Myths about the Crusades*, s.16-17; Madden, *The Concise History*, s.12.

yağmalanması da bu parasızlığın sonucudur.¹⁸ Hristiyanlığın en önemli şehirlerinden üçü olan Kudüs, İznik ve Antakya'nın Müslümanların eline geçmiş olması, bir diğeri İstanbul'un da doğrudan Müslüman tehdidiyle karşı karşıya olmasıyla, Hristiyanların savunma saldırısı yapmaktan başka çareleri kalmamıştır; zaten dönemin egemen gücü Hristiyanlık değil İslâmiyet'tir.¹⁹ Sonuç olarak Bizans İmparatoru Alexios'un çaresiz biçimde art arda yardım çağrısı göndermesinin ardından, Hristiyan âleminin dindaşlarını korumak ve kurtarmak için toplanması, Müslümanların saldırgan yayılcı politikalarının ve hükümlerleri altındaki Hristiyanlara yaşattıkları zulümlerin tabii bir sonucudur.²⁰ Hatta Crawford tezini daha da ileri taşıyıp Müslümanların yıllar boyunca Haçlı Seferleri'ne nefretle bakmadıklarını, bugünkü öfkeli bakışın bizzat Voltaire, Gibbon, Walter Scott gibi Batılı tarihçilerin seferleri kötölemesinden kaynaklandığını söyleyerek "Müslümanlara Haçlı Seferleri'nden nefret etmeyi biz Batılılar öğrettik," demektedir.²¹ Diğer bir Ortaçağ tarihçisi Geoffrey Hindley ise aynı görüşü savunarak dönemin Müslüman ülkelerinin kendi iç sorunlarıyla meşgul oldukları ve *cihad* kavramının, Zengi ya da Selahaddin gibi sonraki liderler tarafından bayraklaştırılıp siyasî amaçları için kullanıldığını ima etmektedir.²²

Görüldüğü üzere Plüralist ekol, Birinci Haçlı Seferi'nin en önemli nedenini, Hristiyanlığın en kıymetli "beş kentinden biri" olan İstanbul'un Müslüman tehdidinden kurtarılması" olarak sunmaktadır. Ancak Dördüncü Haçlı Seferi'nde bu şehrin bizzat Haçlılar tarafından yağmalanması Haçlıların ganimet ve

18 Crawford, *Four Myths about the Crusades*, s.17.

19 Crawford, *Four Myths about the Crusades*, s.16.

20 Madden, *The Real History of the Crusades*; Crawford, *Four Myths about the Crusades*, s.14-15; Madden, *The Concise History*, s.12.

21 Crawford, *Four Myths about the Crusades*, s.19-20.

22 Geoffrey Hindley, *Bir İslâm Kahramanı Selahaddin*, çev. Süleyman Genç, Doruk Yayınları, İstanbul 2011, s.71-88.

talan hırsıyla kendi dindaşlarını dahi dikkate almadıklarının en önemli göstergesi; bu durumun Crawford tarafından Haçlı Seferleri'nin çok masraflı operasyonlar oldukları ve sırf ganimet elde etmek için parasız bir topluluk tarafından gerçekleştirilemeyeceğine delil olarak sunulması büyük bir ironidir. Bunun yanında sefere katılanların büyük bölümünü fakirlerin oluşturduğu gerçeğini bizzat Madden ve Crawford gibi tarihçiler söylemektedir.²³ Ayrıca İmparator Alexios'un yardım çağrısı, rutin paralı asker talebidir ve sadece Anadolu'daki Müslüman tehdidi için değil, Bizans'ı Avrupa'dan tehdit eden Peçenekler ve bilhassa Normanlara karşı asker talebidir.²⁴ Bunun yanında Bizans'ın paralı asker kullanması, daha önceden defalarca örneği görülmüş bir uygulamadır.²⁵ Her milletten, her sınıftan büyük kitlelerin imparatorluk sınırına dayandığını öğrenen Alexios'un şaşkınlığını bizzat kızı Anna Komnena kaydetmektedir.²⁶ Çaka Bey'i ortadan kaldırtan, Peçeneklere boyun eğdiren, Süleyman Şah'ın ölümünün ardından Kılıçarslan'la ittifak kuran Alexios, iddia edilen aksine tehdit altında değil, aksine kaybettiği toprakları geri kazanmak için karşı saldırıya geçmeyi düşünecek kadar güçlü bir dönemdeydi.²⁷ Öte yandan el-Hâkim'in Kutsal Kabir Kilisesi'ni yaktırıp Hristiyanlara uyguladığı zulüm haricinde bölgedeki Hristiyan nüfusun Müslümanların egemenliğinden rahatsız

23 Madden, *The Concise History*, s.11.

24 Cécile Morrison, *Haçlılar*, çev. Nermin Acar (Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2005) 20-22; Sırma, *Haçlı Seferleri*, 43; Jonathan Harris, "Byzantium and the First Crusade: Three Avenues of Approach", *Estudios Byzantinos*, S.2, 2014 s. 126,131, http://www.publicacions.ub.edu/revistes/ejecuta_descarga.asp?codigo=1024, erişim 18 Mart 2017.

25 Morrison, *Haçlılar*, s.20-23; Harris, *Byzantium and the First Crusade*, s.135-137.

26 Anna, babasının gelen ordulardan çekindiğini de eklemektedir. Anna Komnena, *Alexiad*, s. 302, 309.

27 Morrison, *Haçlılar*, s.22-23, 28-29; Runciman, a.g.e., s. 60-61; David Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi 1096-99*, çev: L. Ece Sakar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013, s. 7.

olmadıkları, hatta dinî ibadetlerini yerine getirmelerine engel olan Bizans hâkimiyetine Müslümanları tercih ettiklerini yine Madden belirtmektedir.²⁸ Ortaçağ tarihçisi Moshe Gil, Filistin tarihini incelediği eserinde, Kudüs'ün Hz. Ömer tarafından 638 yılında fethinde şehirde Yahudilerin ibadet edebilecekleri bir sinagog olmadığını, ancak İslâm hâkimiyeti sırasında Kudüs'te ve Ramla'da sinagoglar olduğunu ortaya koymuştur.²⁹ Hristiyanların ise dinî ibadetlerini yerine getirme ve mabetlerini ayakta tutma özgürlüklerinin olduğu, yeni mabet yapılmasına izin verilmesi de eski olanları onarmalarının mümkün olduğu, şehirde çok sayıda kilise bulunduğu ve belli kısıtlamalar içerisinde yaşamlarını sürdürdükleri diğer bir vakıadır.³⁰ Bir başka deyişle Müslüman egemenliğindeki Hristiyan tebaa, zımmî statüsüyle çağın şartlarına göre iyi durumda yaşamaktaydı; zira dönemin karışıklıkları ve parçalanmış yapısı Müslümanların hayat şartlarını da etkilemekteydi.

Plüralist Ekol'ün Haçlı Seferleri'ni bir savunma savaşı olarak tanımlaması ise dönemin İslâm Devletlerinin gücüyle çelişmektedir. Zira yukarıda incelendiği gibi Birinci Haçlı

28 Madden, *The Concise History*, 4; Morrison, *Haçlılar*, s. 22-23; Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, çev. Ekin Duru, Say Yayınları, İstanbul 2014, s. 50. Öte yandan Latin Kilisesi'nin ve mensuplarının Ortodokslara, Süryanilere ve hatta Yahudilere bakışı da sorunludur. Dindaşlarına yardım ve Kutsal Kabri Kurtarma söylemlerine rağmen bu gruplar sapkın olarak görülmektedir. Hatta Haçlı Kontlarının 1098 yılında Antakya'yı ele geçirdikten sonra Papa II. Urbanus'a yazdıkları mektupta Papa'dan duruma el koyup bu sapkınların "kökünü kurutması" istenmektedir. Krey, *a.g.e.*, s.193; Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 95.

29 Moshe Gil, *A History of Palestine, 634-1099*, Cambridge University Press, Cambridge 1997, s.161. Bununla birlikte İslâm kaynaklarında Kudüs'ün fethi, Hicri 15. sene olayları arasında zikredilmekte, ancak İbnü'l Esir Hicri 16. yılın Rebiülevvel ayında olduğunu söyleyenlerin de olduğunu eklemektedir. Bkz. Taberi C.3, s.75-76; İbnü'l Esir, C. 2, s.457; İbn Kesîr, C.7, s. 97-99.

30 Gil, *A History of Palestine*, s.160; Akın, Tuğba, "Haçlı Seferleri ve Doğu Hristiyanları", Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, 2011, s. 23-24; Adrian J. Boas, *Jerusalem in the Time of the Crusades: Society, Landscape, and Art in the Holy City Under Frankish Rule*, Routledge, London 2001, s.102-132.

Seferi'nin başarıya ulaşma nedeni, bizzat Batılı tarihçiler tarafından dönemin Müslüman ülkelerinin birbiriyle çatışmacı yapısı olarak gösterilmektedir. Hatta Carole Hillenbrand, Haçlı Seferleri döneminde Müslümanların muazzam bir bölünmüşlük içinde olduklarını, kendi aralarındaki sorunlar nedeniyle Haçlılarla iş birliği yapmakta dahi sakınca görmediklerini vurgulamaktadır.³¹

Plüralist Ekol'ün savunma savaşı ya da karşı saldırı görüşünün dışında Peter Frankopan ve Jonathan Harris, Haçlı Seferleri'nin aslında Bizans İmparatoru Alexios'un projesi olduğu görüşündedirler. Bilhassa Frankopan'a göre Avrupa'ya ulaşan Müslümanların Hristiyanlara uyguladığı zulüm hikâyeleri de Alexios'un kurnaz planının bir parçasıdır.³²

Diğer bir Ortaçağ tarihçisi Susanna A. Throop ise Riley-Smith'in "sevgi hareketi" teorisine karşılık, yine Kutsal Savaş çağrısı vaazlarında ya da dönem vakayinâmelerinde geçen "intikam" ifadelerinden hareketle Haçlı Seferleri'nin bir "intikam hareketi" olduğu görüşünü savunmaktadır. Throop'a göre bu kavram sadece basit intikam duygusunu değil aynı zamanda "sevgi, kefare, savunma, özgürlük" gibi kavramlarını da içermektedir.³³ Netice itibariyle Throop'un, Riley-Smith'inkine rakip bir teori geliştirmede, sadece biraz daha geliştirme çabası içinde olduğu açıktır. Batılı tarihçilerin Haçlı Seferleri'ni tanımlama çabası aslında seferlerin nedenlerini dinî ya da haklı bir nedene oturtma uğraşıdır. Bundan dolayı yukarıda belirtilen tanımlamaların hepsi aslında ideolojik tarih okuması olarak görülebilir.

31 Carole Hillenbrand, *The Crusades: Islamic Perspectives*, Routledge, New York 2000, s.20.

32 Peter Frankopan, *The First Crusade: The Call from the East*, Belknap Press of Harvard University Press. Massachusetts 2012, s.101, 111; Harris, *Byzantium and the First Crusade*, s.134-136.

33 Susanna A. Throop, *Crusading as an Act of Vengeance*, Ashgate Publishing, Surrey 2011, s. 3-5.

Mutedil Ortaçağ tarihçileri ise Latin kronikçilerin anlatımlarının, hadiselerle dönemin din adamlarının bakışı olduğunun farkına vararak bu muazzam hareketin amilleri arasında dinî sebeplerin yanında, dönemin sosyolojik, ekonomik, siyasî ve hatta askerî yapısının da etkili olduğunu ortaya koymaktadırlar. Söz gelimi Cécile Morrison, Birinci Haçlı Seferi'nin öncesinde, yaklaşık on yıl boyunca art arda gelen bir dizi doğal felaket yüzünden Kuzey Fransa'da hayat altüst olduğundan, “süt ve bal akan” Vaat Edilmiş Topraklar imgesi sayesinde maddi beklentilerin oluştuğunu belirtmektedir.³⁴ İhsan Süreyya Sırma ve Işın Demirkent gibi tarihçiler ise “Kutsal Toprakları Kurtarma” söyleminin asıl hedef değil, siyasî, sosyal ve ekonomik açıdan zor durumdaki Avrupa'nın, bu durumdan çıkış çabasını perdeleme uğraşı olduğu görüşündedirler.³⁵

Meşhur Haçlı Seferleri tarihçisi Runciman, “Türk maceraperestleri, Normanların Hristiyan Avrupa'ya sızmaları gibi, bütün Müslüman dünyasına sızmış ve yayılmışlardı” diyerek bin yılın başlangıcındaki göçlerin seferlere etkisini ortaya koymaktadır.³⁶ *Haçlı Savaşlarının Etkisi Altında Sünni-Şii İlişkileri*'nin müellifi Şankitî ise Runciman'ın bu tespitini daha da ileri götürerek “(...) Haçlı Seferleri'nin görece yeni Hristiyan olmuş Franklarla görece yeni Müslüman olmuş Türkler arasındaki bir çatışma olduğu(...)” fikrini savunmuştur.³⁷ Şankitî, bu iddiasını desteklemek için “Taarruz safhasında Hristiyanlığa karşı asırlar boyunca İslâm'ın kılıcı olan Araplar

34 Morrison, *Haçlılar*, s. 25-26.

35 Râşid Erer, *Türklere Karşı Haçlı Seferleri*, haz. Ahmed Yüksel Özemre, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2002, s. 31; Işın Demirkent, “Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri”, *Tarih Dergisi*, S.35, 1994, s. 65-78, <http://dergipark.gov.tr/iutarih/issue/9607/119973>, erişim 13 Şubat 2017; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 1; Durmaz, “Haçlılar ve Doğu Hristiyanlığı”, s.15; İhsan Süreyya Sırma, *Haçlı Seferleri*, Beyan Yayınları, İstanbul 2014, s. 27.

36 Runciman, *a.g.e.*, C.1, s. 47.

37 Muhammed b. el-Muhtar eş-Şankitî, *Haçlı Savaşlarının Etkisi Altında Sünni-Şii İlişkileri*, çev. İdris Çakmak, Mana Yayınları, İstanbul 2012, 11.

ve asırlar boyunca İslâm'a karşı Hristiyanlığın kalkını olan Yunanlılar, Haçlı seferlerinin askeri harekâtları esnasında çok büyük roller oynamadılar" tespitini kullanmaktadır.³⁸ Şankitî'ye göre Haçlı Seferleri aslında bir Türk-Frank çatışmasıdır.³⁹ Gerçekten de Haçlı Seferleri içerisinde askeri çatışmalar bu iki güç arasında gerçekleşmiştir. Ayrıca gerek Avrupa'da gerekse Bizans İmparatorluğu sınırları içerisinde, Haçlı Seferi çağrısına giden siyasî olayları tetikleyenler Batı'daki Norman istilas ve Doğu'daki Türk akınlarıdır. Bu iki dinamik gücün yaşattığı değişim, Bizans İmparatorlarının yukarıda zikredilen kararları ve Avrupa'da gücünün zirvesine çıkan Kilise'nin Hristiyan birliği mefkûresi, Kutsal Savaş düşüncesinin ortaya çıkmasında büyük rol oynamıştır.⁴⁰

Sonuç olarak Birinci Haçlı Seferi konusunda elimizde çok fazla görgü şahidi kaynak olmasa da yine de yok değildir. Yukarıda değinildiği gibi birçok tarihi olaya kıyasla yaşananları ve sebeplerini, sonuçlarını idrak etmemizi sağlayacak kadar kaynağa sahibiz. Türk-İslam dünyasının şansızlığı – belki de şansı – birinci seferi tafsilatlarıyla kaydeden bir Müslüman kaynağın olmamasıdır. Bu durumu bir şans olarak görmemizin nedeni, bizzat Latin kaynakların bahsettiği katliam, yamyamlık, talan hırsı, toprak-para edinme gayesi gibi ithamları Müslüman kaynakları yapmış olsa Batı dünyası tarafından taraflı bakmakla ve gerçekleri saptırmakla suçlanacakları neredeyse kesindir. Öyle ki tüm görgü şahitleri Hristiyan olmasına ve yaşananlar konusunda büyük oranda hemfikir olmalarına rağmen yukarıda belirtildiği gibi günümüz tarihçileri, kroniklerde kaydedilenleri abartı, metafor ya da uydurma olarak izah etme uğraşındadırlar. Dönemin kronik yazarlarının neredeyse tamamının kilise kökenli olması, Avrupa'da egemen bağnaz bakış açısı, muazzam derecede

38 eş-Şankitî, *a.g.e.*, s.59-60.

39 eş-Şankitî, *a.g.e.*, s. 59.

40 Bkz. Süleyman Genç, Albertus Aquensis'in *Historia Ierosolimitana* Adlı Eserine Göre I. Haçlı Seferi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, RTEÜ, Rize 2017, s. 25-45.

kalabalık ve tek bir liderin komutasında olmayan bir orduda doğal olarak herkesin tüm olaylardan haberdar olamayacağı gerçeği, gidilen coğrafya ya da düşman hakkında neredeyse hiç bilgi sahibi olunmaması ve Haçlı liderleri/orduları arasındaki rekabet/ihtilaflar, *modern tarih yazıcılığı açısından* bakılacak olursa, haliyle kroniklerde belli sorunlara neden olmuştur. Ancak bu durum belli gerçeklerin görmezden gelinmesinin izahı olamaz/olmamalıdır.

Peki, günümüz Batı bakışının yok saydığı gerçekler nelerdir? İlk olarak bizzat görgü şahidi yazarların tanıklığına göre Avrupa'nın siyasi ve ekonomik durumu yaşanılmayacak haldedir. Merkezi siyasi otoritelerin zayıflaması yüzünden ülke içinde terör estiren bir şövalyelik mefhumu söz konusudur. Avrupa'nın siyasi ve dinî güç odakları hem birbirleriyle hem de kendi içlerinde şiddetli mücadele halindedir. Bizzat sefer çağrısı yapan papa dahi kıtanın maddi kaynaklarının tükendiğini ve halkını doyuramadığını itiraf etmektedir. Bunun dışında görgü şahitlerine göre Haçlı ordusu, o ana dek görülmuş en büyük ordulardandır. Yardıma gittiklerini iddia ettikleri din kardeşlerini "sapık" olarak görmekte ve nefret etmektedirler. Ayrıca tüm tanıkların ittifak ettikleri diğer konular ise şöyledir; Haçlı ordusu amaçlarına ulaşmak için kelimeleri kifayetsiz bırakacak derecede kan dökmüşlerdir, kendi dindashlarını, hatta mabetlerini dahi yağmalamakta sakınca görmeyecek kadar para hırsı taşımaktadırlar ve gayelerine ulaşmak için insan eti dahi yemişlerdir.⁴¹

Tüm bu gerçeklere rağmen Batı'da yükselen yeni bakış, sözünü ettiğimiz gerçekleri yok saymakta, yaşananların neredeyse tüm sorumluluğunu Müslümanlara atmaktadır. Bu nedenle dönemi tüm cihetleriyle anlamak ve karşı tezler geliştirmek zaruridir. Kuşkusuz dönemin kronik yazarları bu anlamda tek bilgi kaynağımızdır.

41 Ayrıntılı bilgi için bkz. Genç, "Albertus Aquensis", s. 25-62.

Historia Francorum Qui Ceperunt Iherusalem adlı eserinde ismini Raymond D'Aguilers ya da Raimundus Aguilers (Fransızcada Raimond d'Agile, Almancada Raimund von Aguilers, İngilizcede Raymond of D'Aguilers) olarak veren müellif hakkında elimizde çok az bilgi mevcuttur.

Runciman, Raimundus'un doğum yerinin Haute-Loire ili olduğunu savunsa da Hill bunun sadece Runciman'ın görüşü olduğu ve bu konuda kesin bir kanıt olmadığı fikrindedir.⁴² Eserinin başlıca nüshalarında adı, Agilers, Agiles, Aguilers ve Aguilers biçimlerinde karşımıza çıkmaktadır. Raimundus'un tam adı, eserin sadece giriş bölümünde geçmektedir; Aguilers kelimesinin, Le Puy'un hemen kuzeyinde yer alan küçük bir köy olan Aguilhe'nin Latince hali olduğunu kabul görmektedir.⁴³

Eserinden öğrendiğimiz kadarıyla Raimundus Aguilers, Kutsal Savaş çağrısı yapıldığında, Le Puy'daki Aziz Mary Katedral Kilisesi'nin kanonuydu. O dönemde Le Puy Piskoposu olan Adhemar⁴⁴, Papa II. Urbanus'la 15 Ağustos 1095'te burada

⁴² Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s.6.

⁴³ John France, "A critical edition of the *Historia Francorum Qui Ceperunt Iherusalem* of Raymond of Aguilers" Basılmamış Doktora Tezi, University of Nottingham, 1967, s. X.

⁴⁴ Adhémar, dönemin Le Puy Piskoposudur; muhtemelen 1079 yılında bu göreve gelmiştir. Birinci Haçlı Seferi'nde papalık legatı (temsalcisi) olduğundan ekseriyetle seferin dini lideri olarak görülmektedir. 27 Kasım 1095'teki Clermont Konsili'nin son gününde Papa II. Urbanus'un Kutsal Savaş çağrısının hemen akabinde papanın karşısında diz çöküp sefere katılmaya gönüllü olan ilk kişidir. (Öte yandan günümüz tarihçilerinin çoğu bu sahnenin tamamen kurmaca olduğu görüşündedir.)

Birçok tarihçi -hatta Hill dışında tüm tarihçiler- piskoposun yerel halka ve kiliselere karşı, prenslere karşı, sefere katılan din adamlarına karşı tavırlarıyla seferin başarıya ulaşmasının en önemli aktörlerinden biri olduğu görüşündedir. Hill'in piskoposun rolünün abartıldığı şeklinde özetlenebilecek iddiası, James A. Brundage tarafından gayet açıklayıcı biçimde yanıtlanmış ve piskoposun faaliyetleri incelenerek sefer içerisinde ne derecede anahtar bir vazife ifa ettiği teyit edilmiştir.

Piskoposun ehemmiyeti, 1 Ağustos 1098'de Antakya'da ölümünün ardından yaşananlara bakılacak olursa daha net anlaşılmaktadır. Haçlı liderleri

görüştüğü ve papanın Haçlı Seferleri planlarına yakından dâhil olmuştu.⁴⁵ Raimundus, Papa II. Urbanus'un Haçlı ordusunda papalık temsilcisi olarak görevlendirdiği Adhemar'ın maiyetinde sefere iştirak etmiştir. Daha sonra Toulouse Kontu Raymond St. Gilles'in (Raymund ya da Raimund)⁴⁶ maiyetine geçmiş ve Antakya'nın Müslümanlarca muhasarası esnasında kontun ordu vazifasına terfi etmiştir; France'e göre bu durum, Raimundus'un sefer başlangıcında diyakoz olduğunu göstermektedir.⁴⁷

arasındaki şiddetli ihtilaflar, Bizans'la ilişkilerin neredeyse tamamen kopması, Bohemund'un Antakya'ya el koyup Alexios'a edilen yemine aykırı davranması gibi hadiseler tamamen Adhémar gibi bir ortak aklın ya da önderin eksikliğinin sonucudur. James A. Brundage, "Adhemar of Puy: The Bishop and his Critics," *Speculum* 34, 1959, s. 201-212; J. H. and L. L. Hill, 'Contemporary accounts and the later reputation of Adhémar, bishop of Le Puy', *Mediaevalia et humanistica*, vol. 9 1955, ss. 30-8; John Hugh Hill ve Laurita Lyttleton Hill, *Raymond IV Count of Toulouse* (New York: Syracuse University Press, 1962) s. 29-31.

45 Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s. 6.

46 Raymond St. Gilles, Toulouse Kontu olarak da bilinir. İslam kaynaklarında Saint-Gilles olarak geçer. 1041 ya da 1042 yıllarında Fransa'nın Languedoc bölgesinde doğduğu sanılmaktadır. Birinci Haçlı Seferi'ne katılan ordular içerisinde en kalabalık ordu olan Provençalleri, yani Güneyli Fransızları komuta etmekteydi. Cluny tarikatıyla ilişkiler kurmuş olmasına karşın aile içi evlilik suçlaması yüzünden Kutsal Savaş çağrısı yapan Papa II. Urbanus'un selefi VII. Gregorius tarafından 1076 ve 1078 yıllarında iki kez aforoz edilmiştir. 1087 yılında Adhémar'la tanışmasına kadar ömrünü tamamen topraklarını genişletme ve aile mirasını birleştirme çabalarıyla geçirmiştir. Öte yandan biyografisini yazan Hill'e göre Reconquista savaşları sırasında bir gözünü kaybettiği iddiası yanlıştır ve bir başka Raymond'la isim karışıklığının sonucudur.

Clermont Konsili'nin hemen ardından -28 Kasım 1095'te (bazı tarihçilere göre 1 Aralık'ta- Kont Raymond'ın elçileri Clermont'a gelerek efendilerinin Haç'ı kabul ettiğini belirten mektubu ulaştırmışlardır. Heyetin, çağrının hemen ertesi günü şöyle dursun 1 Aralık tarihinin doğru olduğu dikkate alınsa dahi ulaşması teknik olarak olanaksız olduğundan çoğu tarihçi, Kont'un sefere katılma hadisesinin de "tiyatro" olduğu görüşündedir.

Sefer boyunca yaptıkları nedeniyle Adhémar ve Raymond St. Gilles'e, birçok tarihçi tarafından Musa - Harun benzetmesi yapılmıştır. Çağdaşları tarafından tenkit edilse de genel olarak samimiyetine inanmışlardır. Buna karşın son dönem tarihçileri tarafından toprak ve para peşinde koşmakla itham edilmiştir. Hill, Raymond IV, 3-39; Runciman, *a.g.e.*, C.1, s. 86.

47 France, *a.g.e.*, IX.

Raymond St Gilles'in, reform yanlılarını desteklediği bilinmektedir; Adhemar da bu akıma dâhil olduğundan, Antakya'nın ele geçirilmesinden sonra Kont'un ordu vaizi olarak Raimundus Aguilers'i seçmesinde etkisinin olduğu düşünülebilir.⁴⁸

Raimundus'un eserinin nüshalarının transkripsiyonunu ve değerlendirmesini yapan Hill ve France'e göre Raimundus'un eğitimi, çağının papazlarınıninkiyle hemen hemen aynıdır; ancak Latince bilgisi, Willermus Tyrensis, Guibertus Novigenti ve bu seviyedeki kronik yazarları haricinde nispeten daha iyidir. Diğer yandan klasik eserlere herhangi bir atıf yapmaması, bu eserlere hâkim olmadığı intibasını oluşturmaktadır.⁴⁹ Bununla birlikte Haçlıların, İsa'nın askerleri (*Militae Christi*) olduğu, seferin Tanrı tarafından gözetildiği hatta kimi zaman Tanrı'nın doğrudan savaşa müdahil olduğu inancına sahip vakayiname yazarı, haliyle İncil'e fazlasıyla atıf yapmıştır.

Raimundus *Historia Francorum Qui Ceperunt Jerusalem*'in başında eseri, Pontius de Baladuno (Pons of Balazun yani Balazunlu Pons) adında bir şövalyeyle birlikte, Viviers Piskoposu'na ithafen yazdığını belirtmiştir. Yine eserinin başında "bu görevin amacı esasen, savaşa uygun olmayanlar ve korkakça kaçanlar hakikatler yerine yalanları yaymaya çalıştığı için, müstakbel okuyucuların böylesi örneklerin ahbablığından ve nasihatlerinden uzak durmalarını sağlamaktır," diyerek eserini yazma gayesini açıklamıştır.⁵⁰ Bu durum o dönemde dahi sefere karşı eleştirilerin olduğunun göstergesidir.

John France, her ne kadar bizzat Raimundus tarafından müşterek yazıldığı belirtilse de eserin üslubu ve biçiminden tek kişinin elinden çıktığının kesin olduğu Pontius de Baladuno'nun

48 France, *a.g.e.*, XVI.

49 France, *a.g.e.*, XVII.

50 Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s.15.

Arka kuşatmasında öldüğü göz önüne alındığında bu tek kişinin ancak Raimundus olması gerektiğini savunmaktadır.⁵¹

Bunun yanında France, Albertus Aquensis'in fevkalade bir rahip olarak nitelediği Arnulf'un Kudüs'ün patriği seçilmesine Raimundus'un gösterdiği tepki ve yeni patrik hakkında bulunduğu ağır ithamların arka planında Raimundus'un bu görevi kendisi için istemesi olduğunu savunmaktadır. Zira mevcut din adamları arasında en kıdemlisi Raimundus'tur.⁵² Bu durum dahi mevcut Birinci Haçlı Seferi kronikçileri arasında Raimundus'un ne derecede kıymetli olduğunu ortaya koymaktadır; zira seferin görgü şahitleri arasında statü olarak en yüksek mevkîe sahip olması, Raimundus Aguilers'e, diğer vakayiname yazarlarının asla bilemeyeceği birçok bilgiye ulaşabilme imkânı sağlamaktaydı. France'in ifadesiyle "... Güneyli Fransızların yaptıkları hakkında diğer tüm yazarlardan daha iyi, hatta esasında yegâne, kaynaktır."⁵³

Historia Francorum'un ortak yazarlarından Pontius de Baladuno hakkında ise elimizde neredeyse hiç bilgi yoktur. France, Pontius'un Kutsal Mızrak bulunduğu Aziz Petrus Kilisesi'nde bulunan on iki kişiden biri olduğunu hatırlatarak bu kişinin, Raymond Saint-Gilles'in maiyetinde ve öne çıkan biri olduğunu savunmakta, bu nedenle Raimundus'un bilgi kaynağı olmasının daha muhtemel olduğu sonucuna varmaktadır.⁵⁴

France, Raimundus'un askeri bilgileri Pontius'tan sağladığı gibi bir tezin, eserin İznik kuşatması ve Dorylaeum Savaşı'nı anlatan bölümlerin Pontius'un sağ olduğu dönemlere denk gelmesine karşın oldukça kaba saba geçiştirildiği, buna karşın öldükten sonra gerçekleşen Kudüs kuşatmasının kayda değer

51 France, *a.g.e.*, VII.

52 France, *a.g.e.*, LXXXIX.

53 France, *a.g.e.*, CCXL.

54 France, *a.g.e.*, VII.

askeri ve teknik ayrıntılar içermesi gerçeğiyle temelsiz kaldığını ortaya koymaktadır.⁵⁵

Sonuç olarak *Historia Francorum* üzerinde en tafsilatlı çalışmaları yapan France ve Hill'in çalışmalarında vardıkları sonuç, eserin kesinlikle tek bir yazarın üslubuyla yazıldığı, bir başka deyişle tek kalemden çıktığıdır. Bu nedenle Pontius'un katkısının fikir, bilgi sağlama ya da finansal olması gerekmektedir. Raimundus zaten *Historia Francorum*'da, Pontius'un ölümünü aktardığı bölümde "bu esere başlama nedenim onun ricalarıydı," diyerek şövalyenin bu müşterek projedeki rolünü aslında açıkça ifade etmektedir. Zaten, Haçlı ordularının en büyüğüne sahip ve tüm liderler arasında en varlıklı olan Kont Raymond'ın ordu vaizliğini yürüten Raimundus'un eseri için finansal destek araması –böylesi bir durum söz konusu olsa dahi bunu Kont Raymond dışında bir başkasından sağlaması– herhalde çok düşük bir olasılıktır. Bu nedenle Pontius *Historia Francorum*'a başlanması konusunda fikir babalığı yapmış ve muhtemelen belli konularda bilgi sağlamıştır.

HISTORIA FRANCORUM'A GENEL BİR BAKIŞ

Historia Francorum, aslında Adhémar'ın ve Kont Raymond'ın ordularının, bir başka ifadeyle Provençal ordusunun hikâyesidir. Kronoloji ve ayrıntı konusunda birçok eksikliği barındırdığı birçok tarihçinin ittifak ettiği bir noktadır.⁵⁶ Örneğin, Haçlı ordusunun Anadolu'yu geçişi ve bu sırada yaşanan zorluktan

55 France, *a.g.e.*, VII-VIII.

56 Hatta France, Raimundus'un kronolojisini "felaket" olarak nitelemektedir. Tarihlendirmede titiz olduğu tek istisna, Peter Bartholomeus'nun vizyonlarıdır. France, *a.g. e.*, XCI-XCII. Öte yandan Hill, Birinci Haçlı Seferi üzerinde çalışan tüm tarihçilerin Hagenmeyer'e borçlu olduklarını, zira bazıları tartışmalı olsa da seferin tüm olaylarının Hagenmeyer tarafından tarihlendirilmesinin yapıldığını kaydetmişlerdir. Diğer bir deyişle Hagemeyer'in tarihlendirmesi olmadan Raimundus'un kroniğinin kronolojisini anlamak çok güçtür. Hill, Raymond IV, s. 59.

eserde hiç söz edilmeden doğruca Antakya kuşatmasına geçer. Raimundus'un bu dönemi hiç anlatmadan geçmesinin nedeni, Kont Raymond'ın ağır bir hastalık sonucu ölüm döşeginde olmasıdır.⁵⁷ Ayrıca Halkın Haçlı Seferi, Raymond St. Gilles'in ordusunun Draç'a kadar Avrupa'da yaşadığı zorlukların detayları, İznik'in zaptının ayrıntıları ve bilhassa Dorylaion Savaşı'nın ardından Haçlıların Antakya'ya dek Anadolu'da ilerleyişleri konularında Raimundus ya suskun kalmış ya da en iyi ihtimalle satır aralarında geçiştirmiştir. Tüm bunlar *Historia Francorum*'un kıymetine gölge düşürmemelidir; zira aşağıda zikredileceği üzere Birinci Haçlı Seferi'nin ana gücünü oluşturan Provençal ordusu ve Kont Raymond St. Gilles'in faaliyetleri– istenilen düzeyde olsun olmasın –en teferruath haliyle Raimundus tarafından nakledilmiştir. Ayrıca bilhassa Raymond ve Bohemund olmak üzere komutanlar arasındaki gerilimler, Fatımî-Haçlı ilişkileri, Katolik Latinlerin diğer Hristiyan mezheplerine bakışı, Norman-Provençal gerilimi, ruhban sınıfının ve alt tabakanın sefere, komutanlara bakışı konularında çok kıymetli bilgiler ihtiva etmektedir. Bununla birlikte *Historia Francorum*, mistisizm, ilahi yardım/müdahale, vizyonlar/görüntüler gibi litürjik malzemelerin bolluğuyla aynı zamanda bir nevi Tanrı'nın Birinci Haçlı Seferi'ndeki fiillerinin ve dahlinin tarihidir.

Eserin ne zaman tamamlandığı konusunda farklı görüşler mevcuttur. Runciman 1099'da Krey'e göre 1102'de bitirildiği görüşündedir. Hill ise Krey'in iddiasının daha makul olduğunu, France ise Aşkelon Savaşı'ndan hemen sonra bitirildiğini belirtir.⁵⁸

57 France, *a.g.e.*, XLIX.

58 Krey, *a.g.e.*, s. 8-9; Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s.5-12; Birsal Küçüksipahioğlu, "Birinci Haçlı Seferinin Bir Görgü Tanığı: Raimundus Aguilers" *Tarih Dergisi* S. 41 2005, s.18-19, <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iutarih/issue/view/1023001519>, erişim 16 Kasım 2016, Conor Kostick, *The Social Structure of the First Crusade*, Brill, Boston 2008, s. 27; Runciman, *a.g.e.*, C.1, s. 256; Demirkent, *a.g.e.*, C. 1:XXXII.

Bununla birlikte yukarıda belirtildiği gibi Raimundus'un, eserini yazma sebebi olarak Haçlı Seferi'ne yöneltilen eleştirileri cevaplamak ve yanlış bilgileri düzeltmek olduğunu söylediği hesaba katılınca sefer sonrasında yazıldığı muhakkaktır. Bu durum France'in, eserin geriye dönük olarak yazıldığı söylemiyle örtüşmektedir.⁵⁹ Ayrıca *Historia Francorum*'u yazma amacı, eserin seferin sonrasında yazıldığının en bariz delilidir.

Eserden anlaşıldığı kadarıyla Raimundus çalışmasını oluştururken şahsi notlarının, kişisel tecrübelerinin yanı sıra *Gesta Francorum*'u da kullanmıştır.⁶⁰ H. von Sybel, Clemens Klein ve John France gibi tarihçilerin iki eser üzerinde yaptığı çalışmalar, Kont Raymond ve İmparator Alexios arasında İstanbul'da yürütülen müzakerelerin *Gesta Francorum*'dan alındığını ortaya koymuştur.⁶¹ Mezkûr tarihçiler, ayrıca *Historia Francorum*'da, Halkın Haçlı Seferi'nden bahsedilen bölümde de *Gesta*'nın kullanıldığı konusunda hemfikirdirler. Bunun dışındaki bölümlerde benzerlikler olsa da France'in tabiriyle, "aynı hadiseleri anlatırken kullanılabilecek kelime sayısının sınırlı olduğu"⁶² unutulmamalıdır. Sonuç olarak yapılan metin karşılaştırmalarından Raimundus Aguilers'in *Gesta Francorum*'u en az iki yerde kullandığı anlaşılmaktadır. Bunun dışında intihal iddiası olan bölümlerde Raimundus'un zaten bizzat görgü şahidi olduğu hatırlanmalıdır. Ancak müellifin *Gesta*'dan haberdar olduğu muhakkaktır, bu da eserin bitirilmesinin *Gesta*'dan sonra olduğunu kesinleştiren kanıtlardan biridir.

Bununla birlikte diğer dönem kaynakları da *Historia Francorum*'dan istifade etmişlerdir. Fulcherius Carnotensis,

59 France, *a.g.e.*, II.

60 Raimundus D'Aguilers, *a.g.e.*, s.7.

61 Raimundus D'Aguilers, *a.g.e.*, s.7; France, *a.g.e.*, CCXXXIV-CCXXX; Heinrich von Sybel, *The history and literature of the Crusades*. (London: Chapman and Hall, 1861), s.145-148.

62 France, *a.g.e.*, CCXXXIV.

Baudouin de Bologne ile birlikte ana ordudan ayrılıp Edessa'da bulunduğu 1097 Ekim'yle, 1099 sonu arasındaki bölümleri yazarken faydalandığı kaynaklardan biri de Raimundus'tur. Hatta Kudüs'ün fethiyle ilgili yazdıkları *Historia Francorum*'la büyük benzerlikler arz etmektedir.⁶³ Fulcherius'un eserini 1101'de yazmaya başlayıp ilk bölümü 1105'de bitirdiği göz önüne alınınca *Historia Francorum*'un Kudüs'te mevcut olduğu dönem konusunda fikir sahibi olabiliriz.

Peter Tudebodus'un, *Historia de Hierosolymitano itinere* adlı eseri, intihal suçlamalarının odak noktasındadır. Peter'in eserini büyük çoğunlukla Gesta'dan kopya ettiği, bunun dışında Raimundus'tan da bolca faydalandığı anlaşılmaktadır. İki eser üzerinde yapılan çalışmalar, Kont Raymond'ın ve Provençal ordusunun faaliyetleri konusunda Peter Tudebodus'un *Historia Francorum*'u eserinde kullandığını ortaya koymaktadır.⁶⁴

Bunların dışında Gregory Bechada'ya atfedilen *Provençal Chanson D'Antioche*, *Historia Belli Sacri*, *Chronicon monasteriü Sancti Petri Aniciensis* ve en önemlisi müteakip dönemin en büyük tarihçisi kabul edilen Willermus Tyrensis'in *Historia Rerum In Partibus Transmarinis Gestarum* adlı eserinde *Historia Francorum* kullanılmıştır.⁶⁵ Tüm bu atıflar ve kullanımların nedeni, çalışmamızın başında değindiğimiz gibi seferin ana gücünü oluşturan Provençallerin faaliyetleri konusunda tek kaynağın *Historia Francorum* olmasıdır. Hill'in dediği gibi, "En meşhur Birinci Haçlı Seferi tarihçilerinden biri olan Willermus Tyrensis; Raimundus'un eserini kullanmak zorunda kalmıştı"⁶⁶ dolayısıyla Birinci Haçlı Seferi'ni araştıran günümüz tarihçisinin

63 France, *a.g.e.*, CCXXXV.

64 France, *a.g.e.*, CCXLVI-CCXLIX; Peter Tudebode. *Historia de Hierosolymitano Itinere*, nşr. John Hugh Hill ve Laurita L. Hill, *The American Philosophical Society*, Philadelphia 1974, s. 1-12.

65 France, *a.g.e.*, CCL-CCLXXVI.

66 Raimundus D'Aguilers, *a.g.e.*, s.5.

–modern tarihçilik açısından tüm noksanlıklarına rağmen– *Historia Francorum*’u yok sayma lüksü yoktur.

Ne yazık ki eserin ilk nüshası günümüze ulaşmamıştır ve en eski nüshalar ise on ikinci yüzyılın ortalarından kalmadır. Hill, Raimundus’un eserinin yedi adet tam ya da tama yakın, John France ise on nüshasının olduğunu bildirmektedir.⁶⁷ Sayılardaki tutarsızlığın nedeni muhtemelen parçalar halinde mevcut veya karışık birkaç nüshasıdır. Hill’in tercüme etmeyi seçtiği nüsha ise daha çok MS Latin 14,378 olarak bilinen ve şu anda Paris Bibliothèque Nationale’de bulunan, Saint Victor kodeksidir. Bu nüsha, ad sırasıyla Fulcherius Carnotensis, Walter Chancellor ve Raimundus Aguilers’in eserlerini ihtiva etmektedir; bize aktarıldığına göre bu sonuncu eserin eklenilmesinin nedeni mezkûr vakayinamenin, Fulcherius’unkinden daha çok ayrıntıya girmesidir. Raimundus’un kitabının, Fulcherius’un ve Walter the Chancellor’ın kronikleriyle de birleşik halde ortaya çıkan kopyaları, yine Paris Bibliothèque Nationale’de MS Latin 5131, Paris Bibliothèque de l’Arsenal’de MS Latin 1102, Clermont-Ferrand Bibliothèque de la Ville’de MS Latin 262, Burgerbibliothek, Bern’de MS Latin 261, British Museum’da MS Latin Additional 8927 kaydıyla bulunmaktadır. Paris Bibliothèque Nationale’deki MS Latin 5511A, sadece Raimundus’un eserini kapsamakta ve *Historia Francorum qui ceperunt Iherusalem* adını taşımaktadır.⁶⁸

Historia Francorum’un içeriğine geçecek olursak, Raimundus, sefer boyunca yaşanan tüm sorunları, sefere katılanların Tanrı’nın yolundan uzaklaşmasına, örneğin askerlerin ganimet hırsına ya da komutanların toprak kazanma derdine düşmelerine bağlamaktadır. Eseri boyunca Tanrı’nın sefere doğrudan müdahil olduğu, birçok farklı durumda, farklı biçimlerde ilahi yardım geldiği iddiasında olan, Kutsal Mızrak hadisesi gibi,

67 France, a.g.e., CII; Raymond D’Aguilers, a.g.e., s. 8.

68 France, a.g.e., CII-CXXXIV; Raymond D’Aguilers, a.g.e., s. 8-10.

ilahi yardım ve müdahalenin tepe noktası sayılabilecek bir olayın kimi tarihçilere göre doğrudan kurgulayıcısı kimilerine göre ise en büyük şahidi olan bir kilise mensubunun elbette başka bir tavır içerisinde olması beklenmemelidir. Bu açıdan Raimundus, dönem kaynakları arasında, eseri bağnaz ithamlarla dolu Guibertus Novigenti dışında, dini jargona en çok başvuran, litürjik unsurları en çok kullanan kronik yazarıdır.

Raimundus, eserinin başında “doğudaki Hristiyan kardeşlerine yardım amacıyla yollara düşen hacı” bakışına sahipken Draç’a varınca, Bizans İmparatoru Alexios’un yeğeni John Comnenus’un emriyle Peçenek, Kuman gibi paralı askerlerin refakatinde götürölmelerine çok içerlemiş ve Bizans –Alexios– Rumlar ile ilgili düşünceleri tamamen değişmiştir. Örneğin Alexios için sürekli “yalancı, hilekâr” gibi ithamlarda bulunmuş, aynı şekilde imparatorun özel temsilcisi Tatikios için de “hain, melun, rezil” gibi ifadeler kullanmaktan çekinmemiştir.

Raimundus Aguilers’in Süryanilere bakışı da döneminin Latin bakışının tipik bir örneğidir. “Ancak Süryaniler için ne diye daha fazla vakti heba edeyim? Muhakkak bu millet Kutsalların Kutsalına ve O’nun mirasına karşı dalavere çevirmişti,” diyerek Papa’dan bu “sapkın” milletlere savaş açmasını isteyen Haçlı liderlerinin düşünce yapısını paylaştığını ortaya koymaktadır.⁶⁹ Bunun dışında Adhémar’ın ölümünün ardından Peter Bartholomeus’nun gördüğü vizyonda Aziz Andreas, artık Bizans egemenliğinde olan İznik için “... Rabbin size ilk bahşettiği şehir olan İznik şimdi O’ndan yüz çevirdi...” diyerek Ortodoks hâkimiyetini, sapkınlık olarak belirtmektedir. Haçlı Seferi’nin amacının Müslümanların zulmü altında inleyen Hristiyan kardeşlerine yardım olduğunu iddia eden, hatta eserinde bu mezalimi gayet dramatik biçimde işleyen bir

69 Haçlı Kontlarının 1098 yılında Antakya’yı ele geçirdikten sonra Papa II. Urbanus’a yazdıkları mektupta Papa’dan duruma el koyup bu sapkınların “kökünü kurutması” istenmektedir. Krey, *a.g.e.*, s.193; Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s.95.

kilise mensubunun (ya da diğerlerinin) dindaşları için “sapkın” ifadesini kullanması tuhaf olduğu kadar iddia edilen amaçla da çelişmektedir.

Historia Francorum’un Türklere yahut Müslümanlara bakışı ise dönemin Katolik düşünce yapısını temsil etmektedir. Eserinde Şîi-Sünnî ayrımını bilecek hatta bu konuda okuyucusunu da bilgilendirecek kadar fikir sahibi olmasına karşın Müslümanlar için “putperest” ifadesinde ısrar etmesi gariptir. Öte yandan yaklaşık dokuz asır sonra *Historia Francorum*’un İngilizce neşrini yapan Hill’in dipnotlarda bilgi verirken yine aynı ifadeyi tercih etmeleri ise daha gariptir ve ancak dini kabullerin ve sübjektif bakışın, bilimselliğin önüne geçmesinin fevkalade bir örneği olarak açıklanabilir.

Raimundus Aguilers, “Türklerin Papası” diyerek Sünnî Abbasî hilafetini, “Babil Kralı” diyerek de Şîi Fatımî hilafetini kastetmektedir. Eserinde Sünnîlerle Fatımîler arasında yapılan ittifak görüşmelerinde Türklerin, Fatımîlerin yardımı karşılığında Sünnîlikten vazgeçip Şîi olmayı teklif ettikleri iddiası ise diğer kaynaklarda yer almaz; elbette bu tür bir önerinin Raimundus tarafından bilinmesinin olanaksızlığı, diğer kaynaklarla mezkûr teklifin teyit edilememesi, iddianın muhtemelen sadece iki düşman ordu içinde birbirleri hakkında yaydıkları söylentilerden biri olduğu anlamına gelmektedir.

Bunun yanında Raimundus, Müslümanların katledilişinden tüyler ürpertici bir zevkle bahsetmekte, eserinde, kin ve nefret hissiyatını dahi masum gösterecek bir haz duygusu göze çarpmaktadır. Söz gelimi, Antakya kuşatması sırasında kaçan Müslümanların dağ yollarından uçuruma düşmelerini “keyifle seyrettiklerini, ancak atların ölümüne üzüldüklerini” söylemekte bir sakınca görmez. Ayrıca Kudüs zapt edildiğinde Haçlıların giriştikleri katliam görüleceği gibi diğer kronik yazarlarını dahi dehşete düşürmüşken Raimundus bu kıyımı, “harikulade işler” olarak nitelemektedir. Öte yandan France, Raimundus’un

katliamlardan aldığı keyfi, mesela, Kudüs'ün zaptında yaşanan dehşet verici katliamı keyifle anlatmasının, müellifin eskatolojik kaygılarını yansıttığını, Kudüs'te gerçekleşen katliam sadece Apokaliptik tasavvurun fiili yansıması olduğu görüşünü savunmaktadır. France ayrıca Raimundus'un düşüncelerinin şahsına özel olmadığını, onun dini bakışının birçok ögesinin, Hristiyan Avrupa'daki herkes tarafından paylaşıldığını eklemekte bir sakınca görmez.⁷⁰

Flander Dükü Robert, Tancred, Godfrey ve Bohemund'un Müslümanlar karşısında kazandıkları zafer konusunda Raimundus bu komutanları övmekten kaçınmamıştır; Eserini Provençal milliyetçiliği üzerine kurduğu yönündeki eleştirilere karşın diğer dönem kaynaklarında eleştiri konusu olan bu milliyetçiliği daha çok görmekteyiz. Bu nedenle Raimundus, Haçlı kotları arasında en gerilimli ilişkiye sahip Kont Raymond ve Bohemund'dan bahsederken Norman taraftarı *Gesta*'nın adı bilinmeyen yazarının aksine daha objektiftir.

France, Raimundus'un kendi milletinin yaptıklarını anlatmaya odaklanması yüzünden diğer orduların faaliyetleri birçok hadisede es geçtiği yönünden eleştiri getirse de ⁷¹ –bu tespitinde gayet haklı olmasına karşın– çağdaş kaynakların neredeyse tamamının aynı bakış açısıyla yazıldığı da hatırdan çıkarılmamalıdır.

Historia Francorum, her şeyden önce Haçlı ordusu içindeki yoksulların ve din adamlarının gücünü ve etkisini ortaya koymaktadır. Bir başka ifadeyle diğer çağdaş kronikler seferin askeri cihetini aktarırken *Historia Francorum*, seferin din adamları ve yoksullar tarafından algılanışı, bu kesimlerin sefer boyunca sergilediği tavırları aktarmaktadır. Esere yöneltilen en önemli eleştirilerden biri olan, askeri faaliyetlerin ayrıntılı olarak

70 France, *a.g.e.*, XIX-XX.

71 France, *a.g.e.*, LII.

verilmemesi tenkidi, Haçlı ordusunun diğer tabakalarından bizleri haberdar etmesiyle telafi edilmektedir.

John France, Raimundus Aguilers'in Arnulf'un patrik seçilmesine gösterdiği tepkinin nedeninin bu görevi kendisi için istemesi olduğunu ortaya atarak buna sebep olarak Raimundus'un o sırada ordu içinde en kıdemli din adamı olduğunu belirtmektedir.⁷² Bu tespit, Raimundus'un aslında ne derecede önemli bir şahsiyet olduğunu ortaya koymaktadır. Zaten Raimundus, bildiklerinin –ya da bilgisi dâhilinde olması kuvvetle muhtemel olayların– hepsini kaydetmemekle eleştirilmiştir.⁷³ France, Raimundus'un Ramla'da yapıldığını ve Kudüs'ten önce Mısır'a saldıranın tartışıldığını iddia ettiği görüşmelerin, ordu vaizinin yüksek konumu sayesinde elde ettiği bilgiye en güzel örnek olduğu görüşünde olsa da Hill, binlerce kilometrelik meşakkatli yolculuktan sonra Kudüs'e sadece on beş kilometre kalmışken böyle bir tartışma ihtimalinin çok zayıf olduğu fikrindedir.⁷⁴ Bunun dışında *Historia Francorum*, Arka önlerinde Fatimî ve Bizans elçi heyetleriyle yapılan görüşmeler konusunda da en kıymetli kaynak konumundadır. Ayrıca Antakya'nın yönetimi meselesinde olayları prensler arasında tehdit ve şiddete vardığını, bir piskoposu tartaklamaya kadar gittiğini Raimundus'tan öğrenmekteyiz. Bu nedenle eleştirilere rağmen Toulouse Kontu'nun ordu vaizi olarak işgal ettiği makamın ona, diğer hiçbir çağdaş kronik yazarına nasip olmayan bir bakış açısı kazandırdığı muhakkaktır.

Bunun dışında Raimundus'un, Bizans İmparatoru'nun elçisi Tatikios'un Antakya kuşatması sırasında "Tursol, Mamistra ve Adana'yı, Bohemund'a bıraktıktan sonra"⁷⁵ apar topar gittiği" iddiası diğer kaynaklarla teyit edilememektedir. Öte yandan Anna

72 France, *a.g.e.*, LXXXIX.

73 France, *a.g.e.*, LII.

74 Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s.115.

75 Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s. 37.

Komnena'nın, babasının, Kont Raymond'a diğer liderlere göre müstesna bir konum atfettiğini ve Bohemund'u ise güvenilir bir hilekâr olarak gördüğünü belirtmesine karşın Raimundus çok farklı bir portre çizmektedir.⁷⁶ Zira Aguilers'in belirttiğine göre Raymond St. Gilles, İmparator'a savaş açmayı planlayacak kadar öfke duymakta, Bohemund ise bu tür bir durumda imparatorun tarafında yer alacağını en başta belirtecek kadar Alexios yanlısı görünmektedir.⁷⁷ Buna karşın Raymond St. Gilles'in Bizans taraftarı tavırları ve kararları sürekli eleştiri konusu olmuş, hatta arkasındaki desteğin büyük oranda azalmasının en büyük nedenlerinden birisi olarak görülmüştür.⁷⁸ Hatta Toulouse Kontu'nun Bizans eksenli siyasetine karşın *Historia Francorum*, Draç'taki karşılaşmadan sonra tamamen Bizans karşıtıdır ve müellif bu karşıtlığını dolaylı olarak ima etme zahmetine girmeksizin pek çok yerde açıkça belirtir. Sonuç olarak Kont Raymond'ın sefer boyunca imparatorun beklenmesini tavsiye etmesi ve Bizans lehine eylemler içinde oluşu, buna karşın Bohemund'un ilk fırsatta Antakya'ya el koyup imparatora ettikleri bağlılık yemininin hilafına şehri Bizans'a teslim etmek şöyle dursun diğer Haçlı liderlerini de bertaraf etmesi, Raimundus Aguilers'in, Kont'un maiyetinde olmasına

76 *Alexiad*'a göre İmparator, "ruhsal üstünlükleri, yüreğinin doğruluğu ve yaşamının temizliği nedeniyle" Raymond'dan hoşlanırdı. Raymond, "Güneşin tüm yıldızlardan üstün olması gibi diğer Latinlerden üstündü." Anna Komnena, *Alexiad*, s. 323. Anna'ya göre İmparator, Bohemund'un ettiği yemini çiğneyeceğini biliyordu ve Raymond'ı bu konuda uyardı. Raymond da elinden geldiğince ve gücü yettiğince İmparator'un buyruklarını yerine getirmeye çabalayacağına söz verdi. Anna Komnena, *Alexiad*, s.324. Anna, asker sayısı ve maddi gücü yetersiz olan Bohemund'un İmparator'la iyi geçinmek için çok uğraştığını, hatta İmparator'un emrine girip Anadolu orduları başkomutanı olmayı talep ettiğini, "[Bohemund'un] düzenlediği tezgâhları bilen ve bu kişinin hilekâr, tuzaklar kurucu huyunu çoktan beri tanıyan İmparator" Alexios'un gönül okşayıcı sözlerle bu talebi geçiştirdiğini kaydetmektedir. Anna Komnena, *Alexiad*, s. 321, 323.

77 Raimundus D'Aguilers, *a.g.e.*, s.24.

78 France, *a.g.e.*, LXXXVII; Runciman, *a.g.e.*, s.225.

- dolayısıyla Raymond St. Gilles'in bakış açısını savunacağı, en azından daha iyi yansıtacağı beklenmesine – karşın görüldüğü kadarıyla Anna Komnena Alexios-Kont Raymond ve Alexios-Bohemund ilişkisini daha iyi resmetmiştir.

Hill, Raimundus'un eserindeki atıf, teşbih ve metaforların hepsinin kilise kaynaklarından türetildiğini savunmaktadırlar.⁷⁹ Onlara göre “bu süslemeler yıllar boyu birçok araştırmacının gözünden kaçmıştır; ancak Raimundus'un eseri üzerinde üstünkörü bir çalışmayla, alıntıların büyük bölümünün dini jargon içerdiği hemen kendini belli etmektedir. Raimundus'un dili, Mezmurları'ı anımsatmaktadır; ordunun kefaretiyle ilgili ifadeler, ara ara ayin dualarından esinlenmiş gibidir. Apokrifalar, mucizeler ve azizlerin yaşamlarından bol bol alıntı yapmıştır. Günümüz tarihçileri hâlâ Kudüs'teki Süleyman Mabedi'nin Hristiyanlar tarafından ele geçirilişinin kanlı tasvirini, belli ki Raimundus'un kendilerini Vahiyler Kitabı'ndan bir pasajı tekrar ettirdiğinden bihaber biçimde tekrarlamaktadırlar.”⁸⁰

Hill, Raimundus'un benzetmelerini ve kanlı sahneleri bu şekilde açıkladıktan sonra müellifin sanılanın aksine oldukça zeki biri ve eserin büyük oranda kurguya dayalı olduğunu, bu cihetle Raimundus'u “dini kurgu” biçiminin bir örneği olarak “kökleri ahlaki ve dini imgeleme uzanan olguları birleştirmede fevkalade bir kabiliyet göstermektedir. (...) Mucizenin gerçekliği Eski ve Yeni Ahit'ten uzun vaazların yanı sıra iki ya da daha fazla şahit tarafından teyit edilmektedir. Kutsal Mızrak'ı ortaya çıkaran Peter Bartholomeus, Mızrak konusunda en başta şüphe duyduğu için ateşle imtihanda hafifçe yanmıştır. Raimundus'un Mızrak hakkındaki hikâyesinin tümü, bağlantılı diğer alt hikâyelerin hepsiyle birlikte zekice bir yalanı tasvir etmektedir.”⁸¹

79 Raimundus D'Aguilers, *a.g.e.*, s.11.

80 Raimundus D'Aguilers, *a.g.e.*, s. 11. Bu konudaki açıklamalar, katliamın anlatıldığı pasajın dipnotlarında yapılmıştır.

81 Raimundus D'Aguilers, *a.g.e.*, s.11-13.

Raimundus “İsa’nın askerleri” olarak yücelttiği, övmekten hiç sakınmadığı Haçlı askerlerini yeri geldiğinde en sert biçimde eleştirmekten de kaçınmamıştır. “Adamlarımız için silahlarını fırlatıp kaçmaları, utanç duygusunu tamamen unutmaları yeterince kepezelik değildi;”⁸² ya da “hem gevşek hem de düzensiz ilerleyen askerlerimiz sadece kepaze biçimde dağılıp bozguna uğruyordu,”⁸³ diyerek askerleri, “Prenslerimiz böylesine kötü tavırlar sergilemekteydi, Tancred ise çok büyük bir fesatçıydı”⁸⁴ veya “Umumun menfaati önemseyen şövalyelerimiz, bencilce bu maddi kazançlardan biraz elde etme umuduyla Antakya’dan ayrıldılar. Ordugâhtan ayrılmayanlar dahi, şaşalı hayatın keyfini çıkarıyor, öyle ki hayvanların sadece en iyi yerlerini, butlarını ve kürek etlerini yiyip döşlerine tenezzül etmiyorlar,”⁸⁵ diyerek prensleri şiddetle eleştirmektedir. Bu ifadeler Raimundus’un olaylara bakışının din, Hristiyanlık ve dolayısıyla Kudüs’ün ele geçirilmesi olduğu, buna engel oluşturan ya da bu hedeflerden uzaklaşan herkesin yanlış yolda olduğu gibi bir temelin üzerine kurulu olduğu anlaşılmaktadır.

Çoğu Ortaçağ tarihçisi gibi Raimundus Aguilers de betimleyici yazımda sivrilmiş, benzetmeleri, dinî menkıbeleri ve unsurları bolca kullanan, yazdıklarının büyük bölümü için gerçeklik tartışması yaşansa da hem işgal ettiği yüksek mevki hem de verdiği diğer kıymetli bilgiler ve birçok olay için yegâne kaynak olmasından dolayı, Baron Munchessen ithamlarına⁸⁶ karşın çok değerli bir kaynaktır.

Hill’in aktardığına göre *Historia Francorum*’un basılı edisyonlarla noktalama işaretleri modernize edilmiş, ancak diğer yandan, kâtiplerin bazen bilerek bazen farkında olmadan düzeltme ve elyazması bölümleri değiştirme gibi etkilerinin

82 Raimundus D’Aguilers, *a.g.e.*, s.33.

83 Raimundus D’Aguilers, *a.g.e.*, s.41.

84 Raimundus D’Aguilers, *a.g.e.*, s.92.

85 Raimundus D’Aguilers, *a.g.e.*, s.31.

86 Raimundus D’Aguilers, *a.g.e.*, s.5.

üzere örtülmüştür. İncil ve dini kaynaklardan alıntılarının yanı sıra edebi kinayeler, atıflar ve paralellikler, çoğu zaman göz ardı edilmiştir.⁸⁷ Müellifin dilinin ağır ve ağdalı olduğu anlaşılmaktadır. Eseri İngilizce'ye neşreden Hill, uzun cümleleri böldüklerini ve sadeleştirdiklerini söyleseler de⁸⁸ görüleceği üzere, *Gesta*'ya kıyasla daha edebi bir dil göze çarpmaktadır. Bu nedenle *Historia Francorum*'un çevirisinde, Raimundus'un üslubuna olabildiğince yakın bir dil sunabilme gayesi güdülmüştür. Bunun yanında takdir edileceği gibi bu tür tarihi belge niteliğindeki eserlerin çevirisi, beraberinde belli zorluklar getirmektedir. Örneğin, her bir kelimenin ya da ifadenin, metin içinde ayrı bir değeri olduğundan edebi çevirilerde olduğu gibi akıcılık ön planda tutulamamaktadır. Sonuç olarak bilhassa böyle hassas metinlerde çevirmene fazla hareket alanı kalmamaktadır. Bunun neticesinde bazen uzun, sıkıcı hatta anlaşılması güç ifadeler karşımıza çıkabilmektedir. Ancak bir kez daha yinelemek gerekirse bunun nedeni, müellifin dolaylı ifadeleri ve üslubudur. Raimundus'un kullandığı yer isimleri genelde korunmuş, ancak dipnotlarda gereken açıklamalar yapılmıştır. Bunun dışında çalışmayı okuyanların, diğer dönem kaynaklarının hadiselerle bakışını da görebilmeleri için dipnotlarda dönemin tüm kronikleri aktarılmıştır.

Son olarak her ne kadar dikkat edip özen göstersek de gözden kaçabilecek hatalardan ötürü okuyucunun affına sığınıyoruz.

KUTSAL MIZRAK HADİSESİ

Historia Francorum'u incelemeye başlamadan önce eserin önemli bir kısmını oluşturan, müellifinin bizzat şahidi olduğunu, hatta mızrağı henüz çıkartılmadan “öptüğünü” iddia etmesiyle esere ayrıca önem kazandıran Kutsal Mızrak'ın

87 Raimundus D'Aguilers, *a.g.e.*, s.9-10.

88 Raimundus D'Aguilers, *a.g.e.*, s.13-14.

bulunması, 14 Haziran 1098'de gerçekleşmiştir. Raimundus'a göre Peter Bartholomeus adında bir Provençal, Hz. İsa çarmıha gerildiğinde göğsüne saplanan ve ölümüne neden olan Longinus mızrağının bir parçasının Aziz Petrus Kilisesi'nde gömülü olduğunun kendisine rüyada/vizyonda görüldüğünü iddia etmiştir. Peter'ın iddiası Kont Raymond'a kadar ulaşmış ve nihayetinde aralarında Kont Raymond, Pontius de Baladuno, Peter Bartholomeus ve Raimundus Aguilers'in olduğu on iki kişi kilisede iddia edilen yeri kazıda mızrağa ait olduğunu iddia ettikleri bir demir parçası bulmuşlardır. Metinde değinileceği gibi dönem kaynaklarının hadiseye bakışı çok farklıdır. İbnü'l-Esir, el-Azîmî gibi İslam tarihçileri olayın tamamen düzmece olduğu görüşündedirler. Latin kaynaklardan *Gesta* ve Albertus Aquensis, mızrağın gerçekliğine inanmış gibidir. Ancak Fulcherius Carnotensis, Radulpus Cadomensis gibi vakayiname yazarları Peter Bartholomeus'nun bir yalancı, olayın ise tamamen bir kurgu olduğunu dile getirmektedirler.⁸⁹

Dönem yazarlarının yaklaşımları, doğal olarak mensubu olduğu millete/orduya göre değişmekle birlikte asıl ilginç olan günümüz yazarlarının yaklaşımlarıdır. Örneğin Peter Bartholomeus'nun İsa'yı gördüğünü iddiasını, Susan B. Edginton'ın, "aşırı açlık ve Haçlıların bilmedikleri bitkileri yemesinin halüsinasyonlara ve rüyalara"⁹⁰ yol açabileceği şeklinde izahı, France'in, "Kutsal Mızrak hadisesini değerlendirmeden önce Raimundus'un mızrağa bağlılığının nedenlerini açıklığa kavuşturmanın gerekli olduğu" izah çabası, dönem yazarlarının bile çoğunlukla inanmadığı bir olayı mantıki temellere oturtma gayretinden başka bir şey değildir.⁹¹

89 İbnü'l-Esir, *el-Kamil*, C.10, s.231; el-Azimi, *Azimi Tarihi*, 128; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s.118-119; Fulcherius Carnotensis, a.g.e., 84-85; Ralph of Caen, a.g.e., s. 118-119.

90 Albert of Aachen, a.g.e., C.1, s.165.

91 France, a.g.e., XXI.

Raimundus'un eserinin İngilizce neşrini yapan Hill'in görüşü yıllar içinde biraz daha keskinleşip netleşmiş gibidir. Şöyle ki Hill, Raymond St. Gilles'in hayatını konu edinen 1962 tarihli *Raymond IV Count of Toulouse* adlı kitaplarında, "Biz, ordu vaizinin aktardıklarının, [Mızrak] mucizesiyle ilgili daha kısa bir rivayetin kendisi tarafından ayrıntılandırılması olduğuna inanıyoruz,"⁹² derken, aynı yazarlar 1968 tarihli Raymond D'Aguilers neşrinde, "Raimundus'un mızrak hakkındaki hikâyesinin tümü, bağlantılı diğer alt hikâyelerin hepsiyle birlikte zekice bir yalanı tasvir etmektedir"⁹³ ve "(...) [Raimundus], saf bir haberciden ziyade hadisenin çoğunun yaratıcısıdır(...)"⁹⁴ şeklinde izah getirmişlerdir. Müelliflerin bakışlarındaki bu farklılık muhtemelen yıllar içerisinde daha çok kaynağı incelemeleriyle açıklanabilir. Zaten aşağıda görüleceği üzere hadisenin kurmaca olduğu iddiası dönemin Müslüman tarihçilerinin yanı sıra yirminci yüzyıl Batı tarihçilerince de savunulmuştur.

Raimundus'un eserinin etraflıca ilk incelemesini yapan Clemens Klein'e göre mızrak hadisesi tamamen Toulouse Kontu'nun icadıdır. Vizyonlardaki yoğun Provençal milliyetçiliği ise bunun en büyük kanıtıdır.⁹⁵ France ise bu varsayıma, tüm görüntülere Kontu desteklemek dışında bir işlev yüklememesi ve ikinci olarak da Raimundus Aguilers'in muazzam basitlikte biri olduğu anlamına geleceğinden karşı çıkmaktadır; France, vizyonların bazılarının Kont'u tenkit ettiğini hatırlatmakta ve Raimundus'un eseri boyunca göze çarpan zekice gözlemlerinin de müellifi basite indirgeyen yorumlarla çeliştiğini belirtmektedir.⁹⁶

France, Kont'un bilgisi olsun olmasın tüm hadisenin tamamen kurgu olduğunu savunan Paulin Paris ve aralarında olayın propagandacısı Raimundus Aguilers'in de olduğu bir grup din

92 Hill ve Hill, *a.g.e.*, 109, s.3.

93 Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 12.

94 Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 51.

95 France, *a.g.e.*, XXXVII.

96 France, *a.g.e.*, XXIV-XXV.

adaminin Peter Bartholomeus'yu kendi çıkarları uğruna Kont Raymond'a baskı yapmak için, araç olarak kullanması olarak açıklayan Laurita ve John Hill'in görüşlerini aktardıktan sonra durumun en makul açıklamasının bu olduğu görüşündedir.⁹⁷

Nitekim Kont Raymond, Ma'arratünnumân'dan 1 Kasım 1098'de Antakya'da düzenlenen toplantıya giderken Peter Bartholomeus'yu yanına almaması⁹⁸, ikili arasında bir gerilim olduğunun göstergesi sayılabilir.

Bununla birlikte mızrak hadisesinde France'in bazı tespitleri oldukça dikkat çekicidir. France'e göre Haçlılar için seferin en kritik anı, Kudüs'ün zaptı değil, Antakya'nın Kürboğa tarafından muhasarasıydı; zira düşman güçleri zinde, sayıca çok üstün ve iç kale kontrolü ellerindeydi; buna mukabil Haçlılar açlığın pençesinde kıvranıyordu ve moral açısından tamamen bitik haldeydi; bu yüzden burada kazanılan zafer, Kudüs'ün zaptından bile daha kıymetliydi.⁹⁹ France, bu yüzden bu kasvetli ortamda Kutsal Mızrak ve Peter Barthelemous'nun gördüğü görüntüler orduda *Gesta*'nın yazarının bile itiraf etmek zorunda kaldığı muazzam bir etkisi olduğu düşüncesindedir. Başta Adhemar olmak üzere din adamları ordunun moralini yükseltmek için ellerinden geleni yapsalar da ancak Kutsal Mızrak sayesinde çabaları fevkalade bir manivela etkisi yapmış ve dini propaganda tekrar devreye sokulmuştur. Tüm bunlar ışığında Haçlılar için 28 Haziran'da vuku bulan Kürboğa önündeki zafer sadece olağanüstü bir kurtuluş değil, aynı zamanda Kutsal Mızrak'ın gerçekliğinin ispatıydı.¹⁰⁰ Öte yandan modern tarihçiler, mızrağın Kürboğa karşısında kazanılan zaferdeki etkisinden bahsederken âdeta iki olay hemen art arda gerçekleşmiş gibi sunmaktadırlar. Ne var ki iki hadise arasında iki haftalık bir zaman dilimi vardır ve mızrağın moralleri zirveye yükselttiği

97 France, *a.g.e.*, XXVI; Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 51,55.

98 France, *a.g.e.*, LXIII.

99 France, *a.g.e.*, XXII.

100 France, *a.g.e.*, XXIII.

iddia edilen bu iki hafta içerisinde Haçlı liderleri halkı bırakıp Antakya'dan kaçmayı tartışmış¹⁰¹ ya da pençesinde kıvrandıkları açlıktan ölmektense savaşarak ölmenin daha makul olduğuna kanaat getirerek mecburen savaş kararı almışlardır.¹⁰²

Tüm bunlara rağmen mızrağın o sırada sorgulanamaz bir obje olduğu da ayrı bir gerçektir. Örneğin Bohemund'un açık açık mızrağı küçümsemesi bile ancak Ma'arratünnümân kuşatmasında gerçekleşmiş, gerçekliğinin alenen sorgulanması ise ancak Arka kuşatmasının üzerinden iki ay geçtikten sonra olabilmıştır.¹⁰³

France, mızrak hadisesine dönem yazarlarınca getirilen eleştirileri kavmiyetçilikle izah etmektedir. Ona göre Norman ekibinin propagandacısı Radulphus Cadomensis gibi müteakip dönem yazarları mızrağın gerçekliği konusunda şüphecidirler. Kendisi Norman olduğu ve Provençallerden nefret etmesinden dolayı Radulphus'un ithamları anlaşılabilir.¹⁰⁴ Öte yandan France'in mızrağın etkisi konusunda şahit olarak sunduğu *Gesta*'nın isimsiz yazarı da Norman'dır ve Raimundus'un tabiiyetinde olduğu Kont Raymond'ı eleştirmekten çekinmeyen tutumunun aksine, Bohemund'u asla tenkit etmeyip sürekli övecek kadar liderine hayrandır. Bunun yanında *Gesta*'nın Bohemund tarafından Avrupa yolculuğunda bir propaganda aracı olarak kullanıldığı da bilinmektedir.¹⁰⁵ Durum böyle iken eleştirileri kavmiyetçilikle izah etmek pek mantıklı görünmemektedir.

France, mızrak hadisesini irdelemeye Toulouse Kontu Raymond St. Gilles'in ordusunun yapısını inceleyerek başlamaktadır. Haçlı ordusunu oluşturan beş ordu içerisinde sayıca en kalabalık olan

101 Anna Komnena, *Alexiad*, 340; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.g.e., 253-254; Ralph of Caen, a.g.e., s.98-100.

102 Runciman, a.g.e., C.1, s.190; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 45-46; Sırma, *Haçlı Seferleri*, s. 68; Albert of Aachen, a.g.e., C.1, s.168.

103 France, a.g.e., XXIII.

104 France, a.g.e., XXIV.

105 Runciman, a.g.e., 1:257; Robert the Monk, a.g.e., 6; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s.16.

Raymond St. Gilles'inki olduğu zaten bilinen bir vakıdır.¹⁰⁶ Bununla birlikte France, din adamı ve yoksul sayısının da en fazla yine bu ordu içerisinde olduğunu vurgulamaktadır.¹⁰⁷ Toulouse Kontu, halk baskısına diğer liderlere göre daha açıktı ve seferin başlangıcından beri yoksullarla daha çok ilgileniyordu.¹⁰⁸ Raymond'ın ordusunda orantısız biçimde fazla din adamı mevcuttu ve Ma'arratünnumân kuşatmasına gelene dek ordusundaki şövalye sayısı fazlasıyla azalmıştı.¹⁰⁹ Ayrıca Toulouse ordusu hiçbir zaman tamamen disiplinli bir görüntü vermemiştir. France bunu, Provençal toplumundaki görece zayıf feodal bağlara dayandırmaktadır.¹¹⁰ France teorisini Paul Alphandéry'nin şu görüşüyle desteklemektedir: "Birinci Haçlı Seferi'nin temel özelliği, sefere öncülük eden feodal yönetici sınıfıyla safları oluşturan ana unsur olan yoksullar arasında patlak veren gerilimlerdir... Antakya'da yoksulların içinde bulunduğu sefalet, hayal kırıklığı ve liderlerin eylemsizliğine duyulan öfke Adhémar'ın ölümünden sonra patlama noktasına ulaştı ve bu hayal kırıklığıyla dolu öfke, Peter Barthelémous tarafından vizyonlar biçiminde ifade edildi."¹¹¹

Mızrağın yüksek prestiji yüzünden Peter Bartholomeus baskın biçimde yoksulların sözcüsü olarak davranmaya devam ettiği müddetçe herhangi birinin onu ya da mızrağı tenkit edebilmesi çok zordu. Hatta şüpheyle bile yaklaşılsa Peter'ın söylediklerine karşı çıkmak çok zordu.¹¹²

Gerçekten de vizyonlar incelendiğinde tümünde yoksullar için sadaka verilmesinin tavsiye edildiği görülecektir. Hatta Adhémar ölümünün ardından Peter Bartholomeus'nun rüyasına

106 France, *a.g.e.*, LXXXVII; Runciman, *a.g.e.*, s.225.

107 France, *a.g.e.*, XXXI, XXVIII, XXIX.

108 France, *a.g.e.*, XL.

109 France, *a.g.e.*, XXXIX.

110 France, *a.g.e.*, XXVIII.

111 France, *a.g.e.*, XXVIII- XXIX.

112 France, *a.g.e.*, XL-XLI.

girdiğinde, mızrağa inanmadığı için cezalandırıldığını, ancak vaktinde sadaka olarak verdiği cübbesi sayesinde tamamen yanmaktan kurtulduğunu söylemiştir.

Sonuç olarak Toulouse Kontu'nun Provençal ordusunun yapısına ait yukarıda kaydedilenler, Haçlı ordusunun genel bir komutanının olmayışı ve yolculuğun uzunluğuyla zorlukları dikkate alındığında Kutsal Mızrak hadisesinin kurmaca olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Haçlıların tek bir liderinin olmaması Kont Raymond'ın lider olarak sunulduğu vizyonlara olanak sağlamış, bu vizyonlarla Raymond St. Gilles'in susturulması, tabiri caizse gönlünün hoş edilmesi sağlanmıştır. Haçlılarca Ma'arratünnümân surlarının yıkılması ve güçlükle zapt edilen bir kalenin sırf istekleri yerine getirilmediği için yerle bir edilmesi, herhangi bir ordu içerisinde aslında bir güç teşkil etmeyen yoksul sınıfın bu vizyonlarla nasıl harekete geçirildiğinin apaçık örneğidir. Bunu yanında Kont Raymond'ın yoksullar için yağma akınına çıkması da muhtemelen bu baskının bir sonucudur. Bu iki örnek Hill'in bahsettiği din adamları kliğinin kendi çıkarları için kitleleri nasıl organize edip harekete geçirdiklerini ortaya koymaktadır. Zaten yukarıda belirtildiği üzere *Gesta Francorum* dışındaki dönem yazarları da hadiseye ihtimal vermek şöyle dursun sahtekârlık olduğunu açıkça belirtmişlerdir.

KUDÜS'ÜN FRENK FATİHLERİNİN TARİHİ

(*Historia Francorum Qui Ceperunt Jerusalem*)

Notre Dame du Puy Kanonu, Raimundus Aguilers

Pontius de Baladuno ve Le Puy Kanonu Raimundus¹¹³, siz efendimiz Viviers Piskoposu'ndan¹¹⁴ kutsamanızı esirgememenizi ve tüm mutedil Hristiyanlardan gayretimize hissedar olmalarını niyaz ediyoruz. Bu kitabı sizleri ve Alplerin ötesindeki tüm insanları, her gün her vakit bizlere yaşattırdığı mutat cömertliğiyle Tanrı'nın yaptığı kudretli işleri bildirmek amacıyla yazıyoruz.¹¹⁵ Bu görevin amacı esasen, savaşa uygun olmayanlar ve korkakça kaçanlar hakikatler yerine yalanları yaymaya çalıştığı için, müstakbel okuyucuların böylesi döneceklerin ahbablığından ve nasihatlerinden uzak durmalarını sağlamaktır; zira böylelerinin fiilleri ayan beyan ortadadır.¹¹⁶ Bu, Tanrı'nın ordusunun, aşırıya kaçmaları ve ihlalleri nedeniyle Tanrı'nın kırbacını sineye çekmek zorunda kalmasına rağmen yine de O'nun müşfik nezaketiyle tüm putperestlere karşı muzaffer oluşunun

113 Eserin müellifleri olan bu kişiler hakkında gereken açıklamalar giriş bölümünde yapılmıştır.

114 Birinci Haçlı Seferi sırasında Viviers Piskoposu Leger'dir.

115 İlginç bir şekilde Raimundus, seferin nedenleri üzerinde hiç durmamakta, doğrudan yolculuktan söz etmektedir. Ayrıca Kutsal Savaş çağrısı yapan Papa II. Urbanus, diğer çağdaş kaynaklarda yer bulurken Raimundus'un eserinde kendisinden hiç söz edilmemektedir.

116 Bu kayıt, eser yazıldığı dönemde dahi Haçlı Seferleri'nin amaçlarının ya da sonuçlarının tartışma konusu olduğunu ortaya koymaktadır.

hikâyesidir. Bununla birlikte bazı Haçlılar Slavonya¹¹⁷, diğerleri Macaristan¹¹⁸, Lombardiya ya da deniz yoluyla gittiklerinden her bir yolculuktan söz edilemeyecek kadar meşakkatlidir.¹¹⁹ Bu nedenle biz de diğerleriyle hiç can sıkmadan Saint Gilles Kontu, Le Puy Piskoposu ve bunların ordularından söz etmeye dikkat ettik.

Slavonya Üzerinden İlerleyiş ve Rumların İhaneti

Ordu yola çıkışının ardından Slavonya topraklarına girdi ve kış mevsimi boyunca büyük yokluklar çekti. İşin aslı Slavonya, hem ulaşımı zor hem de dağlık ıssız bir memleketti; üç hafta boyunca orada ne bir vahşi yırtıcı ne de bir tane kuş görebildik. Diyarın barbar ve cahil halkı¹²⁰ ne bizimle alışveriş yaptı ne de rehber temin etti; sadece bizim geride kalan güçsüz avarelerimiz tarafından feci yaralanmışlarcasına köylerinden, kalelerinden kaçıp sığır katledercesine zavallı canları –takatten düşenleri, yaşlı kadın ve erkekleri, fakirleri ve hastaları– doğradılar. Slavların bölgeye aşina olmaları nedeniyle ağır silahlı şövalyelerimizin sarp dağlar ve çok sık ormanlar boyunca bu silahsız yağmacıları takip

117 Hill'e göre Slavonya ile kastedilen Dalmaçya'dır.

118 Macar Krallığı, Birinci Haçlı seferi sırasında gerek Halkın Haçlı ordusu gerekse Godfrey'in ordusu için ana geçiş rotası üzerindedir ve bilhassa Pierre L'Hermit komutasındaki Halkın Haçlı Ordusu, bu krallığa büyük zarar vermiştir.

119 Sefere katılan diğer gruplar ise İstanbul'a varış sıralarına göre şu şekildedir: Hugh de Vermandois komutasındaki Fransız ordusu, Aşağı Lorraine Dükü Godfrey de Bouillon, kardeşleri Baudouin ve Eustache komutasındaki Lorraine Bölgesi Fransızlarından oluşan ordu, Güney İtalya Normanlarının reisi Robert Guiscard'ın oğlu Bohemund ve yeğeni Tancred'in komutasındaki Norman Ordusu, Toulouse Kontu Raymond St. Gilles komutasındaki, Provençal olarak da bilinen Güney-Fransızlarından oluşan ordu ve Normandiya Kontu Robert, kız kardeşinin kocası Stephen de Blois ve kuzeni Flander Kontu II. Robert komutasındaki birliklerden oluşan Kuzey-Fransızları Ordusu'dur. Robert Curthose olarak bilinen Normandiya Kontu Robert, İngiltere Kralı Fatih William'ın oğludur. Tyerman, *England and the Crusades*, s. 8; Altan, *Anadolu'da Haçlılara Karşı Savaş*, 77; Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 94; Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 57; Demirkent, *Haçlı Serleri Tarihi*, s. 21-27; Sırma, *Haçlı Seferleri*, s. 37.

120 Bu ifade, Latinlerin diğer dindaşlarına bakışına iyi bir örnektir. Çağdaş kroniklerde benzeri yaklaşımlar söz konusudur.

etmesi zordu. Yine de ordumuz bu eşkiyalara katlanmak zorunda kaldı; zira askerlerimiz ne onlarla açık alanda savaşabiliyor ne de küçük çaplı çatışmalardan kurtulabiliyordu.

Hikâyemize, bir gün güzergâh üzerinde Raymond ve müfrezesinin kendilerini birden Slavlar tarafından etrafları sarılmış bulup, hücum edince de altısını yakaladıkları görkemli karşılaşmayı naklederek başlayalım.¹²¹ Bu Slavların tehditkâr yoldaşlarının baskısı altında sıkışan Kont, çemberi yararak ordusuna ulaşması gerektiğini fark etti; bu yüzden tutsakların bazılarının gözlerinin çıkartılmasını, bazılarının ayaklarının kesilmesini bazılarının da burunlarının ve ellerinin vurulup bırakılmalarını emretti. Böylelikle düşmanın, uzuvları kesilmiş arkadaşlarının feci görüntüsüyle karşılaşıp acıdan adeta felç geçirmesini fırsat bilen Kont ve arkadaşları sağ salim kaçtılar. Böylesi bir şekilde ölümün ıstırabından ve Tanrı'nın lütfuyla bu tehlikeli yerden kurtuldular.

İşin aslı Raimundus'un Slavonya'da sergilediği cesareti ve muhakeme gücünü anlatmak bizim için çok zor.¹²² Neredeyse kırk günden beri bu topraklarda yolculuk ediyor ve zaman zaman öylesi sis bulutlarıyla karşılaşıyorduk ki adeta bu buharlara dokunup önümüzden kenara itecek gibiydik. Bu tehlikelerin tam ortasında Kont daima, artçı birlikler içinde savaşarak ve istirahatgahına giden son kişi olarak halkını korudu. Bazıları gün ortasında bazıları güneş batınca ordugâha dönüyordu; ama çoğu zaman gecenin bir yarısı ya da horozlar öterken çadırına ancak ulaşan Kont bu kişilerden değildi.

121 Hill ve Hill, güzergâh seçiminde aynı dili konuşan milletlerin bulunduğu yerlerin tercih edildiğini belirtmiştir. Hill ve Hill, Raymond IV, s. 44.

122 Raimundus'un, himayesinde olduğu kont için kullandığı bu ifadeler, çağdaşı vakayiname yazarlarıyla kıyaslanınca oldukça sönük kalmaktadır. Bu konuda *Gesta*'nın isimsiz yazarının Bohemund için, Albertus Aquensis'in Godfrey için ya da Radulphus Cadomensis'in Tancred için kullandıkları övgü dolu ifadelere bakılabilir.

Büyük oranda Tanrı'nın merhameti, Kont'un yoğun gayreti ve Adhémar'ın tavsiyeleriyle açlık yüzünden kayıp vermeden ya da açık çatışmaya girmeden Slavonya'dan geçiyorduk. Barbar diyarından bu başarılı geçiş bizi, Tanrı'nın, acımasız, putperest insanların vakti gelince askerlerinin ellerinden tadacakları ızdırap ve acıyla vahşiliklerinden kurtulacakları yoksa affedilmeyen günahkârların Tanrı'nın gazabıyla yüzleşecekleri için savaşçı ordusunun Slavonya'dan geçişini istediğini inandırmaya başlamıştı.

Slavonya üzerinden meşakkatli geçişimizden sonra İşkodra'ya varışımızın ardından Kont kardeşlik beyan edip, Haçlıların barış içinde alışveriş yapıp hayati erzakları arayabilmeleri için Slavların kralına birçok hediye sundu.¹²³ Ancak bu sadece bir yanılsamaydı; zira Slavlar durumdan üstünlük sağlayıp adetleri üzere çılgına dönerek insanlarımızı katledip silahsız olanlarımızdan alabilecekleri ne varsa gasp ettiklerinde bu sahte barışa kandığımız için fena halde pişman olduk. İntikam için değil, Tanrı'ya sığınma için dua ettiğimize inanabilirsiniz, zaten Slavonya'daki iç karartıcı bu hadiseleri daha fazla nakletmeye gerek var mı ki?

Draç'a varıp ordugâh kurduğumuzda kendi topraklarımıza ulaştığımıza emindik, zira Alexios ve destekçilerinin Hristiyan kardeşlerimiz ve müttefiklerimiz olduklarına inanıyorduk. Ancak işin gerçeği onlar aslanların vahşiliğiyle, kendilerini korumaları gerektiğinden tamamen habersiz barışçıl adamlarımızın üstüne çullandılar.¹²⁴ Geceleyin işe koyulan bu haydutlar,

123 Sözü edilen barış, 1097 Ocak'ında, Slav Kralı Bodin'le yapılmıştır. Hill ve Hill, Raymond IV, s. 45.

124 Dönemin Bizans İmparatoru Alexios Komnenos hakkında düşmanca sayılabilecek menfi bakış açısı, dönemin tüm Latin kroniklerinin ortak özelliğidir. Raimundus için kırılma anı Draç gibi gözükmemektedir; zira ifadelerinde derin biri hayal kırıklığı anlaşılmaktadır. Raimundus Aguilers, eserin kalanında Bizanslılar, Alexios ve Bizans için oldukça keskin ifadeler kullanacaktır.

adamlarımızı ordugâhımızdan uzakta, ağaçlıkların arasında katledip alabilecekleri her şeyi gasp ettiler. Rumlar bu şekilde herhangi bir kısıtlama olmadan hareket ederken liderleri John Komnenos¹²⁵ barış önerdi; ancak bu ateşkes esnasında Pontius Rainaud'u öldürüp kardeşi Peter'ı ve çok soylu iki prensi ölümcül biçimde yaraladılar. Bize intikam fırsatı doğmuştu, lakin bizler hıncımızı almak yerine ilerleyişimizi sürdürdük. Yol boyunca İmparator'dan güvenlik, kardeşlikten hatta evlatlıktan bahseden mektuplar geliyordu; fakat bunlar boş sözlerdi; zira Türkler, Kumanlar, önümüzden arkamızdan, sağımızdan solumuzdan ayrılmıyor ve Peçenekler ve Bulgarlar yapışmışçasına peşimizden ayrılmıyordu.¹²⁶

Rum Diyarı'nda Yolculuk ve Raymond St. Gilles ile Alexios'un İlişkileri

Dertlerimiz yetmiyormuşçasına bir gün biz Pelagonya Vadisi'ndeyken, kalacak rahat bir yer bulmak için kısa süreliğine ordugâhtan ayrılan Le Puy Piskoposu'nu Peçenekler yakalamışlar.¹²⁷ Piskoposu katırından yere düşürüp üstündeki çıkarmışlar ve başına feci biçimde vurmuşlardı. Ne var ki Peçeneklerden biri, Adhémar'da altın ararken Piskopos'u diğer haydutlardan korumuş; böylelikle Tanrı'nın adaleti için vazgeçilmez yüce piskopos, Tanrı'nın şefkatiyle insanoğluna bağışlanmış oldu. Kargaşa ordugâhta duyulunca saldırıya geçen Haçlılar, Piskopos'u oradan götürmekte çok geç kalan haydutların elinden kurtardılar.

Böylelikle, etrafımız hain imparatorluk askerleriyle çevrili halde Bucinat adında bir kaleye ulaştık. Raymond burada,

125 John Komnenos, Bizans İmparatoru Alexios'un yeğenidir.

126 O dönemde Bizans Ordusu'nda paralı asker olarak Peçenekler ve Türklerin kullanımı yaygın bir uygulamaydı. Raimundus'un ifadelerinden, paralı askerlerin nezaretinde götürülmelerine içerlediği anlaşılmaktadır.

127 Hille göre Provençal Ordusu Şubat ortalarında bu mevkedir. Hill ve Hill, Raymond IV, s.47; Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s. 21.

adamlarımızı ordugâhımızdan uzakta, ağaçlıkların arasında katledip alabilecekleri her şeyi gasp ettiler. Rumlar bu şekilde herhangi bir kısıtlama olmadan hareket ederken liderleri John Komnenos¹²⁵ barış önerdi; ancak bu ateşkes esnasında Pontius Rainaud'u öldürüp kardeşi Peter'ı ve çok soylu iki prensi ölümcül biçimde yaraladılar. Bize intikam fırsatı doğmuştu, lakin bizler hıncımızı almak yerine ilerleyişimizi sürdürdük. Yol boyunca İmparator'dan güvenlik, kardeşlikten hatta evlatlıktan bahseden mektuplar geliyordu; fakat bunlar boş sözlerdi; zira Türkler, Kumanlar, önümüzden arkamızdan, sağımızdan solumuzdan ayrılmıyor ve Peçenekler ve Bulgarlar yapışmışçasına peşimizden ayrılmıyordu.¹²⁶

Rum Diyarı'nda Yolculuk ve Raymond St. Gilles ile Alexios'un İlişkileri

Dertlerimiz yetmiyormuşçasına bir gün biz Pelagonya Vadisi'ndeyken, kalacak rahat bir yer bulmak için kısa süreliğine ordugâhtan ayrılan Le Puy Piskopos'u Peçenekler yakalamışlar.¹²⁷ Piskopos katırından yere düşürüp üstündeki çıkarmışlar ve başına feci biçimde vurmuşlardı. Ne var ki Peçeneklerden biri, Adhémar'da altın ararken Piskopos'u diğer haydutlardan korumuş; böylelikle Tanrı'nın adaleti için vazgeçilmez yüce piskopos, Tanrı'nın şefkatiyle insanoğluna bağışlanmış oldu. Kargaşa ordugâhta duyulunca saldırıya geçen Haçlılar, Piskopos'u oradan götürmekte çok geç kalan haydutların elinden kurtardılar.

Böylelikle, etrafımız hain imparatorluk askerleriyle çevrili halde Bucinat adında bir kaleye ulaştık. Raymond burada,

125 John Komnenos, Bizans İmparatoru Alexios'un yeğenidir.

126 O dönemde Bizans Ordusu'nda paralı asker olarak Peçenekler ve Türklerin kullanımı yaygın bir uygulamaydı. Raimundus'un ifadelerinden, paralı askerlerin nezaretinde götürölmelerine içerlediği anlaşılmaktadır.

127 Hille göre Provençal Ordusu Şubat ortalarında bu mevkedir. Hill ve Hill, Raymond IV, s.47; Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s. 21.

yakınlardaki dağ geçitlerinde Peçeneklerin bize pusu kurduklarını işitti. Kont da onlara karşı pusu kurarak oyunu tersine çevirdi; şövalyeleriyle birlikte ani bir taarruzla paralı askerleri şaşırtarak çoğunu öldürüp diğerlerini bozguna uğrattı. Bu olayların en hararetli anında Alexios'un gönül alma heyetleri ulaştı; dört yanımız hâlâ düşmanla sarılıydı ve her yandan Alexios'un hileleriyle karşı karşıyaydık.

Bundan kısa süre sonra Keşan adında bir kasabaya ulaştık; kasaba halkının açıkça bizi aşağılaması, her zamanki tahammülümüzü öyle gerdi ki silahlarımıza davranıp dış surları yıkıp muazzam ganimet elde ettik ve kasabayı teslim aldık. Kaleye sancağımızı çekip Kont'un şiar narası *Tolosa* diye haykırdıktan sonra oradan ayrıldık. İlerleyişimiz bizi oradan Tekirdağ'a ulaştırdı; İmparator'un, Keşan mağlubiyetinin intikamını almak isteyen paralı askerleri bize saldırırsa da bu paralı uşakların bir kısmını kılıçtan geçirip biraz ganimet elde ettik.¹²⁸

Artık, Alexios'un sarayına gönderdiğimiz ajanlarımız Tekirdağ'a dönmüştü. Elllerinde çoğunlukla Bizans vaatlerinin olduğu ümit verici raporlar vardı; zira İmparator onlara rüşvet vermişti; bu nedenle müteakip hadiseler için daha fazla yoruma hacet yok. Bizans ve Haçlı elçi heyetleri ısrarla Raymond'dan ordusunu terk edip yanına alacağı birkaç silahsız takipçisiyle çabucak Basileus Sarayı'na gelmesini söylüyorlardı. Bildirdiklerine göre Bohemund, Lorraine Dükü, Flander Kontu ve diğer prensler, Haç'ı alıp Tanrı'nın ordusunun başına geçebilecek Alexios'la Haçlı Seferi konusunda anlaşma yapması için Raymond'a yalvarıyorlardı.¹²⁹ Elçiler ayrıca, Alexios'un yolculuk için

128 Hill'e göre bu saldırı 12 Nisan, 1097'de gerçekleşmiştir. Hill ve Hill, Raymond IV, s. 47; Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s. 21.

129 Heyetin geliş tarihi, 18 Nisan'dır. Hill ve Hill, Raymond IV, s. 48. Aşağı Lorraine Dükü Godfrey de Bouillon, kardeşleri Baudouin ve Eustache komutasındaki Lorraine Bölgesi Fransızlarından oluşan ordu, 23 Aralık 1096'da İstanbul'a varmıştır. Nisan başına kadar süren anlaşmazlık ve çatışmalardan sonra nihayet İmparator'a bağlılık yemini eden Godfrey'in ordularıyla Anadolu'ya geçişinden

faydalı, Kont ve diğerleriyle ilgili tüm mevzuları halletmeye istekli olduğunu ekliyorlardı. Bunun yanında ayrıca çatışmanın arifesinde böylesi yüce bir insanın tavsiyelerinden mahrum kalmanın büyük talihsizlik olacağını vurguluyorlardı. Nihayetinde Raymond'ı, Alexios'la birlikte düzenlemeleri yaparken ordunun ilerleyişinde herhangi bir gecikme olmaması için yanına küçük bir birlik alıp Konstantinapol'e gitmeye zorluyorlardı. Raymond da bu tavsiyeye uyarak ordugâhtan ayrıldı, bu amaçla yalnız ve silahsız bir şekilde ordudan önce Konstantinapol'e gitti.

Buraya kadar bu keyifli ve muvaffakiyetli hadiseleri kaydetmek her yazar için makul bir iştir. Lakin bitirmeye yemin ettiğim bu vazifede bundan sonraki zorlukların ve ızdırabın ağırlığı, beni harap ediyor. Dürüst olmam gerekirse bu hadiseleri önemlerine göre nasıl nakledeceğimi bilmiyorum. İmparator'un danışmanının en büyük sahtekârlığından ve rezil ihanetinden bahsetsem mi? Ya da ordumuzun en utanç verici kaçışını ve tahayyül edilemeyecek çaresizliğini yazsam mı? Yoksa böylesi

hemen sonra, 9 Nisan'da Güney İtalya Normanlarının reisi Robert Guiscard'ın oğlu Bohemund ve yeğeni Tancred'in komutasındaki Norman Ordusu İstanbul'a ulaşmıştır. İmparator tarafından dostane biçimde karşılanıp cömert hediyeler sunulan Bohemund, bağlılık yemini ettikten sonra 26 Nisan günü ordularıyla Anadolu'ya geçmiştir. Ancak yeğeni Tancred bu yemini etmemek için gece gizlice Boğaz'ı geçmişti. Toulouse Kontu Raymond St. Gilles komutasındaki Provençallerden sonra gelen Normandiya Kontu Robert, kız kardeşinin kocası Stephen de Blois ve kuzeni Flander Kontu II. Robert komutasındaki birliklerden oluşan Kuzey-Fransızları Ordusu ise İstanbul'a en son ulaşan ordu olmuştur. Runciman, *a.g.e.*, C.1, s.115-118; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.22-23; Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.56; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s.58-59. Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 96; Sırma, *Haçlı Seferleri*, s. 41-42; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, *a.g.e.*, s. 94-95. *Gesta*'ya göre Konstantinapol'e sonradan gelip surlar dışında ordugâh kuran Raymond St. Gilles'in yanına gelip İmparator'a bağlılık yemini etmesini isteyenler Godfrey ve Flander Kontu Robert'tır, ancak Kont bu öneriyi geri çevirip Alexios'a saldırıyı planlıyordu. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 65. Robertus da Raymond'ın İstanbul'a saldırma düşüncesinin olduğunu savunmaktadır. Eserinde aktardığına göre bir Hristiyan şehrini ve kutsal mekânları yağmalamanın doğru olmayacağı düşüncesiyle bundan vazgeçmiştir. Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 99.

~~Ytluu prenslerin~~ Ölümlerini anlatıp ebedi matem için bir anı mı bırakmam? Tam aksine bırakalım her kim merak edip öğrenmek isterse bizden değil de başkalarından öğrensin.

Fakat şu çok önemli olayı da aktaracağız. Tüm adamlarımız ordugâhı terk edip kaçma, yoldaşlarını yüzüstü bırakma, çok uzak diyarlardan buraya kadar taşıdıkları her şeyden vazgeçmenin hayallerini kurarken, mağfiret Rabbini kurtarma inancıyla ve oruçlar tutarak yeniden öyle bir sarsılmaz güce ulaştılar ki sadece önceki sefil çaresizlikleri ve kaçma arzuları yüzünden derin mahcubiyet duyuyorlardı. Ancak bu üzücü nakilde de fazla takılıp kalmayacağız.

Raymond, Alexios ve prensleri tarafından olabilecek en hürmetli biçimde kabul edildikten sonra Basileus, Kont'tan, diğer prenslerin yaptığı gibi ondan da bağlılık yemini etmesini talep etti. Raymond ise bu talebi haçı, başka bir efendinin himayesine girmek ya da uğruna memleketini ve ailesinden kalan mirasını terk ettiği, O'ndan başka birinin hizmetine girmek için almadığını söyleyerek yanıtladı.¹³⁰ Öte yandan şayet İmparator ordusuyla birlikte Kudüs'e gelecek olursa kendisini, peşindekileri ve kişisel eşyalarını ona tevdi edecekti. Ancak Alexios, hacılarla birlikte yola çıkması halinde Almanların, Macarların, Kumanların ve

130 Robertus Raymond'ın İstanbul'a saldırma düşüncesinin olduğunu savunmaktadır. Eserinde aktardığına göre bir Hristiyan şehrinin ve kutsal mekânları yağmalamanın doğru olmayacağı düşüncesiyle bundan vazgeçmiştir. Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 99. Albertus Aquensis, Raimundus'un aksine Raymond'ın herhangi bir sorun çıkarmadan yemin ettiğini belirtmektedir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 157. Ancak, *Alexiad*'a göre İmparator, "ruhsal üstünlükleri, yüreğinin doğruluğu ve yaşamının temizliği nedeniyle" Raymond'dan hoşlanırdı. Raymond, "Güneşin tüm yıldızlardan üstün olması gibi diğer Latinlerden üstündü." Anna Komnena, *Alexiad*, s. 323. Anna'ya göre İmparator, Bohemund'un ettiği yemini çiğneyeceğini biliyordu ve Raymond'ı bu konuda uyardı. Raymond da elinden geldiğince ve gücü yettiğince İmparator'un buyruklarını yerine getirmeye çabalayacağına söz verdi. Anna Komnena, *Alexiad*, s. 324.

diğer azılı milletlerin imparatorluğunu talan edeceklerinden korktuğunu bahane ederek öneriyi geçiştirdi.

Bu esnada Kont, adamlarının bozguna uğradığını ve öldüğünü öğrendikten sonra, yanlış yönlendirildiğini ve liderlerimizden bazılarının Haçlılara ihanet etmek pahasına imparatoru çağırdığını anladı. Fakat Alexios, askerlerimizin krallığını yağmaladığından ve halkının pek çok yanlış sineye çektiğinden Kont'un bihaber olduğunu ve Raymond'ın ordusunun her zamanki gibi köyleri ve surlarla çevrili kasabaları yıkıp geçirmesine karşın imparatorluk ordusunu gördükleri anda kaçışları sürdürükçe Kont'un soruşturması için herhangi bir yasal zemin olmadığını söyleyerek yanıtladı. Buna karşın Kont'a yine de zararı telafi edeceğine söz verdi, sözüne karşılık rehine olarak Bohemund'u verdi. Bu şekilde anlaştılar ve Kont, adalet aksini gerektirse de rehinesini serbest bırakmaya mecbur kaldı.

Bu esnada ordumuz Konstantinapol'e ulaştı ve ordunun gelişinden sonra Piskopos ve hastalandığı için Draç'ta kalan kardeşi de geldi. Alexios, bu sırada tekrar tekrar haber gönderip diğer prenslerle aynı şekilde bağıllık yemini ederse Kont'u güzel biçimde mükâfatlandıracağını vaat ediyordu; fakat Raymond şahsının ve adamlarının uğradığı haksız muamelenin intikamını almayı kafaya takmış, böylesi rezilce bir şöhretin utancını yok etmenin yollarını arıyordu. Öte yandan Lorreine Dükü, Flander Kontu ve diğer prensler bu tür düşüncelerden esef duyup Türklerle savaşın eli kulağındayken Hristiyanların Hristiyanlarla savaşmasının ahmaklığın dik alası olacağını söylediler. Dahası Bohemund, Raymond İmparator'a karşı harekete geçerse ya da bağıllık yemini yapmamakta ısrar ederse desteğinin Alexios'a olacağını bildirdi.¹³¹ İşler bu safhaya varınca Provençal ordusuyla

131 *Gesta*'ya göre imparator, Haçlıların tüm güvenliğini sağlayacağına, bir ordu ve donanma tahsis edeceğine, karada ve denizde erzak temin edeceğine, Haçlıların kaybettikleri tüm eşyaları telafi edeceğine ve hac yolunda Haçlıların tacize uğramasına izin vermeyeceğine söz verdi. Bunun yanında Bohemund'a, yeminine bağılı kalması kaydıyla, "Antakya'nın ilerisinde, at koşumu on beş

istişare ettikten sonra Kont ne bizzat kendisi ne de başkaları aracılığıyla İmparator'un canına ve mülküne kast etmeyeceğine yemin etti.¹³² Bağlılık yemini hatırlatılınca kendi haklarına zarar vereceği için İmparator'un tabiiyetine girmeyeceğini söyledi. Ancak inatçılığından ötürü Alexios'un ona birazcık dünyevi mal verdiğini ekleyebiliriz.¹³³

İznik Kuşatması ve Romanya'ya Geçiş

Denizi geçtikten sonra, hızla, doğal arazi yapısı ve zekice savunmasıyla gayet iyi korunan, öncü kuvvetleri oluşturan Godfrey, Bohemund ve diğer liderler tarafından muhasara altına alınmış İznik'e ilerledik.¹³⁴ Şehrin doğal savunma hattını

günlük uzunlukta, sekiz günlük genişlikte" topraklar vereceğini vaat etmiş ve *Gesta* yazarına göre Bohemund bu teklifi, "umutsuz durumda oldukları ve ihtiyaçları yüzünden buna zorlandıkları" için kabul etmiştir. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 64-5. "Atla on beş günde gidilecek uzunlukta, sekiz günlük genişlikte" toprak verileceği iddiası *Gesta Tancredi*'de de kaydedilmiştir. Ralph of Caen, *a.g.e.*, s. 32. Ancak tüm bunlar Raimundus'un yukarıdaki beyanıyla tezat oluşturmaktadır; zira "zorla" ya da "mecburen" bağlılık yemini eden birinin ilk fırsatta kesin biçimde tarafını belli etmesi ve Raymond St. Gilles gibi seferin asıl gücünü oluşturan birine cephe alması düşünülemez. Bize göre gerek *Gesta Francorum* gerekse *Gesta Tancredi*'nin Norman propagandasının birer ürünü/aracı olmaları, gerekse Raimundus'un sahip olduğu üst düzey mevkiin etkisiyle daha doğru bilgilere erişim imkânının olması ve nihayet resmedilen Bohemund karakterinin *Alexiad*'da çizilen portreye daha uygun düştüğü için *Historia Francorum*'un aktardığı bilgi daha makuldür.

132 Hill tercümesinde bu yemini, "imparatorun canına ve mülküne kast etmemek," şeklinde çevirmelerine rağmen Krey ve diğer tarihçilerin aynı metni "imparatorun canına ve onuruna halel getirmemek" şeklinde çevirdiklerini, ancak Latince "*honorem*" kelimesinin "mülkiyet" olarak çevrilmesinin daha yerinde olduğunu belirtmektedirler. Raymond D'Aguiers, *a.g.e.*, s.24.

133 *Historia Ierosolimitana*'da, Raymond'ın Konstantinapol'e vardıktan sonra İmparator'dan bolca hediye alıp bağlılık yemini ettiği kaydedilmiş, herhangi bir ihtilaftan söz edilmemiştir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, 1:58. Willermus da herhangi bir ihtilaftan söz etmeden Raymond'ın İmparator'a bağlılık yemini ettiğini aktarmaktadır. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, *a.g.e.*, s. 108. Fulcherius Carnotensis ise Raymond hariç tüm kumandanların vasallık yemini ettiklerini kaydetmektedir. Fulcherius Carnotensis *a.g.e.*, s. 64.

134 Kont Raymond, 10 Mayıs 1097'e kadar Konstantinapol sınırlarında kalmıştır; Hill, bu gecikmenin bile Alexios'la Kont arasındaki ilişkinin Raimundus'un

oluşturan, surlara kadar dayanan büyük bir göl ve civardaki pınarlardan taşan sularla ağzına kadar dolu bir savunma hendeği, üç taraftan girişi engelliyordu. Maharetli ustalar İznik'in her yanını öyle azametli surlarla sarmıştı ki şehir ne bir düşman taarruzundan ne de herhangi bir muhasara aracından korku duymaktaydı. Etraftaki nöbet kulelerindeki balistalar, hiç kimsenin tehlikeye girmeden yaklaşamayacağı şekilde her açığı kapatmışlardı; ayrıca ilerlemek isteyen birisi çıksa bile surlara hiçbir zarar veremezdi; zira kulelerin altında tepeden kolayca vurulurdu.

Hülasa, daha önce de dediğimiz gibi, Bohemund şehri kuzeyden, Dük ve Almanlar doğudan, Kont ve Le Puy Piskoposu güneyden kuşatmışlardı; bu sırada Normandiya Kontu'nun orada olmadığını bilgisini de ekleyelim.¹³⁵ Bu aşamada müteakip hadiseyi mutlaka nakletmeliyiz. Toulouse Kontu orada ordugâhını kurmayı istediği sırada Türkler iki kol halinde dağlardan akın ettiler. Şüphe yok ki planlarını bir kol doğuda ordugâh kuran Godfrey ve Almanlarla savaşırken diğer kolun kolayca güney kapısından şehre girip diğer kapıdan çıkacağı ve bizim her şeyden habersiz kuvvetlerimizi kolaylıkla bozguna uğratacakları

belirttiğinden daha samimi olduğu anlamına gelebileceği görüşündedir. Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s. 25. Nitekim daha önce belirtildiği gibi Anna Komnena, babasının Raymond'a bakışının çok müspet olduğunu bildirmektedir. Anna Komnena, *Alexiad*, s. 323.

- 135 Normandiya Dükü Robert ve Stephen de Blois'nin müşterek ordusunda yer alan Fulcherius da İznik'e vardıklarında, şehrin Mayıs ayından itibaren Godfrey, Flander Dükü Robert ve Raymond'ın kuşatması altında olduğunu bildirmektedir. Fulcherius Carnotensis *a.g.e.*, s. 65. Willermus ise bu konuda kaynağından biraz uzaklaşıp Haçlıların 15 Mayıs'ta İznik'i kuşatmaya başladıklarını, ancak Raymond'ın İmparator'un yanına gidip bolca hediyelerle ağırlanıp işlerini hallettikten sonra İznik'e döndüğünü aktarmaktadır. Willermus, eserinin hemen devamında Raimundus ve Fulcherius'la örtüşen bir şekilde Normandiya Dükü Robert, Stephen de Blois ve Godfrey'in kardeşi Eustace'in en son geldiklerini, İstanbul'da imparatora bağlılık yemini ettikten sonra Boğaz'ı geçip İznik'e gittiklerini kaydetmektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, *a.g.e.*, s.109-111.

ümidiyle yapmışlardı. Lakin habis gayelerin mutat musibeti olan Tanrı, düşmanın planlarını alt üst etti; anlaşılan savaşı o aşağıdaki sonuca göre planlamıştı. Tanrı, o sırada adamlarıyla birlikte ordugâhını kurmak üzere olan Kont'u, tam o sırada İznik'e girmekte olan Türk koluna saldırttı. İlk çatışmada Raymond, Türkleri bozguna uğratıp çoğunu öldürdü, akabinde yakındaki dağa doğru kaçanların peşine düştü; tam bu esnada Almanlara saldırmayı planlayan Türkler de benzer şekilde parçalanıp kaçmaya başladı.

Bu başarının ardından muhasara araçları inşa edip surlara hücum ettik, ama hepsi beyhudeydi. Surlar aşılır gibi değildi; ayrıca oklarla ve savunma araçlarıyla yapılan cesur müdafaa asap bozucuydu. Nihayet, beş haftalık nafile kuşatmanın ardından Tanrı'nın inayetiyle Adhémar'ın ve Raymond'ın maiyetinden bazı askerler muazzam tehlikelerle çarpışa çarpışa bir kulenin dibine kadar ulaştılar.¹³⁶ Siperliğin altına sığınarak kulenin altını kazıp yıktılar. Ancak çöken karanlık, İznik'in zaptını önledi. Ertesi gün sabah olduğunda gayretlerimiz boşa gitmişti; zira karanlıktan istifade eden Türkler surları tamir etmişlerdi. Korkunun esiri olan İznik büyük oranda teslim olmuştu; zira karadan yürütülen Rum gemileri artık gölde yüzüyorlardı. Sonuç olarak bu eylemle arkadaşlarından tecrit edilen Türkler, Normandiya Kontu'nun gelişiyle çok daha göze çarpan vakııyla gün be gün Frenk Ordusu'nun büyümesini izlerken artık yardım umutları kalmadığından Alexios'a boyun eğdiler.¹³⁷

136 Raimundus Aguilers ve Fulcherius Carnotensis'in muhasara süresini beş hafta olarak belirtmesine karşın o sırada kuşatmada yer alan bir diğer görgü şahidi *Gesta Francorum*'un yazarı, bu süreyi yedi hafta üç gün olarak, Albertus da yedi hafta olarak belirtmektedir. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s.69-70; Fulcherius Carnotensis *a.g.e.*, s.67; Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.66.

137 Willermus teslim tarihini 20 Haziran olarak vermektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, *a.g.e.*, s. 128. Fulcherius ise 19 Haziran olarak vermektedir. Fulcherius Carnotensis *a.g.e.*, s. 67. *Alexiad*'ın anlatımı, Raimundus'la örtüşmekte, onun bıraktığı boşlukları tamamlamaktadır. Anna Komnena'nın kroniğinde göre Kılıçarslan'dan yardım gelmediğini

Alexios daha önce prenslere ve tüm Frenk milletlerine İznik'teki tüm altını, gümüşü, atları ve her türlü serveti teslim edeceği sözünü vermişti; bunun yanında orada bir Latin manastırı ve muhtaç Frenkler için düşkünler evi kuracağını belirtmişti. Ayrıca ordudaki her bir kişiye öylesine çok şey vereceğini ki ordudaki her askerin sürekli onun hizmetinde olmayı arzu edeceğini söz vermişti. Frenkler bu samimi sözlere itimat edip şehrin teslim alınışını övgüyle kutlamışlardı. Lakin Alexios şehri hâkimiyeti altına alır almaz ordumuza karşı öyle nankör davrandı ki ömrünün sonuna kadar insanlar imparatora sövüp onu hain olarak anacaklar.¹³⁸

Bu esnada Keşiş Pierre ve beraberindeki köylü güruhunun ana Haçlı kuvvetlerinden aylar önce Konstantinapol'e vardıklarını öğrendik. Alexios, ona ve hem bölgeye hem de savaş sanatına aşina olmayan takipçilerine ihanet edip Türklere karşı herhangi bir savunmaları olmadan Boğaz'ı

gören Türk garnizonu şiddetli saldırılar altında bunaldığı sırada İmparator'un en sadık komutanlarından Boutoumites, kaledekilere teslim olma önerisi iletti. Elindeki fermanla İmparator, şehirdeki herkesin canını bağışladığını ilan ediyor, bununla yetinmeyip para ödülleri ve sultanın ailesinin onurlarına yaraşır şekilde muamele göreceği sözünü veriyordu. Türk garnizonu öneriyi kabul edip şehri Boutoumites'e teslim etmeye karar verdi. Ancak Haçlılara güvenmediği için bunu duyurmadan savaşma esnasında şehri ele geçirmişlermiş gibi yaptılar. Anna Komnena, *a.g.e.*, s.328-329. *Gesta Francorum*'da İznik'in doğrudan imparatora teslim edildiğini, "aptal ve düzenbaz olan imparatorun" Türklerin istedikleri güvenceyi vererek "Frankların ve Haçlıların vereceği zararlardan korumak üzere gözaltında nakletti" şeklinde anlatılmaktadır. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 69-70.; *Alexiad*'da aktarılanlara göre İmparator'un endişesi de tam olarak Haçlıların şehri talan edecegiydi. Anna Komnena, *a.g.e.*, s. 331. İbnü'l-Kalânisî, Haçlıların verdikleri sözü tutmadıklarını ve şehri İmparator'a teslim etmeyi reddettiklerini iddia etmektedir. a.mlf, *Şam Tarihine Zeyl*, s. 2-3.

138 Burada iddia edilen vaatler diğer kaynaklarda yer almamaktadır. Öte yandan diğer dönem kaynaklarının da ufak farklılıklarla ittifak ettikleri, Haçlı kontlarının imparatorunun tabiiyetine girdikleri ve önceden Bizans'a ait olan tüm toprakları ele geçirdikten sonra imparatora teslim edeceklerine yemin ettikleridir. Durum böyle iken İznik'in kendisine teslim edilmesi için Raimundus'un yukarıda zikrettiği vaatlerde bulunması mantıklı görünmemektedir.

geçmeye zorlamış.¹³⁹ Böylelikle kolayca katliamı hissedenden İznik Türkleri çabucak ve kolaylıkla altmış bin köylüyü kılıçtan geçirmiş ve sadece bir kaleye sığınarak kılıçlarından kaçabilenler canlarını kurtarabilmiş.¹⁴⁰ Bu başarıyla cesaret

139 *Alexiad*'a göre Pierre L'Hermit'in İstanbul'a varış tarihi 30 Temmuz'dur. Anna, Pierre'in ordusunun seksen bin yaya ve yüz bin atlıdan oluştuğunu ve İmparator'un Pierre'e diğer kontların gelişini beklemesini tavsiye ettiğini söylemektedir. Anna Komnena, *Alexiad*, s.306. Hatta Albertus Aquensis'e göre imparator tüm bu talepleri büyük bir cömertlikle karşılamıştır. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.19-20.

140 Papa Urbanus'un hareket tarihi olarak ilan ettiği vakit, hasat yapıp gerekli işler sağlanması için ertesi yılın, yani 1096'nın 15 Ağustos'uuydu. Ancak bu tarihi beklemeden yola koyulan gruplar mevcuttu. Herhangi bir devletin ya da soylunun liderliği olmadan, düzenli orduların öncesinde yola çıkan, çoğunluğunu macera ya da servet peşinde koşan, suçlu, katil veya köylülerin oluşturduğu, askeri düzenden yoksun, halk hareketine Halkın ya da Köylülerin Haçlı Seferi denilmektedir. Halkın Haçlı Seferi'ni oluşturan topluluklar, başlarında sırasıyla Meteliksiz Walter, Pierre L'Hermit, Gottschalk ve Emicho'nun olduğu dört kabile halinde hareket etmişlerdir. Bu topluluklardan son ikisi Avrupada muazzam bir Yahudi katliamına imza attıktan sonra yok edilmiş ve dağılmıştır. Meteliksiz Walter ve Keşiş Pierre'in komuta ettiği kabileler ise Avrupa boyunca dindashlarına karşı giriştikleri büyük talan ve katliamlar sonucu çok büyük kargaşalara neden olmuş, büyük kayıplar vererek Konstantinapol'e ulaşmışlardır. İmparatorun, asıl orduyu beklemeleri yönündeki ısrarlı talimatına karşılık etrafta yağmaya giriştiler. Anna Komnena, "(...) Bunlar, ordunun geri kalanından ayrıldılar ve herkese zalimliğin son mertebesini göstererek, İznik dolaylarını talan etmeye koyuldular. Örneğin, ana kucağındaki süt bebeklerini ya parça parça ettiler ya da şişlere takıp ateşte kızarttılar," diyerek diğer kaynaklarda yer almayan yamyamlık hadisesinden söz etmektedir. Anna Komnena, *a.g.e.*, s. 306. Halkın Haçlı Seferini oluşturan ordunun gerek Rumeli'de gerekse Anadolu'da yaptıkları yağma ve bozgunculuk faaliyetleri *Gesta Francorum*'da da yer almaktadır. *Gesta Francorum*'a göre "Bu Hristiyanlar iğrenç şekilde davranarak şehrin saraylarını yağmalayıp yaktılar, kiliselerin çatılarındaki kurşunları çaldılar (...) buna hiddetlenen İmparator Boğaz'ı geçmelerini emretti. Haçlılar Boğaz'ı geçtikten sonra da kötü işlerini bırakmayıp Kiliseler gibi evleri de tahrip ettiler." Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 20; Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 85. Altı bin kişilik bir Alman-İtalyan grubu, İznik (Nikea) yakınlarındaki Kserigordon Kalesi'ni zapt edince Kılıçarslan'ın gönderdiği Selçuklu ordusu kaleyi tekrar geri aldı, Müslüman olduklarını söyleyenlerin dışındakiler esir edildi ya da kılıçtan geçirildi. Kserigordon Kalesi'nin Alman Birliği tarafından ele geçirildiği haberi Hersek civarındaki Kibotos (Civetot)'taki ana kampa gelince diğerleri de ganimet aşkıyla savaşa hazırlandılar. Bu esnada gerçeği öğrenince ganimet aşkı paniğe dönüştü. Bazı askerler Pierre L'Hermit'in İstanbul'da olmasından istifade ederek kadınlar ve çocuklar dışında herkesi galeyana getirdi. Bunun akabinde Selçuklu ordusuyla çarpışıp intikam almak üzere 21 Ekim'de karargâhtan

kazanıp kibirlenen galipler ele geçirdikleri silahları ve Haçlıları uzak memleketlerdeki soylularına ve Sarazen liderlerine göndermiş, memleketlerinin dört bir yanına mektuplar yazıp Frankların savaştan anlamadığı haberini yaymışlar.¹⁴¹

Bu hadiselerin akabinde İznik'ten ayrılıp Romanya'ya doğru yola koyulduk¹⁴²; yolculuğun ertesi gününde Bohemund ve prenslerden bazıları patavatsızca Kont, Piskopos ve Dük'ten ayrıldılar.¹⁴³ Bohemund'un şaşırtma ilerleyişinin üçüncü gününde

ayrıldılar. Drakon Vadisi'ne geldiklerinde Türklerin pususuna düştüler. Yirmi bin kişilik Haçlı Ordusu kısa sürede bozguna uğradı. Kaçmayı başarabilenlerin bir kısmı eski bir kaleye sığındı, Pierre L'Hermit'in durumu öğrenmesiyle Bizans gemileriyle kaleden çıkarılarak ana orduyu beklemek üzere tekrar sur dışına yerleştirildi. Haçlı Seferi olarak bilinen bu sefer bu şekilde büyük bir bozgunla sonuçlanmış oldu. Altan, *Anadolu'da Haçlılara Karşı Savaş*, s. 77; Runciman, *a.g.e.*, C.1, s.101-103; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.16-18; Sırma, *Haçlı Seferleri*, s. 43-45.

141 Bu olay *Gesta*'nın yazarı tarafından Antakya muhasarasında Kürboğa tarafından yapılmış gibi anlatılır. *Gesta*'ya göre bu sırada Türk askerlerinin fakir hacılardan ele geçirdiği, oldukça değersiz, tamamen pas tutmuş bir kılıç, aynı biçimde bir yay ve kullanılamaz haldeki bir mızrağı gören Kürboğa, Haçlıların askeri teçhizatının tamamen bu şekilde olduğunu sanarak dalga geçmiştir. Bunun üzerine zaferden emin bir şekilde Selçuklu Sultanı'na, Halife'ye ve diğer tüm ileri gelenlere zaferin çok yakın olduğuna dair mektuplar yazdırmıştır. Aynı hadise Willermus tarafından da zikredilmektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, *a.g.e.*, s. 242; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 109-110.

142 İznik'in zaptının hemen ertesinde, 22 Nisan'da, Alexios, Haçlı liderlerini Pelekanon'a çağırılmış ve son kez görüşmüştür. Hill ve Hill, *Raymond*, C.IV, s. 57.

143 Romanya'yla kastedilen Anadolu'dur. Öncü kol kuvvetlerinde Bohemund'un yanı sıra Normandiya Kontu Robert, Stephen de Blois ve Tancred yer almaktadır. Raymond St. Gilles, Godfrey, Adhemar ve Hugh de Vermandois'nin birlikleri ise öncü kuvvetlerin daha sağında bir istikamet izlemiştir. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 69, 71; Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s. 74; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s.71. Albertus Aquensis'e göre Haçlılar, Kılıçarslan'ın yenilmesiyle karşılarına bir düşman çıkabileceği endişesi taşımadıklarından iki gün boyunca tek kol halinde ilerledikten sonra ordunun çok kalabalık olması nedeniyle daha bol yiyecek ve saman bulabilmek ve sıkışık ordu kampı içinde herkesin daha ferah hareket edebilmesi için orduyu iki kola ayırmaya karar verdiler. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.74.

Anna Komnena ise ordunun iki günlük yürüyüşün ardından Bilecik iline bağlı Lefke'ye varınca isteği üzerine öncü kol görevinin Bohemund'a verildiğini kaydetmektedir. Anna Komnena, *a.g.e.*, s. 332.

kamp kurmayı düşündüğü sırada askerleri, savaş formasyonuuyla yaklaşmakta olan yüz elli bin adam¹⁴⁴ gördüler.¹⁴⁵ Bohemund şartlar

Gesta'nın yazarı ise ilk gün yürüyüp bir köprüye vardıklarını, burada iki gün konakladıklarını, üçüncü gün şafak vaktinde, hava çok karanlık olduğu için bir araya toplanamadıklarından iki kola ayrıldıklarını söylemektedir. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 71. Robertus'a göre ilk iki gün tek kafilе olarak ilerlediler. Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 107. Görüldüğü üzere kaynaklar ordunun ikiye ayrılması konusunda farklı izahlar getirmişlerdir. Bununla birlikte Raimundus'un önce "patavatsızca" diyerek plansız bir şekilde yapıldığı intibai uyandırmasına karşın, sonrasında ise bu hamleyi "şaşırtma harekâtı" olarak nitelemesi tezat oluşturmakta, müellifin neden bu hamleyi bu derecede zıt iki kavramla tanımladığı anlaşılamamıştır.

144 *Gesta*'da ve Fulcherius'ta sayısı üç yüz altmış bin, olarak verilen Türk Ordusu için *Alexiad*'da ise, sadece Hasan adını verdiği bir komutanın idaresinde seksen bin asker olduğu bilgisi yer almaktadır. Anna Komnena, *a.g.e.*, s. 332; Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 69; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 73. Robertus Monachus ise Türklerin üç yüz bin kişi olduklarını kaydetmiştir. Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 107.

Hill, burada Raimundus'un verdiği sayılara güvenilemeyeceğini belirterek kaynak olarak Runciman'ı göstermektedir. Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s. 27. Bununla birlikte Runciman'ın herhangi bir makul tarihi gerekçeye dayandırmadan, "verilen sayıyı 10'a bölme" olarak özetlenebilecek teorisi bilimsel temelden yoksundur. Görüleceği üzere dönem kaynaklarının abartılı sayılarına mukabil modern tarihçiler bu sayıları oldukça aşağıya çekme eğilimindedirler. Söz gelimi Hill'in referans olarak sunduğu Steven Runciman, Haçlıların yirmi ila otuz bin, Pierre L'Hermit'in ordusunun yirmi bin, Kürboğa'nın ordusunun ise otuz bin civarında olduklarını iddia etmektedir. Bununla birlikte günümüz Ortaçağ tarihçilerinden John France, Birinci Haçlı Seferi'nin asıl kuvvetlerinin elli ila altmış bin, Pierre L'Hermit'le beraber hareket edenlerin ise yirmi bin civarında olduğunu iddia etmektedir. Yirminci asır tarihçileri ise Haçlı kuvvetlerinin on binin altında olduğunu savunacak kadar sayıyı düşürmüşlerdir. Buna mukabil, Işın Demirkent gibi tarihçiler de modern Batılı tarihçilerin ortaya attıkları sayıların inandırıcılıktan uzak olduğunu savunmaktadır. Runciman, *a.g.e.*, C.1, s.263-267; France, *Victory in the East*, s.141-142; Demirkent; *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi*, C.1, 7-12. Sonuç olarak dönem tarihçilerinin kayıtlarından kesin biçimde ortaya çıkan, Birinci Haçlı Seferi'nin, o tarihe kadar eşi görülmemiş büyüklükte bir hareket olduğudur.

145 Tüm çağdaş vakayinâmelerde Haçlı kuvvetlerinin bu saldırıda bozguna uğradığı kaydedilmektedir. Hatta Fulcherius, "hepimiz koyun sürüsü gibi birbirimize sokulmuş, titriyor, korkuyorduk," diyerek yaşanan şaşkınlığı dile getirmektedir. Albertus ise Türklerin kadın-erkek, çoluk-çocuk demeden herkesi katlettiğini,

mucibince savaş saflarını oluşturup çarpışmaya hazırlanırken geride kalan adamlarının çoğunu kaybetti; bu yüzden çatışma şiddetlenince yalnızca iki mil uzakta olan Dük ve Kont'tan yardım talep etti. Yardım çabucak yetişti. Haçlılar, Bohemund'un ulağının haberi getirmesinin hemen ardından zırhlarını giyinip atlarına bindiler ve dörtlüye düşmanla çarpışmaya gittiler.¹⁴⁶

Taarruz edenlerin lideri Kılıçarslan'ın ümitleri, koşturarak hücum eden şövalyeleri gördüğü anda buz kesti ve Kılıçarslan apar topar kaçtı.¹⁴⁷ Bohemund'dan birçok esir ve çadır ele geçirmiş Kılıçarslan'ın Tanrı'nın gücüyle eşyalarını terk etmesi bize şairane bir adalet gibi görünüyor.¹⁴⁸ Bizler görmesek de bazıları, ıslıl ıslıl parıldayan zırhlar içinde yakışıklı iki şövalyenin askerlerimizin önünde at sürdüklerini ve görüldüğü kadarıyla Türklerin mızraklarının onlara işlemediğini, düşmana savaşamayacak

hatta bebeklerin bile öldürüldüğünü gören güzel soylu kızların alelacele giyinip süslenerek canlarını bağışlamaları için kendilerini Türklere sunduklarını söylemektedir. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 69.

146 Albertus Aquensis, yardıma giden kuvvetler arasında Kont'u saymaz, Godfrey'in emriyle altmış bin süvarinin yardıma koştüğünü yazar. Albert of Aachen, *a.g.e.*, 1:76. Robertus ve Willermus bu sayıyı kırk bin olarak vermektedir. Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 109; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, *a.g.e.*, s.132.

147 *Gesta*, Fulcherius, Raimundus ve Albertus'un aktarımları genel hatlarıyla örtüşmektedir. 1 Temmuz 1097 tarihinde gerçekleşen Dorylaion (Eskişehir) Savaşı, Türklerin saldırısıyla Bohemund'un öncü kuvvetlerinin dağıldığı, çok zayıf verdikleri ve nihayetinde yardıma gelen diğer kuvvetlerle savaşın seyrinin tamamen değiştiği şeklinde özetlenebilir. Ancak *Alexiad'*da yardım kuvvetlerinden hiç söz edilmediği gibi kazanılan zafer tamamen Bohemund'un kahramanlığı olarak sunulmaktadır. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 69; Anna Komnena, *a.g.e.*, s. 332; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 73. İbnü'l-Kalânisi'nin verdiği bilgilere göre de Selçuklu Ordusu ağır bir yenilgi almıştır. a.mlf, *Şam Tarihine Zeyl*, s. 2.

148 Savaş sonunda Haçlıların muazzam bir ganimet elde ettikleri konusunda tüm çağdaş kaynaklar hemfikirdir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.77; Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 72; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 73. Robertus savaşın ertesi günü Türklerin mezarlarının Haçlılar tarafından açılıp soyulduğunu bildirmektedir. Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 112.

derecede gözdağı verdiklerini nakletti.¹⁴⁹ Bunu, artık bizim saflarımızda yer alan, din değiştiren Türklerden öğrenmiş olmamıza rağmen, iki günlük ilerleyişimizde ölü süvariler ve atlar gördüğümüz deliliyle de teyit edebiliriz.

Türklerin mağlup olup ricatının ardından, Raymond'ın hastalığı ilerlememizi bir parça geciktirse de Romanya'dan sükûn içinde çabucak geçtik.¹⁵⁰ Alaycılar için anlatacağımız nahoş olabilir, ancak bahsedilecek olan ilahi şefkatin işleyişini gösteren bir mucizenin nakli olduğundan umuma anlatılması gereklidir. Ordumuzda, Saint Gilles'in sefiri olduğunu iddia eden Saksonyalı bir kont, iki kez Kont'a şöyle telkin etmesinin diretildiğini söyledi: "İçin rahat olsun, bu hastalıktan ölmeyeceksin, zira Tanrı'dan senin için mühlet aldım ve hep hazırda olacağım." Kont her denilene çabucak kanan biri olmasına karşın bu illet yüzünden öyle fersiz düşmüştü ki yatağından alınıp yere uzatıldığında nefes aldığı neredeyse belli olmuyordu. Bu yüzden Orange Piskoposu, Kont ölmüş gibi başında kutsal sözleri okudu; fakat Kont'u ordusunun önderi kılan ilahi şefkat onu hemen ölümün kıyısından çekip aldı ve sağ salim aramıza döndürdü.¹⁵¹

149 Raimundus'un eserinde bolca kullandığı aziz menkıbelerinin ve ilahi yardımın ilk örneği budur. Eserin ilerleyen bölümlerinde "biz görmedik, ama" ile başlayan bu tür anekdotlar bolca görünecektir.

150 Raimundus, Dorylaion Savaşı'ndan sonra doğrudan Antakya kuşatmasına geçmekte, Anadolu'daki zorlu ilerleyişten, Tancred ve Baudouin'in Ermeniyeye ve Kilikya seferlerinden söz etmemektedir. Hill bu durumun izahının oldukça zor olduğunu belirtmektedir. Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s. 28. France ise Kont'un hastalığı nedeniyle Provençallerin kayda değer bir faaliyet içerisinde olmamalarına bağlamaktadır. Sebep her ne olursa olsun bu durum, Birinci Haçlı Seferi'nin birkaç görgü tanığından biri olan Raimundus'un eseri için büyük bir eksikliktir.

151 Orange Piskoposu'nun adı William'dı. Adhémar'ın ölümünün ardından seferin bir nevi dini önderliğini eline alıp Haçlıların tümünün saygısını kazansa da Ma'arratünnumânda ölmüştü.

Antakya Ablukası ve Kuşatmanın İlk Safhası

Antakya'ya yaklaşırken birçok prens, bilhassa kış yaşadığı ve ordu yaz sıcaklarından ötürü zaten zayıf düştüğü için kuşatmayı erteleyip civardaki kalelere dağılmayı önerdiler.¹⁵² Bunun yanında Haçlıların imparatorluk kuvvetlerinin yanı sıra Fransa'dan yola çıktığı bildirilen destek kuvvetlerinin beklemesi gerektiğini savundular; bu nedenle bize bahara dek kış ordugâhlarına girmemizi tavsiye ettiler. Diğer bazı prenslerle birlikte bu öneriye muhalif bakan Raymond, karşı bir teklif sundu: "Tanrı'nın ilhamıyla buraya kadar geldik, O'nun müşfik teveccühüyle kaya gibi sağlam istihkâmları olan İznik'i kazandık ve O'nun şefkatinin yanı sıra ordumuzun sükûn ve ahengiyle Türklere karşı zafer kazandık; hülâsa işlerimizi O'na tevdi etmemiz gerek. Ne krallardan yahut kralların önderlerinden ne de dehşetli yerlerden ya da zamanlardan korku duymamamız gerek, zira Efendimiz şimdiye dek bizi sayısız tehlikeden korudu." İkinci görüşte fikir birliğine varıldı. Şehre ulaşınca, kulelerin tepelerinden ateş eden müdafilerin çadırlardaki adamlarımızı ve atlarımızı yaralayacağından Antakya yakınlarında kamp kurduk.¹⁵³

152 Haçlı liderlerin fikir ayrılığının nakli, Raimundus'un yüksek mevkii sayesinde öğrendiklerimizin bir örneğidir.

153 Tüm çağdaş kroniklerde Hristiyanlar için önemi, tarihi ve güzelliği anlatılan Antakya, Haçlılar için hem dinî hem de stratejik olarak çok önemli bir hedefti. Bu amaçla Haçlı Ordusu, 21 Ekim 1097, Çarşamba günü Antakya surlarını kuşattı. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 43; Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 120; Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.109; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 82. İbnü'l-Adîm saldırı tarihini 8 Ekim olarak vermektedir, ancak kastedilen muhtemelen Haçlıların Antakya'ya varmadan önce gerçekleştirdikleri yağma akınları olmalıdır. İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-Haleb*, s. 88. Haçlıların yaklaştığı haberini alan Yağısıyan, bu sırada Melik Rıdvan'la birlikte Humus'u ele geçirmek üzere seferdeydi. Haberi alınca hemen Antakya'ya dönüp iki oğluna verdiği mektupları Melik Dukak, Tuğtekin, Cenahüddeve Hüseyin, Kürboğa ve diğer yöneticilere göndererek yardım istedi. İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-Haleb*, s. 86-87. İbnü'l-Esir, ise Yağısıyan'ın şehrin dışına hendek kazdığını ve erkek Hristiyan tebaayı sur dışına çıkarttığını kaydetmektedir. a.mlf; *el-Kamil*, s. 229. Bu durum *Gesta*

Artık orayı görmemiş okuyucularımızın karşılaşmaları ve saldırıları takip edebilmesi için Antakya'yı ve arazi yapısını tasvir etme fırsatını kullanabiliriz. Lübnan Dağları'nda yer alan ova bir günlük mesafe genişliğinde bir buçuk günlük mesafe uzunluğundadır. Ova bataklıklarla çevrilmiştir; doğusunda, bu ovanın bir kısmının etrafından akan nehir, bölgenin güneyine doğru uzanan dağların kıyısına uzanarak dağlar ve nehir arasında hiçbir geçiş noktası bırakmaz; oradan da kıvrıla kıvrıla yakındaki Akdeniz'e akar. Antakya, yukarıda bahsedilen dağları yarıp geçen ırmakların oluşturduğu bu geçitler arasına öyle yerleşmiştir ki nehrin, şehir surlarının alt kısmının yanından geçerek batı yönünde akan kısmı, sularla şehir arasında ok şeklinde bir alan oluşturmaktadır. Ashında birazcık doğuya doğru uzanan şehir, o doğrultuda yükselir ve sınırları üç dağın zirvesini kapsar. Kuzeyde yer alan dağ diğerlerinden öyle muazzam bir uçurumla ayrılır ki birinden diğerine sadece çok tehlikeli bir ulaşım ihtimal dâhilindedir. Kuzeydeki tepede heybetli bir kale vardır, ortadaki Rumca'da *Colax* adı verilen bir diğer kale; lakin sonuncusunda sadece kuleler mevcuttur. Üstelik şehir iki mil uzunluğundadır ve tüm insanlık toplanıp kuşatsa bile her türlü asker saldırısının ya da muhasara aracı taarruzunun ödünü koparabilecek surlar, kuleler ve metrislerle gayet iyi korunmaktadır. ¹⁵⁴

Kısacası tasvir edilen Antakya şehrinin kuzeyinde bir hat boyunca ordugâh kurmuş yüz bin silahlı askerden müteşekkil

Francorum'da da zikredilmektedir; *Gesta*'ya göre bu Hristiyanlar, Müslümanlara, Haçlılar hakkında yanlış bilgiler vererek yanıltıyorlardı. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s.83.

154 Şehir surlarının uzunluğu konusunda Peter Tudebodus da aynı ifadeleri kullanır. Müellifin Raimundus'un eserini kullandığı bölümlere bir örnektir. Bunun yanında Albertus Aquensis'in de şehrin iki mil uzunluğunda, bir buçuk mil genişliğinde olduğunu söylemesi, Raimundus'un, dolayısıyla Tudebodus'un surların uzunluğu söylemiyle örtüşmektedir. Demirkent de surların toplam uzunluğunu 12 kilometre olarak vermektedir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 43-52; Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, 109; Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 39.

Renk ordusu, cephe taarruzu yapmadan yerinde kalmaya razıydı.¹⁵⁵ Şehirde yalnızca iki bin elit süvari, dört ila beş bin normal süvari ve on bin civarında piyade olmasına karşın Antakya, surları vadi ve bataklıklar tarafından korunduğu için kapılar muhafaza edildiği müddetçe taarruzlara karşı güvendedeydi.¹⁵⁶ Şehre ulaşmamızın ardından öyle paldır küldür konum almış, nöbetçi koymamış ve öyle ahmakça hareket etmiştik ki, şayet düşmanın haberi olsa, ordugâhımızın herhangi bir bölümünü kolaylıkla istila edebilirdi.

Bu esnada bölgedeki kaleler ve civar şehirler, büyük oranda bizden korktuklarından ve Türklerin boyunduruğundan kurtulma arzularından bize teslim oldu. Umumun menfaatini mühimsemeyen şövalyelerimiz, bencilce bu maddi kazançlardan biraz elde etme umuduyla Antakya'dan ayrıldılar. Ordugâhtan ayrılmayanlar dahi şaşalı hayatın keyfini çıkarıyor, öyle ki hayvanların sadece en iyi yerlerini, butlarını ve kürek etlerini yiyip döşlerine tenezzül etmiyor, şarap ve buğdaydan başka bir şey düşünmüyorlardı.

Bu iyi vakitlerde sadece surlar boyunca duran nöbetçiler, düşmanımızın Antakya'nın içinde gizlendiğini aklımıza getiriyordu. Lakin Türkler çok geçmeden Hristiyanların ulu orta ve silahsız haldeki köyleri ve tarlaları yakıp yıktıklarını fark ettiler. Ben Türklerin hareketleri konusunda yeterli bilgi sahibi olmasam da düşmanlarımız kısa sürede Antakya'dan ortaya çıkıyor yahut

155 Albertus Aquensis ise Haçlı Ordusu'nun sayısını en az üç yüz bin asker ve ayrıca çok sayıda kadın-çocuk gibi savaşı olmayan insan olarak vermektedir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.108.

156 Hill, Raimundus'un verdiği rakamların güvenilmez olduğu görüşünü burada yine tekrarlamaktadır. Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s. 28. Buna karşın Willermus Tyrensis, Haçlıların Anadolu ilerleyişleri esnasında onlardan kaçıp müstahkem buldukları Antakya'ya sığınan çok sayıda soylu yüzünden şehirdeki halkın ve yardımcı atlı birliklerin sayısının 6-7 bini bulduğunu, muharip piyade sayısının ise 15-20 bini geçtiğini aktarmaktadır. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, *a.g.e.*, s.170. Radulphus ise Türklerin on beş bin kişi olduklarını bildirmektedir. Ralph of Caen, *a.g.e.*; s.89.

tam iki günlük yolculukla Halep'ten çıkageliyor ve bizim etrafa dağılmış, savunmasız yiyecek arayan adamlarımızı öldürüyorlardı. Bu karşı tedbirler bizim kolay hayatımızı zorlaştırıyor, ancak yeni katliam ve ganimet fırsatları Sarazenleri, yolları sürekli kontrol etmeleri konusunda cesaretlendiriyordu.

Bu hadiselerin haberleriyle harekete geçen Haçlılar, karşı saldırıya önderlik etmesi için Bohemund'u seçtiler. Flander ve Normandiya Kontlarının refakat ettiği Bohemund yalnızca yüz elli şövalye toplayabilmesine rağmen, bu tehlikeli teşebbüsten caymanın vereceği utançla, büyük oranda Tanrı'nın tembihiyle nihayet yola çıktı. Düşmanın yerini tespit edip takip ettiler ve Asi Irmağı'nda ölüme sürdüler. Bu esnada yaklaşık on mil ötedeki St Simeon Limanı'na Ceneviz gemileri yanaştı. Bu süreçte düşman sürekli gizlice Antakya'dan çıkıp nehrin karşı tarafında atlarını ve sığırlarını otlatan toprak sahiplerini ve köylüleri öldürerek ganimetle şehre dönüyordu.

Bu noktada durup, gelecek olayların daha net anlaşılması için mekânı tasvir etmemiz gerekiyor. Bizim çadırlarımız nehrin ve orada bulunan teknelerden yapılmış duba köprüünün yanındaydı. Antakya'nın ayrıca aşağı batı köşesinden üzerinde iki cami ve mezarlık şapelinin olduğu, karşımızdaki tepe arasında bir köprüsü daha vardı. Anlatımımıza dönmeden önce çoğu zaman sayıca az askerlerimizin cesaret kazanmış Türklerle kapışmaya cüret ettiklerini tekrar belirtelim. Fakat çoğu zaman dağılıp bozguna uğrayan Türkler, kısmen ok ve yaylarla hafif silahlı ve at sırtında çok çevik olduklarından ve kısmen de az önce bahsedilen köprüden hızla geri dönebildiklerinden bu çatışmaları yineliyorlardı. Bunun dışında tepeden aşağı ok yağdırmayı da seviyorlardı. Size tekrar, onların kullandığı köprüünün, bizimkinin neredeyse bir mil uzağında olduğunu ve iki köprü arasındaki düzlükte her gün mütemadiyen çatışmaların gerçekleştiğini hatırlatırım. Bu baskınların asıl ceremesini, ordugâhları nehrin kıyısında olan Raymond ve Adhémar çekmekteydi. Bu

vur-kaç saldırıları bahsedilen liderlerin atlarının tamamına mâl oluyordu; zira kılıç ve mızrak kullanmada pek maharetli olmayan Türkler uzaktan oklarla savaşıyor, bu yüzden takip ya da kaçış esnasında tehlikeli oluyorlardı.

Kuşatmanın üçüncü ayında Normandiya Kontu'nun olmadığı, Godfrey'in hasta ve fiyatların fahiş miktarlara fırladığı bir dönem Bohemund ve Flander Kontu Hispania'ya¹⁵⁷ bir yağma akınına idare etmeleri için seçilirken Raymond ve Adhémar bu sırada ordugâhta kaldılar.¹⁵⁸ Bu gelişmeler, muhasara altındakileri her zamanki ani hücumlarından birine çıkmaya sevk etti. Buna mukabil Raymond da piyadelerini Türklere karşı mutat savaş düzenine sokup birkaç şövalyenin refakatinde Türklerin peşinden gitti. Yaşanan çarpışmada tepenin yamacında iki saldırganı yakalayıp öldürdü ve diğerlerini, düşmanın Antakya'ya uzanan köprüsünün karşı tarafına kadar püskürttü. Bu manzara, piyadeler için çok fazlaydı; safları bozup sancakları bıraktılar ve palas pandıras köprüye koşturdular. Göstermelik güvenlik tedbiriyle köprüdeki müdafilere taş, ok ne buldularsa fırlattılar. Türkler

157 Hill, Raimundus'un *Hispania* diyerek "putperest topraklarını" kastettiğini belirtmektedir. Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, 33. John France ise Raimundus'un bu tabiri başka yerlerde de kullandığı, güneye doğru Sarazen topraklarını kastettiğini ve sadece Provence'nin İspanya'daki Sarazen topraklarına yakınlığına atıfta bulunduğunu aktarmaktadır. France, *a.g.e.*, XXIX. Buna karşın kelimenin etimolojik kökenine bakılınca, tavşan adası anlamına geldiğinden yazarın burada neden bu ifadeyi kullandığı anlaşılmamaktadır. Bununla birlikte Raimundus Aguilers'in dönemi ve şartları hesaba katılınca Müslümanlar için "putperest" ifadesini kullanması anlaşılır olsa da eseri İngilizce'ye neşreden Hill'in dipnotlarda Müslümanlar için aynı ifadeyi kullanması dikkat çekici olduğu kadar tarihe ne denli sübjektif baktıklarını ortaya koymaktadır.

158 Albertus'un da orduda baş gösteren gıda ihtiyacını gidermek için olduğunu söylediği bu yağma akınına *Gesta Francorum*'a göre Bohemund ve Flander Kontu Robert komutasındaki yirmi bin kişilik ordu 28 Aralık 1097'de çıkmıştır; Albertus komutanlar arasında Tancred'in de olduğunu ve on beş bin piyade, iki bin seçkin süvariden müteşekkil bir birlik olduğunu söylemektedir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.117; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 87.

tekrar toplanıp köprüden ve nehrin aşağısındaki sığılıktan karşı saldırıya geçtiler.

Bu esnada şövalyelerimiz, binicilerinden kurtuldukları başıboş atların peşinden dörtmala bizim köprüye doğru koşturdular. Piyadeler bunu yanlış anlayıp şövalyelerimizin kaçtıklarını sandılar ve telaşla Türk hücumundan kaçtılar. Yaşanan çarpışmada Türkler durmak bilmeden kaçakları doğruyorlardı. Savaşmayı bırakan Frenk şövalyeleri kendilerini birden kaçısan güruhun ortasında buldular. Kalabalık, izdiham halinde şövalyelerin silahlarından, atlarının yelelerinden ve kuyruklarından tutup atlarının üstünden yere çekiyordu. Diğer şövalyeler merhamet duygusuyla piyadelerin yanında at sürüp izdihamdan çıkarmaya çalışıyor, insanların selametini önemsiyorlardı. Türkler hızla gelip insafsızca herkesi kovalayıp katlettikten sonra cesetleri soydular. Adamlarımız için silahlarını fırlatıp kaçmaları, utanç duygusunu tamamen unutmaları yeterince kepazelik değildi; hayır, daha da ileri gidip nehre atlayıp taşların ya da okların hedefi oldular yahut suda boğuldular. Sadece güçlü-kuvvetli ve kabiliyetli yüzücüler nehrin karşısına geçmeyi başarıp dost bölgeye ulaştılar.

Türkler, kendi köprülerinden bizimkine uzanan çarpışmada on beş şövalyeyi ve yirmi piyadeyi öldürdüler. Le Puy Piskoposu'nun sancaktarı ve asil bir genç olan Bernard of Béziars orada hayatlarını kaybetmiş, Adhémar'ın sancağı alınmıştı.¹⁵⁹ Ordumuzun

159 Bu çarpışma için *Gesta*'nın isimsiz yazarıyla Albertus Aquensis'in anlatımları birbirine taban tabana zıttır. *Gesta*, kahramanca direnen Bohemund ve Robert'ın Türk birliğini püskürtüp büyük bir ganimetle geri döndüklerini söylemektedir. Buna karşın Albertus Aquensis, Türkleri karşısında gören Haçlı komutanlarının "serseme dönüp umutsuzca can derdine düştüklerini," fırsatını bulan Bohemund'un sadece on beş bin piyadesini değil Robert'ı dahi geride bırakıp ormanlık alana kaçtığını ve Türklerin, piyadelerin hepsini kılıçtan geçirdiklerini aktarmaktadır. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s117-118 Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s.87.

Ölen sancaktarın adı Heraclius'tur ve eserin ilerleyen bölümlerinde vizyonlarda tekrar karşımıza çıkacaktır.

utanmazlığını nakledişimizin Tanrı'nın hizmetkârlarının bize karşı hem öfke duymamasını hem de suçlamamasını umuyoruz; zira bir yandan gerçekten Tanrı zina yapan, yağmacı Haçlıları tövbeye ulaştırıp diğer yandan Hispania'daki ordumuzu yüreklendirdi.

Gelişen olayların söylentileri ve Raymond'ın askerlerinin heyecan uyandıran zaferi ordugâhımızdan Bohemund'a kadar yayıldı ve sonuç olarak oradaki moralleri yükseltti. Bir köye yapılan baskın esnasında Bohemund birkaç köylünün tabanları yağlayıp bağıra bağıra yardım istediklerini işitti; kargaşayı araştırmak için gönderilen kuvvet çok geçmeden bir Türk ve Arap kolunun sıcak takipte olduklarını gördü. Yardımcı kuvvetler arasında Flander Kontu ve Provençallar vardı –ki bu ad Burgondiya, Auvergne, Gaskonya ve Gothiya'dan olan herkes için kullanılır. Ordumuzdaki diğer herkesin Frenk olarak adlandırıldığını dikkatinizi çekerim, lakin düşman bir ayırım yapmadan herkes için Frenk tabirini kullanmaktadır. Fakat artık hikâyemize dönmek zorundayım. Flander Kontu hiç düşünmeden dizginlere asılıp geri çekilerek düşmanın yaklaştığı haberini verme rezilliğini yaşamaktansa atını Türklerin üstüne sürdü. Yakın harpte kılıç kullanımına aşina olmayan Türkler çareyi kaçmakta buldular; fakat Flander Kontu, düşmanlarından yüzünü öldürmeden kılıcını kınına sokmamıştı.

Flander Kontu muzaffer biçimde Bohemund'a dönerken arka kanadından on iki bin Türk'ün yaklaşmakta olduğunu fark edip sol tarafında, biraz ötedeki tepede muazzam miktarda piyadenin beklediğini gördü. Ordunun kalanıyla yaptığı istişarelerin akabinde takviye kuvvetleriyle geri dönüp taarruza geçti; bu esnada Bohemund ve diğer Haçlılar onları biraz daha öteden izlemekte, böylelikle arka hatları korumaktaydılar. Türklerin her zamanki savaş yöntemi, sayıca az olduklarında dahi düşmanı çembere almaya çalışmaktı; bu yüzden bu karşılaşmada da

benzerini yaptılar. Fakat Bohemund'un iyi muhakeme gücü, düşmanın hilesini önlemişti.

Kont Flander'a saldıran Türkler ve Araplar, çarpışmanın devamının uzun mesafeden ok atışları değil de kılıçla göğüs göğse çarpışma olacağının farkına varınca kaçtılar. Sonrasında Flander Kontu düşmanı iki mil daha kovaladı; oradan geçen biri, öldürülenlerin yol boyunca, hasat zamanındaki ekin demetleri gibi uzandıklarını görebilirdi. Bu çarpışma esnasında Bohemund pusu kuran düşmanın önünü kesip dağıttı ve bozguna uğrattı; ancak daha önce bahsedilen piyade birliğinin, at sırtında geçilmesi imkânsız yerlerden gizlice kaçmalarına engel olamadı.¹⁶⁰

Mütevazı olmasaydım bu çarpışmayı, Makkabilerin savaşından daha öne koyardım; zira Maccabeus, üç yüz adamıyla kırk sekiz bin kişilik düşmana galebe çalmıştı; hâlbuki burada dört yüz şövalye altmış bin putperesti bozguna uğrattı. Lakin biz ne Maccabeus'un cesaretini küçümsüyor ne de bizim şövalyelerimizin şecaatiyle böbürleniyoruz; sadece biz zamanlar Maccabeus'a karşı fevkaladelik gösteren Tanrımızın bizlere karşı çok daha fazlasını gösterdiği iddiasındayız.¹⁶¹

Saldıranların kaçışına tepkimiz öylesine bir cesaret tenakusuydu ki Haçlılar, kaçan Türkleri kovalayamadı. Nihayetinde muzaffer ordumuz, ordugâha erzak olmadan avdet etti ve akabinde

160 *Gesta da Flander Kontu Robert'in dağılan birlikten iki yüz adamını tekrar bir araya getirip Türklerin artçı birliklerine saldırarak bir miktar ganimet elde etmeyi başardığını eklemektedir. Muhtemelen Gesta'da ve burada zikredilen zafer ve dönerken yanlarında getirdikleri ganimet de bu kayıta sözü edilendir. Ayan, Anonim Haçlı Tarihi, s. 87. Maiyetinde olduğu liderden başkasını övmemeyi âdeta şiar edinen dönem tarihçilerinin aksine Raimundus'un Flander Kontu Robert ve bilhassa Kont Raymond'la sürekli çekişme halinde olan Bohemund için kullandığı övgü dolu ifadeler, müellifin görece subjektif olduğunu göstermektedir.*

161 Hill, Raimundus'un burada verdiği satırlardaki abartının, verdiği diğer sayıların da güvenilirmez olduğunun bir ispatı olarak sunmaktadır. Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s.33.

açlık, fiyatları öyle bir fırlattı ki iki solidi, bir adam bir günlük iâşesine denk ekmeği satın almaya ancak yetiyordu; diğer fiyatlar da aynı biçimde fahişti. Fakirlerin yanı sıra mallarını korumak isteyen zenginler de muhasarayı terk ettiler ve manevi kuvvetinden ötürü kalanlar, gözlerinin önünde atlarının açlıktan telef olmasına katlandılar. Saman çok kıttı ve bir ata bir gece yetecek miktarda tahıl altı yahut yedi solidi satın alamıyordu.¹⁶²

162 Antakya muhasarası sırasında çekilen açlık, tüm çağdaş kroniklerde yer bulmuştur; ancak Haçlıların yaşadıkları açlığın hangi boyuta ulaştığını en tafsilatlı şekilde Fulcherius Carnotensis aktarmaktadır. “Açlıktan ölmek üzere olan insanlar henüz büyümekte olan fasulye saplarını, olgunlaşmamış otları tuzlayarak yiyor ve hatta odun olmadığından deve dikenlerini çiğ çiğ yutmaya çalışarak dillerinin parçalanmasına neden oluyorlardı. Ayrıca atları, eşekleri, develeri, köpekleri hatta fareleri yiyenler bile vardı. Yoksullar ise hayvan derilerini ve hububat tohumu olarak kullanılan gübreleri de yiyorlardı.” Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s.79-80. Radulphus Cadomensis ise açlık nedeniyle kuşatma başlangıcında mevcut her on attan sadece birinin canlı kalabildiğini, diğerlerinin açlıktan telef olduğunu, ayrıca kış şartları nedeniyle tüm savaş teçhizatını pas sardığını, kalkanların çivilerinin ve derilerinin çürüyüp koptuğunu aktarmaktadır. Radulphus Cadomensis ayrıca yaşanan büyük yiyecek sıkıntısı esnasında Suriye, Kilikya, Rodos ve bilhassa zengin kaynaklara sahip Kıbrıs’tan yardım geldiğini, bunun yanında Sakız, Sisam, Girit gibi çok sayıda diğer adadan yardım geldiğini belirtmektedir. Radulphus, bu adalardan gönderilen yardımın, İmparator Alexios’un elçilerinin çalışmasıyla olduğunu söyleyerek Latin vakayiname yazarlarının Bizans’ın yardım göndermediği suçlamasını çürütmektedir. *Gesta*’da aktarılanlara göre, yerel Ermeni ve Süryani halk Haçlı Ordusu’nun perişanlığını görüp onlara yiyecek sağlamış, ancak çok fahiş fiyata satarak kazanç elde etmiştir. *Gesta*’da Marangoz William ve Pierre L’Hermit’in bu erzaktan çalıp kaçtıkları anlatılmaktadır. Tancred’in hemen bu ikiliyi yakaladığı, Pierre’le ilgili ayrıntı verilmese de William’ı sert biçimde azarladığı ve benzeri bir girişimde bulunmayacağına dair yemin aldığı aktarılmaktadır. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 88-90. Ralph of Caen, *a.g.e.*, s. 80-81. Albertus da kısa sürede tüketilen ganimet malları neticesinde daha önce on şiline alınabilen bir öküzün fiyatı iki marka küçük bir kuzunun fiyatı ise beş şiline yükseldiğini belirtmektedir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.118. Robert the Monk, *a.g.e.*, s.127. Willermus da benzeri fahiş fiyatlardan söz ettikten sonra yaşanan büyük yiyecek eksikliği yüzünden Haçlılar Antakya’ya geldiklerinde sahip oldukları altı bin attan geriye iki bin kaldığını belirtmektedir. Bu ifade, aynı müellifin ordunun mevcudu olarak verdiği üç yüz bin sayısıyla çelişkili görünmektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği*, *a.g.e.*, 178.

Talihsizliklerimiz yetmezmiş gibi Hispania'daki harikulade hizmetleriyle meşhur Bohemund, ayrılmakla tehdit ederek adamlarının ve atlarının açlıktan öldüklerini gördüğü için onurunun onu bu kararı almaya ittiğini ekledi; üstüne üstlük kendisinin, kişisel serveti bu tür uzamış bir muhasara için yetersiz, kaynakları sınırlı birisi olduğunu belirtti. Daha sonra öğrendik ki bu ifadeleri kullanmasının nedeni hırsı yüzünden Antakya'ya göz koymasımı.¹⁶³

Bu sırada Ocak ayının ilk günü bir yer sarsıntısı oldu, ayrıca gökyüzünde çok mucizevi bir alamet gördük.¹⁶⁴ Gecenin ilk nöbetinde kuzeyden gökyüzü, yeni günün sabahında güneş doğmuşçasına kıpkırmızı aydınlandı. Tanrı, karanlıkta yükselen ışığa dönmemiz için ordusunu bu şekilde cezalandırmış olmasına rağmen, bazıları yine de öylesine kalın kafalı, öyle inatçıydı ki ne yağmacılıktan ne de sefih hayatlarından yüzlerini çevirdiler. Sonrasında Adhémar insanları üç gün oruç tutup sadaka vermeye, dua alayı oluşturmaya teşvik edip rahiplere ayinler düzenlemelerini, papazlara da mezmurları tekrarlamalarını emretti. Böylelikle, müşfik merhametiyle bizleri unutmayan Yüce Rab, putperestlerin kibrini artırmasın diye evlatlarının cezasını erteledi.¹⁶⁵

163 Bohemund'un emellerini, Kutsal Savaş mefkûresinde ne denli samimi olduğunu oldukça açık biçimde ortaya koyan bu kayıt, diğer çağdaş Latin kroniklerinde yer almaz. Bununla birlikte diğer dönem kronikçisi Anna Komnena'nın eserinde resmedilen Bohemund'la tamamen örtüşmektedir.

164 Hill, Hagenmeyer'in deprem tarihini 30 Aralık 1097 olarak verdiğini söylemektedir. Raymond D'Aguilers, a.g.e., 36.

165 Bu dönemde yaşanan sıkıntıların sebebini işlenen günahlara bağlayanlardan biri de Albertus'tur; Albertus'a göre toplanan konsey neticesinde din adamlarının kararıyla hırsızlık, zina, alışverişte hile gibi suçlar kesin biçimde yasaklanıp sert yaptırımlar uygulamaya konuldu. Bunun sonucu olarak suçlu bulunanlardan bazıları zincire vuruldu, bazıları kırbaçlandı, bazıları da tıraş edildi ya da herkesin ortasında çıırılçplak soyularak elleri arkadan bağlanıp kırbaç cezasına çarptırıldı. Albert of Aachen, a.g.e., 1:122. Fulcherius da aynı ifadeleri kullanmıştır. Ona göre şehrin ele geçirilememesinin nedeni, günahların, kibrin, yağmacılığın, lüks tutkusu ve açgözlülüğün Haçlıları lekelemesiydi. Bunun üzerine daha da kirlenmemek için evli-bekâr ayrımı yapmaksızın tüm kadınlar

Şimdi, unutulmaya mahkûm biri olduğundan az kalsın hatırımdan çıkan birine dönüyorum. Tatikios denen bu adam, Alexios'un yerine ordumuza refakat ediyordu; şekilsiz bir burnu olmasına karşın bu çirkinliğini telafi edecek herhangi bir vasıftan da yoksundu.¹⁶⁶ Tatikios, her gün sessiz sessiz prenslere, civardaki kalelere çekilmeyi ve muhasara altındakileri bir sürü hücumla ve pusuyla püskürtmeyi tembihliyordu. Köprü yanındaki mecburi kaçışından bu yana hasta olan Kont, tüm bu şeylerden haberdar olunca Le Puy Piskoposu'nu ve prensleri bir araya topladı. Nihayetinde konseyin sonucunda Raymond, şövalyelerden biri atını kaybedecek olursa, bu parayla ve kardeşliğe hibe edilen diğer kaynaklarla yenisinin tedarik edilmesi şartıyla gruba beş yüz mark dağıttı.

Bu kardeşlik mutabakatı, ordumuzdaki, yiyecek aramak için nehrin karşı tarafına geçmeye can atan ancak Türklerin ardı arkası kesilmeyen taarruzlarından çekinen fukara ve savaşmak isteyen, lakin ellerinde sayıları artık taş çatlasa yüzü bulmayan, takatsiz ve çelimsiz Provençal atı kalan birkaç kişi için o dönemde çok faydalı oldu. Ayrıca yeri gelmişken hemen belirtmeliyim ki Bohemund ve diğer liderlerinin ordugâhlarında da aynı durum mevcuttu.

Kardeşlik eylemini müteakiben şövalyelerimiz cesaretle düşmana saldırdılar, çünkü değersiz ve bitkin atlara sahip olanlar, bineklerinin yerine daha iyisini alabileceklerini biliyorlardı. Ah, evet! Bir olay daha eklenebilir; Kont haricinde tüm prensler, ele geçirildiği takdirde Antakya'yı Bohemund'a

ordugâh dışına çıkarılmış, yersiz yurtsuz kalan bu kadınlar komşu kasabalarda sığınacak yer aramışlardı. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 79.

166 Tatikios, Bizans İmparatoru Alexios'un en güvendiği kumandanlarından. Alexios tarafından hem kılavuzluk yapması ve yardımcı olması hem de Bizans'ın menfaatlerini koruması, yani ele geçirilecek yerlerin yönetimini devralması maksadıyla Haçlı Ordusu'na gönderildi. Bununla birlikte dönemin Latin kaynaklarında sürekli "hain, aşağılık, düzenbaz" olarak anılmıştır. Anna Komnena, *Alexiad*, s. 332; Albert of Aachen, *a.g.e.*, C1, s. 72; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, *a.g.e.*, s. 112.

vermeyi teklif ettiler. Böylelikle bu anlaşmaya Bohemund ve diğer prensler, yedi yıl sürse bile Antakya muhasarasından vazgeçmeyeceklerine yemin ettiler.¹⁶⁷

Kampta işler bu şekilde yürürken imparatorun ordusuyla yaklaşmakta olduğuna dair teyit edilmemiş bir haber kampta yayıldı; söylenilenlere göre ordu, Slavlar, Peçenekler, Kumanlar ve Türkopoller gibi pek çok milletten müteşekkildi. Türkopollerin bu şekilde adlandırılmasının nedeni ya Türklerin yanında yetiştikleri yahut Hristiyan bir anneyle Türk bir babanın çocuğu olmasındandı.¹⁶⁸ Yolculuk boyunca bize yaptıkları kötü muamelelerden dolayı bizimle işbirliği yapmaktan korkuyorlardı. Açıkçası şu şekilsiz burunlu Tatikios, kaçıp gitmek için yana yana bahane arıyordu; bu yüzden sadece acayip yalanlar uydurmakla iktifa etmeyip, aynı zamanda iki yahut üç şehri, Tursol, Mamistra ve Adana'yı, Bohemund'a bıraktıktan sonra¹⁶⁹ apar topar giderek günahlarına yalan yere yemin etmeyi ve dostlarına ihaneti de ekledi. Sonuç olarak Tatikios, Alexios'un ordusuna katılma yalanıyla kamptan ayrılıp takipçilerini terk etti; Tanrı'nın lanetini de beraberinde götürdü; bu kepaze hareketiyle hem kendini hem adamlarını ebedi utanç zilletini yaşattı.¹⁷⁰

167 Hill, Raimundus'un muhtemelen olayın tarihini karıştırdığını, zira bu olayın Antakya'nın ele geçirilmesinden hemen önce gerçekleştiğini belirtmektedir. Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s.37.

168 Türkopol terimi Raimundus Aguilers gibi Albertus Aquensis, Ekkehard von Aura ve Ordericus Vitalis tarafından da kullanılmıştır. Guibertus Novigenti ise "Turcopolitan" terimini tercih etmiştir. Latin kronik yazarları bu askerleri, Hristiyan anne, Türk babadan olma, hafif süvari sınıfı atlı okçulardan oluşan paralı askerler biçiminde izah etmektedirler. Ordericus Vitalis, *Ecclesiastical History England And Normandy*, Nşr. Thomas Forester (Londra: H.G. Bohn, 1854) 3:87; Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s.37; Ralph of Caen, *a.g.e.*, s. 25; Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s. 51; King, "Hierosolymita by Ekkehard von Aura", s. 39.

169 Bu şehirlerin Bohemund'a bırakılması iddiası sadece bu eserde yer almaktadır. Diğer çağdaş kaynaklarda bunu kanıtlayan hiçbir ifade yer almaz. Bu nedenle Hill, mezkûr iddiayı Raimundus'un yanlış bilgilendirilmesinden kaynaklandığını söylemektedir. Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s. 37.

170 Tatikios'un gidişi oldukça tartışmalı bir konudur. Tatikios'un şehir ele geçirilmeden ordudan ayrılması şehrin yönetimini isteyen kontların, yani

II. Antakya Kuşatmasının İkinci Safhası ve Ablukanın Daraltılması

Artık Korozan'dan halifenin kumandanının başında olduğu büyük bir ordunun Antakya'nın yardımına geldiği haberleri geliyordu.¹⁷¹ Adhémar'ın evinde toplanan savaş konseyinin ardından piyadelere ordugâhı koruma, şövalyelere de bu yeni güce karşı hücumla geçme vazifesi verildi. Böyle bir kararın verilme sebebi, büyük bir Türk birliği görmeleri halinde piyadelerin saflarındaki münasip olmayanların ve ürkeklerin cesarettten ziyade korkaklık gösterecek olmalarının daha muhtemel olmasıydı. Keşif kolu, yola çıktıklarını müdafilerin haber verememesi için gece karanlıktan istifade ederek kaleden ayrıldı ve ordugâhın iki fersah ötesinde tepelerde gizlendi. Şimdi geçmişte ordumuzu hor görmeye teşebbüs etmişlere şunu söyleyerek rica ediyorum; işin doğrusu Tanrı'nın merhametinin bizim lehimize bir örneğini daha anladıklarında öğrenecekler ve çarçabuk pişmanlık feryatlarıyla memnuniyetlerini ifade edecekler.

Tanrı, altı birlik şövalyenin uzaktan görünüşünü, her biri zar zor yedi yüz adamken iki binden fazlaymışlar gibi göstermişti. Ordunun cesaret gösterisini layıkıyla anlatmak muhakkak boynumun borcu; öyle ki o ordunun şövalyeleri öyle neşeyle savaş şarkıları söylüyorlardı ki yaklaşmakta olan çarpışmaya âdeta bir spormuşçasına bakıyor gibiydiler. Buradan gözlendiği kadarıyla yaklaşan çarpışmanın gerçekleşeceği alan, nehrin,

Bohemund'un, âdeta ekmeğine yağ sürmüştür. Öte yandan Anna Komnena, Tatikios'un ordudan ayrılmasının sebebi olarak da Bohemund'u göstermekte, şehri hâkimiyeti altına almak isteyen Haçlı kontunun, suikast düzenleneceği yalanıyla Tatikios'u Antakya'dan gönderdiğini iddia etmektedir. Anna Komnena, *Alexiad*, s.334. Hill'e göre Tatikios kuşatmadan 1097'nin Şubat sonlarında ayrılmıştır. Raymond D'Aguiers, *a.g.e.*, s. 37.

171 Korozan ifadesiyle ilk akla gelen yer Horasan olsa da Hill, bu yerin Musul civarı olduğunu belirterek Raimundus'un büyük ihtimalle "putperest topraklarını" kast ettiğini savunmaktadır. Mütercimlerin bu açıklamada da "putperest" ifadesinde ısrar etmeleri dikkat çekicidir. Raymond D'Aguiers, *a.g.e.*, s. 39.

bataklıkın bir mil içerisine aktığı ve dolayısıyla Türklerin, kuvvetlerinin dağılmasına dayanan, her zamanki çembere alma hareketini kısıtlayan bir yerdeydi. Üstüne üstlük bize yukarıda bahsedilen avantajları sunan Tanrı, şimdi de bizlere, askerlerimizin içlerinden savaşa gidebilecekleri ve sonuç olarak bir saat içinde ilerleyip savaş meydanını ele geçirebileceğimiz birbirine bitişik altı vadi sunmuştu. Böylelikle güneş silahlarımızın ve kalkanlarımızın üstünde parıldarken adamlarımız ilk olarak ağır ağır ilerlemesi, Türklerin bir ileri bir geri koşup oklarını yağdırıp yavaşça geri çekilmesiyle savaş başladı.

Lakin askerlerimiz ağır zayıat veriyordu, ta ki Türklerin ilk hattı arka saflara dek püskürtülünceye dek. Cenkten kaçanların daha sonra bize bildirdiğine göre bu çarpışmada en az yirmi sekiz bin Türk süvarisi varmış.¹⁷² Düşman safları nihayet birbirine girip tarumar olunca Frenkler Tanrı'ya şükredip hücum ettiler. Vakit geçirmeksizin “savaşta güçlü ve kudretli” ebedi ve ezeli Tanrı, evlatlarına kalkan olup putperestleri alaşağı etti. Sonrasında Frenkler, düşmanları neredeyse on mil boyunca, yüksek surlarla çevrili kalelerine dek kovaladı. Bu büyük bozgunu gören kale sakinleri, kaleyi ateşe verip kaçtılar. Bu netice ordugâhta büyük bir coşkuya ve neşeye yol açtı; zira kalenin yakılmasını biz başka bir zafer olarak görüyorduk.

Aynı sırada Antakya yönünde her tarafta çatışmalar azalmıştı; çünkü düşmanımız çiftli çatal şeklinde bir taarruz planlamıştı; kollardan biri muhasara altındakiler diğeri beklenmedik yardımcı kuvvetlerdi. Tanrı onlara hiç lütuf göstermeyip bir yanda piyadelerin yanında savaşırken diğerk taraftan şövalyelerin yüzlerine gülümsedi; böylelikle piyadelerin muhasara altındakilere karşı zaferi, şövalyelerin destek kuvvetlerini püskürtmesinden hiç de aşağı değildi. Savaşın ve ganimetin kazanılmasıyla

172 Albertus Aquensis, Türklerin sayısını otuz bin, Willermus ise on sekiz bin olarak vermektedir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.124. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, s.197.

katlettiklerimizin başlarını kampa götürdük ve Türklerin ahvalinin ızdırap verici nişaneleri olarak ve muhasara edilenleri bekleyen elemi hatırlatması için kazıklara geçirip diktik. Şimdi üzerine düşününce bunun Tanrı'nın buyruğu olduğu sonucuna varıyoruz, zira Türkler daha önce ele geçirdikleri Kutsal Meryem sancağının ucunu yere sokarak bize hakaret etmişlerdi. Böylece Tanrı, arkadaşlarının sivri uçlu kazıklara sokulmuş cansız başlarının görüntüsüyle Antakya müdafilerinin bundan öte hakaretlerini engellemiş oldu.¹⁷³

Bu olaylar esnasında Babil Kralı'nın elçileri de oradaydı ve Tanrı'nın hizmetkârları üzerinden icra ettiği mucizeyi gördükten sonra İsa'ya, bu sefil dilenciler yüzünden en kudretli zorbalardan ayakları altında çiğnenen Bakire Meryem'in oğluna methiyeler dizdiler.¹⁷⁴ Buna ek olarak dostane ve lütufkâr bir muamele sözü

173 Albertus'un *Göl Çarpışması* olarak isimlendirdiği ve 9 Şubat 1098'de gerçekleştiğini söylediği bu ani baskında Müslüman yardım kuvvetleri büyük bir bozguna uğratılmış, Haçlılar öldürdükleri Müslümanların başlarını kesip atlarının eyerlerine bağlayarak Antakya önlerindeki ordugâhlarına dönmüşlerdir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.123. *Gesta*'da da 9 Şubat olarak verilen çarpışma tarihi Willermus'un eserinde 7 Şubat olarak bildirilmektedir. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s.96; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, s.197. Albertus Aquensis burada çok ilginç bir ayrıntı verip Fatımî elçi heyetinin de bu çarpışmaya iştirak ettiklerini ve onların da atlarının eyerlerinde kesik Müslüman başları olduğunu bildirmektedir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C1, s.126. *Gesta*'da ertesi günün şafağında Türklerin şehirden çıkıp ölülerini bularak gömdükleri, bunu duyan Haçlıların da "şeytanın o mabedine girip" mezarları açarak ölüleri çıkardıkları, başlarını kestikten sonra hepsini bir çukura attıkları kaydedilmektedir. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 98. Robertus ise Müslümanların ölü sayısının 5,000, esir düşenlerin sayısının ise 7,000 olduğunu kaydetmiştir. Bunun yanında mezarları açma sebeplerinin mezar soygunculuğu olduğunu eklemiştir. Robert the Monk, *a.g.e.*, 134-135.

174 Babil Kralından kast edilen Fatımî Halifesi'dir; Fatımî heyetinin Haçlılarla görüştüğü, ittifak arayışında olduğu tüm çağdaş kaynakların ittifak ettikleri bir vakıadır. Hatta Albertus, Fatımî Halifesinin, "[Selçuklular tarafından] haksız biçimde gasp edilen Antakya şehri, tekrar Rum İmparatoru ve Hristiyanlara iade edilene dek muhasaradan vazgeçmemeleri" konusunda Haçlıları uyardığını aktarmaktadır. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.123; Robert the Monk, *a.g.e.*, s.131-132. Fatımîlerin Haçlılarla ittifak arayışı, dönemin İslam dünyasının

verip krallarının Mısır Hristiyanlarına ve hacılarımıza karşı hamiyetperver eylemlerini aktardılar. Nihayetinde dostane bir anlaşma yapma görevi verilen elçilerimiz onlarla birlikte kamptan ayrıldılar.

Bu hadiselerle eşzamanlı olarak prenslerimiz, Bohemund'un çadırlarına hâkim tepedeki bir bölgeye istihkâm kurmak ve dolayısıyla düşmanın çadırlarımıza muhtemel herhangi bir saldırı olasılığının önünü almaya karar verdiler. Bu çalışmanın tamamlanmasının ardından istihkâmlarımız öylesine mukavemetliydi ki hangi açıdan bakılırsa bakılsın doğal arazi yapısı ve yapılarla her yanı çevrili bir şehirde gibiydik. Böylelikle doğumuza doğru uzanan bu yeni kalenin yanı sıra Antakya surları ve hemen yakındaki koruyucu bataklık, kampımızı koruyor ve muhasara altındakilerin kapıların yanından taarruzlarını kısıtlıyordu. Ayrıca batı yönünde bir nehir akıyor, kuzey yönünü ise dağdan nehre doğru kıvrıla kıvrıla ilerleyen eski bir sur koruyordu. Türk köprüsünün yukarısındaki ufak dağda yeni bir istihkâm oluşturma planı da umumun desteğini almıştı, ancak ordugâhta inşa edilen muhasara araçları fayda etmemişti.

Ablukanın beşinci ayında erzak taşıyan gemilerimiz limana yanaştığında muhasara altındakiler denize giden yolu

içinde bulunduğu durumu ortaya koymak için yeterlidir. Haçlıların Antakya, hatta Kudüs muhasaralarında hedeflerine ulaşmalarının en büyük nedeni bu parçalanmış yapıdır. Fatimiler bu durumu daha da ileri taşımış, Haçlıların Antakya önünde Türkleri yenmesini fırsat bilerek, el-Efdal b. Bedrû'l-Cemâli komutasındaki bir orduyla, kırk günlük muhasaranın ardından 489 yılı Şaban ayında Kudüs'ü ele geçirmiştir. İbnü'l-Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, nşr. Abdülkerim Özaydın, Bahar Yayınları, İstanbul 1987, C.10, s. 235; Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları*, s. 168-169. Azîmî'ye göre Şevval ayında Fâtımilerin eline geçmiştir. el-Azîmî, *Azîmî Tarihi*, nşr. Ali Sevim, TTK Yayınları, Ankara 2006. s. 37. Bu konuda Willermus Tyrensis'in tespitleri oldukça kayda değerdir. Willermus, Fâtımilerin Türklerin her kaybını kazanç saydıklarını, bu durumun ona büyük bir huzur ve mutluluk verdiğini belirttikten sonra Haçlıların, muhasaradan vazgeçmesinden endişe ederek Haçlı liderlerini kuşatmanın devamına teşvik etmek için onlara yardım ve destek sözü verdiğini kaydetmektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.g.e., s.189.

kapatıp mürettebatı öldürmeye başladı. Önceleri Türklerin tehdidi süreliydi; çünkü liderlerimizin kararsızlıkları onları cesaretlendiriyordu. Nihayet bu tehlikelerle mücadele etmek için köprü civarında ordugâha tahkimat yapmaya karar verdik. Kuvvetlerimizin büyük bölümünün limanda oldukları hesaba katıldığında limana gidenlerin dönüşlerini himaye etmenin yanında kazmaları ve yeni tabyanın inşası için gereken diğer malzemeleri getirmeleri için Kont ve Bohemund seçildiler. Raymond ve Bohemund'un görevlerini öğrenen kaledekiler her zamanki saldırılarına tekrar başladılar. Buna mukabil hem gevşek hem de düzensiz ilerleyen askerlerimiz sadece kepaze biçimde dağılıp bozguna uğruyordu.

Dördüncü gün, Kont ve Bohemund beraberlerinde muazzam kalabalıkla, bu güruhla emniyet içinde oldukları zannıyla limandan dönerlerken Türkler tarafından gizlice izlendiler. Lakin bunu uzun uzun hikâye etmeye ne hacet? Çarpışma yaşandı, askerlerimiz kaçtı ve neredeyse üç yüz adamımızı kaybettik, üstüne üstlük ne kadar ganimet ve silah kaybettiğimizi ise bilen dahi yok. Bizler dağlarda, uçurumlarda sığır gibi öldürülüp aşağı savrulurken ordugâhtan gelen yardım kuvvetleri Türklere saldırdı. Düşman o sırada kaçakları katletme işini bırakıp onlara yöneldi. Yüce Efendimiz, bunca musibet neden? Ordumuzun en yücelerinin – Bohemund ve Raymond'ın – hizmetindeki, ordugâhtan gelen ve dışarıdan gelen kuvvetlerimiz mağlup olup dağıldı. Biz mi ordugâha kaçacaktık yoksa ordugâhın muhafızları mı bize kaçacaktı? “Kalk, ey Rab. Adının hürmetine bize yardım et.” Şayet prenslerin mağlubiyet haberi ordugâhta duyulmuş olsaydı yahut ordu birliklerimizin bozguna uğradıklarını tesadüfen öğrenmiş olsaydık, o zaman topluca firar ederdik.¹⁷⁵ Şimdi

175 *Gesta Francorum* ise Haçlıların zayıyatını binden fazla olarak vermektedir. İlginç bir şekilde Albertus Aquensis burada da Bohemund'un kaçtığını söylemektedir. *Gesta*'da betimlenen kahraman Bohemund'un aksine, *Historia*'da tüm zor durumlarda canını kurtarma derdinde olan bir Haçlı kontu resmedilmektedir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.126; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s.97. Willermus

Efendimiz tam zamanında bize yardım edip savaşta daha önce en büyük korkaklık edenleri teşvik etti.

Çalınan eşyalarımızı ve zaferini, ayrıca birkaç Hristiyan'ın ihtiyatsızlığını gözleyen, Antakya Hâkimi Yağısıyan süvarilerini ve piyadelerini şehirden üzerimize gönderdi. Başarısından emin olduğundan askerlerin peşinden kale kapılarının kapatılmasını emretti; bu şekilde askerlerinden ya çarpışmayı kazanmaları yahut helak olmalarını istiyordu. Bu esnada Haçlılar emredildikleri gibi yavaş yavaş ilerliyorlar, lakin Türkler bir o yana bir bu yana koşturup oklarını salıyor, cesaretle adamlarımıza saldırıyorlardı. Türk manevraları sırasında kontrolsüz bırakılan askerlerimiz zayıt vermelerine rağmen toplu hücum için uygun vakti beklemekteydi. Sel olmuş gözyaşları ve hazin dualar, Tanrı'nın şefkatini göstermesinin an meselesi olduğunu herkese hissettiriyordu.

Karşılaşma vakti geldiğinde, çok soylu bir Provençal şövalyesi olan Isoard of Ganges, diz çöküp Tanrı'ya yardım etmesi için yakardıktan sonra emrindeki yüz elli piyadeye, "Hücum! İsa'nın askerleri!" diye bağırarak onları galeyana getirdi. Bunun ardından bizzat Türklere hücum etti; askerlerimizin de taarruza katılmasıyla düşmanın kibri dağılmaya başladı. Kapı kapalıydı, köprü dardı, lakin nehir genişti. Sonra ne mi oldu? Paniğe kapılan Türkler ya ayaklar altında eziliyor yahut nehirdeki taşlara çarpıp ölüyor, ancak hiç kimse boşluk bulup kaçamıyordu. Yağısıyan kale kapılarını açtırmamış olsa, barış Antakya'ya o gün gelmiş olurdu.¹⁷⁶ Çarpışmaya katılan pek çok kişiden, köprü korkuluklarından nehre yirmi yahut daha çok Türk'ü attıklarını bizzat işittim. Godfrey, merdivenlerden

ise kayıp sayısını kesin olmamakla birlikte üç yüz olarak bildirmektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*; a.g.e., s.199.

176 Raimundus'un "barış getirme" sözünü, günümüzde Batı dünyasının başlattığı tüm savaşlarda da kullanılıyor olması, ironik bir sloganın bin yıllık geçmişini göstermektedir.

inen Türkleri iki safa ayrılmaya zorlayıp kapıdan girmelerini önleyerek orada fevkalade sivrildi.

Sevinç içindeki muzafferler, dini törenin ardından muazzam ganimetle ve çok sayıda atla ordugâha döndüler. Ah! Yeminleriyle bizi takip eden siz Hristiyan kardeşlerimizin de bu fevkalade hadiseyi görebilmesini ne kadar arzu ederdik. Şöyle ki ölümden korkan bir süvarinin acele edercesine nehrin derin sularına uçmasının tek nedeni, atından düşmüş bir Türk kardeşinin ona tutunmasıydı; artık onu yakalamış güruhla beraber nehirde boğuluyordu. Çarpışmanın meşakkatleri, dönen kitlelerin görüntüsüyle mükâfatlandırılmıştı.¹⁷⁷ Bazıları Arap atlarının üstünde çadırların arasında bir o yana bir bu yana gidiyor, yeni zenginlikleriyle arkadaşlarına gösteriş yapıyordu; üzerinde iki ila üç kat ipek kıyafetle hava atan diğerleri ise zaferin ve hediyelerin asıl lütfedeni Tanrı'ya şükrediyordu; üç-dört kalkanla her yanı kaplanmış kimileri ise mutlu mutlu zaferlerinin hatıralarını sergiliyorlardı. Bizleri bu yadigârlar ve diğer ganimetlerle girdikleri çarpışmadaki yiğitliklerinin azametine ikna edebilmişlerse de kesin ölü sayısını veremiyorlardı; zira Türklerin hezimetini gece sona ermiş ve bu münasebetle ölen düşmanların kelleleri ordugâha getirilmemişti.

Mamafih ertesi gün, düşman köprüsünün önünde, istihkâm için önerilen mevkide, Sarezen mezarlığı vazifesi gören dağa yakın bir hendekte, birkaç düşman cesedi bulundu. Türklerden elde edilen ganimetleri görünce heyecana kapılan yoksullar, tüm mezarları, hatta dahasını taciz edip cesetleri çıkardılar; böylece zaferin kapsamı konusunda herhangi bir tereddüt kalmadı. Ölülerin sayısı aşağı yukarı bin beş yüzdü; ayrıca hem şehirde gömülenler hem de nehir sularının sürükledikleriyle ilgili sessiz

177 Raimundus'un Türklerin ölümlerini aktarırken hissettiği bu hazzı, Kudüs'ü zapt ettiklerinde gerçekleştirilen katliamı naklederken de göreceğiz. Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s.74.

kahiyorum. Ancak dayanılmaz koku tabyanın inşasına engel olmasın diye cesetler Asi Nehri'ne fırlatıldı.¹⁷⁸

Ashında Kont ve Bohemund'un birliklerindeki bozguna uğramış ve yaralanmış denizciler hâlâ dehşetten kurtulamamışlardı ve sonuç konusunda şüpheliydiler. Lakin ölümlerin fazlalığını görmek onlara kuvvet vermişçesine evlatlarını ıslah edip yüreklendirmesi alışlagelmiş Tanrı'ya övgüler dizmeye başladılar. Böylece Tanrı'nın iradesiyle, sahil boyunca ve nehir kıyılarında zavalh yiyecek hamallarını öldürüp cesetlerini kurda kuşa terk eden Türkler, o yerde aynı kurda kuşa yiyecek olmuştu.

Zaferin kabulü ve neticesindeki şenliklerin yanı sıra tabyanın tamamlanmasının ardından Antakya kuzeyden ve güneyden muhasara edilmişti. Daha sonra yeni tabyanın muhafızı olarak hangi prensin seçileceği üzerine tartışmalar çıktı; zira herkes bu göreve diğerlerinin iştirak edeceğine inandığından umumi işler genellikle hafife alınır. Prenslerden, ücret almayı arzu eden bazıları, emsallerinden ısrarla bu vazife için oy istemelerine rağmen Raymond, maiyetinin isteklerine karşın, kısmen üşengeçlik ve tamahkârlık suçlamalarından kendini kurtarmak için kısmen de güç ve bilgelikten tembelliğe giden yolu işaret etmek için kontrolü kendisi aldı.¹⁷⁹

178 Willermus'un verdiği sayı iki bindir ve köprünün etrafında nehrin kırmızı aktığını söylemektedir. Ayrıca mezar soygunculuğundan da söz etmektedir. Yalnız suç fakirlere atan Raimundus'un aksine bir ayırım yapmadan "Haçlıların" mezarlığı tahrip edip cesetleri çıkararak tüm altın, gümüş ve değerli giysileri aldıklarını kaydetmektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.g.e., s. 202-203. Robertus ise Müslümanların ölü sayısının beş bin, esir düşenlerin sayısının ise yedi bin olduğunu kaydetmiştir. Bunun yanında mezarları açma sebeplerinin mezar soygunculuğu olduğunu eklemiş ve bunu yapanları şiddetle kınamıştır. Robert the Monk, a.g.e., s.134-135.

179 Hill'e göre hisarın muhtemel tamamlanma tarihi 20 Mart 1098'dir. Raymond D'Aguilers, a.g.e., s. 44. Willermus da istihkâmın mezar taşlarıyla yapıldığını ifade etmektedir. Ayrıca istihkâmın nöbet görevini "pasifliğinin yükünü üzerinden atmak için kendi isteğiyle talip olan" Raymond'ın üstlendiğini, Adhemar'a ve diğer bazı kontlara ödediği 500 gümüş markın sebebinin ise çarpışmada kaybettikleri atların tazmini olduğunu teyit etmektedir. Ayan,

Önceki yaz boyunca Raymond uzun ve ağır bir hastalık yüzünden güçten düşmüş ve sonuç olarak kış boyunca öyle takatten kesilmişti ki söylenilenlere göre ne savaşımaya ne de vazgeçmeye istekliydi. Öncesinde çok büyük hizmetler yerine getirmiş olmasına karşın önemsiz bir insan olarak görülüyordu, zira insanlar, onun daha fazla gayret gösterebileceğine inanıyorlardı. Hristiyanlığının gücünün üstüne atılan şüphelere öylesine husumet besliyordu ki Provençallere neredeyse tamamen yabancılaşmıştı. Bu esnada Kont bu aşağılamalara kulak asmıyor, kuşatma altındaki Antakyalıların ekseriyetle olduğu gibi kaçacaklarına ve üstelerinden gelineceğine güveniyordu, lakin tam aksine bir sabah şafak söktüğünde etrafı düşmanlarla çevrilmişti.

Muazzam bir mucizeyle altmış adamımız, yedi bin Sarazenin hücumuna direnişiyle Tanrı'nın koruması apaçık kendini belli etti; ertesi gün sel gibi yağmurun yağıp taze toprakları ıslatması, böylece kalenin etrafındaki hendeği doldurması ise çok daha harikuladeydi. Sonuç olarak düşmana mani olan herhangi bir engel değil Rabb'in kudretiydi. Lakin bence şu an, köprünün muhafızlığını yapan birkaç şövalyenin muazzam cesaretini göz ardı etme vakti değil; bu cesur kişiler kendileriyle kaleleri arası ok menzilinde kaldığı için kendilerini birden kaçamaz ve arkadaşlarından ayrı düşmüş bulmuşlardı. Daire formasyonunda Sarazenlerin üzerine giden bu şövalyeler yakınlardaki bir evin köşesine kadar ilerleyip burada dört yanlarını saran ok ve taş yağmuru saldırısını cesaretle ve korkusuzca karşıladılar.

Bu esnada çarpışma gürültüsü kuvvetlerimizin dikkatini çekti ve sonuç olarak kale saldıranlardan kurtuldu; buna karşın Türkler, yaklaşan takviye kuvvetlerini gördükleri an hücumdan vazgeçmiş olmalarına ve köprünün çok yakında

Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği, a.g.e., s.203. Albertus da istihkama, Raymond'ın ordusundan beş yüz adamın yerleştirildiğini kaydetmektedir. Albert of Aachen, a.g.e., C.1, s.131.

olmasına karşın artçı birlikleri yok edildi. Erzak taşıyanlar limana sağ salım gidip dönebilsinler diye kalenin surları ve hendek tekrar onarıldı. Sonuç olarak Kont'un çektiği kıskançlık, ordumuzun babası ve savunucusu olarak anılacak derecede yatışmıştı; ayrıca düşmanın saldırısını tek elle karşıladığı için bu hadiselerin akabinde Raymond'ın itibarı arttı. Köprünün ve köprü kapılarının ablukaya alınmasının ardından Türkler güneyde, nehrin yanındaki diğer kapıdan ani çıkışlar yapıyorlardı. Türkler atlarını buradan, dağlar ve nehir arasında mükemmel çayırların olduğu kuytu bir otlığa götürüyorlardı.

Keşif yaptıktan sonra belirlenen vakitte adamlarımızdan bazıları sarp dağı geçerek, diğerleriyse nehri aşarak şehrin çevresinde dolaştı ve birleşen kol otlaktan iki bin atı önüne katıp götürdü. Bu sayıya tekrar ele geçirilen katırlar ve dişi katırlar dâhil değildi. Şunu da belirtmek gerek ki evvelinde denizden Antakya'ya götürülürken Türkler tarafından pek çok katır çalınmıştı; şimdi tekrar ele geçirilen bu hayvanlar münasip biçimde gerçek sahipleri belirlenip iade edildi.

Kısa bir süre sonra Tancred, nehrin diğer tarafındaki bir manastırı tahkim etti; şehrin ablukasında bu istihkâmın önemi hesaba katılınca Toulouse Kontu, Tancred'e yüz gümüş mark verdi, diğer prensler de kendi servetlerine göre katkıda bulundular.¹⁸⁰ Böylelikle keyifle naklediyorum ki sayıca düşmandan daha az olmamıza rağmen Tanrı'nın lütfu bizi düşmandan çok daha güçlü kıldı. Bu esnada gelen ulaklar sürekli düşman takviye kuvvetlerinden haber getiriyordu ve işin aslı bu şayialar sadece Ermeniler ve Rumlardan değil aynı zamanda Antakya sakinleri tarafından yayılıyordu. Bu arada Türklerin

180 *Gesta'da* ise bu hisarı savunma önerisinin "ücret karşılığı" olmak üzere Tancred'den geldiğini ve konseyin ona 400 gümüş mark ödediği bilgisi yer almaktadır. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s.100. Robert the Monk, *a.g.e.*, 139. Bir başka deyişle Kont Raymond bu ücretin dörtte birini tek başına karşılamıştır. Hill'e göre bu hisarın yapımına 6 Nisan 1098'de karar verilmiştir. Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s. 46.

Antakya'yı on dört yıl önce işgal ettiklerini ve hizmetkârları olmayınca Ermenileri ve Rumları bu şekilde kullandıkları, onlardan kız alıp verdiklerine dikkatini çekerim. Öte yandan kaçmak mümkün olur olmaz bu kişilerin silahları ve atlarıyla birlikte kaçıp bize sığınıyorlardı. Ermeni tüccarların yanı sıra birçok korkak Haçlı da dedikodular yayılmaya başladığı anda kaçtı, bununla birlikte değişik kalelerden gücü yeten şövalyeler geri dönmüş, silahlarını da onarmış, düzeltmiş ve yanlarında getirmişlerdi. Azalan korkaklık dalgası yok olup kardeşler uğruna tüm tehlikelere yiğitçe karşı koymaya her daim yeten cesaret geri geldiğinde muhasara altındaki Türklerden biri, gizlice prenslerimize Antakya'yı bize teslim edeceği haberini ulaştırdı.¹⁸¹

181 Gerek hainin adı ve milliyeti gerekse diğer kontların bu teklife yaklaşımı konusunda kaynaklar birbirinden epeyce farklılık göstermektedir. Albertus'un isim vermeden sadece bir Türk dediği bu kişi için İbnü'l-Esir ve Azîmî gibi İslâm kaynakları, farklı isimler verseler de Ermeni asıllı bir dönme olduğunu ve zırh yapım işiyle uğraşan bir aileden olduğu konusunda hemfikirler. İbnü'l-Esir, bu kişiyi Rûzbe adında bir zırh ustası olarak tarif etmektedir. İbnü'l-Esir, *el-Kamil*, C.10, s.229. İbnü'l-Adîm, bu kişinin adını Zerrâd olarak vermektedir. *Zübdetü'l-Haleb'e* göre Zerrâd'ın ihanetinin nedeni, bu kişinin malvarlıklarına Yağısıyan'ın el koymasıdır. İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-Haleb*, s. 90. Radulphus Cadomensis de İbnü'l-Adîm'le aynı görüştedir. Ralph of Caen, *a.g.e.*, s. 81. İbnü'l-Kalânîsî ise Yağısıyan'ın daha önce yaptığı fenalıklardan muzdarip Nayruz isimli Ermeni bir zırh ustası olduğunu söylemektedir. a.mlf. *Şam Tarihine Zeyl*, s.3-4. Radulphus Cadomensis ise zengin bir Ermeni dönmesi olduğunu, *İki Kız Kardeş Kulesi* olarak bilinen kulelerden birinin korumasının kendisine, diğerinin de kardeşine verildiğini ve Yağısıyan'ın kuşatma nedeniyle yaşanan yiyecek sıkıntısı yüzünden tahılının yarısına el konulmasına içerlenerek bu ihaneti gerçekleştirdiğini anlatmaktadır. Fulcherius ise Ermeni dönmesi bir Türk olduğunu belirtip rüyasında kendisine İsa'nın görüldüğü ve şehri Haçlılara teslim etmesini emrettiğini iddia etmektedir. Albertus Aquensis ise "hain" ya da "şehri ihanetle teslim eden kişi" olarak adlandırdığı bu kişinin oğlunun bir çarpışma sırasında Hristiyanların eline esir düştüğünü ve şans eseri oğlunun Bohemund'un eline geçtiğini anlatmakta, oğlunu fidyeye geri alma görüşmeleri sırasında Bohemund'a itimat edip çocuğunun hayatına karşılık Yağısıyan'a ihanet etmeyi kabul ettiğini anlatmaktadır.

Bu rivayetlerden en farklı olanı Robertus Monachus'unkidir. Robertus'a göre Haçlılar ve Antakya'lılar arasında bir süreliğine ateşkes sağlandı. Bu süre

Antakya'nın Ele Geçirilmesi

Toplanan genel konseyin ardından prensler, Bohemund ve Godfrey'in yanı sıra Flander Kontu'nu, bu öneriyi sınamaları için gönderdiler. Gece yarısı bu kontlar Antakya tepelerinden birine vardıktan sonra bir haberci, hain Türk'ün "Kandil geçene kadar harekete geçmeyin," talimatını getirdi.¹⁸²

Ellerinde lambalarla üç ila dört adamın sur boyunca dolaşip nöbetçileri uyandırmaları ve tembihlemeleri alışageldik bir uygulamaydı. Işıklar geçip gidince adamlarımız surların

zarfında şehir kapıları açılıyor, isteyenler rahatça içeri girip alışveriş yapabiliyor, şehri gezebiliyordu. Ateşkes, Walo adında bir Frank'ın Müslümanlarca öldürülmesiyle bozulsada bu süre zarfında Bohemund, bir Türk emiriyle defalarca özel görüşme imkânı buldu. Robertus'un aktardığına göre bu emir, Haçlılarla Müslümanlar çarpışırken Hristiyanlara yardım eden beyaz kıyafetli askerlerin kim olduğunu sordu. Bahsettiği kişilerin Hristiyanların yardımına gelen azizler ve şehitler ordusu olduğunu öğrenince Bohemund'un da telkinleriyle Hristiyanlığa geçip koruduğu kulelerden birinin kapısını Haçlılara açtı.

Firuz'un kimliği ve ihaneti konusunda Willermus Tyrensis de Albertus gibi, Firuz'la Bohemund'un yedi aydan beri bağlantılı olduğunu tekrarlamaktadır. Willermus'un, Albertus'tan farklı olarak bildirdikleri ise, Firuz'un Hristiyan olduğu, Ben-i Zerrâ adından saygın bir zırh yapımcısı aileden geldiği, zırh yapımı için Aziz George Kapısı'nda bulunan *İki Kız kardeş* kulesinin kendilerine verildiği, ailedeki iki kardeşten büyük olan Emir Firuz olduğu, Yağısıyan'ın noterlik işlerini da bu kişinin yaptığıdır.

Mezkûr kişinin kim olduğu konusunda muhtemelen en kesin kaynak, Haçlı Kontları Bohemund, Raymond St. Gilles, Godfrey, Normandiya Dükü Robert, Eustace de Boulogne ve Flander Kontu Robert'in 11 Eylül 1098 tarihinde Papa II. Urbanus'a yazdıkları mektuptur. Bu mektupta bizzat Bohemund, "(...) Ben, Bohemund, bir Türk'le şehri ihanetle bana teslim etmesi için anlaştım," demektedir. Krey, a.g.e., 160; Fulcherius Carnotensis, a.g.e., s.92. Ralph of Caen, a.g.e., s.87; Anna Komnena, *Alexiad*, 334; Albert of Aachen, a.g.e., C. 1, s.145; Robert the Monk, a.g.e., s.141-143; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.g.e., s.209-211.

- 182 Diğer kaynakların aksine burada ihanet teklifi tüm kontlara gitmiş, herhangi bir şaşırtma harekâtı yapılmamış ve surlara sadece dört kişi tırmandıktan sonra kapıyı diğerlerine açmıştır. Fulcherius Carnotensis, a.g.e., s. 92. Ralph of Caen, a.g.e., s. 87; Anna Komnena, *Alexiad*, s. 334; Albert of Aachen, a.g.e., C.1, s.145; Robert the Monk, a.g.e., s.141-143; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, s. 209-211.

gölgesinde bir merdiven dayayıp tırmanmaya başladılar. Fulger adında ve Budellus of Chartres'ın kardeşi olduğu muhakkak bir Frenk korkusuzca sura tırmandı; onun hemen arkasından giden Flander Kontu, Bohemund'a ve Dük'e kendilerini takip etmeleri talimatını verdi. Mamafih merdiven apar topar çıkış esnasında kırıldı, ancak surlara çıkmayı başaranlar diğer taraftan inip şehre girdiler ve kapıları kırarak açtılar.¹⁸³ Bu şekilde içeri giren Haçlılar karşılarına çıkan herkesi öldürdüler; şafak sökerken öylesine korkunç çığlıklar atıyorlardı ki şehrin tamamı şaşakalmıştı, kadınlar ve çocuklar ağlayıp sızlıyorlardı.¹⁸⁴

183 Albertus'a göre şehrin Rum, Süryani, Ermeni nüfusu ve diğer Hristiyanlar kale kapılarını açıp Bohemund'u ve tüm Haçlı Ordusu'nu içeri almışlardır. Albert of Aachen, a.g.e., 1:149-150 Ancak Willermus burada farklı bir bilgi sunmaktadır. Tyrensis'e göre Haçlıların şehrin Hristiyan sakinleriyle görüştüğü şayiye yayılınca Vali Yağısıyan tüm Hristiyan ahalinin öldürülmesi emrini verdi. Şehrin ihanetle teslim edildiği gece çıkan kargaşayı da bu emrin uygulanması esnasında oluşan hengâme olarak düşündü. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.g.e., s.221-222.

184 Albertus Aquensis, bu katliamı, "(...) Hristiyanlar, toprak katledilenlerin kanı ve cesetleriyle kaplanana dek yaşına ve cinsiyetine bakmaksızın tek bir kâfirin canını bağışlamadı (...)" şeklinde anlatmaktadır. Albertus Aquensis, o gece yaşanan katliamda on bin kişinin katledildiğini belirtmektedir. Albert of Aachen, a.g.e., C.1, s. 150. *Gesta*'ya göre de iç kaleye sığınanlar dışında rastladıkları tüm Müslümanları öldürmüşlerdir. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 105. İbnü'l-Kalânisi, iç kaleye sığınan Müslümanların sayısını üç bin olarak vermektedir. a.mlf. *Şam Tarihine Zeyl*, 3. Haçlı Kontlarının, Papa II. Urbanus'a yazdığı mektupta, iç kalenin kontrolünü elinde bulunduran emirin bin adamıyla birlikte Haçlılara teslim olup Hristiyanlığa geçtiklerini bildirmektedir ki buna göre iç kaledekilerin sayısı yaklaşık bu kadar olmalıdır. Krey, a.g.e., s.193; Fulcherius Carnotensis, a.g.e., s.94. Guibertus katliamla ilgili şunları kaydetmiştir: "(...) Frenklerin şehrin kontrolünü ele geçirdiğini öğrenen Türklerin bir kısmı, şehrin öteki kapılarından kaçtılar. Mamafih şehirdekilerden cinsiyeti sebebiyle canı bağışlanan yoktu; çocuklar katledildi, yaşlı acizler esirgenmedi (...)" Guibertus, 5 Haziran'da şehrin tüm sokaklarını dolduran cesetler yüzünden dayanılmaz bir pis koku yayıldığını, eskiden göz alıcı parlak mermerlerle süslü sahanlıkların, sundurmaların, pazarların ve toplu yerlerin artık tamamen kuru kan lekeleriyle dolu olduğunu, her yerde sınırsız sayıda ceset yığınları olduğunu anlatmaktadır. Guibertus Novigenti, a.g.e., 84-85. Peter Tudebodus ve *Gesta* ise sokaklarda bir cesede takılmadan yürümenin imkânsız olduğunu belirtmektedir. Peter Tudebodus, a.g.e., s. 65; Ayan, *Anonim*

Raymond'ın tabyası civarındaki Hristiyanlardan bazıları hengâmenin sesiyle uyanıp, "Düşman takviye kuvvetleri gelmiş," diye tekrar edip duruyorlardı.

Ancak diğerleri, "Bunlar sevinç sesleri değil, ızdırap çığlıkları," diyerek karşılık verdiler.

Artık şafak söktüğünde Antakya'nın güney tepesinin üstünde sancaklarımız dalgalanıyordu. Askerlerimizin tepeyi sardığını görünce paniğe kapılan Antakyalılardan bazıları kapılara hücum etti, diğerleriyse surlardan aşağı atladılar. Rab onları öyle bir kaosa sürüklemişti ki bir teki bile durup savaşıyordu. Meşakkat dolu onca ay süren muhasaradan sonra şu mutlu manzara gözümüzün önüne serilmişti: Antakya'nın uzun süreli müdafilerinin ne şehirden kaçmayı başarabildikleri ne de cüretkâr kaçışla ölümden sakınabildikleri bir manzara.

Orada hoş ve büyüleyici bir hadise gerçekleşti; fark edilmeden, tepeyi kuzeyden ayıran uçurumdan kaçmaya teşebbüs eden birkaç Türk, bir grup Haçlı'yla karşılaştı. Önleri kesilip rucuya mecbur bırakılan Türkler, atlarını öyle mahmuzlayıp dörtnala sürdüler ki hepsi de kayalık uçurumdan aşağı düştü. Türklerin ölüme düşüşleri aslında bizim için keyifli bir seyirdi, ama üç yüzden fazla atın orada düşüp ölmesi hepimizi üzdü.¹⁸⁵

Haçlı Tarihi, s. 106. Willermus ise o gece öldürülen Müslümanların sayısının on binden fazla olduğunu kaydetmiştir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, s.226.

Robertus Monachus ise şehirdeki meydanların cesetlerle dolduğunu, hiçbirinin diremediğini, hepsinin saklanmaya ya da kaçmaya çabaladığını söylemektedir: "(...) Şehrin meydanları ölenlerin cesetleriyle doluydu (...) hiç kimse diremiyor, herkes saklanacak bir yer bulmak için kaçıyor (...) Statü hiçbir şeyi değiştirmiyordu: oğlanlar kızlarla yan yana öldürülüyor, çocuklar yaşlılarla ve yaşlılar çocuklarla yan yana, anneler de kızlarıyla yan yana öldürülüyordu. Kaçıp şehirden çıkmayı başarabilenler vardı, ama bu, onların ölümden kaçmalarına fayda sağlamıyordu: doğruca ordugâhlardan gelenlerin ellerine düşüyorlardı." Robertus Monachus, *a.g.e.*, s. 147-148.

185 Raimundus'un Türklerle karşı nefretinden yukarıda da söz edilmişti.

Ganimetin miktarı konusunda yorum yapmayacağız, ancak aklınıza hangi miktar geldiyse ona inanıp hatta fazlasını hesap edebilirsiniz.¹⁸⁶ Öldürülen Türklerin ve Sarazenlerin sayısını tahmin etmemiz imkânsız, hem değişik değişik ölüm şekillerini nakletmek sadistçe olurdu. Bu esnada ortadaki tepede yer alan iç kalenin muhafızları yoldaşlarının katledilişini ve çarpışmanın durulduğunu izlediler; sonuç olarak bulundukları kaleyi müdafaa etmeyi seçtiler. Lakin kapılardan birinden kaçan Yağısıyan, Ermeni köylüler tarafından ele geçirilip kafası kesildi ve akabinde kesilen baş bize sunuldu. Hayattayken pek çok Ermeni'nin başını kestiren Yağısıyan'ın başı, bence Tanrı'nın kelimelere dökülemez iradesiyle, dönüp dolaşıp aynı şekilde kendi vatandaşları tarafından kesilmişti.¹⁸⁷

186 Ganimet konusunda Raimundus'un bu beyanı gibi Willermus da Haçlıların elde ettikleri ganimetlerle "ordudaki dilencilerin bile artık zengin sayıldığını" bildirmektedir. Öte yandan Albertus, çok sayıda kıyafet, çadır, oyun zarı ve çok az para bulabildiklerini söylemektedir. Bununla birlikte yedi aya yakın bir süre boyunca muhasara ve sürekli şiddetli saldırı altında olan Antakya şehrinde erzakın çok az olduğu muhakkaktır; zaten Kürboğa'nın kuşatması altında Haçlıların büyük açlık yaşaması bunu kanıtlamaktadır. Bir başka deyişle elde edilen ganimet konusunda Raimundus görgü şahidi olsa da uzun kuşatma süresi, Albertus'un beyanını daha makul kılmaktadır. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C1, s.151. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, *a.g.e.*, s. 228.

187 Yağısıyan'ın öldürülmesi konusunda çağdaş kaynaklarda pek az farklılık mevcuttur. Karşısına çıkanların Ermeni olduğu ya da Yağısıyan'ın tek başına olmadığı gibi varyasyonlar dışında hepsi genel olarak ortak ifadeler kullanmaktadır. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s.83. İbnü'l-Adîm, Yağısıyan'ın bir grup askerle şehirden kaçtığını, ancak kaçanlardan kurtulan olmadığını söylemektedir. Müellife göre Yağısıyan, Ermenaz adında bir köye geldiğinde atından düştü; kölesi onu tekrar atına bindirse de tekrar düştü. O sırada gelen bir Ermeni Yağısıyan'ı öldürüp kesik başını Haçlılara götürdü. a.mlf, *Zübdetü'l-Haleb*, s. 91. Sadece Azîmî Tarihi'nde Yağısıyan'ın susuzluktan öldüğü bilgisi mevcuttur. a. mlf, *Azîmî Tarihi*, s. 37. İbnü'l-Esir ise İbnü'l-Adîm ile aynı görüşü biraz daha ayrıntılı aktarmaktadır. Ona göre Yağısıyan'ın bayılmasının nedeni şehri bırakıp kaçmasının verdiği vicdan azabı ve pişmanlıktır. a.mlf, *el-Kamil*, C.10, s.229-230. İbn Kesîr de Bagisyan (Yağısıyan)'ın az sayıda askerle şehirden kaçtıktan sonra pişmanlık duyduğunu, bu nedenle bayıldığını ve adamlarının onu bırakıp kaçtıklarını, bu esnada gelen bir çobanın Yağısıyan'ın başını kestğini aktarmaktadır. İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C.12, s.303. Albertus Aquensis,

Antakya şehri Haziran'ın üçünde düştü, fakat önceki yılın 22 Ekim'inden bu yana saldırı altındaydı.¹⁸⁸ İç kaleye saldırmaktan kaçınan askerlerimiz bu esnada ganimeti inceleyip sayımını yapıyor ve bunca lütfu bahşeden Tanrı'dan habersizcesine dans eden kızlara dikkat kesilmiş, şatafatlı ve şaşalı biçimde midesine tıkınıyordu.

Bundan üç gün sonra, aynı Haziran'ın beşinde Haçlılar putperestler tarafından kuşatıldı; böylelikle Tanrı'nın şefkatiyle daha önce Antakya'daki Türkleri muhasara edenler, şimdi yine onun iradesiyle kendilerini Türkler tarafından kısıtılmış buldular.¹⁸⁹ Muhasara korkusu yetmezmiş gibi yukarıdaki iç kale, onların elindeydi.¹⁹⁰ Böylece korkuyla birleşip iç kaleyi kuşattık. Fakat Türklerin hâkimi Kürboğa, gelişinden kısa bir süre sonra savaşın şehrin dışında gerçekleşeceği inancıyla ordugâhını Antakya'nın yaklaşık iki mil ötesine kurdu ve düşman saflar halinde şehir köprüsüne doğru ilerledi.¹⁹¹ İlk gün,

adamlarının kaçtığını, iç kalenin tamamının şehirden kaçanlarla dolduğunu fark eden emirin, Haçlıların kısa sürede iç kaleyi de kuşatıp saldırabileceğinden korkarak katırına binerek sapa dağ yollarına vurduğunu aktarmaktadır. Emir in üçra dağ yollarında dolaştığını gören birkaç Süryani, Yağısıyan'a hürmetlerini sunarmış gibi yaparak karşısında eğilip emirin kendi kılıcını alarak başını keserek öldürdüler. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.150. *Gesta*'ya göre de Yağısıyan beraberinde pek çok adamla kaçmıştır. Köyün birinde bir eve sığınan Yağısıyan'ın kimliğini fark eden Ermeniler ve Süryaniler onu esir edip başını kestikten sonra Bohemund'a getirdiler. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 105.

188 İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 12:303; Peter Tudebodus, *a.g.e.*, 65; Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s.48; Albert of Aachen, *a.g.e.*, s.151; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s.106. Robertus Monachus, kuşatma başlangıcını 21 Ekim, şehrin ele geçiriliş tarihini ise 2 Haziran olarak vermektedir. Robert the Monk, *a.g.e.*, 120,147. İbnü'l-Adîm, tarih olarak 4 Haziran'ı vermektedir. a.mlf, *Zübdetü'l-Haleb*, s.90.

189 Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.153-154. İbnü'l-Adîm'e göre 9 Haziran Çarşamba sabahı. A.mlf, *Zübdetü'l-Haleb*, s.91.

190 Bu sırada iç kalenin komutası Ahmed b. Mervan'daydı. İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-Haleb*, s.92.

191 Kürboğa'nın ordusu, Albertus Aquensis'in anlattığına göre iki yüz bin süvariden ve sayılamayacak kadar çok asker dışı unsur, hiç kimsenin sayamayacağı kadar at ve deve yükü erzaktan müteşekkildi. Kürboğa, Antakya yolunda önce Urfa'yı muhasara ederek, şehri ele geçirip Baudouin'i esir almadan kuşatmayı asla

Hristiyanlar savaşmak için dışarı çıkacak olursa kaleyi işgal edenlerin Antakya'yı ele geçirebileceği korkusuyla adamlarımız Kont'un tabyasının savunmasını güçlendirdiler. Öte yandan da köprünün yanındaki tabyayı terk etmeleri halinde tabya şehrin giriş çıkışını kontrol ettiği için düşmanın burayı ele geçirip çıkış kapısını kapatacağını hissettiler.

Bir gün, çok meşhur ve sevilen bir şövalye olan Roger of Barneville, geri çekilen Türkleri takip ederken yakalandı ve boynu vuruldu.¹⁹² Bunun üzerine halkımızı saran keder ve korku birçok kişiyi umutsuzca kaçmaya itti. Sonrasında müteakip

kaldırmayacağına yemin etti. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.141. Urfalı Mateos ise Kürboğa'nın başlangıçta Urfayı ele geçirme maksadıyla yola çıktığını, Yağısıyan'ın yardım talebinin ona burada ulaştığını anlatmaktadır. Urfalı Mateos'a göre Kürboğa bunun üzerine kırk gün süren Urfa kuşatmasını kaldırıp sonrasında topladığı ordusuyla Antakya'ya gitmiştir. Urfalı Mateos, *a.g.e.*, s.196-197. Albertus Aquensis'in üç gün sürdüğünü söylediği Urfa kuşatması, Fulcherius Carnotensis'in vakayinamesine göre üç hafta sürmüştür. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s.85; Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.140-142. Urfa kuşatması için verilen tarihler arasında bu kadar farklılık olması, muhtemelen kimi kronikçilerin fiili kuşatma süresini kimilerinin ise Urfa topraklarına girişi esas almasıyla izah edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Genç, "Albertus Aquensis", s. 124.

İbnü'l-Adîm, Melik Dukak, Cenahüdevle Hüseyin, Artukoğlu Sökmen ve Vessab b. Mahmud'un Kürboğa'nın ordusuna katıldıklarını aktarmaktadır. a.mlf, *Zübdetü'l-Haleb*, s.89; İbnü'l-Esir, *el-Kamil*, C.10, s. 230. Azîmî'ye göre Kürboğa'nın ordusu, dört yüz bin kişiden oluşuyordu. a.mlf, *Azîmî Tarihi*, s.37. Haçlı kontlarının Papa II. Urbanus'a 11 Eylül 1098'de yazdıkları mektupta Kürboğa'nın kuvvetlerinin sayısı yüz binin üzerinde olarak verilmiştir. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 91-93; Krey, *a.g.e.*, s.192. Urfalı Mateos'a göre ise sekiz yüz bin atlı, üç yüz bin piyadeden oluşmaktadır. Urfalı Mateos, *a.g.e.*, s.196-197. Willermus Tyrensis'e göre ise iki yüz bin kişidir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, *a.g.e.*, 213-214. Radulphus'un verdiği sayı ise dört yüz bindir. Ralph of Caen, *a.g.e.*, s.89, 96. Ayrıntılı bilgi için bkz. Genç, "Albertus Aquensis", s.48-49.

192 Albertus Aquensis de Müslüman öncü birliğini görünce kaleden çıkan Roger of Barneville'in öldürülmesine iki bölüm ayırmıştır. *Historia*'ya göre en seçkin şövalyelerinden birinin öldürülüp başının kesilmesini surlardan izlemekle yetinen Haçlılar çok üzülmüştür. Albertus, neden yardıma gitmediklerini ise tüm Hristiyan Ordusu'nun elinde sadece yüz elli at kaldığı, ele geçirdikleri Antakya'da ise yalnızca dört yüz Türk atı bulabildikleri, bu atların tamamının da bakımsız oldukları bilgisiyle izah etmiştir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C1, s.152-153.

çarpışmalarda düşmanımız iki başarısızlık yaşadı; fakat üçüncü gün tabyaya öyle şiddetli hücum ettiler ki görünüşe göre istihkâmı koruyup düşmanı durduran sadece Tanrı'nın kudretiydi; zira Türkler bilemediğimiz bir nedenden ötürü tam hendeği geçip duvarı aşacaklarken birden paniğe kapıldılar ve telaşla kaçtılar. Kısa süreli bu dönüşün ardından kaçışlarının, korkmalarından başka bir nedeni olmadığını anlayıp tekrar hücumla kalktılar. Adeta utanç verici bozgunlarını hatırlardan silmek istercesine azgın biçimde ilerliyorlardı. Ne var ki bir kez daha Tanrı'nın kudreti karşısında gözleri korktu ve nihayetinde Kürboğa'nın adamları aynı gün ordugâhlarına döndüler.

Düşmanlar ertesi gün ağır teçhizatla geri döndükten sonra Haçlılar istihkâmı yakıp Antakya'ya çekildiler. Düşmanın kendine güveni artarken Haçlıların da endişesi artmaktaydı, zira şehrin dışında herhangi bir umudumuz yoktu, öte yandan Antakya içinde kilit konumdaki iç kale düşmanımızın elindeydi. Bu cesaret verici hususlar Türkleri iç kale üzerinden üstümüze gelmeye yöneltti; fakat stratejik konumlarının ve yüksekçe yerde bulunmanın verdiği güvenle Hristiyanlar düşmana karşı koyup ilk taarruzda onları yendiler. Sonrasında ise karşı taarruzdan bihaber biçimde savaş ganimetlerine üşüştiler ve çok feci bir bozguna uğradılar. Antakya'nın girişinde yüzden fazla Hristiyan ve çok daha fazla sayıda at hayatını kaybetti ve sonuç olarak Türkler kalelerine girerlerken aşağıdaki şehre saldırmanın hayalini kuruyorlardı.

Bulunduğumuz dağla, Türklerin kalesi arasında içinde bir düzlük ve pınar olan küçük bir vadi uzanıyordu. Bunun üzerine Türkler, Antakya'ya inişin sadece bizim elimizdeki dağdan mümkün olması yüzünden var güçleriyle bizi güzergâhlarından çekilmeye zorlamak için saldırdılar. Sabahtan akşama dek o ana dek hiç görülmemiş şiddette bir çarpışma yaşandı. Ok ve

taş yağmurunun, ardı arkası kesilmeyen kılıç kalkan seslerinin, onca ölümün tam ortasında askerlerimiz derin bir uykuya daldılar; pek tabii bu bizim için gayet korkunç ve fevkalade bir tecrübeydi. Merak edecek olursanız çarpışma o gece sona erdi.

Gece nöbette, Tanrı'nın şefkatine itimat vaktinde, birçoğu umudunu kaybedip apar topar surların üstünden sarkıttıkları halatlardan indiler;¹⁹³ bunun yanında çarpışmadan dönen şehirdeki askerler her yanda müdafilerin topluca boyunlarının vurulmasına hazır olunması şayiasını yaydılar. Bu kişilerin de kaçması dehşeti daha da artırdı, ancak yine de bazıları, kararsız kalanları, metanetlerini kaybetmeden direnmeye teşvik ediyordu. Mamafih daha önce de dediğimiz gibi Hristiyanlar dertlere boğulmuş, ümitsizliğe gark olmuşken bile Tanrı'nın merhameti hazır ve nazırdı ve buna mukabil şehvet meraklısı çocuklarını, sıkıntı anında teselli ettiği gibi yola getiriyordu.

Antakya'nın Kürboğa Tarafından Muhasarası ve Kutsal Mızrak'ın bulunuşu

Antakya'nın zapt edilmesinin ardından kudretini ve iyiliğini gözler önüne seren Efendimiz, bizleri teskin edip Raymond'la Adhémara'ya şu mesajı ulaştırması için bir Provençal köylüsünü seçti.¹⁹⁴

193 Kaçarak, Kürboğa'nın ordusuyla yaklaştığı haberi duyulduğunda hastalığını bahane ederek İskenderun'a çekilen Stephen de Blois'ye sığınan ve bazı kroniklerde ip dansözü olarak aşağılanan kişiler kast edilmektedir. Albertus'a göre kaçanlar arasında ordunun önde gelenlerinden Marangoz William ve Bohemund'un kız kardeşinin kocası William vardır. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.159. Willermus ayrıca Lambert der Arme, Guido von Trussel, Bohemund'un kız kardeşinin kayınbiraderi Albert gibi çok sayıda soylunun kaçtığını eklemektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, *a.g.e.*, s. 239.

194 Albertus, iddia sahibi Peter Bartholomeus'dan sadece "Provence bölgesinden bir rahip" şeklinde bahsetmektedir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.165. *Gesta Francorum'da* "Peter adında tanınmış bir hacı", Fulcherius'ta ise sadece "bir adam" olarak geçmektedir. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 118; Fulcherius,

“Havari Andreas ve Efendimiz İsa Mesih bir süre önce dört farklı vakitte beni uyardı ve size haber vermemi, Antakya’nın düşmesiyle birlikte Kurtarıcımız’ın yan tarafını delip geçen mızrağı size geri vermemi emretti. Bugün, şehir surlarının dışındaki çarpışma için diğer birkaç kişiyle çıktığımda dahi iki atlı tarafından köşeye sıkıştırıldım ve geri çekilirken az kalsın helak oluyordum. Bitkin ve mahzun biçimde bir taşın üstüne kendimi bıraktığım, sonrasında Aziz Andreas¹⁹⁵ ve bir yoldaş bana, hâlâ ıstırap ve korkularla bocalayan sefil bir günahkâra göründü ve mızrağı size ulaştırmada gevşeklik edersem yüklerimi ağırlaştırmakla uyardı.”

Kont ve Piskopos, ifşaatin mahiyetini ve Aziz Andreas’ın talimatları hakkında ayrıntılarıyla sorunca Provençal şöyle karşılık verdi:

“Frenklerin Antakya’yı muhasara ettikleri esnadaki yer sarsıntısında dehşete kapılmış, ‘Tanrım beni kurtar,’ dışında tek kelime edemez olmuştum; kulübemde, yatağında yalnız ve arkadaşlarımın güvencesinden mahrumdum; karanlıktı ve dediğim gibi sarsıntılar uzun uzun devam ediyor, bu endişeme endişe katıyordu. Tam o anda parlak kıyafetlere bürünmüş iki adam bana göründü. Yaşlıca olanı geniş gür beyaz sakalları kızıl saçlarına karışmış, kara gözlü, münasip çehreli ve orta boyluydu; daha genç yoldaşı ise uzuncaydı ve ‘endami insan evladından hallice güzeldi.’

“Yaşlıca olan sordu, ‘Ne yapıyorsun?’

“Ben, yapayalnızdım ve çok korkmuştum, düşünmeden pat diye, ‘Siz de kimsiniz?’ diye soruverdim.

a.g.e., 83-84. Willermus Tyrensis ise “Provençal bir keşiş olan Peter” olarak tanıtmaktadır. Ayan, *Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği*, a.g.e., s.255.

195 Aziz Andreas (Saint Andrew), Havari Andreas olarak da bilinir, Hz. İsa’nın on iki havarisinden biridir ve Aziz Petrus’un ağabeyidir.

“Sonra adam dedi ki: ‘Kalk ayağa ve korkma, beni dinle. Ben Havari Andreas’ım. Le Puy Piskoposu, Saint Gilles Kontu ve Peter Raymond of Haoutpoul’la¹⁹⁶ bir görüşme ayarlayıp onlara sor ki Adhémar neden her gün yanında taşıdığı Haçla insanlara tembih edip, vaaz edip kutsamıyor? Muhakkak bu onlar için muazzam derecede kutsayıcı olurdu.’

“Ve ayrıca şunu emretti: ‘Peşimden gel, sana Babamızın mızrağının yerini göstereceğim ki sen de onu Kont’a vermelisin; zira Rab mızrağı, doğduğu andan itibaren onun için ayırmıştı.’

“Üzerimde sadece içliğimle yatağımdan çıktım ve Andreas’ı izleyerek, Sarazenlerin önüne bir cami inşa ettikleri kuzey kapısından Antakya’ya girip Aziz Havari Petrus Kilisesi’ne gittik. İçerideki iki lamba kiliseyi âdeta öğlen güneşi gibi aydınlatıyordu. Sonra Aziz Andreas bana, ‘Burada kal,’ dedikten sonra mihraba çıkan güney merdivenlerine bitişik sütunun yanında durmamı emretti. Refiki mihrap merdivenlerinden biraz ötede dururken Aziz Andreas elini yerin altına uzattı, mızrağı çıkardı ve ellerimin içine koydu.

“Sonra Aziz Andreas bana döndü: “Sayesinde Dünya’nın kurtarıldığı İsa’nın göğsünü delip geçen mızrağa bak,’ dedi.

“Gözlerimden yaşlar süzülerek mızrağı tuttum ve hıçkırıklara boğulmuş halde Aziz Andreas’a, ‘Efendimiz, eğer öyle arzu ediyorsanız bunu kiliseden alıp Kont’un ellerine koyacağım,’ dedim.

“Ve Aziz Andreas cevap verdi: ‘Antakya ele geçirilene dek bekle, sonra on iki adamla¹⁹⁷ buraya dönüp tam sana gösterdiğim ve şimdi gizleyeceğim yerde mızrağı ara.’ Sonra

196 Peter Raymond of Haoutpoul, Raymond St. Gilles’e tâbi vasallardandı ve haliyle o da Provençalı. Mızrak hadisesinde tüm muhatapların Provençal olması, giriş bölümünde belirtildiği gibi, hadiseye getirilen en önemli eleştirilerden biridir. Hill’in aktardığına göre Peter Raymond of Haoutpoul aşağı yukarı Adhémar’la aynı dönemde ölmüştür. Raymond D’Aguiles, *a.g.e.*, s.52.

197 On iki adam şartı, tahmin edileceği gibi on iki havariye atıftır.

onu aynı noktaya gömdü. Bu açıklamalarının ardından beni şehir surlarının üstünden geçirip kulübeme getirdi ve sonra gözden kayboldu.”

“Hülasa, kendi sefil halime ve sizin azametinize bakınca yanınıza gelmeye cesaret edemedim. Daha sonra buradan ayrılıp yiyecek aramak için Edessa¹⁹⁸ civarında bir kaleye gidişimin ardından Büyük Perhiz’in ilk günü şafak vakti Aziz Andreas, yine önceki refikiyle beraber aynı kıyafetlerle bana geldi; evin içi muazzam bir ışıkla dolmuştu. Sonra bana, ‘Uyuyor musun?’ diye sordu.”

Sözleriyle uyanıp cevap verdim: “Hayır, yüce Efendimiz, uyanığım.”

Ve o da bana sordu: “Son mesajımı ulaştırdın mı?”

Ben de yanıtladım: “Efendimiz, daha kıymetli birini göndermeniz için size yalvarmamış mıydım, zira perişan halimden korktum ve karşılarına çıkmaya cüret edemedim.”

Sonra tekrar sordu: “Tanrı’nın seni buraya yöneltme gayesini, sana olan sevgisinin azametini ve senin seçiminde hususi ilgisini bilmez misin? Seni buraya, seçilmişlerinin yanı sıra istihfafının doğruluğunu ispatlamak için emretti. Efendimizin sana olan sevgisi öyle yüce ki şu an huzur içinde yatan, ilahi iradenin lütfundan haberdar olan azizler, tekrar ete kemiğe bürünüp senin yanında savaşmak için yanıp tutuşuyorlar. Tanrı seni, yulafların arasından toplanan buğday taneleri gibi tüm insanların arasından seçti; zira sen, senden önce gelen yahut sonra gelecek olan herkesten, altının pahada gümüşten çok öte olması gibi fazilet ve zarafet olarak öne çıkmaktasın.”

Onların ayrılmasına müteakip görüşümü tehdit eden öyle bir hastalığa tutuldum ki sınırlı varlığımdan kurtulmaya başladım; o an birdenbire başıma musallat olan bu hastalıkların nedeninin havarinin talimatlarına itaatsizlik etmem olduğu sonucuna

198 Edessa (Urfa) o esnada Baudouin de Boulogne hâkimiyetindedir ve seferde kurulan ilk Latin devletidir.

vardım ve böylece şüphelerimden arınarak tekrar kuşatmaya döndüm. Sefil halime yine bakınca bir şey söyleyemedim; zira size olanları anlatacak olursam yiyecek elde edebilmek için böyle bir hikâye getirmiş açlıktan ölmek üzere biri olduğumu haykıracağınızdan korktum. Bir süre sonra Lordum William Peter ile, St. Symeon limanında bir çadırda, Palmiye Pazarı arifesinde dinleniyorken Kutlu Andreas, geçenki kıyafetlerinin aynısıyla ve refikiyle birlikte bana görünüp şöyle dedi: “Mesajımı neden Raymond ve Adh  mar’a ula  tırmadın?”

Ben de öyle cevap verdim: “Efendim! Ben size yerime daha akıllı birini göndermeniz için yalvarmamış mıydım, onların kulak verecekleri birini? Ayrıca Antakya’ya giden herkesi Türklerin öldürdüğünü biliyor olmalısınız.”

Sonra Aziz Andreas   yle kar  şılık verdi: “Korkma, Türkler sana zarar vermeyecek. Lakin Kont’a söyle, geldiğ  nde Ürdün Nehri’ne dalmasın, önce tekne içinde kar  şıya kürek çeksin; kar  şı tarafa ge  tiğ   anda g  mleğ   ve keten pantolona b  r  n  rek sa  ılsın ve bundan sonra kuru kıyafetlerini Kutsal Mızrak’la beraber saklasın.’ Lordum William Peter, Aziz Andreas’ı görmemiş olsa da bu görüşmeyi teyit edebilir.”¹⁹⁹

“Endi  şelerimden arınmış biçimde Antakya’yı ku  atanlara döndüm, ancak arzu ettiğ  m gibi sizi bir araya toplayamadım, bu yüzden ben de Mamistra Limanı’na gittim. Orada sabırsızlıkla erzak için Kıbrıs’a yelken a  mayı beklediğ  m sırada Aziz Andreas karışıma çıktı ve Antakya’ya d  nmemem halinde vahim tehditler ederek size olan talimatlarını tekrarladı. Sonra, Mamistra’dan Haçlı ordugâhına     günde varabileceğ  mi hesap ettim; çıldırmış gibi ağlamaya başladım, çünkü bunun imkânsız olduğ  nu fark etmiştim. Bu yüzden sonunda efendimin ve yoldaşlarının ısrarıyla gemiye binip tam bir gün boyunca, gün batımına dek

¹⁹⁹ Raymond St. Gilles bu denilenleri Kudüs’ten d  n    nde yerine getirm    , ancak kitabın müellifi Raimundus Aguilers bile “ancak Tanrı adamı Peter Bartholomeus’nun ne diye böyle bir emir verdiğ  ine dair hâlâ en ufak bir fikrimiz yok,” diyerek   a  kınılığ  nı belirtmiştir.

kürek çekerek ve rüzgârla yol aldık; sonra birden bir fırtına patlak verdi ve bizi bir ila iki saat içinde tekrar Mamistra'ya sürükledi. Bu şekilde Kıbrıs'a gidişimiz üç kez engellenince St. Symeon Limanı'na döndük ve orada çok ağır hasta oldum; fakat Antakya'nın zaptıyla size geldim ve şimdi ifademi kabulünüze sunuyorum.”

Piskopos, hikâyenin düzmece olduğunu düşünüyordu, fakat Kont anlatılanlara tereddütsüz hemen inandı ve Peter Barthelemous'yu ordu vaizi, Raimundus'un nezaretine verdi.²⁰⁰

Ertesi gece Efendimiz, İsa Mesih, kendisinin ve arkadaşlarının ölümünü bekleyerek ağlayan Stephen adında bir papaza görünmüş. İç kaledeki çarpışmadan kaçanlar, Türklerin dağdan indiklerini ve Haçlıların kaçtıkları ve başıbozuk biçimde geri çekildiklerini bildirerek onu korkutmuşlardı. Tanrı'ya tanık olmak için yanıp tutuşan Stephen, yaklaşan ölümü gelip çatmadan önce Kutsal Meryem Kilisesi'ne girip günahlarını itiraf edip affolunmuş, sonra arkadaşlarıyla birlikte ilahi söylemeye başlamış. Diğerleri uyuyakalmasına rağmen o gece adeta nöbet tutup sürekli, “Efendimiz, evinde kimler yaşayacak? Kutsal Dağ'ında kimler huzur bulacak?” diye tekrar etmiş.²⁰¹

Tam o sırada, insan endamının ötesinde yakışıklı bir adam görünmüş ve Stephen'a şöyle sormuş: “Antakya'ya kim girdi?”

“Hristiyanlar,” diye cevap vermiş Stephen.

Sonra adam şöyle sormuş: “Hristiyanlar neye inanır?”

Papaz şu şekilde cevap vermiş: “İsa'nın Bakire Meryem'den doğduğuna, Haç'ta çileye sabredip öldüğüne, gömüldüğüne

200 Gerek Piskoposun inanmaması, hatta düzmece olarak görmesi, gerekse Kont Raymond'ın hemen inanması, sonraki dönemde getirilen tüm açıklamaların temelini oluşturmaktadır. Hadisenin düzmece olduğunu savunan tarihçiler Adhémar'ın olaya mesafeli yaklaşması, hatta inanmaması, hadisede Kont Raymond'ın rolünü izaha çalışanlar da tereddütsüz inanması üzerine teorilerini inşa etmişlerdir.

201 Mezmurlar 27:4

ve üçüncü gün kabrinden doğrulup gökyüzüne yükseldiğine inanırlar.”

Adam sonra şunu sormuş: “Şayet Hristiyan iseler neden putperest kavimlerden böylesi korkuyorlar?” Sonra sözüne devam etmiş: “Beni tanımadın mı?”

Papaz Stephen cevap vermiş: “Sadece muazzam derecede haşmetli olduğunuzu görüyorum.”

Bunun üzerine adam üstelemiş: “Daha dikkatli bak bana.”

Stephen adamı daha dikkatli incelerken başının üstündeki haç şeklindeki tezahürün giderek güneşten daha göz kamaştırıcı hale geldiğini görmüş. Sonra papaz sorgucusuna cevap vermiş: “Efendim, sizinkine, İsa Mesih’inkilere, benzeyen resimlere niyaz ediyoruz.”

Rab devam etmiş, “Doğru söyledin, zira ben İsa Mesih’im. Benim Rab olduğum, savaşta kudretli ve güçlü olduğum size söylenmedi mi? Ve komutanınızın kim olduğunu sorabilir miyim?”

Stephen şöyle cevap vermiş: “Efendimiz, bizim tek bir komutanımız yok, ama Adhémar’a diğerlerinden daha çok itimat ediyoruz.”²⁰²

Sonra İsa şöyle emretmiş: “Piskopos’a söyle bu insanlar yaptıkları kötülüklerle beni kendilerine yabancılaştırdılar, bu yüzden Piskopos şöyle emretmeli, ‘Günahtan yüz çevirin ki ben de tekrar size döneyim.’” Sonra savaşa gittiklerinde desinler ki, ‘Düşmanlarımız bir araya gelmiş ve kudretleriyle böbürleniyorlar; kudretlerini kahreyle, Ey Rab! Ve onları bozguna uğrat, öyle ki senin, Rabbimizin sadece bizim yanımızda savaştığını

202 Raimundus, Stephen adında rahibin ağzından tek bir lider olmadığını dile getirse de eserinin bir sonraki bölümünde “Haçlı lideri olarak seçilmiş olmasına karşın, Stephen(...)” diyerek buradakiyle tamamen tezat oluşturan bir ifade kullanacaktır. Açıkçası müellifin neden böyle bir ifade tercih ettiği anlaşılamamıştır.

öğrensinler.’ Sonra da buyruklarına şunu eklemiş, ‘Beş gün boyunca emirlerime uyarsanız şefkatim sizinle olacak.’

O konuşurken siması ıslıl ıslıl parıldayan bir kadın, İsa Mesih’in Annesi Meryem yaklaşmış, Efendimize bakıp sormuş: “Bu adama ne anlatıyorsun?”

Ve İsa, Meryem’e şöyle cevap vermiş: “Antakya’daki insanların kimler olduklarını soruyordum.”

Kadın şöyle beyan etmiş: “Ah, Efendim! Onlar sana ettiğim dualarda sık sık yer alan Hristiyanlardır.”

Papaz, bu vizyona şahitlik etmesi için yanında uyuyan arkadaşını uyandırdığında İsa ve Meryem gözden kaybolmuşlar. Ertesi sabah Stephen, kuzeydeki burcu koruyan Godfrey haricinde prenslerimizin oyalandıkları Türk kalesinin hemen karşısındaki tepeye çıktı. Yapılan toplantıda Stephen, yukarıda bahsedilen görüntüyü aktarıp teyit etmek için Haç üstüne yemin etti, nihayetinde inanmayanları ikna etmek gerekirse ateşin üstünden geçmeye ya da kendini yüksek bir kuleden aşağı atmaya gönüllü olduğunu belirtti.

Gerçeklerin ışığında herkes prenslerin artık limana kaçmaya can attıklarına inanmaktaydı, sadece birkaçı, imanlarında sebatkâr olanlar geceleyin kaçmayı tasarlamıyordu; prensler genel konsey haricinde ne kaçacakları ne de Antakya’yı terk edecekleri hususunda yemin etiler, böylelikle birçoğunun korkuları geride kaldı.²⁰³ O zaman bile ancak Antakya’nın,

203 Albertus Aquensis, yardım kuvvetlerinin geri döndüğünü öğrenen Antakya’daki Haçlıların, “Böylece Hristiyan Ordusu’nun önderleri sürekli bir araya gelip, şehirden gizlice kaçıp ahaliyi tehlikede bırakıp gitmelerinin hiç mümkün olup olmadığını,” tartıştıklarını söyleyerek prenslerin de kaçmayı düşündüklerini bildirmektedir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.164. Anna’ya göre de Alexios’un Antakya’ya yardıma gitmemesinin nedenlerinden biri, kurtuluş ümidi kalmayan Haçlıların canlarını kurtarıp kaçmayı düşler olmalarıydı. Anna Komnena, *Alexiad*, s.340. Willermus’a göre soyluların kaçmayı düşündüğü şartlarda diğer askerler de saklandıkları yerlerden çıkmıyordu. Bunun üzerine Bohemund şehrin değişik yerlerini ateşe verip askerleri saklandıkları yerlerden çıkmaya zorladı. Gittikçe büyüyen bu yangında şehrin büyük bölümü ve çok

Bohemund ve Adhémar'ın emriyle kapanan tek kapısı toplu tahliyeyi önledi. Ancak tüm tedbirlere rağmen William of Grand-Mesnil'le kardeşinin yanı sıra pek çok rahip yardımcısı ve sıradan insan kaçtılar.²⁰⁴ Buna karşın muazzam tehlikedeki şehirden kaçan çoğu, Kürboğa'nın adamlarının elinden ölüm gibi daha tehlikeli bir sonla karşı karşıya kalmıştı.

Artık yoldaşlarımızın dillendirdikleri ifşaatlar iyice yayılmıştı; biz de gökyüzünde bir harikuladelik gördük; şöyle ki büyükçe bir yıldız kısa bir süre Antakya semalarında asılı kalmış, sonra üç parçaya bölünüp Türklerin ordugâhına düşmüştü. Bir şekilde tekrar güç bulan Haçlılar, bunu papazın ilan ettiği beşinci güne yordular. O gün Peter Barthelemous ve on iki adam gereken aletleri toparlayıp Kutlu Petrus kilisesini kazmaya başladılar; akabinde diğer tüm Hristiyanları kovdular. Orenge Piskoposu, bu eserin yazarı Raimundus Aguilers, Raymond Saint-Gilles, Pontius de Baladuno ve Farald of Thouars, bu on iki kişinin arasındaydı.²⁰⁵

Akşama kadar kazmıştık ve bazılarımızın mızrağı ortaya çıkarma umutları yok olmuştu. Kont, iç kaleyi kollamak için gittikten sonra yorgun kazıcıların yerine geçmeleri için dingin işçileri ikna ettik ve bir süre gayretle kazdılar. Ancak genç Peter Barthelemous işçilerin yorgunluktan tükendiğini görünce üstündeki kıyafeti çıkarıp attı ve sadece gömleğiyle yalın ayakla çukura atladı. Sonrasında bizden, Tanrı'nın halkına kuvvet ve zafer

sayıda kilise yandı. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.g.e., s.253-254; Ralph of Caen, a.g.e., s.98-100. Robertus Monachus'a göre gece yarısına dek süren bu yangında iki bin ev ve kilise yanmıştır. Robert the Monk, a.g.e., s. 164.

204 Altıncı bölümün son dipnotunda bu kişilerden bahsedilmişti. Hill'e göre Bohemund'un kayınbiraderi William'ın kaçı, 10 ya da 11 Haziran 1098 gecesini vuku bulmuştur. Raymond D'Aguilers, a.g.e., s.57.

205 *Gesta*'da kilisede bulunanların sayısı on üç olarak verilmiştir. Ayan, Anonim Haçlı tarihi, 126. Hill, Raimundus'un içeridekileri havarilere benzetmek amacıyla on iki sayısını elde etmek için Peter Barthelemous'yu saymadığına dikkat çekmektedir. Raymond D'Aguilers, a.g.e., s. 57. Bu tespit, Raimundus'un hadiseye ve eserine dini motifler yükleme gayretinin bariz bir örneğidir.

getirmesi için mızrağını Haçlılara döndürmesi için Tanrı'ya dua etmemizi rica etti. Nihayet lütufkâr şefkati sayesinde Efendimiz, Mızrağını bize gösterdi ve bu kitabın yazarı, ben, Raimundus, Mızrağın, toprakta birazcık ucu görünmüşken onu öptüm. Lakin Antakya'yı dolduran neşeyi ve sevinci nakledemesem de mızrağın Temmuz'un ilk gününden on sekiz gün önce ortaya çıkarıldığını belirtebilirim. (14 Haziran)²⁰⁶

Ertesi gece Kutlu Andreas, mızrağı ortaya çıkaran gencin karşısına dikilip ona şöyle söyledi: “Heyhat, Tanrı mızrağı Kont'a verdi, aslında yıllar boyu onu sadece Kont için saklamıştı;

206 Kutsal Mızrak hadisesi tüm kroniklerde değişik şekilde yer bulmuştur. Konunun Historia Francorum açısından değerlendirilmesi, çalışmanın giriş bölümünde verilse de çağdaş kaynakların olaya bakışından söz etmek yerinde olacaktır. Örneğin, Azîmî Tarihi'nde yer alan, Bohemund'un kiliselerden birine bir mızrak gömdürüp bir rüya uydurduğu iddiası ve İbnü'l-Esir'in, mızrağı kiliseye iddia sahibi rahibin gömüp izini kaybettirdiği kaydı, İslâm kaynaklarının da hadiseye inanmadıklarını ortaya koymaktadır. İbnü'l-Esir, *el-Kamil*, C.10, s. 231; el-Azîmî, *Azîmî Tarihi*, s.128. Raimundus Aguilers dahi Adhemar'ın, Peter Bartholomeus'nun Kutsal Mızrak'ın yerini bildiği ve bunu, kendisine görünen azizler ve İsa sayesinde bildiği iddiasını duyunca bunu “düzmece” olarak gördüğü yer almaktadır. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s.54. Bunun yanında *Gesta Francorum*'un isimsiz yazarı da Raimundus kadar olmasa da mızrağın gerçekliğinden tereddüt duymamaktadır. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s.118-119. Ayrıntılı bilgi için bkz. Genç, “Albertus Aquensis”, s. 25-62.

Zaten diğer çağdaş kronikçi Radulphus Cadomensis ve Fulcherius Carnotensis de mızrak olayının sahtekârlık olduğu görüşündedir. Fulcherius, Piskopos Adhemar'ın bu iddianın asılsız olduğunu düşünmesine karşın Raymond'ın iddiayı hemen sahiplendiğini, hatta ateşle imtihan olayından sonra bile mızrağı korumaya devam ettiğini aktarmaktadır. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s.84-85; Ralph of Caen, *a.g.e.*, s.118-119. Radulphus'un mızrak hadisesine bakışı, Latin kaynaklar içerisinde en sert olanıdır. Radulphus en başından beri Peter'i “yalancılıkla” suçlayıp, “Peter'in daha önce tesadüfen bulunduğu eski bir Arap mızrağının temreni” olan metal parçanın “tam da daha önce düzmece biçimde yerleştirdiği yerde” bulunduğunu ve bu “sahtekârlığa” alt tabakanın inandığını belirtmektedir. Ralph of Caen, *a.g.e.*; s.118-119. Sonuç olarak günümüz kaynaklarında net biçimde uydurma olduğu dile getirilmemesine karşın, döneminde gerek Latin gerekse Müslüman pek çok kaynak çekinmeden Kutsal Mızrak hadisesinin tamamen kurmaca olduğunu açıkça ifade etmişlerdir.

ayrıca kendini Tanrı'ya adaması şartıyla onu Haçlıların lideri olarak da kıldı.”

Peter Barthelemous, Hristiyanlara merhamet isteyince Kutlu Andreas şöyle cevap verdi: “Gerçekten de Rab, halkına merhamet edecektir.”

Peter bir kez daha bu gececi ziyaretçisinden refikinin adını söylemesini istedi: “Bu kadar sıklıkla yanında gördüğü refiki kimdi?”

Kutlu Andreas şöyle dedi: “Yaklaş, ayağını öp.”

Sonra Provençal yaklaştı, adamın ayağındaki taptaze ve kanlı bir yaraymış gibi görünüyordu. Peter kanlı manzarayı görüp geri çekilince Kutlu Andreas şöyle emretti: “Bizim için Haç'ta delik deşik edilen ve o zamandan bu yana bu yarayı taşıyan Babamıza bak. Ayrıca Efendimiz size, mızrağının bulunuş gününü, önümüzdeki haftanın sekizinci günü kutlamanızı emrediyor; zira akşam dualarında mızrağın bulunuşu, o gün kutlama yapmaya mani oluyor; böylelikle mızrağın bulunuşun gününün her yıldönümünü kutlayacaksınız.

“Ayrıca, Hristiyanlara söyle, kardeşim Petrus'un Mektubu'nda öğrettiği gibi kendilerini dizginlesinler. (Bu mektup, ‘Tanrı'nın kudretli elinin altında mütevazı olun,’ diye öğütler.) Bunun yanında rahip yardımcılarını şu ilahiyi okusunlar: “*Lustra sex qui jam peracta tempus implens corporis.*’ Ve “*Agnus in cruce levatus immolandus stipite*’ mısraını söylediklerinde diz çöküp ilahiyi sonlandırsınlar.²⁰⁷

Daha sonra Orange Piskoposu'yla ben, Peter Barthelemous'ya bu ayini bilip bilmediğini sorduğumuzda, “Biliyorum” yanıtı bizlerde kuşku oluşturacağı intibayıyla “Bilmiyorum” diye cevap verdi. Peter birkaç ritüel bilmesine karşın o anda öyle afallamıştı ki ne ayini hatırlıyor ne de *Pater Noster, Credo*

207 Hill, Venantius Fortunatus'un eseri olan *Lustra Sex* isimli ilahiyi İngilizceye çevirmeden, Latince haliyle nakletmeyi uygun gördüklerinden Türkçe çevirisi de yapılmamıştır. Raimundus Aguilers, a.g.e., s.54.

in Deum, Magnificat, Gloria in excelsis Dea ve Benedictus Dominus Deus Israel haricinde öğrendiklerinden hatırına bir şey geliyordu. Diğerlerini tamamen unutmuştu ve ancak daha sonra bir kısmını güçlkle hatırlamıştı.

Kürboğa'nın Hezimet

Bu esnada yiyecek o kadar kıtlaşmıştı ki dilsiz bir at kellesi iki yahut üç solidi, keçi bağırsağı beş solidi, bir tavuk ise sekiz ila dokuz solidiye satılıyordu. Beş solidi değerinde yedikten sonra açlık geçmediğinde ekmek fiyatları konusunda ne söyleyebilirim ki? Altın, gümüş ve kıyafet hususunda zengin olanlar için bu fahiş fiyatları ödemek ne fevkalade ne de külfetliydi. Bu nedenle şövalyelerin günahkâr vicdanları, Hristiyan cesaretinden yoksun olduğu için fiyatlar yüksekti. Yeşil incirleri, ayrıca kısık ateşte kaynatılmış sığır ve at derilerini, bunların yanı sıra mühimsenmeyen yenilebilir şeyleri toplayıp pişirip öyle fahiş fiyatlarla satıyorlardı ki iki solidiye hiç kimse yiyecek bir şey bulamıyordu. Şövalyelerin büyük bölümü, Tanrı'nın şefkatini umarak atlarını öldürmeyi reddetseler de hayvanların kanlarıyla kendilerini hayatta tutuyorlardı.²⁰⁸

208 Diğer vakayiname yazarlarından Albertus da eserinin bu bölümünde surlar içinde kapana kısılan Haçlı Ordusu'nun muazzam bir açlıkla boğuştuğunu anlatmaktadır. *Historia*'da verilen rakamlara göre açlık sırasında bir at, eşek, inek ya da sığır kellesi bir Bizans sikkesi, bu hayvanların kulağı ya da ayağı altı peni ediyordu. Bunları bulamayanlar evlerde buldukları, üç ila altı yıldır çürüyüp sertleşmiş deri parçalarını çiğniyor, hayvan derilerini baharatla pişirip yiyorlardı. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.157-158; Robert the Monk, *a.g.e.*, s.157. Radulphus, yaşanan şiddetli açlığın yanında dizanteri salgınından da söz etmektedir. Ralph of Caen, *a.g.e.*, s.102. *Historia*'daki bu ifadeler, Godfrey, Raymond St. Gilles ve dönemin Kudüs Patriği Daimbert'in, Haçlıların Askalân Savaşı'ndan sonra Kudüs'ü ele geçirdikleri haberini vermek için yeni Papa II. Paschal'a yazdıkları mektupta teyit edildiği gibi durumun Albertus Aquensis'in anlattığından çok daha kötü olduğu anlatılmaktadır. Söz konusu mektupta yaşanan şiddetli açlık yüzünden "bazıları insan eti yememek için kendini zor zapt ediyordu," ifadesi geçmektedir. Dana Carleton Munro, *Letters of The Crusaders*, Department of History of the University of Pennsylvania,

Bu ve aktarması gayet nahos başka talihsizlikler Hristiyanlara musallat olmuşken adamlarımızdan bazıları bize ihanet edip Antakya'nın perişan halini Türklere haber vererek sırtımızdaki yükü daha da artırdılar.²⁰⁹ Bu haberler Türkleri cesurca ve tehditkâr eylemlere itmişti ki bunlardan biri bir gün öğlen vakti vuku buldu. Yaklaşık otuz kadar düşman kulelerimizden birine tırmandılar ve bir süreliğine paniğe neden oldular; lakin tehdit altındaki kuvvetlerimiz Tanrı'nın yardımıyla savaşarak düşmanlardan birkaçını öldürdü, diğerlerini mazgallardan aşağı attılar. Bu esnada tüm Haçlılar, Antakya'nın savunmasını ayarlayabilmesi ve savaş planlarını yapabilmesi için çarpışmadan sonra on beş günlüğüne Bohemund'un emirlerine uymaya söz verdiler. Bu kararın verilme nedeni, Türk tehdidi, Kont Raymond ve Adhémar'ın hastalıkları ve Stephen de Blois'nin

Philadelphia 1902, s. 9; Krey, *a.g.e.*, s.276; Edward Peters, *The First Crusade The Chronicle of Fulcher of Chartres and Other Source Materials*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 1998 s.293.

Dönemin İslâm kaynaklarından *Zübdetü'l-Haleb*'te de yiyecek bakımından güç durumda olan Haçlıların ölüleri ve hayvanları yedikleri bilgisi yer almaktadır. İbnü'l-Adîm, *a.g.e.*, s.92. İbnü'l-Kalânîsi de Haçlıların yiyecek kıtlığından ölüleri yiyecek hale geldiklerini aktarmaktadır. a.mlf, *Şam Tarihine Zeyl*, s. 4. On ikinci asrın başında yaşamış ünlü İngiliz tarihçi William of Malmesbury ise *Gesta Regum Anglorum* adlı eserinde, Haçlıların Antakya'yı kuşatmaları esnasında yamyamlık hadiselerinin yaşandığını aktarmaktadır. William of Malmesbury, bazılarının ölü insan eti yediğini, fakat diğerlerinin et kokusundan rahatsız olmaması için bu işi dağlarda, ücra yerlerde yaptıklarını anlatmaktadır. William of Malmesbury, *Chronicle Kings of England*, çev. J. A. Giles, D.C.L., H. G. Bohn, London 1847, s.380.

Birinci Haçlı Seferi'nin bir nevi epik hikâyesi olan *The Chanson D'Antioche* (Antakya Şarkısı) adlı eser ise yamyamlık olayını oldukça farklı ve daha tafsilatlı sunmaktadır. Burada anlatıldığına göre Tafurlar denilen topluluk, Türklerin cesetlerini toplayıp derilerini yüzdükten sonra bazılarını haşlayıp bazılarını kızarttıktan sonra karınlarını doyurdu. Anonim, *The Chanson D'Antioche: An Old-French Account of the First Crusade*, çev. Susan B. Edginton ve Carol Sweetenham, Ashgate, Surrey 2011, s.200. Bununla birlikte Antakya önlerinde ya da şehir ele geçirildikten sonraki yamyamlık hadiseleri diğer Latin kaynaklarda zikredilmemektedir.

209 Diğer kaynaklarda bu minvalde bir kayıt mevcut değildir.

kaçışydı.²¹⁰ Bu arada, Antakya'nın düşüşünden önce Haçlı lideri olarak seçilmiş olmasına karşın, Stephen'ın, eli kulağındaki savaş konusunda çıkan söylentilerin ardından firar ettiğini dikkatinizi çekerim.²¹¹

210 Kürboğa'nın ordusuyla yaklaştığı haberi duyulduğunda Haçlı kontların en önde gelenlerinden, hatta bazılarına –örneğin Raimundus'a- göre seferin lideri, Stephen de Blois hastalığını bahane ederek ordudan ayrılıp İskenderun'a gitmiştir. Stephen de Blois'nin kaçışı, Haçlıların Antakya'yı ele geçirmesinden hemen öncedir. Öte yandan Kürboğa'nın ordusunun geldiğini öğrenince İskenderun'da da güvende olamayacağını düşünüp memleketine dönmek üzere yola çıkmıştır. Kara yoluyla mı deniz yoluyla mı döndüğü konusunda kaynaklar arasında farklılıklar olsa da dönüş yolunda bizzat İmparator Alexios komutasındaki destek kuvvetleriyle karşılaştığı hesaba katılınca kara yoluyla dönmüş olması daha mantıklıdır. Stephen, burada Haçlıların durumunun çok kötü olduğunu, henüz Kürboğa'nın elinde yok olmamışlarsa bile bunun kesin olduğunu söyleyerek imparatoru geri dönmeye ikna etmiştir. Bunun üzerine kronikçilere göre sayısı yüz ila dört yüz bini geçen bir ordunun başında ve beraberinde Bohemund'un kardeşi Guy'un komutasında on ila kırk bin kişilik yeni bir Haçlı ordusuyla gelen Alexios geri dönmüştür. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.161-162. Ralph of Caen, *a.g.e.*, s. 96. Öte yandan ilginç bir şekilde bu olayın faturası İmparator' kesilmiş, Haçlı Ordusu'na en büyük ihaneti yapan kişi Stephen de Blois olmasına karşın "hain, iki yüzlü, yalancı" gibi suçlamalar Alexios ve Tatikios'a yöneltilmiştir.

Böylelikle Stephen verdiği yanlış bir kararla büyük bir onurdan olmuş, bu utancı kapatmak için sonraki Haçlı ordularına katılmıştır. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.142. Fulcherius, Stephen de Blois'nin asil biri ve ordudaki en güçlü kişi olduğunu, ayrılışının herkesi üzdüğünü belirtmektedir. Ancak diğer kaynakların aksine Stephen'in İskenderun'a değil, doğrudan deniz yoluyla Fransa'ya döndüğünü aktarmaktadır. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s.80-81; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, *a.g.e.*, s. 206-207. Radulphus ise Stephen'in Tarsus'a gittiğini kaydetmiştir. Bunun yanında Stephen de Blois'yle birlikte Normandiya Kontu Robert'ın da Lazkiye'ye gittiğini iddia etmektedir. Ralph of Caen, *a.e.*; 84. Albertus Aquensis'in sadece birkaç cümleyle geçiştirdiği bu kaçış için Guibertus Novigenti dışında neredeyse tüm kronik yazarları oldukça aşağılayıcı ve hakaret dolu ifadeler kullanmış, Stephen'ı korkaklıkla suçlamışlardır. Bununla birlikte her nedense Guibertus Novigenti, Stephen'ın kaçışıyla ilgili çok daha mutedil ifadeler kullanmış, hatta bu durumu izah çabasına girmiştir. Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, 96; Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s.80-81.

211 Görüldüğü üzere Raimundus da Albertus gibi Stephen de Blois'nin Haçlıların genel komutanı olduğunu iddia etmektedir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.60. Mezkur kronikçilerin, bilhassa seferin bizzat görgü şahidi olan Raimundus'un diğer kroniklerde değinilmeyen bu bilgiyi neye dayandırdıkları bilinmemektedir.

Daha önce de bildirdiğimiz gibi mızrağın bulucusu, savaştan önce ve sonra eylemlerimiz konusunda bize tavsiyeler veren Peter Barthelemous aracılığıyla yenilmiş, ağır yük altında ve sıkıntılı Hristiyanlarımıza, göklerden yardım gelmişti. Peter bize, Kutlu Andreas'ın şöyle emrettiğini söyledi:

“Hepiniz Tanrı'yı muazzam derecede gücendirdiniz, bu yüzden musdaripsiniz; Tanrı'ya dua ettiniz ve O da size kulak verdi. Şimdi herkes günahtan yüz çevirip Tanrı'ya dönsün ve Efendimizin beş yarası yüzünden beş sadaka versin. Şayet bunu yapamayacak durumdaysa beş kez *Pater Noster* duasını okusun. Bu talimatları yerine getirdikten sonra Tanrı adına savaş açın ve prenslerin savaş planlarına göre ister gündüz savaş açın ister gece, zira Tanrı'nın eli sizinle olacaktır. Lakin aranızda akıbetten şüphe duyan varsa şehrin kapılarını açın ve bırakın o kişi, Müslümanların Allah'ının onu nasıl olup da koruyacağına tanıklık edeceği yere kaçsın. Ayrıca savaşmakta miskinlik edenler, İsa Mesih'e ihanet eden, havarileri terk edip Rabbi, Yahudilere satan, Yahuda'yla beraber savaştan kaçandır.”²¹²

Aslında, Efendimizin üçüncü günde tekrar dirilip görüneceği vaadine gönülden inanmakta sebat eden Kutlu Petrus'un imanıyla savaşa çıksınlar; bırak savaşınsınlar, zira bu diyar putperestlerin değil, Aziz Petrus'un hükmü altındadır. Savaş naranız, ‘Tanrı bize yardım eder’ olsun, zira gerçekten de Tanrı size yardım edecektir. Siz düşmanın onda biriyle savaşırken yolculuk boyunca ölen tüm yoldaşlarınız, Tanrı'nın kuvveti ve önderliğinde sizinle beraber düşmanın diğer onda dokuzuyla savaşacak. Rab, sizin yerinize denk sayıda Türk'e size karşı önderlik edip ta ki siz birbirinizi parçalayıp yiyene dek Antakya'yı abluka altına almasın diye savaşa girmekte acele edin. Ama emin olunuz, İsa'nın Kutlu Meryem'e ve havarilerine vadettiği, O'nun putperest krallığını alaşağı edip ayaklarının altında ezeceği,

212 Peter'in söylediklerinden şüphe duyanları bir nevi tekfir etmesi, farklı dinlerde de benzer bakış açısı olduğunu göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Hristiyan prinkepsliğini yükselteceği günler geldi. Ancak altın ve gümüş için düşman çadırlarına sapmayın.”

Böylelikle Rabbin kudretli eli kendini gösterdi ve Aziz Andreas aracılığıyla bize yukarıdaki emirleri buyuran O, tüm yürekleri umutla ve imanla öyle kuvvetlendirdi ki her bir Hristiyan zafer kazanacağını hissediyordu. Herkesin savaşma hazzı geri gelmiş, birbirlerini cesaretlendirip yüreklendiriyordu; öyle ki daha birkaç gün evvel korkudan ve yoksulluktan âdeta felce uğramış kalabalık şimdi prenslerin yakasından düşmeyip savaşın neden geciktiğini sorguluyordu.

Nihayetinde liderler savaş gününü belirledikten sonra, Antakya Aziz Petrus'un ve Hristiyanların yetkisinde olduğu için Pierre L'Hermit'i ablukayı kaldırması talimatıyla Kürboğa'ya gönderdiler. Fakat mağrur Kürboğa, yanlış da olsa doğru da olsa şehrin ve Frenklerin efendisi olmayı arzuladığını söyleyip Pierre L'Hermit'e zorla önünde boyun eğdirtti.²¹³

213 Albertus Aquensis'e göre Pierre L'Hermit, Kürboğa'ya iki teklif sundu. İlk olarak Kürboğa'ya "kâfir inançlarını bırakıp" Hristiyanlığa geçmesini, bu takdirde tüm Haçlı kontlarının onun emrine girip Antakya'yı teslim edeceklerini söyledi. Kürboğa bu teklife kesinlikle yanaşmayınca Pierre L'Hermit bu defa diğer teklifini sundu. Buna göre Kürboğa ordusundan yirmi genç şövalye seçecek, bu askerler Haçlılar arasından seçilecek yirmi şövalyeyle düelloya tutuşacaklardı. Hristiyanlar kaybederlerse şehri Kürboğa'ya bırakıp sorun çıkartmadan memleketlerine döneceklerdi, aksi takdirde Müslümanlar kuşatmayı kaldırıp geri döneceklerdi. Albertus Aquensis'e göre Kürboğa bu öneriyi de reddedip beraberinde getirdiği sayısız zinciri ve prangayı göstererek genç kızları ve erkekleri kölesi yapacağını, diğerlerini de kılıçtan geçireceğini söyledi. *Gesta*'ya ve Willermus'a göre Pierre'in yanında Herluin adında biri daha vardı ve iki kişilik bu heyet mağrur bir şekilde Kürboğadan koşulsuz biçimde muhasarayı kaldırıp gitmesini istemiştir. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s.126-127. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.g.e., s. 257-258. Fulcherius da aynı görüşü savunmaktadır. Carnotensis'e göre Haçlılar kaleden çıkışlarını tamamladıklarında Kürboğa tekliflerini kabul etmeye hazır olduklarını bildirmiş, ancak bu kez Haçlılar tarafından reddedilmiştir. Fulcherius Carnotensis, a.g.e., s. 87-89. Albert of Aachen, a.g.e., C.1, s. 166-167. Ralph of Caen, a.g.e., s. 103. İslâm kaynaklarında ise düello teklifinden bahsedilmez, aksine Haçlıların tek isteği ülkelerine sağ salım dönebilme iznidir. İbnü'l-Esir, *el-Kamil*, C.10, s. 231; Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları*, s.187.

Bu esnada ordu savaşı giderken Antakya'yı iç kalenin taarruzundan koruyacak askerlerin seçimi sorusu ortaya çıktı. Bu yüzden düşmana bakan tepenin üstüne bir taş duvar ve siper inşa edip kayalarla istihkâm yaptıktan sonra buraya o sırada ağır hasta olan Toulouse Kontu Raymond ve iki yüz adam yerleştirdiler. Savaş için kararlaştırılan gün geldiğinde o sabah herkes ayine katılıp şayet Rab öyle arzu ettiyse ucunda ölüm olsa dahi O'nun iradesine, Roma kilisesinin ve Frenk ırkının onuruna kendilerini teslim ettiler.

Savaş düzeni, Raymond ve Adhémar'ın askerlerinden iki sıra Provençal, liderlerinin komutlarına göre taarruza geçecek ya da duracak piyadeler ve artçı savunma olarak arkadan gelen şövalyeler şeklindeydi. Aynı savaş düzeni, Bohemund, Tancred, Normandiya Kontu, Frenkler, Dük ve Burgonyalılar için de geçerliydi. Antakya içine alelacele salınan habercilerle her adam lideriyle birlikte savaşmaya teşvik edildi. İlerleyiş düzeni şu şekilde oluşturuldu: ilkin, Hugh de Vermandois, Flander Kontu ve Normandiya Kontu, sonrasında Dük, Piskopos ve son olarak da Bohemund.²¹⁴ Böylelikle şehrin aşağısında ve Köprü Kapısı'nın önünde uygun saflara ayrıldılar.

Ah! Efendisi Tanrı olan bir ulus ve O'nun, kendi mirası için seçtiği halk ne kutludur! Ah! Bu ordunun şemali tembellikten eyleme nasıl da dönüştü? Sadece birkaç gün evvel liderler ve soylular Antakya sokaklarında Tanrı'dan yardım dilenip dolaşıyor, ahali ise ağlayıp figan ederek göğüslerini döverek yahnayak şehirde yürüyordu. Hristiyanlar öyle kederliydim ki sokaklarda birbirlerinin yanından geçerken babalar evlatlarla, kardeş kardeşle ne göz göze geliyor ne selam veriyorlardı. Haletiruhiyelerinde bu ani değişimle Hristiyanların şevke gelmiş

214 Albertus'a göre de 28 Haziran'da Haçlılar on iki tabur halinde düzen almış, biraz hasta olan Kont Raymond, iç kaledeki garnizonun taarruz ihtimaline karşı şehirde kalmıştır. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.168; Robert the Monk, *a.g.e.*, 175. Willermus çarpışma günü olarak 18 Haziran'ı vermektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, *a.g.e.*, s. 261.

atlar gibi dışarı çıkıp silahlarını tıngırdattıklarını, mızraklarını salladıklarını ve eylemleriyle, bağıra çağıra kutlama yaptıklarını herkes görebilirdi. Mamafih bu hikâyeyi ne diye geciktirelim ki? Artık savaş arzusu sağlanmış, komutanların planı uygulanmaya başlanmıştı.

Bu esnada Kürboğa, Frenklerin savaşmak üzere ilerleyişe geçtiklerini öğrendiğinde çadırında satranç oynamaktaydı.²¹⁵ Bu beklenmedik hamleyle ruhu daralan Kürboğa, Antakya'dan kaçıp ona sığınan ve cesaretiyle meşhur bir soylu olan Mirdalin'i huzuruna çağırıp ona şöyle sordu: "Neler oluyor? ²¹⁶ Zira Frenkler sayıca çok azdı ve sen sayıca çok az Hristiyanların benimle katiyen savaşmayacaklarını bildirmemiş miydin?"²¹⁷

Bu soruya Mirdalin şöyle cevap verdi: "Hayır, Majesteleri, ben böyle bir şey bildirmedim; ama beni takip edin de onları gözleyeyim ve Hristiyanları kolaylıkla mağlup edip edemeyeceğiniz hususunda size tavsiyede bulunayım."

Bizim üçüncü Haçlı safımız ilerlerken Mirdalin saflarımızı gözledi ve Kürboğa'ya şöyle dedi: "Hristiyanlar kaçmaktansa ölmeyi göze almışlar."

215 Raimundus'un, Kürboğa'nın satranç oynadığı iddiası Radulphus tarafından da tekrarlanmaktadır. Ralph of Caen, *a.g.e.*, s.106.

216 Kürboğa'nın ordusunda bu isimde bir komutan bulunmamaktadır.

217 *Gesta*'ya göre muhasara esnasında Türk askerlerinin fakir hacılardan ele geçirdiği, oldukça değersiz, tamamen pas tutmuş bir kılıç, aynı biçimde bir yay ve kullanılamaz haldeki bir mızrağı gören Kürboğa, Haçlıların askeri teçhizatının tamamen bu şekilde olduğunu sanarak dalga geçmiştir. Bunun üzerine zaferden emin bir şekilde Selçuklu Sultanı'na, Halife'ye ve diğer tüm ileri gelenlere zaferin çok yakın olduğuna dair mektuplar yazdırmıştır. Aynı hadise Willermus tarafından da zikredilmektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, *a.g.e.*, s. 242. Burada ilginç olan, *Gesta*'nın yazarına göre Kürboğa mektubunda "Muhammed'e ve Tanrılar adına yemin olsun ki (...)" ifadesini kullanmasıdır. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 109-110. Radulphus da "Tanrı Muhammed" ifadesini kullanmıştır. Ralph of Caen, *a.g.e.*, s. 104. Müslümanlarla defalarca savaşmış, gözlemlemiş birinin İslâmiyet'i hâlâ çok tanrılı bir din sanması oldukça şaşırtıcıdır.

Buna mukabil Kürboğa şöyle sordu: “Hristiyanların bazıları biraz olsun geri püskürtülemez mi?”

Sonra Mirdalin şöyle cevap verdi: “Tüm putperest âlemi üstlerine hücum etse bile bir adım dahi yerlerinden kılmıdamazlar.”

Kürboğa, endişelenmiş olmasına rağmen muazzam ordusunu savaş düzenine soktu ve Haçlıların önlerini kesebilecek olmasına karşın Antakya’dan müdahale edilmeden çıkışlarını tamamlamalarına müsaade etti. Arka taraftan çembere alınma taktiğinden endişe eden kuvvetlerimiz savaş hatlarını köprüden tam iki mil ötedeki dağlara doğru çevirdiler. Biz de her zamanki rahip kafilesi biçiminde ilerliyorduk ve şunu da ekleyebilirim ki bu kilise ayin alayıydı. Beyaz şallar takan papazlar ve çok sayıda keşiş, şövalye saflarının önünde yürüyor, Tanrı’nın yardımı, azizlerin koruması için ilahiler söylüyorlardı. Lakin Türkler taarruza geçip ok yağdırmaya başladı; ancak artık Hristiyanların tekliflerine kulakları sağır olmayan Kürboğa, liderlerimize beş yahut on Türk’ün, aynı sayıda Frenk’le çarpışmasını ve sonucun ardından kazanan şövalyelerin temsil ettiği ordunun savaş meydanından barış içinde ayrılmasını teklif etti.

Adamlarımız şöyle cevap verdi: “Bunu biz istediğimizde reddettin, ama artık biz her bir adamın kendi hakkı için çarpışmasına izin vermek için savaşmaya hazırız.”

Belirttiğimiz üzere düzlükte sıralanmıştık ki bir Türk birliği arkamızdan bize saldırdı, ancak gerideki piyade birliği hemen dönüp taarruzu cesaretle karşıladılar. Piyadeleri püskürtmeyi başaramayan düşman askerleri, kılıçla yılmayan adamlarımız ateşle helak olsun diye etraflarını ateşe verdi. Çayırların ziyadesiyle kuru olması nedeniyle mecburi rücu vuku buldu.

Şimdi ordumuz Antakya dışında olduğundan papaz kıyafetlerini giymiş papazlar yalınayak surlara çıkmış, Tanrı’dan halkını koruması ve Kaniyla kutsadığı ahde, Frenk zaferinin şahitlik etmesi için yakarıyorlardı. Fakat köprüden dağa ilerleyişimiz esnasında çembere alan Türkler yüzünden cansiperane mücadele

ettik, ayrıca bu esnada düşman, Adhémar'ın saflarına hücum etti. Sayıca çok üstün olmalarına karşın hiç kuşkusuz Kutsal Mızrak yüzünden ne birini yaralayabilmiş ne de bize karşı ok atabilmişlerdi. Buna bizzat şahit olduğum gibi Kutsal Mızrak'ın taşıyıcısı da şahsımdı. Ayrıca Piskopos'un sancaktarı, Heraclius'un bu hengâmede yaralandığı şayiası yayılıyorsa bilinmelidir ki bu zat sancağı bir başkasına verdi ve bizim saflarımızdan çok uzaktaydı.

Antakya dışındaki tüm askerlerimizle, daha önce de belirttiğimiz gibi prenslerimiz sekiz saf oluşturmıştu; lakin saflarımız içinde ayrıca beş tane daha ortaya çıktı; böylelikle on üç saf olduk. Benzer şekilde şu hatırlanmaya değer hadiseye de değinmeden geçmeyeceğiz; Hristiyanlar savaşa girerken Rab kısa ancak gayet hoş bir sağanak yağdırdı. Yağmurun damlaları dokunduklarına öyle bir kudret ve inayet getiriyordu ki adamlarımız sanki kral sofralarında doymuşlarcasına düşmanı hafife alıp üzerlerine hücum ediyordu. Sağanağın atlarımıza etkisi de daha az mucizevi değildi. Delil olarak şunu sorabilir miyim, sekiz günden bu yana ağaç kabuğu ve yaprağından başka hiçbir şey yememiş olmalarına rağmen kimin atı savaş bitmeden çöktü? Tanrı, ordumuza asker kattığı için evvelinde sayıca daha az görünmemize karşın savaşta Türklerden çok daha kalabalıktık.

İlerleyişimizi tamamlayıp savaş düzeni almamız üzerine düşman, savaşmamıza fırsat bırakmadan kaçtı, askerlerimiz güneş batana dek onları kovaladı.²¹⁸ Rab, atları ve adamları

218 Dönem kronikçilerinden Albertus'un yaşanan çarpışmayı uzun uzun anlatıp büyük bir savaş olarak bahsetmesine karşın, görüldüğü gibi Raimundus Aguilers, Haçlı Ordusu kaleden çıkışını tamamlayıp ilerlemeye başladığında daha savaşmalarına fırsat kalmadan Müslümanların kaçmaya başladıklarını aktarmaktadır. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.169-172. Bu ifade, Müslümanları savaşmadan geri çekilmekle suçlayan İbnü'l-Esir'in, "Hiçbir Müslüman ne kılıç çekti ne mızrak ne de bir ok attı (...) Haçlılar bu durumu görünce hile zannettiler; çünkü savaş olmadı ki böylesine bir mağlubiyet görülsün"

şaşırtıcı biçimde işleyip değiştirmişti; zira adamlarımız aç gözlülüğe pabuç bırakmamıştı ve açlıktan, sahipleri tarafından savaşa güçlkle sürülen atlar şimdi Türklerin en iyi ve en süratli aygırlarını zorluk çekmeden kovalıyordu. Rab bizlere bundan öte bir keyif de saklamıştı; şöyle ki Kürboğa'nın adamlarının kaçtıklarını gören iç kaledeki garnizon ümidini kaybedince bazıları apar topar kaçarken diğerleri can güvenliklerinin garanti edilmesi şartıyla teslim oldular. Bu korkunç ve dehşet verici çarpışmaya rağmen Türk süvarilerinden sadece birkaçı helak olmuştu; öte yandan piyadelerden ise teki bile sağ kalmamıştı. Ayrıca ganimetler arasında Türklerin bütün çadırları, epey altın ve gümüş, tahmin edilemeyecek kadar tahıl, muazzam miktarda sığır ve deve vardı.²¹⁹ Bir ölçü un ya da arpa bir şekele satın alınınca bu akıllara Süryanilerin Samiriye'deki kaçışını getirdi. Bu hadisler Aziz Petrus ve Aziz Pavlus Bayramı'nda

aktarımlarıyla örtüşmektedir. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, 64; İbnü'l-Esir, El-Kamil, X, s.231. Diğer bir Müslüman tarihçi İbnü'l-Adîm de Raimundus Aguilers'i teyit etmektedir. Bunun yanında Anna Komnena da daha iki ordu yakın çarpışmaya girmeden Türklerin kaçmaya başladıklarını aktarmaktadır. Anna Komnena, *Alexiad*, s. 342. İbnü'l-Adîm'e göre Dukak ve Rıdvan arasındaki çekişme yüzünden Kürboğa'nın ordusunda büyük ayrılıklar meydana geldi. Arap birlikleri ve Türkmenler arasında sorun da çıkınca birçoğu ordudan ayrıldı. Haçlıların hepsini yok etme hevesiyle kaleden çıkışlarına izin verilse de çıkan kalabalığı gören öncü hattı oluşturan Türkmenler dağılıp geri çekildi. Öyle ki Türkmenlerin çekilmesini aldatmaca zanneden Haçlılar saldırmaktan çekindiler. Sonuçta savaş meydanında Kürboğa'dan başka kimse kalmamıştı. Nihayetinde o da otağı ve çadırları ateşe verip savaş alanını terk etti. a.mlf. *Zübdetü'l-Haleb*, s.92-93.

- 219 Albertus, çok sayıda kıyafet, çadır, oyun zarı ve çok az para bulabildiklerini aktarmaktadır. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.151. Willermus da Haçlıların elde ettikleri ganimetlerle "ordudaki dilencilerin bile artık zengin sayıldığını" bildirmektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, *a.g.e.*, s. 228. Bununla birlikte yedi aya yakın bir süre boyunca muhasara ve sürekli şiddetli saldırı altında olan Antakya şehrinde erzakın çok az olduğu muhakkaktır; zaten Kürboğa'nın kuşatması altında Haçlıların büyük açlık yaşaması bunu kanıtlamaktadır. Öte yandan elde edilen ganimet konusunda Raimundus görgü şahidi olsa da uzun kuşatma süresi, Albertus'un beyanını daha makul kılmaktadır.

gerçekleşti; gerçekten de bu çok münasip bir tevafuktu; zira Efendimiz İsa Mesih'in bu zaferi Frenk kilisesi hacılarına bahşetmesi, bu iki azizin şefaati sayesindeydi; gerçekte ebediyete dek hizmetkârlarıyla yaşayan merhametli Rabbimizdir. Âmin.

Adhémar'ın Ölümü ve Görüntüler Hakkında Haberler

Zaferin ardından Frenk liderleri, Bohemund, Kont, Dük ve Flander Kontu iç kaleyi ele geçirdiler; lakin tasarladığı fesatlıkla günaha giren Bohemund, Antakya'yı teslim eden Türk'e, şehre sadece kendisinin sahip olacağına dair yemin ettiğini bahane ederek yüksek kuleleri zapt edip Godfrey, Flander Kontu ve Saint-Gilles Kontu'nun destekçilerini zorla buradan çıkardı. Bu eyleminin cezasız kalmasından cesaret alan Bohemund, Kürboğa'nın muhasarasından bu yana Raymond, Adhémar ve Godfrey'in korudukları şehir kapılarını ve kaleyi talep edecek kadar ileri gitti. Kont dışında kimse buna karşı çıkmadı. Raymond mecalsiz haline rağmen köprü kapısından vazgeçmeye razı olmadı ve ricalar, vaatler ve tehditler onu caydırmadı.²²⁰

İç ihtilaflar liderlerimizi endişelendiriyor ve dahası samimi ilişkilerin altını oyuyordu; öyle ki hırsızlık yahut şiddet konusunda sadece birkaçı yoldaşlarıyla ya da hizmetkârlarıyla ihtilaftan kaçınıyordu. Dava görebilecek ya da görececek bir yargıcın yokluğunda herkes kendine göre kanun koyuyordu. Bu şartlar

220 Buna mukabil Albertus, şehrin yönetimi meselesinde Raymond'ı suçlayan bir üslup içindedir. Ona göre "her zaman açgözlü olmuş" Toulouse Kontu Raymond St. Gilles'in iç kalenin kontrolünü ele alıp vermemiştir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1, s.178. *Gesta Francorum*'a göre 1 Kasım'da Antakya'ya dönen liderler şehrin yönetimi konusunda art arda toplantılar yaptı. Aziz Petrus Kilisesi'nde gerçekleşen bu görüşmelerde Bohemund diğerlerine yaptıkları anlaşmayı hatırlatıp giderlerinin bir listesini gösterdi. Buna karşın Raymond, İmparator'a verdikleri sözü hatırlattı. Sonunda bu ihtilafların Kudüs yolculuğunu akamete uğratmayacağına dair söz verdiler. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 137-138. Radulphus'a göre ise Bohemund'un mızrağın gerçekliğinden kuşkulanan tartışmaya açması, Raymond'ın Antakya'nın iç kalesini devretmeme nedenidir. Ralph of Caen, *a.g.e.*, s. 120-121.

altında, Piskopos ve hasta olan Kont, takipçilerine birazcık koruma sağlıyordu. Mamafih böyle ufak tefek ayrıntılar hakkında uzun uzun oyalanmaya ne hacet? Zenginlik ve avarelikle bolluk içinde yaşayan Haçlılar, Tanrı'nın buyruklarına aykırı biçimde yolculuğu Kasım ayının başına dek ertelediler. Kürboğa'nın yenilgisinin ardından Sarazen şehirleri öyle korkmuşlar ve öyle güçsüz duruma düşmüşlerdi ki şayet Frenkler o esnada yola devam etmiş olsalardı, Antakya'yla Kudüs arasında onlara bir tek taş bile atabilecek hiçbir şehrin olmadığına inanıyoruz.²²¹

Bu esnada Tanrı'nın ve insanoğlunun sevdiği, herkesin takdirine göre kusursuz, Le Puy Piskoposu Efendimiz Adhémar, Ağustos'un ilk günü huzur içinde Rabbe gitti.²²² Bütün Hristiyanların kederi öyle büyüktü ki vefatına şahitlik eden bizler bile hadiselerin azametini kaydetmeye döndüğümüzde insanların tepkilerini kelimelere dökmekte aciz kaldık. Adhémar'ın ölümünün ardından liderlerin etrafa dağılması – Bohemund'un Romanya'ya dönüşü, Godfrey'in Edessa'ya

221 Raimundus'un bu paragrafta aktardıklarından, Antakya'da beklemeye karşı olduğunu ve şehirdeki kargaşanın nedeni olarak Kudüs yolculuğuna devam edilmemesini gördüğü kolaylıkla anlaşılmaktadır. Bununla birlikte yolculuğun ertelenmesinin arka planında yaz sıcaklarını geride bırakmak ve çok yorgun haldeki ordunun dinlenmesine fırsat vermek olduğu bilinmektedir.

222 Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.179; Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 178. Görüldüğü gibi Raimundus, Kutsal Mızrak'ın gerçek olduğuna inanmadığı için Adhemar'a karşı kızgın olsa da Piskoposun övgüyle söz etmektedir. Buna karşın Piskoposun ölümünün ardından Peter Bartholomeus'nun rüyasına girdiğini, mızrağa inanmayarak büyük günah işlediğini ve azap gördüğünü söylediğini iddia ederek bir nevi satır arasında intikamını almaktadır. Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s. 65-67. Albertus bu esnada yaşanan büyük veba salgınından bahsetmiştir. Kaydettiğine göre altı ay boyunca, gün doğmadan yüz ya da elli veya en az otuz kişinin hayatını kaybetmediği gün pek nadirdir ve Piskopos da bu salgında ölmüştür. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s. 179. Hill, dönem kaynaklarının aksine Adhémar'ın pek de etkili olmadığı görüşündedir; hatta Raimundus'un ifadesiyle "öldüğünde hayatta olduğundan çok çok daha faydalı" olduğunu savunmaktadır. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 67.

yolculuğu – onun *Militia Christi*'ye ve bu ordunun liderlerine geçmişteki faydasının bir deliliydi.²²³

Piskoposun Antakya'daki Kutlu Petrus Kilisesi'ne defnedilmesinin ikinci gecesi, Rab İsa, Kutlu Andreas ve Adhémar, Raymond'ın şapelinde Antakya'da mızrağın yerini bildiren kişi olan Peter Bartholomeus'ya göründüler. Adhémar, Peter'a şöyle dedi:

“Bohemund ve beni cehennemden azat eden tüm kardeşlerim için Tanrı'ya şükürler olsun. Mızrağın ortaya çıkışının ardından çok büyük günaha girdim, bu yüzden cehenneme atıldım ve feci biçimde kırbaçlandım; gördüğün gibi yüzüm ve başım yandı. Ruhum, bedenimi terk ettiği saatten, sefil cesedim tekrar toza dönene dek cehennemde kaldı. Şu an üstümde gördüğün cübbeyi alevlerin arasındayken Rab bana geri verdi; çünkü piskopos olarak atandığım sırada, Tanrı'nın rızasını kazanmak için bunu bir yoksula vermiştim. Cehennem fokurdamasına, Tartarus'un uşakları kudurmuşçasına üzerime saldırımlarına rağmen kıyafetimin altına hiçbir zarar veremediler. Memleketimden getirdiğim onca şey arasında hiçbir şey bana, dostlarımın benim için bağış olarak verdiği bir kandil ve zatımın mızrak için sunduğu üç denarius kadar fayda vermedi. Ölene dek yanıp cehennemden çıktığımda bu ihsanlar beni tekrar dirilttiler. Lordum Bohemund, cesedimi Kudüs'e nakledeceğini söylemişti. Hatırım için cesedimi yattığı yerden kıpırdatmasın; zira şu an birlikte olduğum Rabbin biraz kanı da orada, cesedimle duruyor.

“Lakin durumum hakkında şüpheye düşecek olursa bırakın kabrimi açsın da yanık başımı ve yüzümü görsün. Takipçilerimi lordum Kont'a emanet ediyorum; Tanrı'nın müşfik olması ve vaatlerini gerçekleştirmesi için bırakın Raymond takipçilerimle nezaketle ilgilensin. Ayrıca kardeşlerim ölümüm yüzünden kederlenmesinler; çünkü eğer Tanrı'nın yasalarına bağlı

223 Albertus Aquensis de büyük veba salgını yüzünden Godfrey'in Antakya'dan ayrılıp kardeşi Baudouin'in hâkimiyetindeki Tel-Beşir ve Râvendân şehirlerinde yaşadığından bahsetmektedir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s. 185-190.

kalacak olurlarsa ölüyken, hayatta olduğumdan çok daha fazla faydalı olurum. Ben ve tüm ölen kardeşlerim onlarla birlikte yaşayacağız, hem bazen görünüp hayattakinden daha iyi tavsiyelerde bulunacağım. Siz, kardeşlerim, cehennemin dehşet verici azabını ve yükünü önemseyin, Tanrı'ya, insanoğlunun bu dertlerden ve diğer hastalıklardan azat edicisine hizmet edin. Doğrusu, cehennemin azabından kurtulan ne talihli bir kişidir. Kurtarıcımız, bu affi buyruklarına itaat edenlere bahşedebilir. Ayrıca şafakta bırakılan bu kandilin damlalarını ziyan etmeyin. Ben vefat ettiğim için Kont'un yerime bir piskopos seçmesine izin verin; zira Kutlu Meryem'in piskoposluk makamının piskopossuz olması münasip olmaz. Ayrıca cübbelerimden birini, Aziz Andreas Kilisesine verin."

Sonra Kutlu Andreas saygılarını sunup yaklaştı ve şöyle buyurdu:

"Şimdi söyleyeceklerim Tanrı'nın sözüdür, onlara kulak verin. Raymond, Rabbin sana teslim ettiği armağanı unutma; ayrıca yaptıklarını Onun adına yapmayı da unutma, zira sözlerine ve hareketlerine rehberlik eden de dualarını kabul eden de O'dur. Rabbin size ilk bahsettiği şehir olan İznik şimdi O'ndan yüz çevirdi. Rab, şehrini size vermiş, düşmanın elinden çekip almıştı; ancak daha sonra o yerde inkâr edildi; zira Rabbin işleri orada bilinmiyordu; hem biri Tanrı'nın yardımını isterse şiddetle cezalandırılıyordu. Lakin Rab, iyiliği yüzünden seni terk etmek istemiyor; bu yüzden sana peşinde koştuğunu bahşedecek, hatta peşinde koşmaya cüret edebileceğinden bile ziyadesini; zira O, Vücudunu delip, oradan bizlerin kefareti için kanını akıtan mızrağı sana ulaştırdı. Unutmayın, Rab bu şehri size, diğerinde yaptığınız gibi kutsallığını bozmanız için vermedi, ayrıca Rabbin orayı size faziletlerinizden ötürü vermediğini de gayet iyi anlayabilirsin.

"Ah Raymond! Rab sana, Antakya'yı yönetmeyi en çok kimin arzu ettiğini öğrenmeni ve bu kişinin hâkimiyetinde Rabbin

rolüyle ilgili sorular sormanı emrediyor. Sonuç olarak şayet sen ve kardeşlerin Antakya'da Tanrı'nın nezaretçileriyseniz, Tanrı'nın adaletini sürdürecektir bir mümin bulup şehri ona verin. Ancak şayet bu kişi Antakya'yı güç kullanarak elinde tutma planları yapar ve böylelikle adaleti, hükmü küçümserse o zaman sen ve kardeşlerin Tanrı'dan nasihat talep edin ki size versin. Dürüst adamlar ve Tanrı'ya gerçekten ibadet edenler seni yarı yolda bırakmayacaklardır; ancak günahkâr olanlar adaletin düşmanı olan o kişiye dönerler ve Rabbin onları ne şekilde kurtaracağı görülecektir.

"Ayrıca, ahenk içinde olursanız hukukunuz için bir patrik seçimi konusunda bir şura toplayın. Dininizin buyruğuna tabi olmayı isteyen esirleri bağışlamayın, ayrıca Türklerin Allah'ına ibadet etmek için Kuran'a uyanları da kabul etmeyin. Onlara yalnızca Türk gözüyle bakın ve ikişer-üçer hapse gönderin; böylelikle diğerlerinin ne olduklarını sizlere göstereceklerdir. Yukarıdakilerin hepsini tamamladıktan sonra Haçlı yolculuğu konusunda Rab'den tavsiye isteyin, O sizlere en iyi nasihati verecektir. Lakin yukarıdaki buyrukları yerine getirmemişseniz, Kudüs on günlük mesafede olsa bile sizler oraya on yıl içinde dahi vasil olamayacaksınız; ayrıca kâfirleri tekrar topraklarınıza sokar ve onlardan yüzünü hepinize muzaffer kılarım. Bundan başka sizler, Tanrı'nın hizmetkârları, Rab'be, sizden önce havarilerin yaptığı gibi yalvarın; böylelikle O, onların dualarına cevap verdiği gibi sizlerinkine de cevap verecektir.

Siz, Raymond ve Bohemund, Kutlu Andreas Kilisesi'ne gidin, o size Rab'bin en iyi nasihatini verecektir. Ayrıca Rab'bin yüreğinize soktuğundan da ayrılmayın. Kutlu Andreas'ın bu ziyaretinden sonra sadece kendiniz onun önünde mütevazı olmakla kalmayın, kardeşlerinizi de aynısını yapmaya davet edin. Raymond ve Bohemund, muhakkak barış ve Tanrı aşkı sizden ayrılmasın; zira ikiniz uyum içinde olursanız sizi hiçbir şey yok edemez. Adalete uymanız gerektiğini bildirmek ilk

size yaraşır. Her piskoposluktan olabildiğince adam toplayıp zenginlikleriyle, kabiliyetlerine ve ihtiyaçlarına göre yoksullarına yardım edeceklerini umuma ilan etsinler. Bundan başka genel kabule göre hareket edin ve şayet bunu gözlemek istemezler ve sadece diğerleri hükmederse onları zapt edin. Şayet herhangi biriniz Tanrı tarafından Hristiyanlar için ona verilen şehre sahip olmayı arzulayacak olursa yukarıdaki buyruklara göre davransın. Ancak eğer öyle yapmazsa Kont ve Rab'bin evlatları onun cezasını versin.”

Aziz Andreas'ın uyarıları ilkin itibar görse de çok geçmeden göz ardı edildi; zira bazı Haçlılar, “Antakya'yı Alexios'a iade edelim,” dediler; ancak diğerleri buna itiraz etti.²²⁴

Daha sonra Arka muhasarasında Peter Barthelemous ölüm döşegindeyken Kont'u çağırıp ona şöyle buyurdu: “Kudüs'e vardıktan sonra orduna ömrünü uzatıp sürdürmen için dua etmelerini emret, böylece Rab ömrünü iki katına çıkartacaktır. Ayrıca döndükten sonra, Aziz Trophimus Kilisesi'nin beş fersah ötesine geçmeden bir kilise kurun ve mızrağı oraya koyun; bunun yanında oraya yüklüce para vermeye yemin edin ve o yerde herhangi bir yanlış eylemin yapılmasına müsaade etmeyin. O noktaya Neşe Dağı denilsin ve bu şeyler Provence'de

224 Raimundus burada bahsetmese de *Historia*'da aktarıldığına göre bu nedenle Haçlı kontları, çektikleri onca sıkıntı sırasında neden söz verdiği yardımı göndermediğini sormak ve sözünü tutmadığı için kontların da ettikleri yeminden artık azade olduklarını bildirmek için Bizans İmparatoru'na bir elçi heyeti göndermeye karar vermişlerdir. Albertus'a göre elçi olarak Hainaut Kontu Baldwin ve Fransa Kralı'nın kardeşi Hugh de Vermandois gönderildi, *Gesta Francorum* ise sadece Hugh'un gönderildiğini ancak Hugh bir daha geri dönmediğini yazar. Albertus, heyetin Türköpollerin saldırısına uğradığını ve Baldwin'in saldırıda öldüğünü, Hugh'un ise kaçmayı başardığını anlatmaktadır. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.179. Willermus da heyetin iki kişiden oluştuğunu, Baldwin'in öldüğünü, Hugh'un ise kaçtığını, ancak ne cevap getirdiği ne de geri geldiği için tüm itibarının tükendiğini kaydetmektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, *a.g.e.*, s. 277-278.

gerçekleştirilsin, zira Kutlu Petrus, müridi Trophimus'a Kutsal Mızrak'ı ona ulaştıracağına söz vermişti.”

Çekişme ve ihtilaflar yüzünden yoksulların çıkarları bir kenara bırakıldı, ayrıca Aziz Andreas'ın komutanlara verdiği şura toplama talimatı hususunda hiçbir şey yapılmadı. Bu esnada Halep Türkleri, E'zâz adında bir kaleyi kuşattılar. Böylelikle sıkıntıya düşen, kuşatılan Türkler, o esnada civarda olan Godfrey'e kalelerini kabul etmesini, zira bundan böyle yalnız bir Frenk lordu kabul edeceklerini bildirdiler. Sonuç olarak Dük, Antakya'ya dönmesinin ardından hastalığı geçen Raymond'ı ve Kont'un yoksullar için kırsal bölgeleri yağmalamak üzere Hispania içlerine göndermiş olduğu tüm şövalyelerini ve piyadelerini çağırdı.

Godfrey ayrıca Raymond'a, Tanrı aşkına ve Frenk milletinin onuru için artık Tanrı'ya yakaran mürtet Türklerin acilen yardımına gelmesini ısrarla rica etti; bundan başka muhasara altına alınmış Türklerin kendilerini kuşatma altına alanlara karşı istavroz çıkardıklarını vurguladı. Bunların ve diğer dil dökmelerin ardından Kont, Godfrey'le birlikte yola çıktı. Lakin bu haberi alan Türkler kuşatmayı kaldırdılar. Sonuç olarak ordumuz E'zâz'a vardıktan sonra Dük, kaledekilerin gelecekteki bağlılıklarının teminatı olarak rehine aldı; Raymond ise ordusuyla kayda değer bir masrafla Antakya'ya döndü. Burada artık açlıktan ve tükenmişlikten moralleri iyiden iyiye çökmüş yoksulları Hispania'ya götürmek için şövalyelerini topladı.²²⁵

225 Bu sırada E'zâz emirinin adı Kemâlüddîn İbnü'l-Adim'e göre Ömer'dir. İbnü'l-Adim, *Zübdetü'l-Haleb*, 96. İbnü'l-Adim ise isim vermeden Haçlılardan yardım istendiğini ve emirin yardımına giden kişinin Raymond St. Gilles olduğunu söylemektedir. a.mlf. *Zübdetü'l-Haleb*, 96. Albertus'ta da aynı hadise Godfrey merkezli olarak geçmektedir. *Historia*'ya göre E'zâz Emiri, Antakya'ya, Godfrey'e bir elçi gönderip ittifak teklif etti. Bunun bir hile olduğunu düşünen Godfrey öneriyi reddedince E'zâz Emiri iyi niyetini göstermek için oğlu Muhammed'i rehin olarak göndererek anlaşma teklifini yineledi. Rıdvan, E'zâz'ı kuşattıktan beş gün sonra Godfrey ordusuyla E'zâz önlerine geldi. Kardeşi Baudouin de üç bin kişilik bir orduyla ağabeyine yardıma geldi. Bununla birlikte E'zâz Emiri'nin

Bu esnada, Apt Piskoposu, Kont'un ordu vaizi Raimundus Aguilers ve Simon adında bir ordu vaizinin meskûn olduğu Chastel-Rouge'da²²⁶ bir çadırda, Aziz Andreas, Peter Bartholomeus'ya göründü. Simon, Aziz Andreas'la Peter'in konuştuğunu duyunca başına örtüyü çekmiş, bildirdiğine göre birçok şey duymuştu; ancak sadece "Rab, diyorum"²²⁷ kısmını hatırlıyordu.

Mamafih, Apt Piskoposu şunları ekledi: Rüya olup olmadığından emin değilim, ama omuzlarında beyaz bir rahip atkısı olan, elinde Rab'bin mızrağını tutan yaşlı bir adam bana şöyle sordu: 'Bunun İsa Mesih'in mızrağı olduğuna inanıyor musun?'

"Buna mukabil şöyle cevap verdim: 'İnanıyorum, Efendim!'

"Aynı soruyu ikinci kez, sonra üçüncü kez sorunca şöyle cevap verdim: 'İsa Mesih'in göğsünden akan kanı – ki bununla herkesin günahlarının kefareтини ödendi – akıtanın bu mızrak olduğuna yürekten inanıyorum, Efendim."

Sonra Apt Piskoposu hemen yanında uyumakta olan beni, Raimundus Aguilers'i, salladı. Gözümü açtığım anda odanın ışıklar içinde olduğunu fark ettim; hazırda bulunan arkadaşlarıma kutsal lütuf ruhuma girmişçesine, kendilerinin de muazzam bir hissiyatla dolu bir topluluk içindeymiş gibi hissedip hissetmediklerini sordum ve hepsi şöyle cevap verdi: "Doğrusu, hayır."

doğrudan Godfrey'le bağlantı kurması ve oğlunu da ona rehin olarak vermesini çekemeyen Bohemund ve Raymond St. Gilles, Godfrey'in bu seferine iştirak etmeyi kabul etmedi. İki kontun ordularının geride kaldığını fark eden Godfrey bir günlük yolu geri dönerek sefere iştirak etmezlerse artık düşman olacaklarını söyleyerek iki kontu tehdit edince Bohemund ve Raymond zoraki de olsa sefere katılmak zorunda kaldılar. Sayıları otuz bini aşan Haçlı kuvvetleri karşısında Rıdvan kuşatmayı kaldırmak zorunda kaldı. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.183-184; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, *a.g.e.*, s. 281. Hill'e göre E'zâz seferi 14-17 Eylül 1098 tarihinde gerçekleşmiştir. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 69. Ayrıntılı bilgi için bkz. Genç, "Albertus Aquensis", s. 147-148.

226 Chastel Rouge ya da Yahmur Kalesi.

227 İncil'den, "Ama ben sana güveniyorum, ya Rab, 'Tanrım sensin!' diyorum," sözüne atıf yapılmaktadır. Mezmurlar, 31/14

Biz bunlarla meşgul iken, ilahi ilhamın alıcısı olan Peter şöyle cevap verdi: “Gerçekten de sen muhakkak hoş bir ışık gördün, zira tüm lütfun sahibi Babamız bir müddet bu noktada durdu.”

Bizler Peter’dan ilahi ziyaretçilerinin sözcüklerini nakletmesini rica edince bizlere ve Kont’a şöyle dedi: “Bu gece Rab ve Kutlu Andreas, beraberlerinde uzun sakallı, keten kıyafetler içinde ufak bir toplulukla, her zamanki biçimleriyle buraya geldiler. Aziz Andreas gücenmişti, zira Antakya’daki kilisede bulunan cesedinin kutsal kalıntılarını orada bırakmıştım; bu yüzden beni sert biçimde tehdit edip şöyle devam etti: ‘Kâfirler tarafından dağdan aşağı itilip baş aşağı düştüğümde iki parmağım kırılmıştı; vefatımdan sonra bu adam onları muhafaza edip Antakya’ya nakletti. Lakin sen onları bulmana rağmen kemiklerime neredeyse hiç ehemmiyet göstermedin; birinin çalınmasına müsaade ettin, diğerini de rezil biçimde bir köşeye attın.’ Sonra iki parmağı eksik elini gösterdi.”

Peter şöyle devam etti: “Ah! Kont’um! Aziz Andreas sizi feci biçimde eleştirdi, zira Rab tarafından sadece size tahsis edilmiş ifade edilmesi imkânsız bir hediye almanıza rağmen acı verici ve feci biçimde günah işlemekten korkmuyormuşsunuz. Bu yüzden Rab size şu alameti verdi: bilhassa Aziz Fidis Yortusu’ndan²²⁸ beş gün önce siz adak olarak üç gün hatta pek çok gece boyunca yanabilecek büyüklükte bir mum sunmuşsunuz. Ancak mum hemen eriyip tamamen bitmiş. Aksine bu gece ancak zar zor şafak vaktine dek yetecek küçük bir mum sunmuşsunuz; fakat şimdi tam bir gün geçmesine karşın mumun sadece üçte biri tükenmiş.

“Bu nedenle Rab sizden şunları talep ediyor: ‘Kefaret ödemedikçe hiçbir işe girişmeyin, zira başarısız olursanız teşebbüsünüz eriyip toprağa karışan mum gibi olacaktır. Ancak kefareti öderseniz Rab, O’nun adına tüm teşebbüslerinizi kemale erdirir ve tamamlar; ayrıca Rab, gördüğünüz gibi uzun süre

228 6 Ekim’de kutlanır. St John Yortusu olarak da bilinir.

dayanan o ufak muma yaptığı gibi ufak gayretlerinizi dahi büyütür.”

Raymond günahlarının ağırlığını inkâr etmesine rağmen Peter Bartholomeus, onu günahlarıyla yüzleştirdikten sonra itiraf edip kefareтини ödedi.

Peter, Kont’a hitabını şöyle sürdürdü: “Ah! Kont! Kutlu Andreas danışmanlarınıza itiraz ediyor, zira onlar size kasten kötü tavsiyeler veriyorlar ve bu sebepten ötürü, o kişiler size kasıtlı olarak kötü tavsiyeler vermeyeceklerine yemin etmedikçe size onların tavsiyelerini dikkate almamanız emrediliyor.”²²⁹

İyi dinle Raymond. Rab sana ağırdan alıp vakit öldürmemeni emrediyor; zira sana ancak Kudüs’ün zaptından sonra yardım edecek; ayrıca Kudüs’e yaklaştığınızda hiçbir Haçlının iki fersahtan çok şehre yanaşmasına müsaade etme. Buyruklarını dinlersen Rab şehri sana teslim edecek.

“Bu buyrukları müteakiben Antakya’da adına inşa edilen kilisenin takdisine neden olduğum için Aziz Andreas bana bol bol teşekkür etti. Bundan başka sadece bu şeylerden değil şu an söylenmesi münasip olmayan diğer mevzulardan da bahsetti. Bundan sonra o ve yoldaşları semaya yükseldiler.”

El-Bâre ve Ma’arratünnumân’ın Zaptı

Bundan kısa süre sonra Raymond, beraberinde yoksul hacılar ve birkaç şövalyeyle Suriye içlerine ilerledi. Burada, güzergâh boyunca ilk Sarazen şehri olan el-Bâre’yi cesaretle zapt etti.²³⁰

229 Kutsal Mızrak hadisesinin ve diğer vizyonların kurgulayıcısının Kont Raymond olduğu iddiasını çürüten bu vizyondur; zira görüleceği üzere Kont Raymond suçlanmış, günahkârlıkla, ağırdan almak itham edilmiştir. Gerçekten tüm vizyonların kurgulayıcısı o olsaydı, kendisini kötü duruma düşürecek böyle bir vizyonu ortaya atması mantıklı olmazdı. Bunun yanında doğrudan danışmanları hedef alınarak Kont Raymond’ın kararlarına müdahil olma çabası göze çarpmaktadır.

230 Hill ve France, sefer tarihini 25 Eylül 1098 olarak vermektedir. France, *a.g.e.*, XCV; Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 67. Albertus ise kesin tarih vermemekle

Şehirde binlerce kişiyi katledip binlercesini köle olarak satılmak üzere de Antakya'ya getirdi; bunun yanında el-Bâre düşmeden önce teslim olan korkakları serbest bıraktı.²³¹ Sonrasında, ordu vaizinin ve prenslerinin görüşlerinin akabinde Kont, övgüye değer ve münasip biçimde bir papazı Piskopos olarak seçti. Genel toplantıdan sonra Kont'un ordu vaizlerinden birisi surlara çıkarak, tüm halka Raymond'ın isteklerini duyurdu. Halk seçim talep ettiğinden bahsedilen ordu vaizi, müminlerin bağlılığını ve putperestlerin hilafına Rabbin ve O'nun yoldaşlarının mümkün olduğunca yardımını kazanacak bir kilise mensubu olup olmadığını sordu.

Sessizlik devam edince biz, Narbonne'dan Peter'in piskoposluk vazifesiyle görevlendirdiğini umuma ilan edip ölene dek el-Bâre'yi elinde tutmaya kararlıysa bu vazifeyi almaya teşvik ettik. Kendisi, bahsettiğimiz biçimde idareyi kabul edince halk ittifakla onu onaylayıp Doğu kilisesinde bir Roma Piskoposu istiyor olmaları göz önüne alındığında Tanrı'ya ziyadesiyle şükrettiler. Raymond, el-Bâre ve civarının yarısını Narbonne'lu Peter'a verdi.

Haçlıların tekrar toplanıp Kudüs yolculuğuna devam etme vakti olan Kasım'ın ilk günü yaklaşıyordu ve el-Bâre ile Antakya arası iki günlük mesafeydi.²³² Sonuç olarak Raymond

birlikte ağustos sıcakları geride kaldıktan sonra seferin yapıldığını söylemektedir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s. 192.

231 *Zübdetü'l-Haleb'e* göre de saldıran Raymond St. Gilles'dir. İbnü'l-Adîm, *a.g.e.*, s. 96-97. Fulcherius ise Bohemund ve Raymond'ın askeri faaliyeti olduğu görüşündedir. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, 96.Söz konusu katliam *Gesta*'da şöyle aktarılmaktadır: “[Kont Raymond St. Gilles] orada rastladığı bütün Müslümanları kadın, erkek, küçük, büyük demeden öldürdü ve orada düzeni sağladı (...) Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 137; Fulcherius Carnotensis, s. 96. Albertus ise el-Bâre'nin zaptında “pek zorluk yaşamadan şehri fethedip içinde buldukları tüm Türkleri ve Sarazenleri kılıçtan geçirdiklerini” nakletmektedir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.192.

232 Diğer kronikler de aynı tarihi teyit etmektedir. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 137-138. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C. 1, s.178.

ordusunu el-Bâre'de bırakıp yeni piskoposu Peter, çok sayıda esir ve muazzam ganimetle Antakya'ya gitti. Godfrey'in kardeşi Baudouin hariç tüm prensler burada toplandı. Bu Baudouin, ana Haçlı ordusundan ayrıldıktan sonra Antakya'nın zaptından önce Fırat'a doğru yönelmiş, zengin ve meşhur şehir Edessa'ya ele geçirmiş ve Türklere karşı pek çok başarılı savaş vermişti.²³³

233 Görüldüğü üzere Raimundus, Godfrey'in kardeşi Baudouin de Boulogne'un askeri faaliyetlerine neredeyse hiç değinmemiştir. Baudouin'in faaliyetlerinin en tafsilatlı anlatımı için elimizdeki yegâne kaynak Albertus Aquensis'in *Historia*'sıdır. Dorylaion Savaşı'ndan sonra Önce Tancred sonra da Baudouin de Boulogne, ana ordudan ayrılıp güneye, önce Kilikya bölgesindeki sonra da Ermeniyeye bölgesindeki Ermeni yerleşimlerinin bulunduğu bölgeye sapmışlardır. *Gesta*'da iki komutanın birlikte Tarsus'a girdiği bilgisi yer almasına karşın *Historia*, hem Tancred'in izlediği güzergâh hem de daha önce vardığı hususunda nettir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s. 82-3; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 77. *Gesta*'ya göre Baudouin'in Tarsus'u birlikte yağmalama önerisi, "Hristiyanları soymaya niyeti" olmadığını ve "şehrin halkının onların efendisi olmasını istediğini" söyleyen Tancred tarafından reddedilmiştir. Ancak askerleri az olduğu için geri çekilmek zorunda kalmıştır. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 78. Aslında bu durum Baudouin'in neden daha sonra Tarsus ve diğer Kilikya kalelerinden çekildiğinin yanıtı olarak da düşünülebilir; zira *Gesta Francorum*'dan anlaşıldığı kadarıyla Tancred'in amacı şehrin yöneticisi olmakken Baudouin'in amacı sadece yağmalamaktır. Albert of Aachen, *a.g.e.*, 1, s. 87. Ralph of Caen, *a.g.e.*; s. 62-63. Fulcherius da Tancred'in "Türklerin" rızasıyla şehre alındıklarını ancak Baodouin tarafından şehirden çıkarıldığını teyit etmektedir. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 73. Robertus ise yaşananlardan Tancred'i sorumlu tutmakta, Baudouin'in müşterek idare önerisini tüm hâkimiyetin tek başına kendinde olmasını istediği için reddederek çatışmayı ateşlediğini savunmaktadır. Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 116.

Tarsus'tan ayrılan Baudouin de Boulogne, sonrasında Telbâşir, Râvendân ve Bersabee gibi kaleleri ele geçirdikten sonra Edessa (Urfa) Dükü Thoros, şehrin piskoposuyla birlikte on iki yöneticisini Baudouin'e gönderip askerleriyle birlikte Edessa'ya gelmesini ve Türk saldırılarına karşı kendilerini korumaları şartıyla şehrin tüm gelirlerini ve yönetimini ortaklaşa idare etmeyi önerdi. Bununla birlikte Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi* eserinde bu daveti yapan asıl unsurun Thoros değil, şehir eşrafı olduğu, Thoros'un da baskıya boyun eğdiği görüşündedir. Demirkent, *a.g.e.*, C.1, s. 21; *Anonim Süryani Vakayinamesi*'nde de aynı görüş zikredilmektedir. Çelik, *Anonim Süryani Vakayinamesi*, s. 46. Nihayetinde Thoros'un önerisini kabul eden Baudouin, Edessa halkının gerçekleştirdiği darbeye katledilen Thoros'un yerine "istemeyerek de olsa" tahta geçerek Urfa Kontluğu'nun kurmuştur. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s. 96-97. Çelik, *Anonim Süryani Vakayinamesi*, s.47-48. Fulcherius'a göre Baudouin'in bu plandan şehre geldikten on beş gün sonra haberi olmuştur

Diğer hadiselerle gitmeden önce size şu hikâyeyi anlatmalıyım. Godfrey, beraberinde on iki şövalyeyle Antakya'ya dönerken yüz elli Türk'le karşılaştı ve bir an bile tereddüt etmeden silahlarını hazırlayıp şövalyelerini yüreklendirerek cesaretle düşmana hücum etti. Ancak düşmanın sağ salim kaçmak varken cesaretle ölümü tercih ettiğini görüp korkuya kapılan Müslümanlar, atsız arkadaşlarının onları bırakıp gitmeyeceğinden emin olmak için arkadaşlarından bazılarını atlarından indirdiler. Sonuç olarak uzun ve şiddetli hengâme esnasında, sayıca on iki havariye denk ve Dük'ün Tanrı'nın vekili olduğuna inancı tam olan şövalyeler cesaretle düşmana saldırdılar. Tanrı, Dük'e öyle muazzam bir zafer ihsan etti ki otuz putperesti öldürmüş, aynı sayıda esir almış ve kovaladıkları kaçakları öldürmüş yahut pek çoğunun

ve Thoros'un öldürülmesini önleyemeyen Baudouin ve adamları duruma çok üzölmüşlerdi. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, 75. Baudouin de Boulogne 6 Şubat'ta ulaştığı Urfa'ya, Türk saldırılarına karşı davet edilmiş olmasına karşın çok geçmeden Thoros'a karşı düzenlenen bir darbenin içinde yer alarak 10 Mart 1098 tarihinde bölgedeki ilk Haçlı devletini kurdu. Ralph of Caen, *a.g.e.*; s.66-69. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, *a.g.e.*, s.157-161. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 72-75. Urfalı Mateos, *a.g.e.*, s. 194-195. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s. 89-99.

Urfa Kontluğu gerek Antakya, gerekse Kudüs kuşatmalarında Haçlı ordusuna hem stratejik hem de lojistik açıdan büyük destek sağlamış, ana ordunun yiyecek ihtiyacı nüksettiğinde yardım göndermiştir. Urfa'nın Müslümanlarca ele geçirilmesi bir daha ancak 1144 yılında gerçekleşecektir. Morrison, *Haçlılar*, 32; Runciman, *a.g.e.*, C.1, s. 156-158; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 38; Sırma, *Haçlı Seferleri*, s. 54-56.

Günümüz tarihçilerinden John France bunun Palekanon'da Bizans İmparatoru Alexios ve Haçlı kontlarının tasarladığı savaş stratejisinin bir parçası olduğu ve amacın ana orduya güney ve doğu yönünden koruma sağlamak olduğu görüşündedir. France, *Victory in the East*, s. 186-195. *Gesta Tancredi*'de geçen, Tarsus kuşatması sırasında Tancred'in birlikleri arasında Türkopol okçularının olduğu iddiası, France'in teorisiyle örtüşmektedir. Ralph of Caen, *a.g.e.*, s. 58. Bununla birlikte iki kont arasında silahlı çarpışmaya varan gerilimler, Tancred'in ele geçirdiği kalelerin Baudouin tarafından kuşatılması ve teslim olmaya zorlanması ve nihayet Baudouin de Boulogne'un ne Antakya ne de Kudüs kuşatmalarına hiç katılmamış olması harekâtın sebebinin sadece bir strateji olmadığı kuşkusunu doğurmakta, hatta Haçlı Seferinin asıl amacının kontların, topraksız kalan küçük çocuklarının toprak edinme çabası olduğu görüşüne ağırlık kazandırmaktadır.

yandaki bataklıkta ve nehirde boğulmalarına neden olmuştu. Godfrey, katledilen yoldaşlarının kesik başlarını taşıyan düşman esirleriyle birlikte neşe verici bir zaferle muzaffer biçimde Antakya'ya döndü.²³⁴

Bundan sonra Kutlu Petrus Kilisesi'ndeki toplantıda prensler Kudüs yolculuğunun nasıl sürdürüleceğini planlamaya başladılar. Sonra bazı kale ve Antakya civarındaki mülk sahipleri şöyle sordu: "Peki, Antakya'ya ne olacak? Burayı kim koruyacak? Alexios gelmeyecek; Kürboğa'nın bizi muhasara ettiğini duyunca nasıl kaçtığını unutmayın, zira onun gücüne ve muazzam ordusuna itimadı yoktu. Şimdi biraz daha onu mu bekleyeceğiz? Muhakkak kardeşlerimizi ve Tanrı'nın yardımına gelenleri geri çekilmeye zorlayan Alexios, bize destek vermeye gelmez. Diğer taraftan şayet biz Antakya'dan ayrılırsak ve Türkler burayı tekrar ele geçirirlerse sonuç önceki işgallerinden çok daha feci olur. Bu yüzden şehri, putperestlerin saygı duyduğu bilge bir adam olan ve burayı gayet iyi koruyacak olan Bohemund'a verelim."

Fakat Kont ve diğerleri şöyle itiraz ettiler: "İmparator'un hâkimiyetindeki hiçbir şehre ya da kaleye onun rızası olmadan el koymayacağımıza Rab'bin Haçı üzerine, dikenli tacın üzerine ve pek çok kutsal yadigâr üzerine yemin ettik."

Böylelikle ihtilaflar yüzünden ikiye ayrılan prensler o kadar sinirlendiler ki neredeyse silahlarına davranacaklardı. Aslında Godfrey ve Flander Kontu Robert, Antakya münakaşasını çok önemsemiyorlar ve gizliden gizliye Bohemund'un hâkimiyetini destekliyorlardı; ancak yeminlerini tutmamış olma rezaletinden korkuyorlar ve şehri ona tevdi etmeye cüret edemiyorlardı. Sonuç olarak Kudüs yolculuğu ve bununla alakalı tüm hususların yanı sıra yoksulların bakımı mevzuu ertelendi.²³⁵

234 Raimundus'un eserinde Flander Dükü'nü, Bohemund'u övdüğü bölümlerden daha önce bahsedilmişti; bu kısımda da farklı milletten olmasına bakmaksızın Godfrey'e övgülerinde oldukça cömert olması, eserini çağdaşlarınıninkine göre daha objektif kılmaktadır.

235 Hill, Aziz Petrus'taki toplantı tarihini 5 Kasım olarak vermektedir. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 75. *Gesta Francorum*'a göre 1 Kasım'da Antakya'ya dönen

Bu muazzam fiyaskoyu gözleyen ahali önce gizliden gizliye sonra aleni biçimde şöyle konuşmaya başladı: “Liderlerimizin korkaklıkları yüzünden yahut Alexios’a ettikleri yemin yüzünden bizi Kudüs’e götürmeyi arzu etmedikleri aşikâr; madem öyle neden sadakatle hizmet edeceğinden emin olabileceğimiz cesur bir şövalye seçip Tanrı’nın isteğiyle, onun liderliğinde Kutsal Kabre ulaşmıyoruz? Yüce Tanrım! Putperest diyarında geçen bir yıl ve iki yüz bin askerin ölümü, yetmez mi? Bırakalım İmparatorun altınlarında yahut Antakya’nın gelirlerinde gözü kalanlar istediklerine sahip olsunlar; ancak yurtlarını İsa için terk eden bizler, O’nu önder edinip ilerleyişimize devam edelim. Bırakın Antakya’da gözü kalanlar, bu şehrin son sakinleri kısa süre önce nasıl öldüyse öyle sefil biçimde ölsünler. Şayet Antakya tartışması sürerse surları yıkıp yerle bir edelim o zaman şehrin zaptından önce mevcut olan asil iyi niyet dönemi, Antakya’nın yıkımıyla geri dönecektir. Aksi takdirde açlık ve yorgunluk bizi tüketmeden memleketlerimize dönmeliyiz.”

Bu ve diğer görüşler arasında gidip gelen Raymond ve Bohemund, anlaşmazlıkları giderip halka belirlenen tarihte Haçlı Seferi’ne devam etmeye hazırlanmalarını iletiler.²³⁶ Bu sefer

liderler şehrin yönetimi konusunda art arda toplantılar yaptı. Aziz Petrus Kilisesi’nde gerçekleşen bu görüşmelerde Bohemund diğerlerine yaptıkları anlaşmayı hatırlatıp giderlerinin bir listesini gösterdi. Buna karşın Raymond, İmparator’a verdikleri sözü hatırlattı. Sonunda bu ihtilafın Kudüs yolculuğunu akamete uğratmayacağına dair söz verdiler. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 137-138. Albertus Aquensis de eserinde bu görüşmeleri teyit etmektedir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s. 178.

236 Albertus da Antakya’da bulunan Haçlı Ordusu’nun, şehirde vakit geçirmekten sıkılıp bir an önce Kudüs’e gitmeyi istediklerini homurdanmaya başladıklarından bahsetmektedir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s. 194. Albertus’un aktardığına göre “yurtlarını Kudüs’e ulaşma arzusuyla terk edip pek çok güçlüğü göğüs geren” Haçlı askerler, çok geçmeden Kudüs’e doğru yola çıkılacağını söyleyen Godfrey, Flander Kontu Robert ve Bohemund’a inançlarını kaybedip onların ardından gitmeyi bırakmıştı. Durumu fark eden üç kont, insanların yavaş yavaş şehirden kaçtıklarını anlayınca “hacıların yurtlarına dönmeye hazırlık yapmalarını yasaklayıp” limanlardaki her yere muhafız diktiler. Bunun yanında insanların bu şikâyetlerini dile getirmeleri için 2 Şubat 1099’da bir toplantı kararlaştırdılar.

için gereken tüm ayrıntıların tamamlanmasıyla Saint-Gilles ve Flander kontları, belirlenen günde halkla beraber Suriye içlerine doğru ilerleyişe geçti. Burada, el-Bâre'nin sekiz mil ötesinde bulunan, zengin ve kalabalık nüfuslu Ma'arratünnumân şehrini kuşattılar.²³⁷ Ağır kayıp verdiğimiz önceki çarpışma yüzünden şehrin mağrur halkı bizi kızdırmak için liderlerimize sövüp sayıyor, ordumuza lanet okuyor ve surlara astıkları haçlara saygısızlık ediyordu. Şehre varışımızın ertesi günü halk bizi o kadar öfkelendirmişti ki göstere göstere surlara hücum ettik; hatta elimizde fazladan dört merdiven daha olsaydı o gün Ma'arratünnumân'ı ele geçirmemiz işten bile değildi. Bununla birlikte kısa ve kırılması kolay iki merdivenimizi korka korka surlara yasladık. Bunun yanında konsey, muhasara araçları, barikatlar ve surlara ulaşip altlarını kazarak yıkmamızı mümkün kılacak tepecikler kurulmasına karar verdi. Bu hazırlıklar sürerken Bohemund ve ordusu geldi ve Ma'arratünnumân'ın başka bir kesimini muhasara etti. Yukarıda ifade ettiğimiz gibi bizim hazırlıklarımız yetersizdi; buna rağmen yeni gelenleri görünce heyecana gelip ümitle kale hendeğini doldurarak yeni bir taarruz başlattık. Lakin ilkinden daha büyük perişanlıkla sonuçlanan bu yeni saldırımız da beyhudeydi.

Yapılan toplantıda, Mart ayının ilk günü Hristiyan hâkimiyeti altındaki Lazkiye'de toplanmaya ve ölüm tehlikesi dahi olsa dikkate almayıp Kudüs yolculuğuna çıkılmasına karar verildi. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.194.

237 *Historia*'ya göre sonrasında Kont Raymond, Normandiya Kontu Robert, Godfrey'in ağabeyi Eustace, Flander Kontu Robert, Bohemund ve Godfrey, çok güçlü bir kale olan Ma'arratünnumân'a doğru ilerleyerek 27 Kasım'da şehri kuşattılar. Ancak on beş günlük kuşatmanın ardından diğerleri, Raymond, Normandiya Kontu Robert, Eustace ve Tancred'i orada bırakıp kuşatmadan ayrıldılar. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.192. Hill ordunun 23 Kasım'da yola çıkıp şehri 28 Kasım'da kuşattığını belirtmektedir. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 76. Fulcherius kuşatma süresinin yirmi gün sürdüğünü bildirmektedir. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 96. Kuşatmada yer almış olması muhtemel *Gesta*'nın isimsiz yazarı ise sadece Raymond ve Bohemund'un adlarını vermektedir.

Nakletmek bana ıstırap verse de süregelen açlık yüzünden on bini aşkın askerin sığırlar gibi araziye dağılıp toprağı eşeleyerek ve etrafa bakınarak buğday, arpa tanesi veya fasulye yahut bakla tanesi aradıklarını görmemek imkânsızdı.²³⁸ Taarruz araçlarının inşasının devam etmesine karşın çevrelerini saran sefaletten ve Sarazenlerin gaddarlığından etkilenen bazıları, Tanrı'nın merhametinden umudu kesip sıvıştılar.

Fakat hizmetkârlarının hamisi Rab, onları umutsuzluk içinde görünce halkına merhamet etti. Sonuç olarak iradesi ve sert buyruklarını hafifletme yolları konusunda bizi bilgilendirmek için Havari Petrus'la Andreas'ı vazifelendirdi. Gece yarısı bu iki havari Kont'un şapeline girip mızrağın yerini gösterdikleri kişi olan Peter Barthelemous'u uyandırdılar. Lakin Peter Barthelemous birden uyanıp kutsal emanet sandığının yanında dikilen çirkin, pis kıyafetlere bürünmüş iki kişi görünce haliyle onların hırsızlık yapan yoksullar olduklarını sandı. Aziz Andreas, omuzları yırtık, sol omzu yamalı, sağdaki sadece eski bir tunik ve ucuz nalınlar giyinmişti. Petrus ise ayak bileklerine kadar uzanan kalitesiz bir bez gömlek giyiniyordu.

Sonra Peter Barthelemous şöyle sordu: "Siz kimsiniz, efendiler ve ne arıyorsunuz?"

Kutlu Petrus şöyle cevap verdi: "Biz Tanrı'nın habercileriyiz; ben Petrus, bu da Andreas. Fakat görünüşümüz için bu şekli, Tanrı'ya adanarak hizmet edenleri bekleyen muazzam kazançları görebilmen için seçtik. Tanrı'ya bu şekilde ve kıyafette, aynen senin şu an gördüğün gibi, gittik ve şimdiki halimize bak."

238 *Historia*'daki ifadelerle göre beş haftalık kuşatma sırasında Ma'arra şehrinin yoğun direnişi ile karşılaşan Haçlı Ordusu, uzun süren Antakya kuşatması sırasında zaten erzakını bitirdiği ve yaşanan çatışma ortamından yerel halkın dağlara kaçması nedeniyle bölgeden de yiyecek temin edemediklerinden, muazzam bir açlık çekmekteydi. Raymond'ın sayısı on bini bulan ordusunun açlıklarını gidermek için yaptıkları *Historia*'da şöyle anlatılmaktadır: "(...) bu şehirler civarındaki açlık ızdırabı öylesine muazzam boyutlara ulaşmıştı ki - yapılması şöyle dursun söylenmesi dahi habis ancak - Hristiyanlar sadece öldürülen Türkleri ve Sarazenleri değil, aynı zamanda yakaladıkları köpekleri ateşte pişirip yemekten kaçınmadılar. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s. 194.

Bu sözlerden sonra Petrus ve Andreas, kelimelerin ifade edebileceğinden çok daha parlak ve güzel hale geldiler. Bu umulmadık ışık parlaltısıyla dehşete kapılan Peter Barthelemous, adeta cansız gibi yere yığıldı ve endişeyle ter boşandı; öyle ki üstüne düştüğü döşek terden ıslanmıştı. Bunun üzerine Aziz Petrus kalkmasına yardım edip şöyle dedi: “Çok kolay düştün.”

Peter Barthelemous şöyle cevap verdi: “Evet, efendim.”

Sonra Aziz Petrus şöyle izah etti: “Yani Rab’bin buyruklarından sapanlar ve günahkârlar düşecektir; ancak tüm kötü günahlarından tövbe edip Tanrı’ya yakarılırsa Rab, onları, tıpkı benim az evvel düştükten sonra seni kaldırdığım gibi ayağa kaldırır. Üstelik terinin döşekte kalması gibi Tanrı da ona yakaranların günahlarını kulundan ayırıp ortadan kaldırır. Söyle bakalım ordunun hali nicedir?”

Peter Barthelemous şöyle cevap verdi: “Muhakkak açlık yüzünden ziyadesiyle endişeliler, ayrıca çok perişan haldeler.”

Bunun üzerine Aziz Petrus hiddetle şöyle bağırdı: “Yüce Tanrı’nın yolundan dönenler, O’nun şükretmekte gaflet gösterenlere vereceği tehlikeleri asla unutmasınlar. Ancak Antakya’da sefil ve yoksulken göklerde biz duyalım diye Tanrı’ya yakardınız. Rab sizi işitti ve zaferin sizin olacağının teminatı olarak mızrağını size sundu; ayrıca sizi kuşatanlara ve Kürboğa’ya karşı sizlere harikulade ve fevkalade bir zafer sundu. Lakin siz Tanrı’yu derin biçimde gücendirdiniz; şimdi söyleyin bakalım kimin himayesinde güvende olacaksınız? Göğe yükselen dağlar yahut gizli mağaralar sizi koruyabilecek mi? Tüm ihtiyaçlarla donatılmış zapt edilemez yüksekliklerde dahi emniyette olamazsınız; zira yüz bin düşman her birinizi tehdit eder. Saflarınız arasında cinayet, talan, soygun var; ayrıca adaletsizlik kol geziyor.²³⁹ Tanrı’nın hoşuna giden evlenmeniz

239 Haçlı ordusunda bu tür suçların mütemadiyen vuku bulduğu neredeyse tüm dönem kaynaklarında yer bulmaktadır. Ortaçağ’da tüm kalabalık ordularda bu boyutlarda olmasa da benzeri karışıklık ve hukuksuzluklar olması muhtemeldir. Bununla birlikte dönem vakayiname yazarlarının savunduğu, seferin tamamen dini saikle yapıldığı iddiası ve günümüz tarihçilerinden John-Riley Smith’in

İken zina da mevcut. Adalet mevzularında Rab, yoksullara şiddet uygulayan zalimlerin bulunduğu yerde bütün malların mülkiyetinin umuma ait olmasını emrediyor. Onda bir verginizi kiliseye öderseniz Rab size ihtiyacınız olanı vermeye hazırdır; ancak size Ma'arratünnumân'ı, sizin eylemlerinizi sayesinde değil, kendi merhameti yüzünden bahşedecektir. Ayrıca şehri ne zaman kuşatmak isterseniz kuşatın, zira muhakkak ki o şehir zapt edilecek."

Ertesi sabah Peter, bu hadiseleri Kont'a naklettikten sonra Raymond, Orange ve el-Bâre piskoposlarını da yanına alarak halkı bir araya topladı; şehrin ele geçirileceği konusunda verilen büyük umutlara kapılan müminler cömertçe verdiler ve Yüce Tanrı'ya, ancak kendi ismi hatırına, yoksul insanlarını özgürleştirmesi için dualar ettiler. Bu ruhani hazırlıkların tamamlanmasının ardından çarçabuk merdivenler yapıldı, ahşap kule dikildi, barikatlar bir araya getirildi ve günün sonunda taarruz başladı. Muhasara altındaki Ma'arratünnumân garnizonu mancınıklarla taşlar fırlatıyor, surların altını kazan askerlerimizin üstüne ok, ateş, arı kovarı ve kireç atıyordu; ancak Tanrı'nın kudreti ve merhameti sayesinde bizlere neredeyse hiç zarar veremiyorlardı. Diğer taraftan Haçlılar, gün doğumundan gün batımına dek süren taarruzda taşlarla ve merdivenlerle gözlerini kırpmadan surlara hücum ediyorlardı; doğrusu bu, hiç kimsenin dinlenmediği ve muzaffer sonuçtan bir tek kişinin dahi kuşku duymadığı fevkalade bir savaştı. Sonunda herkes Tanrı'ya, halkına karşı merhametli olması ve havarilerine verdiği vaatleri yerine getirmesi için yakardı.

seferin bir "aşk eylemi" olduğu teorisi, kilise mensubu kronikçilerin şiddetle eleştirdiği bu suçlarla tamamen tezat oluşturmakta ve mezkûr teorileri temelsiz kılmaktadır. Bkz. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 49-50; Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 59; Jonathan Riley-Smith, "The Crusading Movements and Historians", *The Oxford Illustrated History of the Crusades* içinde, ed. Jonathan Riley-Smith, Oxford University Press, New York 1995, s. 3-12; Jonathan Riley-Smith, *The Crusades: A History*, Bloomsbury Publishing, London 2014, s. 2-12.

Ezeli ve ebedi Rab, havarilerinin kehanette bulundukları gibi şehri bize teslim etti. Surlara ilk çıkan Gouffier of Lastours'u siperlere ve kulelere saldıran diğer Hristiyanlar takip etti; ancak gece karanlığı çarpışmayı sona erdirip birkaç kule ve şehrin bazı bölümlerinin Sarazenlerin elinde kalmasına neden oldu. Düşmanın ertesi sabah son direnişini yapacağını öngören şövalyeler kaçışları önlemek için dış surları korumaya aldı. Ancak açlık hayatlarını değersizleştirdiğinden canlarına dikkat etmeyen bazı Haçlılar kale garnizonuyla gece karanlığında savaşmaya devam ettiler. Böylelikle fakirler ganimetin aslan payını ve Ma'arratünnumân'daki evleri elde ederken şehre girmek için sabahı bekleyen şövalyelere değersiz çer çöp kalmıştı. Bu esnada putperestler yeraltı mağaralarında saklandılar ve neredeyse biri bile sokaklarda görünmedi. Yeryüzündeki tüm eşyaları aşırıp götüren Hristiyanlar, Sarazenlerin yeraltında da zenginlikleri olduğu ümidine kapılıp ateş yakarak ve kükürt dumanlarıyla düşmanı mağaralardan çıkardı. Mağaralardan ganimet bulma ümidi boş çıkınca ulaşabildikleri bahtsız Müslümanları işkence yaparak öldürdüler.²⁴⁰ Adamlarımızdan

240 Hill, Raimundus'un diğer nakillerinin aksine Ma'arratünnumân katliamını gayet ayrıntılı aktardığını ve bu defa İncil atıflarını kullanmadığını belirtmektedir. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 79. Bu nedenle Raimundus'un, Müslümanları dumanla dışarı çıkmaya zorlama, sonunda yakarak öldürülmeleri ifadeleri ayrıca değer kazanmaktadır.

İbnü'l-Esir, Ma'arratünnumân'da öldürülen Müslümanları sayısını yüz bin olarak vermektedir. *a.mlf, el-Kamil*, C. 10, s. 232; İbnü'l-Adîm'e göre şehir 21 Aralık 1098 akşamı düşmüş, Haçlılar yirmi binden fazla kadın, erkek ve küçük çocuğu katletmiştir. *a.mlf. Zübdetü'l-Haleb* 97. İbnü'l-Kalânîsi de Haçlıların sözlerinde durmadıklarını, çok sayıda kişiyi öldürüp halka zulmettiklerini teyit etmektedir. *a.mlf, Şam Tarihine Zeyl*, 5. Fulcherius ise sayı vermeden "tüm Müslümanlar öldürüldü" demektedir. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 96. Orange Piskoposu William burada ölmüştür. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, *a.g.e.*, s. 290. İbn Kesîr, şehir düştükten sonra Büyük Selçuklu Sultanı Berkıyaruk'un Haçlılara karşı yeni bir sefer düzenlenmesi emrini verdiği ancak Haçlıların sayısının bir milyonun üzerinde olduğu öğrenilince bu girişimin devam ettirilmediği bilgisini vermektedir. İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 12:304.

Ma'arratünnumân katliamı Gesta'da şöyle aktarılmaktadır: "(...) Böylece Bohemund, Müslüman liderlerine bir müzakereci göndererek, şayet kadınları,

bazıları, savaş ganimetlerinin yerini belirlemek umuduyla sokaklarda Sarazenleri önlerine katmayı teşebbüs ettiler; lakin tek buldukları, esirlerinin onları kuyulara götürüp sonra kendilerinin yahut diğerlerinin mallarının yerini ifşa etmektense

çocukları ve mallarıyla sığınmak isterlerse, kapının yukarısında bulunan saraya gitmelerini ve onların canlarını bağışlayacağını bildirdi. Şimdi bizimkilerin hepsi şehre girdiler ve her biri evlerde ve bodrumlarda bulunduğu her şeyi kendi payına aldı ve şafakla birlikte kadın, erkek demeden orada rastladıkları herkesi öldürdüler. Şehrin hiçbir köşesinde Müslüman kalmadı ve sokaklardan Müslüman cesedine basmadan yürümek mümkün değildi. Nihayet Bohemund saraya gitmelerini emrettiği kişileri yakaladı ve altın, gümüş ve diğer tüm eşyalarına el koydu, bazılarını öldürdü, bazılarını da Antakya'ya getirerek köle olarak sattı." Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 142. *Gesta'da*, 12 Aralık günü gerçekleşen bu katliamdan sonra Haçlıların şehirde bir ay dört gün kaldığı belirtilmektedir. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 142.

Robertus Monachus ise Ma'arratünnumân'da yaşanan aldatmacayı ve katliamı daha tafsilatlı anlatmaktadır. Robertus'un aktardığına göre Bohemund bir tercüman aracılığıyla "zengin vatandaşlara" iç kaleye kaçmalarını, özgürlüklerini satın almaları halinde onları öldürülmekten koruyacağı sözünü verdi. Hatta kimsenin kaçmaması ya da şehri yağmalamaması için Raymond da şehrin çevresine nöbetçiler koydurdu. Buna karşın ertesi sabah şafak sökerken Haçlılar "yavruları elinden alınmış dişi aslan gibi" şehre saldırıp evlere hücum ettiler. "Çocukları, gençleri ve yaşından ve yılların ağırlığından dolayı beli bükülmüş yaşlıları" katlettiler. Hatta Robertus'un ifadesiyle, "Hiç kimsenin canını bağışlamadılar; aksine işlerini daha çabuk bitirmek için aynı anda birkaçını birden ipe diziyorlardı." Robertus Monachus dahi, askerlerin para bulma umuduyla cesetleri yarıp iç organlarını desteklerini anlatırken Hristiyan ordularının para hırsını yadırgamaktadır. Ayrıca hiçbir direniş göstermemelerine rağmen muazzam sayıda insanın katledildiğini, "şehrin tüm sokaklarının kan nehirlerine boyandığını", her tarafın cesetlerle dolu olduğunu aktarmaktadır. Robertus'a göre ise Bohemund'un verdiği sözün akubeti şöyledir: "Bohemund sonunda saray kulesine kapatılmalarını emrettiklerinin getirilmesini istedi. Yaşlı kadınların, yaşından dolayı güçsüz düşmüş ya da fiziksel özünden ötürü işe yaramaz haldeki erkeklerin öldürülmesini emretti. Gençler, hayatının baharında ve iyi durumda olanlar ve erkekler ayrılıp satılmak üzere Antakya'ya götürülecekti. Türklerin yaşadığı bu katliam 12 Aralık, Pazar günü gerçekleşti." Robertus Monachus, *a.g.e.*, s. 185-186.

Robertus Monachus'un aktarımları, diğer Latin kronikçi Guibertus Novigenti tarafından tekrarlanmaktadır. Guibertus, gün ağarır ağarmaz Haçlıların "hücum edip karşılarına çıkan tüm putperestleri öldürdüklerini" söylemektedir. Haçlı vakayinâme yazarının katliamın sonucunu tasviri şu şekildedir: "Ne kadar ufak olursa olsun şehir kapılarında Sarazen cesetlerinin yığılı olmadığı tek kapı bile yoktu; dar sokaklardan geçmek imkânsızdı, zira putperest cesetleri yolları kapatmıştı." Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, s. 108.

ölümünü tercih ederek birdenbire baş aşağı kuyulara atlamaları olmuştu. Uzlaşmazlıklarından ötürü hepsi ölüme gitmişlerdi. Cesetleri surların dışındaki bataklıklara ve araziye atıldı ve bu yüzden Ma'arratünnümân'dan çok az ganimet elde edildi.

Bohemund'un şövalyeleri, muhasarayı çabuklaştırma konusunda çok gevşek olmalarına rağmen çok daha fazla sayıda kule, at ve esir elde ettiler; sonuç olarak bu durum Normanlarla Provençaller arasının açılmasına yol açtı. Rab mucizevi bir hadise gerçekleştirmişti ve yukarıda da belirttiğim gibi Ma'arratünnümân'ın zaptından önce insanlara Havari Petrus ve Andreas'ın talimatlarını izah etmiş olmamıza rağmen Bohemund ve adamları bizimle alay ettiler.²⁴¹ Aslında Bohemund ve ona bağlı Normanlar, yardımdan ziyade engel oluşturmuşlardı ve Normanlar ganimetin büyük bölümüne el koyduğu için haliyle Raymond'ın maiyeti öfkelenmişti.²⁴² Sonunda lortlar anlaşılamadılar; Raymond şehri el-Bâre Piskoposu'na vermek istiyordu, ancak burçlardan bazılarını elinde tutan Bohemund şöyle uyarıyordu: "Raymond Antakya burçlarını bana bırakmadıkça onunla anlaşabileceğim hiçbir şey olmaz."

Bu hengâmede şövalyeler ve halk, prenslerin yolculuğa ne zaman başlamayı lütfedeceklerini soruyorlardı; zira ilerleyiş çok uzun süre önce başlamış olmasına rağmen, her gün yeni bir Haçlı Seferi'nin başlangıcıymış gibi görünse de yolculuğun gayesine henüz ulaşılamamıştı. Bohemund bu soruya kendisinin Paskalya'dan önce yola çıkmayacağını söyleyerek cevap

241 Raimundus'un bu ifadesinden, vizyonların ve muhtemelen Kutsal Mızrak'ın Normanlar gibi diğer orduların nazarında alay konusu olduğu ve dikkate alınmadığı anlaşılmaktadır.

242 Buna benzer kavmiyetçi yaklaşımlar haliyle diğer dönem kroniklerinde de mevcuttur. Söz gelimi Normanlara mensup olduğu bilinen *Gesta Francorum*'da ve Radulphus Cadomensis'in *Gesta Tancredi*'sinde de aynı şekilde Norman bakış açısı ve tarafgirliği açıkça görülmektedir. Aynı şekilde Anna Komnena'nın *Alexiad*'ında Rum milliyetçiliği barizdir buna mukabil Albertus Aquensis'in *Historia*'sı, müellifi Alman kökenli olmasına karşın ırkdaşlarını eleştirmekte bir sakınca görmese de bariz bir Godfrey taraftarlığı göze çarpmaktadır.

veriyordu; ancak řu an Kutsal Doğuş Bayramı'ndaydık. Atların kıtlığı, Godfrey'in yokluğu ve pek çok şövalyenin Edessa'daki Baudouin'in yanına topluca göç etmesinden ötürü birçok kişi umudunu yitirip geri dönüyordu.

Sonunda el-Bâre Piskoposu ve bazı soylular yoksul halkla görüşüp Raymond'ı yardıma çağıldılar. Piskopos ayini bitirdikten sonra şövalyeler ve tüm halk, Kutsal Mızrak'ın alıcısı Kont'un önünde diz çöküp gözyaşlarıyla başlarına geçip ordunun kumandanı olması için yalvardılar. Ayrıca Kutsal Mızrak'a sahip olma faziletinden ve Rab'bin nimetine karşı minnettar olması gerektiğinden hareketle halkın selameti için yolculuğa devam etmekten korkmamasını belirttiler. Raymond böyle yapmaz ise mızrağı kalabalığa teslim edecek ve halk Rab'bin liderliğinde Kutsal Şehre ilerlemeye devam edeceklerdi. Zaten kendisine haset duyan prenslerin yokluğunda tek başına yola çıkış tarihi belirlerse peşinden gelmeyeceklerinden korkan Kont, zaman kazanmaya çalışıyordu.²⁴³

Bu kasvetli hikâyeyi daha ne diye uzatalım? Yoksullar gözyaşlarına boğuldu, Raymond da yola çıkış tarihi olarak ayın on beşini belirledi; öte yandan öfkeden küplere binen Bohemund şehrin her yanında yola çıkış tarihi olarak ayın beşini ya da altısını belirleyip bundan kısa bir süre sonra Antakya'ya döndü. Raymond ve el-Bâre Piskoposu, garnizon temin etme işine dönüp hem personel sayısını hem de seçimini belirlemeye başladılar. Kont aynı anda Godfrey'den ve Ma'arratünnumân'da olmayan diğer prenslerden bir yerde toplanıp yolculuğun devamı için gereken hazırlıkları yapmalarını rica etti. Prensler, Ma'arratünnumân'la Antakya'nın aşağı yukarı tam ortasında kalan Chastel-Rouge'da bir araya gelip toplantı yaptılar; lakin toplantı ziyan oldu; zira liderler ve onları örnek olan pek çok

243 Bu ifadeler, Kont'un çok yakınında olduğu için düşüncelerini dahi bilen birinin kaleminden çıkmış olması gerektiğinden, Raimundus'un, Raymond St. Gilles'e ne kadar yakın olduğunun göstergesi olarak düşünölmelidir.

kişi yolculuğa devam etmemek için bir sürü neden sundular. Sonuç olarak Raymond, Godfrey'e ve Normandiya Kontu'na on bin, Flander Kontu'na altı bin, Tancred'e beş bin ve diğerlerine de oransal biçimde solidi teklif etti.²⁴⁴

Bu esnada Raymond'ın, ordudan şövalyeler ve piyadelerle Ma'arratünnumân'da garnizon oluşturmayı planladığı haberi duyulunca yoksullar şöyle dedikodu yapmaya başladılar: "Yetti artık! Antakya'da çekişme, Ma'arratünnumân'da çekişme; Tanrı'nın bize verdiği her noktada prensler birbirine girip Tanrı'nın ordusunun altını mı oyacaklar? Haydi, burada bundan sonraki tüm çekişmelere son verelim; prensler arasında sükûnet olsun, şehri kaybetmeyi dert eden Raymond'ın zihni huzur bulsun istiyorsak gelin şu surları yıkıp yerle yeksan edelim."

Sonuç olarak hasta ve güçsüzler bile yataklarından kalkıp bastonlarına dayana dayana onca yolu aşip surlara geldiler. Bir

244 Hill, Raymond'la Bohemund arasındaki ön müzakerelerin büyük ihtimalle 29 Aralık 1098'de başladığını ve Raymond'ın yola çıkış tarihi olarak 13 Ocak 1099 olarak belirlendiğini belirtmektedir. Yahmur Kalesi'ndeki toplantının ise 4 Ocak 1099 tarihinde olduğu görüşündedir. Görüşmelerden bir sonuç elde edilememesi üzerine Bohemund Antakya'ya dönmüş ve Raymond'ın askerlerini iç kaleden zorla çıkartarak şehrin tek hâkimi olmuştur. Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s. 80.

France'e göre ise Rugia'da yapılan bu toplantıda Raymond St. Gilles'in gayesi seferin devamı için bir tarih belirleme ve kendi liderliğinin tanınmasıdır; ancak herhangi bir sonuç elde edilememiştir. France, *a.g.e.*, LXXII.

Albertus, "kalbi Kont Raymond'a karşı muazzam bir kıskançlık ve öfke dolu olan Bohemund'un" Godfrey'in ve Kont Raymond'ın yokluklarını fırsat bilerek Antakya'da Raymond'ın askerlerinin bulunduğu kuleye saldırıp iç kaleden püskürttüğünü ve şehrin tek hâkimi olduğunu anlatmaktadır. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.192-193. Fulcherius, Bohemund'un, Ma'arratünnumân düştükten sonra Antakya'ya döndüğünü ve Raymond'ın askerlerini kaleden çıkardığını kaydetmektedir. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, 96. Radulphus'a göre iç kaleden Raymond'ın askerlerini çıkaran Tancred'dir. Ralph of Caen, *a.g.e.*, s. 116-117. Runciman, Kont Raymond'ın diğer liderlere verdiği paranın, Kudüs'e egemen olma planlarına diğerlerine razı etmek için "rüşvet" olduğu görüşündedir. Bunun yanında Runciman, dönem kaynaklarında öyle bir kayıt olmasa da bu para teklifinin diğer prenslerce soğuk karşılandığını iddia etmektedir. Runciman, *a.g.e.*, 1:201.

deri bir kemik kalmış kişiler ileri geri oynata oynata surlardan öyle büyük taşlar çıkartıyorlardı ki üç ila dört çift öküz ancak yerinden kıpırdatabilirdi. El-Bâre Piskoposu ve Raymond'ın arkadaşları şehirde dolaşıp nasihat ediyor, bu barbarlığa karşı dil döktüyorlardı; ancak onlar yaşadığında surların arkasına çömelip gizlenenler, muhafızlar geçip gider gitmez işlerine kaldıkları yerden devam ediyorlardı. Daha korkak ve meşgul olanlar ise geceleri çalışıyordu; böylelikle hiç kimse surları yıkarken yardım edemeyecek kadar hasta yahut güçsüz olmuyordu.²⁴⁵

Yiyecek eksikliği artık öyle şiddetli bir hâl almıştı ki Hristiyanlar, iki-üç hafta önce bataklığa attıkları çürümüş pek çok Sarazen cesedini afiyetle yediler. Bu manzara yabancıların olduğu kadar çok sayıda Haçlı'yı da tiksindirmişti; sonuç olarak birçok kişi Frenk takviye kuvvetlerinin geleceğine dair umutlarını yitirip geri döndüler. Türkler ve Sarezenler şöyle tepki vermişti: "Antakya'da bir yıl boyunca açlıkla, kılıç zoruyla ve diğer tehlikelerle yerinden kıpırdamayan bu inatçı ve merhametsiz millet artık insan eti yiyor; öyleyse sorarız, 'Onlara kim karşı koyabilir?'" Kâfirler bu hikâyeleri ve Haçlıların diğer gayriinsani eylemlerini her yerde yayıyordu; ancak biz, Tanrı'nın bizleri bir dehşet unsuru kıldığından bihaberdik.²⁴⁶

245 Hill'e göre Ma'arratünnumân surlarının yıkılması, 5 Ocak 1099'da yahut bu tarihin hemen sonrasında gerçekleşmiştir. Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s. 81; Runciman, *a.g.e.*, C.1, s. 201.

246 Ma'arratünnumân'da gerçekleşen yamyamlık olayları neredeyse tüm çağdaş kaynakların ittifak ettikleri bir mevzudur. *Gesta*'nın yazarı bizzat çarpışmada yer aldığından aktardıkları diğer kaynaklardan daha çok öneme haizdir. Bu eserde Ma'arratünnumân'ın ele geçirilmesi uzun uzun anlatılarak yamyamlık hadisesinin ise şehir zapt edildikten sonra vuku bulduğu kaydedilmektedir. "(...) bizlerden bazıları ihtiyaçlarını karşılayamadılar ve aç kaldılar. Bazıları barsaklarında Bizans altını bulacaklarını umarak, ölülerin vücutlarını yardılar ve bazıları da ölü etini kesip, parçalayarak yemek için pişirdiler. (...)" Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 142.

Albertus ise yamyamlık hadisesinin şehir düştükten sonra değil kuşatma sırasında gerçekleştiğini söylemektedir. *Historia*'da Raymond'ın ordusunun açlıkla mücadelesi şu şekilde anlatılmaktadır: "(...) bu şehirler civarındaki açlık ızdırabı öylesine muazzam boyutlara ulaşmıştı ki – yapılması şöyle dursun

söylenmesi dahi habis ancak – Hristiyanlar sadece öldürülen Türkleri ve Sarazenleri değil, aynı zamanda yakaladıkları köpekleri ateşte pişirip yemekten kaçınmadılar. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.194.

Diğer yazarlardan Robertus Monachus yamyamlık hadisesinden şöyle söz etmektedir: “Açlıktan dolayı öyle çaresiz haldeydiler ki – tarif etmek zorunda kalmak korkunç bir şey – sonunda Türklerin cesetlerini kesip pişirdiler ve yediler.” Robertus Monachus, *a.g.e.*, s. 186. Fulcherius Carnotensis ise yaşananları şöyle aktarmaktadır: Bu kuşatma esnasında adamlarımız şiddetli açlığın neden olduğu cinnetle korkunç eziyetler çekmiş ve çevrede yatan ölü Müslümanların kalçalarından et parçaları kesmişlerdi. Bu parçaları pişirip yemiş yeteri kadar kızarmamış olan etleri bile vahşice yutmuşlardı. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 96.

Radulphus Cadomensis’in yamyamlık hadisesi hakkında kaydettikleri ise şu şekildedir: “Bu utancın faillerinden öğrendiklerimi, işittiklerimi nakletmek utanç verici; zira yiyecek yokluğundan insan eti yemeye mecbur kaldıklarını söylediler. Kâfirlerin yetişkinleri çömlerle pişirildi, çocuklar ise şişlere geçirilip kızartıldı. Hristiyanlar, bu etleri iştahla midelerine indirirlerken insanları kızartıp pişiren köpekler gibi vahşi hayvanlara benziyorlardı (...)” Ralph of Caen, *a.g.e.*, s. 116.

Willermus Tyrensis ise yamyamlık hadisesinin kuşatmadan sonra gerçekleştiği görüşündedir: “Adı geçen şehrin zaptından sonra (...) orduda aynı zamanda öyle bir kıtlık hüküm sürmekteydi ki vahşi hayvanlar gibi pis yaratıkları yiyecek olarak değerlendiriliyorlardı. Ayrıca eğer inanılabilirse, açlıktan insan eti yedikleri söylenir ve tabiata aykırı olarak böyle pis ve rezilce şeyler yedikleri için talihsiz halktan pek çoklarının öldüğü vakidir.” Ayan, *Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği*, *a.g.e.*, s. 292-293.

Guibertus Novigenti yamyamlık hadisesine biraz daha mesafeli yaklaşmıştır: “(...) Frenkler orada bir ay dört gün kaldı ve halk büyük bir açlık çekti. Tamamen erzaktan yoksun ve ihtiyaçlarını gidermek için yakın bölgelerde hiçbir şey bulamayan adamlarımızdan bazıları, ölü Sarazenlerin iç organlarını deşip karıştırmayı gözlerine kestirip karınlarını yarma saygısızlığını gösterdi; zira putperestlerin ciddi tehditle karşılaştıklarında altın ve gümüşleri yutarak koruduklarını iştmişlerdi. Dediklerine göre diğerleri de cesetlerden etler kesip pişirdiler ve yediler, ne var ki bu pek nadir ve gizli gizli yapıldı; bu yüzden ki gerçekten bu işin yapıp yapılmadığından hiç kimse emin olamaz.” Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, 109

Bununla birlikte Guibertus, vakayinâmesinin devamında yamyamlık olayının tamamen düşmanı psikolojik olarak yıldırma amaçlı bir strateji olduğunu iddia etmektedir. Ona göre Tafurlar, bir Türk cesedi alıp Müslümanların görebileceği şekilde ateşe atıp yiyecek gibi kızarttılar. Bu “maskaralığı” gerçek sanan düşman, en çok Tafurlardan korkmaya başladı. Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, s. 146. Willermus Tyrensis, benzeri bir stratejinin Antakya muhasarası sırasında Bohemund tarafından uygulandığından söz etmektedir. Willermus’a göre ordugâh içerisinde çok farklı milletten insan olması sebebiyle Bohemund, ordu

Bu esnada Ma'arratünnümân'dan dönen Raymond, taraftarlarının yaptıklarından dolayı iyiden iyiye çileden çıktı; bununla birlikte Tanrı'nın cezalandırıcı elini hatırladı ve el-Bâre Piskoposu'nun ve diğer liderlerin ne tehditlerinin ne de kuvvetlerinin güruhu gayesinden vazgeçiremediğini öğrendikten sonra surların temellerinin yıkılmasını emretti. Ancak yiyecek ihtiyacı günden

içine sızan casuslardan kurtulmak için birkaç Türk esiri öldürtüp, yemek hazırlığı için yaktırdığı büyük ateşte bu esirleri kızarttı. Durumu soranlara, ordugâhta yakalanan casusları pişirip yediklerini söyleyerek bu dedikodunun yayılmasını sağladı. Bu şekilde düşmanın gözünü korkutup olası casusluk faaliyetlerini önledi. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.g.e., s. 187-188.

Yukarıda görüldüğü üzere dönem kaynaklarının yamyamlık konusunda hemfikir olması, sonraki dönem tarihçilerini konuyu izah etme gayretine itmiştir. Bunun üzerine Batılı tarihçiler ya hadiseyi tamamen inkâr yoluna ya da sözü edilen olayları fakir sınıfa, bir başka ifadeyle Tafur efsanesine sarılma yoluna gitmişlerdir. Jay Rubenstein, "Cannibals and Crusaders", *French Historical Studies* c. 31, No. 4 (2008): 530. Örneğin Radulphus Cadomensis'in yukarıda zikredilen kesin ifadelerine karşın, onun vakayinâmesinin İngilizceye çevirisini yapan Bernard ve David Bachrach, Radulphus'un gerçekten vuku bulan bir yamyamlıktan bahsetmesinin ihtimal dışı olduğunu, burada, Haçlıların yaşadığı zorlukların azametini göstermeye çalıştığının tartışma götürmez olduğunu iddia etmektedirler. Ralph of Caen, a.g.e.; s. 116.

Birinci Haçlı Seferi sırasında kaydedilen yamyamlık olaylarını inceleyen Jay Rubenstein, 1020'lerde Roger de Tosny adında bir Norman kontun, Müslümanları korkutmak için bir Sarazen mahkûmu diğer esirlerin gözü önünde parçalayıp etlerini suda pişirdiği, sonra da arkadaşlarıyla birlikte pişen etleri yemiş gibi yaptıkları, ardından sözüm ona kazara bir mahkûmu ellerinden kaçırıp dedikodunun duyulmasını sağladıklarını hatırlatmaktadır. Rubenstein, Birinci Haçlı Seferi öncesinde de Avrupa'da yamyamlık olaylarının yaşandığını ortaya koymaktadır. Tüm kaynakların ittifak ettiği olayları yok saymanın mantıksız olacağı noktasından hareket eden Rubenstein, İznik ve Antakya'daki yamyamlık hadiselerinin açlık yüzünden, Ma'arratünnümân'da yaşanan yamyamlığın ise düşmanın gözünü korkutmak için yapılmış olmasının muhtemel olduğu sonucuna varmaktadır. Rubenstein, "Cannibals and Crusaders", s. 550.

Sonuç olarak, sebep her ne olursa olsun Ma'arratünnümân'da yaşanan katliam ve yamyamlık hadiseleri, sonraki dönem tarihçilerinin izah ya da inkâr çabalarına karşın tarihsel bir vakia olmakla birlikte tarihçiler arasında olayın içeriği hakkında farklı yaklaşımlar mevcuttur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Genç, "Albertus Aquensis", s. 150-156.

güne artıyordu; belirlenen gün yanaştıkça yolculuk için sadaka verilmesini ve dualar edilmesini emrettik. Bu esnada ordunun büyük komutanlarının yokluğu ve açlığın etkisinin azalmasıyla Toulouse Kontu, Hristiyanlara, Hispania'ya yiyecek için yağma seferine çıkmalarını emretti ve şövalyeleriyle birlikte kendisinin artçı destek olacağı sözünü verdi. Ancak bazı hoşnutsuz takipçileri şöyle şikâyetle bulundu: “Üç yüzden az şövalye ve yalnızca ufacık bir piyade topluluğu varken güçlerimizi ikiye ayırıp bir kısmını Hispania'ya gönderip kalan diğerlerini hiçbir savunma hattı kalmayan Ma'arratünnumân'ın kalıntılarındamı bırakacağız?” Böylelikle Raymond'ın içinde bulunduğu muazzam kararsızlığı daha da büyütmüşlerdi.

Mamafih Kont nihayet yoksulların menfaatine Hispania'ya ilerleyip çok sayıda kale, esir ve birçok ganimet ele geçirdi.²⁴⁷ Onun neşeli ve muzaffer dönüşünün ve çok sayıda Sarazen'i öldürmesinin akabinde kâfırlar bizim yoksullardan altı-yedisini yakalayıp öldürdüler. Garip bir şekilde bütün cesetlerin sağ omuzlarında haç vardı. Raymond'la birlikte durumu gözleyenler bu manzara karşısında ferahlayarak yoksullarını unutmayan her şeye kadir Tanrı'ya dualar ettiler. Ma'arratünnumân civarında yük kervanında kalan şüphecileri ikna etmek için belirtelim ki ölümcül biçimde yaralanmış, ancak hâlâ nefes alan birini geri getirdiler. Bu zavallı adamda bir mucizeye şahit olduk; zavallı öyle ağır yaralanmıştı ki mahvolmuş bedeni, adamın ruhunu zorlukla zapt ediyor gibiydi. Yine de adam ağzına tek lokma koymadan yedi-sekiz gün yaşadı; sürekli, hükmünün gerçekleşeceği muhakkak Tanrı'nın, omzunda taşıdığı haçın yaratıcısı olduğuna şahadet etti.

247 Albertus da ordusunun çektiği sıkıntıları gören Raymond'ın bir grup süvariyle birlikte arada bir dağlara doğru yağma akınlarına çıkıp elde ettiği erzak ve ganimetle ordusunun sıkıntılarını bir nebze olsun giderdiğini anlatmaktadır. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.194.

Yolculuğa Devam Edilmesi ve Arka Muhasarasının İlk Safhası

İyi giden talihleri ve ümit verici alametler sayesinde cesaret bulan yağma kaflesi ganimetlerini Ma'arratünnumân'dan dört fersah uzaktaki Kafertab'ta bıraktı ve arkadaşları Ma'arratünnumân'da olanlar Raymond'la birlikte döndüler. Belirlenen günde Kont, kilise mensupları ve el-Bâre Piskoposu, Tanrı'ya merhamet ve azizlere koruma için yakarak, Ma'arratünnumân'dan geriye kalan enkazı ateşe verip çıplak ayakla ağır adımlarla yola çıktılar.²⁴⁸ Artçı birlik olarak ise Tancred, kırk şövalyesi ve çok sayıda piyadesiyle geliyordu. Haçlı Seferi'nin kaldığı yerden devam ettiği haberi, civardaki yöneticilerin Raymond'a Arap soylularla, bedava ve satılabilir malların yanı sıra pek çok hediye, dua ve mutavaat vaatlerini sunmalarına yol açtı.²⁴⁹

Bu hükümdarların yeminlerinin ve emniyet olarak rehine göndermelerinin ardından ilerleyişimize devam ediyorduk. Ancak Şeyzer hükümdarının bize gönderdiği rehberler galiba ilk gün bizi kötü şekilde ilerlettiler; zira kamp alanımızda sudan gayri hiçbir şey yoktu; ancak ertesi gün aynı rehberler bizi kazara, hükümdarın ve neden olduğumuz korkudan dolayı tüm civarın sığırlarının olduğu bir vadiye yönlendirdiler. İlerleyiş planımızdan çok önceden haberdar olan Şeyzer hükümdarı Sarazenlere kaçmalarını emretmişti; lakin bölgedeki herkesin ilerleyişimizi

248 France, *a.g.e.*, LXXVI. *Gesta*'ya göre de diğer liderlerin Kutsal Mezar'a doğru yola çıkma konusunda isteksiz olduğunu anlayan Raymond, 13 Ocak'ta yalınayak Ma'arratünnumân'a doğru yola çıktı. Üç gün konakladığı Kefertâb'da Normandiya Kontu Robert da ona katıldı. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 143.

249 *Gesta Francorum*' bu yöneticilerden ilki olarak Şeyzer Emirinin anlaşma talep ettiğini anlatır. Emir'le yapılan anlaşma gereği, Haçlıların kendilerine bir zarar vermemesi için fidye ödeyecek, alışveriş ve serbest geçiş izni sağlayacaktı. Bununla da yetinmeyen Emir, Haçlıların rahatça av ve ganimet bulabilmeleri için onlara bölgeyi iyi bilen iki rehber gönderdi. Arka'ya giden yol boyunca Trablus Emiri de anlaşma sağlamak için elçilerini gönderse de Raymond öncelikle Emir'in Hristiyanlığa geçmesini şart koştu. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 144.

engellemelerini emretmiş olsaydı dahi bu gerçekleşmezdi; zira biz de bilgi ediniyorduk.²⁵⁰ Raymond of Isle ve bir yoldaşı o gün kralın ulağını, tüm sakirlere kaçmaları talimatını içeren mektuplarla birlikte yakalamıştı. Ulağının yakalandığı haberini alan kral şöyle dedi: “Adamlarım emrettiğim gibi Frenklerle karşılaşmadan çabuk çabuk kaçacaklarına onlara gidiyor ve madem Tanrı da bu milleti seçti, ben de artık onların isteklerinin karşısına çıkmayacağım.” Hükümdar daha sonra Rab’dan korkanların hayati zaruretlerini sağlayan Tanrı’ya şükretti.

Bu umulmadık büyüklükte sığır sürüsünün ele geçirilmesi, şövalyelerimizin ve varlıklı insanların, “Madem yiyeceklerimizi Tanrı veriyor o halde biz de fakirlerle ve ordumuzla ilgilenelim,” bahanesiyle paralarıyla Arap atları almalarına yol açtı. Böylelikle elimizde neredeyse bin adet çok iyi savaş atı oldu. Günden güne yoksullar tekrar sağlıklarına kavuşuyor, şövalyeler daha da kuvvetleniyor, ordumuzun sayısı sanki kat kat artıyordu; ne kadar ilerlersek Tanrı’nın bahsettikleri de o kadar artıyordu. Yeterince erzak edinmiş olmalarına karşın bazı adamlar Raymond’ı, güzergâhtan bir süreliğine sapıp bir sahil kasabası olan Gibellum’a²⁵¹ yönelmesi için ikna etmeye uğraştı. Ancak Tancred ve diğer cesur ve iyi adamlar bu hamleye engel olup şöyle diyerek itiraz ettiler: “Tanrı yoksulları ve bizi ziyaret etti,

250 Gerçekten de dönemin yerel yöneticilerinin bir araya gelmek şöyle dursun, Haçlılarla ittifak kurmak için adeta yarışa girmiş olmaları bir vakıadır. Söz gelimi Şeyzer Emiri, anlaşma talep etmiş, Emir’le yapılan anlaşma gereği, Haçlıların kendilerine bir zarar vermemesi için fidye ödeyecek, alışveriş ve serbest geçiş izni sağlayacaktı. Bununla da yetinmeyen Emir, Haçlıların rahatça av ve ganimet bulabilmeleri için onlara bölgeyi iyi bilen iki rehber gönderdi. Arka’ya giden yol boyunca Trablus Emiri de anlaşma sağlamak için elçilerini gönderse de Raymond öncelikle Emir’in Hristiyanlığa geçmesini şart koştu. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 143-144. Akka Emiri’nin Haçlılara ittifak teklif ettiğini, hatta Kudüs’ü ele geçirirler ya da yirmi gün boyunca Kutsal Topraklar’da kalabilirse şehriyle birlikte Haçlılara teslim olacağını aktarmaktadır. Raymond D’Aguilers, *a.g.e.*, s. 114-115.

251 Cebile.

bunun sonucu olarak yolculuktan geri dönmemiz mi lazım? Antakya savaşı, yaşadığımız tüm zorlukları, soğuk, açlık ve insanoğlunun başına gelebilecek tüm sefalet yetmedi mi? Niye tüm dünyayla yalnız başımıza savaşalım? Tüm insanlığı öldürmemiz mi lazım? Biraz düşünün: yüz bin şövalyeden en fazla binden az kaldı ve iki yüz bin silahlı piyadeden savaşılabilecek beş binden az kaldı.²⁵² İlla hepimiz yok olup gidene dek ayak sürtmemiz mi lazım? Batıdaki Hristiyanlar Antakya'nın, Gibellum'un ve diğer İslam memleketlerinin zapt olunduğunu duyarlarsa gelirler mi? Hayır, fakat Kudüs'e, emelimiz olan şehre, ilerlersek Tanrı muhakkak orayı bize teslim edecektir, ancak o zaman güzergâhımızdaki Gibellum, Trablusşam, Sur ve Akka şehirlerinin sakinleri, Hristiyan âleminden gelecek yeni Haçlı dalgasından korkarak şehirleri boşaltacaktır.”

Bu esnada ilerleyiş boyunca Türkler artçı birliklerimize pusu kuruyor, avare ve mecalsiz yoksulları soyup öldürüyordu. Bu tür iki hadisenin akabinde Haçlılar ilerleyişe devam ederken Kont bir pusu kurdu. Öte yandan yaptıkları cezasız kalan ve ganimet uman kâfirler önceden yaptıkları gibi ordumuzun artı birliklerine saldırdı; lakin bu defa doğruca pusuya düştüler; Raymond ve adamları üstlerine hücum edip dağıttılar ve düşmanı şaşırtıp öldürdükten sonra atlarını alarak keyifle ana orduya katıldılar. Bu tecrübeden sonra Raymond ve çok sayıda silahlı süvari artçı birlik olarak geride kaldı ve sonuç olarak düşmanın yoksulları avlaması son buldu. Bu tedbire ek olarak düşmanın bize arkadan olduğu gibi önden de saldıramaması için Normandiya Kontu, Tancred ve el-Bâre Piskoposuyla birlikte silahlı şövalyeler de öncü birlik olarak konumlandılar.

Ayrıca şunu da belirtmek gerek ki el-Bâre Piskoposu, Peter of Cuniliacum'un oğlu William komutasında yedi şövalye ve

252 Raimundus'un burada kaydettiği sayıların ne derecede doğru olduğu tartışma konusu olsa bile Haçlıların yol boyunca verdiği kayıpları en azından oransal olarak ortaya koyduğundan dikkate değerdir.

otuz piyadeden müteşekkil bir garnizonu el-Bâre'de bırakıp, Ma'arratünnumân'dan Kudüs'e gidecek şövalye sayısını artırmayı arzulayan Kont'un tavsiyesiyle Haçlı ordusuna katıldı. Dindar ve inançlı biri olan William, Tanrı'nın yardımıyla kısa sürede piskoposun ilgisinin on katına çıkmasına neden oldu; böylelikle otuz piyade yerine elinde yetmiş piyadenin yanı sıra altmış yahut daha da çok şövalyesi oldu.

Şûrada Dimeşk güzergâhından vazgeçip Antakya'daki gemilerimiz bizlere katılırsa Kıbrıs'la ve diğer adalarla ticaret yapabileceğimiz için kıyı boyunca ilerlemekte karar kıldık.²⁵³ Bu yolu izleyince sakinlerin şehirlerini, istihkâmlarını ve hasadı bol çiftliklerini terk edip gittiklerini fark ettik. Sonra yüce dağların etrafında dolaşa dolaşa çok bereketli bir vadiye ulaştık; ancak burada tek bulduğumuz sayıları ve geçit vermez kaleleri yüzünden mağrur bazı köylülerdi. Bu nedenle ne barışçıl niyet ne de kalelerini terk etme emaresi gösteriyorlardı. Hatta aksine tepenin üstünden, tarlaları palas pandiras talan etmekle uğraşan silahlı toprak beyleri ve piyadelere hücum edip bunlardan birkaçını öldürdüler ve ganimetleri kalelerine taşıdılar. Öfkeden deliye dönen adamlarımız üstüne kalenin inşa edildiği dağın eteklerine gittiler, ancak kale halkından karşımıza çıkan olmadı. Harp şurası neticesinde şövalyelerimiz ve piyadelerimiz saflar halinde üç taraftan dağa tırmandılar ve köylüleri bozguna uğrattılar. Kalede otuz bin Sarazen meskûndü; bu durum ve kalenin konumu, onlara kaçıp kaleye sığınma yahut yüksek tepelere kaçma şansı veriyordu. Sonuç olarak bizi bir süreliğine geri püskürttüler.

Lakin “Tanrımız bize yardım et! Tanrımız bize yardım et!” şeklindeki savaş naralarımızı haykırmaya başladığımızda

253 Albertus Aquensis de “Beş yüz bin adamdan en fazla yirmi bin kişi kaldıklarından dolayı çarpışmaya girmeleri uygun olmadığı için” Türklerin daha kalabalık olduğu ve açık düzlük şeklindeki coğrafi yapısı sebebiyle tüm saldırılara açık Dimeşk yolunu tercih etmeyip sahil güzergâhına karar kıldıklarını belirtmektedir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.202.

dehşete kapılan neredeyse yüz kâfir ya korkudan ya da kale kapılarında kendi arkadaşlarının sıkıştırmasından ölüvermişti. Elbette çarpıştığımız yer olan surların dışında sığır, koyun ve at nev'inden muazzam ganimet vardı. Kont ve şövalyeleri savaşmakla meşgulken aşağı tabakadan olan kişiler ganimete doydular; önce teker teker yoksullarımız, sonra fakir piyadelerimiz ve nihayet yoksul şövalyelerimiz tam on mil uzaktaki çadırlarına dönmek üzere savaş meydanından ayrıldılar.

Bu esnada Raymond şövalyelerini ve halkını istirahatgahlarına doğru komuta etmekteydi; ancak dağ tepesinden inen ve kaledeki Sarazenler Haçlıların saflarının dağıldıklarını görünce kendi bozulan saflarını takviye etmeye başladılar. Bu yeni stratejiden tamamen bihaber olan Raymond'ın, atların ancak tek sıra halinde gidebildiği çok dik, kayalık bir patikada şövalyeleriyle irtibatı neredeyse tamamen kesilmişti. Böylesi bir tehlikeyle karşı karşıya kalınca tepeden inenlere saldıracakmış gibi sahte bir taarruza geçti. Sarazenlerin bu durum karşısında bir anlık tereddüdünden yararlanan Haçlılar, oldukları yerde dönüp vadinin selametine sığındılar. Bu hileye aldanan iki düşman birliği, tepedeki ve kaledekiler, inişimizi görünce güçlerini birleştirip Kont'un adamlarına hücum ettiler. Taarruzun şiddetiyle Haçlılardan bazıları atından düştü, diğerleriyse doğruca dik yamaçtan aşağı at sürdüler; böylelikle ölümden tehlikeli bir şekilde kıl payı kurtardılar; ancak bazıları kahraman gibi öldü.

Raymond'ın, daha önce böyle bir ölüm tehlikesi içine düşmediği muhakkaktı. Sonuç olarak hem kendisine hem askerlerine öyle sinirlendi ki ordusuna döndüğünde şûrada şövalyelerini savaş meydanını izinsiz biçimde terk edip hayatını tehlikeye atmakla itham etti. Sonra hepsi Tanrı'nın inayetiyle kale yerle bir edilene dek muhasarayı sürdüreceklerine yemin ettiler. Lakin Hristiyanların rehberi ve tüm felaketlerden koruyucusu Tanrı müdafileri öylesine korkutmuştu ki ölümlerini

dahi gömmeden palas pandıras kaçmışlardı. Sabah oluncu bizi bekleyen sadece savaş ganimetleri ve metruk bir kaleydi.²⁵⁴

Bu esnada ordugâhta olan Camela Emiri'nin ve Trablusşam Kralı'nın elçileri cesaretimizi ve mukavemetimizi görünce pek etkilendiler; Raymond'ın çabucak dönebilmeleri vaadi üzerine gitmelerine izin vermesi için Kont'a yalvardılar. Bizim elçilerimizle ayrılmalarından kısa bir süre sonra zengin hediyeler ve pek çok atla birlikte geri geldiler. Bunun nedeni, şimdiye dek elde edilemez sanılan kaleyi ele geçirmemizin ardından tüm bölgeyi saran korkuydu. Bunun yanında bölgenin sakinleri Raymond'a hediyelerle yalvarırcasına haberler gönderiyor, Kont şehirlerini ve kalelerini teslim alana dek sancağını ve mührünü göndermesi için yakarıyorlardı. Yeri gelmişken ordumuzda her Frenk'in sancağına saygı göstermenin ve sancağın asılmasının ardından o yere herhangi bir saldırıdan kaçınmanın adet olduğundan bahsetmem gerek. Sonuç olarak Trablusşam Kralı, Kont'un sancağını kalelerine astırdı.²⁵⁵

Talihin bu şekilde dönmesinin sonucu olarak Kont'un şanı, tarihteki hiçbir önderin geride bırakamayacağı kadar zirveye çıkmış gibiydi. Elçi olarak Trablusşam'a giden şövalyelerimiz yolculukları sırasında hanedanın servetinden, zengin hükümranlığından ve kalabalık şehirden etkilenmişlerdi. Sonuç olarak Raymond'ı, şayet "muazzam savunması olan ve insan gücüyle zapt edilmesi imkânsız Arka'yı kuşatırsa Trablusşam Kralı'nın dört-beş gün içinde Kont'un kalbinin mutmain olacağı kadar altın

254 Hille göre bu kale Krak des Chevaliers olarak da bilinen Hisn el-Akrad kalesidir; çarpışma ve zapt 28-29 Ocak 1099 tarihlerinde gerçekleşmiştir. Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s.85.

255 Albertus Aquensis, Kont Raymond komutasındaki Haçlı Ordusu kolunun Ma'arratünnumân'dan yola çıktıktan sonra 'Neşe' adını verdikleri vadi boyunca güneye doğru ilerlediğini; burada bol yiyecek bulan Haçlılar sekiz gün boyunca ihtiyaçlarını giderip dinlendiğini aktarmaktadır. Raimundus'un aksine Albertus karşılarına çıkan iki kaleyi ve Tartus şehrini pek zorlukla karşılaşmadan ele geçirdiklerini, sonra yola devam edip Arka kalesi önünde ordugâh kurduklarını kaydetmiştir. *Albert of Aachen, a.g.e.*, C.1, s.196.

vereceği konusunda ikna ettiler. Onların istekleri nedeniyle Arka'yı kuşattık ve sonucunda birçok cesur adamın tarifsiz acılar çekmesine neden olduk.²⁵⁶ Söylemesi esef verici de olsa çok ağır kayıplar verdik, bunların arasında meşhur pek çok şövalye de vardı. Bunlardan biri de *petrary* denilen mancınıkla fırlatılan bir taşla hayatını kaybeden Pontius de Baladuno'ydu. Tüm Ortodokslar, bilhassa Viviers'ın saygıdeğer önderi siz ve Alplerin diğer ucundakiler için yazma zahmetine giriştiğim bu esere başlama nedenim onun ricalarıydı.²⁵⁷

Bu hadiselerin asıl müellifi olan Tanrı'nın ilhamıyla tebliğimin kalan kısmını, aynı başlangıcında duyduğum aşkla tamamlamaya gayret edeceğim. Bunları işitecek herkesin yazdıklarımın hakikat olduğuna inanmasını can-ı gönülden niyaz ediyorum. Şayet bu kitaba inandıklarım ve gördüklerim haricinde, mühimsememekten yahut birine olan öfkemden ötürü, herhangi bir şey ekleyecek olursam Tanrı, cehennemin tüm dehşetini sırtıma yüklesin ve Yaşam Kitabı'nda adımlar karalasin. Pek çok şey konusunda cahil olsam da Tanrı'nın Haçlı Seferi'nde papazlığa terfi ettiğimden beri, vazifemin Tanrı'ya itaat etmek ve bu yüzden yalanlar uydurmaktan ziyade hakikatleri nakletmek olduğunu biliyorum. Havarinin “Hayır asla son bulmaz,” diyerek nasihat buyurduğu gibi kroniğime aynı hayır duygusuyla devam etme arzusundayım. Tanrı, yardımcım olsun.

Uzayan muhasara esnasında Antakya ve Lazkiye'den gelen gemilerimiz, Venedik ve Rum gemileriyle birlikte tahıl, şarap, arpa, domuz eti ve satılabilir diğer ürünlerle kıyıya yanaştılar. Öte yandan denizciler çok geçmeden, “Arka'nın sahilden bir mil içeride olduğu ve gemilerin yaşayabileceği bir liman olmadığı” gerçeğinden hareketle tekrar Lazkiye ve Tartus'a doğru yelken

256 Kuşatma başlangıcı 14 Şubat 1099'dur. Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s. 88.

257 Bu ifade, eserin başında Raimundus'un iki yazarlı bir çalışma olduğu sözüne karşın, giriş bölümünde belirtildiği üzere Pontius de Baladuno'nun esere katkısının ne ölçüde olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

açtılar.²⁵⁸ Sarazenler, Arka kuşatmasından önce dış ve iç surları sayesinde müstahkem ve erzakı bol bir şehir olan Tartus'u terk etmişlerdi. Şehri terk etme nedenleri, Tanrı'nın Sarazenlerin ve bölgedeki Arapların kalplerine saldığı korkuydu; bu korku, bizlerin muazzam derecede güçlü ve topraklarına merhametsiz bir yıkım getirmeye kararlı olduğumuza inanmalarına yol açmıştı.

Oysa O'nun için değil daha ziyade haksız menfaatler için giriştiğimiz bir muhasarayı sürdürmemizi arzu etmeyen Tanrı, başımıza türlü türlü musibetler yağdırıyordu. Ne gariptir ki daha önceki çarpışmalar için hevesli ve hazırlıklı olan Hristiyanlar, artık isteksiz ve etkisizdi; ayrıca İsa'nın herhangi bir teşebbüste bulunan arzulu askerleri ise ya yaralanıyorlar ya da gayretlerinin beyhude olduğunu fark ediyorlardı.

Arka muhasarasında Anselm of Ribemont şerefiyle öldü.²⁵⁹ Bir sabah uyanınca rahipleri yanına çağırdı, günah çıkarıp Tanrı'ya merhamet etmesi için yalvardıktan sonra ecelinin yakın olduğunu onlara söyledi. Rahipler bu haber karşısında şaşakaldılar; zira Anselm karşılarında sapasağlam ve zindeydi; bunun üzerine Anselm durumu şöyle izah etti: "Şaşırmayın, bana kulak verin. Dün gece Ma'arratünnumân'da hayatını kaybeden Saint Paul'den Lort Engelrand'ı gördüm ve bilincim tamamen açık halde şöyle sordum: 'Neler oluyor burada? Sen ölmüştün, ama hayret, baksana karşımda canlısın.'²⁶⁰

258 Hill, Raimundus'un, Arka'nın önemsiz bir kale olduğunu ve kuşatmanın gereksizliğini ima eden sözlerinden, Tablüşşam, Lazkiye ve Humus yollarını kontrol eden Arka'nın stratejik konumunun farkında olmadığı görüşündedir. Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s. 88.

259 Anselm of Ribemont, Ribemont lordudur ve Birinci Haçlı Seferi'nin kaynaklarından olan meşhur mektupların yazarıdır. Söz konusu mektupları karısına yazmıştır.

260 Hill, kim olduğunu tespit edemedikleri Lort Engelrand'ın tamamen Raimundus'un eserine gerçekçilik katmak için kullandığı bir öge olduğu ve bu sahnenin *Apocalypsis Beati Ioannis Apostoli*'den alındığını savunmaktadırlar. Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s. 88.

Lort Engelrand şöyle cevap verdi: “İsa’ya hizmet yolunda ölenler asla ölmezler.”

Ben de tekrar sorular sordum, ancak bu kez istisnai güzelliğinin sebebiyle alakalıydı ve o da şöyle cevap verdi: “Bu hiç de şaşılacak bir durum değil, zira çok güzel bir evde yaşıyorum.”

Derhal bana cennette bir ev gösterdi, ev o kadar güzeldi ki ona denk bir yeri tahayyül bile edemiyordum. Gördüklerim karşısında şaşkın şaşkın dikilirken Lort Engelrand şöyle dedi: “Çok daha güzeli yarın senin için hazırlanıyor,” sonra da göğsüne yükseldi.

Anselm, huzurundaki onca kişiye yaptığı bu ifadelerin ardından aynı gün, bir şeyler çalma yahut birilerini yaralama umuduyla gizlice kalelerinden çıkan birkaç Sarazen’le çarpışmaya gitti. Akabindeki çatışmada cesurca savaştı; ancak mancınıkla fırlatılan bir taşın altında kaldı. Böylelikle Tanrı’nın onun için hazırladığı cennetteki evinde yaşamak üzere bu dünyadan ayrıldı.

Bundan sonra, Babil Kralı’ndan, bir yıldan beri esir tuttukları ve artık serbest kalan elçilerimizle beraber bir elçi heyeti Arka’ya geldi. Bu kral hâlâ bizler ve Türkler arasında seçiminde karar verememişti; bu yüzden elçilerine şu şartları sunduk: şayet bize Kudüs’te yardım eder yahut Kudüs’ü ve şehrin tüm varlıklarını bize iade ederse biz de Türkler tarafından ondan zorla koparılan tüm şehirleri ele geçirdiğimiz gibi ona teslim edecektik. Bunun yanında sadece onun hâkimiyetindekileri değil, onun yardımıyla zapt edeceğimiz diğer tüm Türk şehirlerini de onunla bölüşecektik. Lakin söylentilere göre Türkler de ona şöyle vaatte bulunmuştu: Şayet Babil Kralı bize karşı onlarla ittifak yaparsa onlar da Babil Kralı’nın ibadet ettiği Ali’ye, Muhammed’in akrabasına, ibadet edecekler, onun parasını kabul edecekler, biraz haraç ödeyeceklerdi ve bizlerin bilmediği başka tavizleri kabul etmişlerdi.²⁶¹

261 Bu kayıtlar, Fatımilerle Haçlıların ittifak arayışlarının ve ittifak şartlarının dönem kaynaklarındaki en açık naklidir. Bununla birlikte Şiilerle Sünniler

Aşkelon Savaşı'ndan sonra Babil Kralı'nın çadırında bulduğumuz, Alexios'un bizimle ilgili bilgiler içeren mektupları yüzünden Kral, ordumuzun çok az olduğunu ve imparatorun bizim yok edilmemiz için planlar yaptığını biliyordu. Bu ve diğer başkaca sebeplerden ötürü elçi heyetimizi bir yıl boyunca Babil'de alıkoymuştu. Öte yandan artık bizim topraklarını girdiğimiz ve köylerin, arazilerin ve diğer her şeyin mahvolduğu haberleri ona ulaşınca aynı anda iki yüz yahut üç yüzümüzün silahsız biçimde Kudüs'e girebileceği ve Rab'be dua ve ibadet ettikten sonra dönebileceğimiz haberini göndermişti. Tanrı'nın merhametine itimat eden bizler bu öneriyi hakir görüp şayet koşulsuz biçimde Kudüs'ü bize teslim etmezse Babil'e ilerleyeceğimiz haberini ilettik.²⁶²

Hatırlatmam gerek ki bu esnada emir, Türklerin Antakya'da uğradığı felaketin haberini aldıktan sonra karşılarında çoğu zaman yenildiği ve bozguna uğradığı Türklerin artık onunla savaşamayacağını bildiği için Kudüs'ü kuşatıp işgal etmişti.²⁶³ Kale garnizonuna muazzam hediyeler sunduktan sonra Kudüs'ü teslim almış, sonrasında Calvary (Eza) Dağı'ndaki Rab'bin Mezarı'na kandiller ve tütsüler yakmıştı.

Fakat biz tekrar Arka kuşatmasına dönelim; zira bize bildirildiğine göre ordumuzun orada çektiği onca meşakkatin

arasındaki farklılıkları ve inanç esasları konusunda kısmen de olsa bilgi sahibi olan müellifin yine de Müslümanları "putperest" sanması ancak dönemin dogmalarıyla açıklanabilir. Öte yandan Şiilerin anlaşma çabası diğer tüm kaynaklarda yer alsa da teklifin içeriği, görüşmenin neden bu kadar uzun sürdüğü konusunda bilgiler *Historia Francorum*'a mahsustur.

262 Heyetin Fatımîlerce, üstelik bir yıl boyunca alıkonulduğu bilgisinin daha önceki kayıtlarda geçmemesi dikkat çekicidir. Bununla birlikte Raimundus'un belirttiği, "Kudüs'te yardım etme" şartı, şehir bu sırada zaten Fatımîlerin elinde olduğu için mantıklı değildir, zaten bir sonraki paragrafta Fatımîler, silahsız küçük gruplar halinde Kudüs'e girme ruhsatı vermektedirler.

263 Anlaşıldığı kadarıyla Fatımîlerin fırsatçılığı Raimundus'un da dikkatini çekmiştir. Ayrıca müellif, Fatımî-Selçuklu mücadelesi hakkında da bilgi sahibidir.

tam ortasında, Türklerin papasının²⁶⁴ ve bu kişi Muhammed'in neslinden olduğu için onu izleyen muazzam bir güruhun bizimle savaşmak üzere yaklaşmakta olduğu haberi geldi. Orduya savaşa durumuna geçme emri verildi ve el-Bâre Piskoposu, o sırada Arka'yla Antakya'nın arasında, her ikisine ikişer günlük mesafede olan, denize yukarıdan bakan bir müstahkem mevki olan Gibellum'daki Flander Kontu ve Godfrey'e gönderildi. Godfrey ve Flander Kontu yardım çağrımızı alır almaz kuşatmayı kaldırıp süratle yardımımıza koşular.²⁶⁵ Ancak bu arada biz de bunun bizi korkutup muhasara baskısından bir süre de olsa kurtulmak isteyen Sarazenlerin çıkardığı bir dedikodu olduğunu öğrendik.²⁶⁶ Ordularımız birleştikten sonra Kont'un maiyeti

264 Abbâsî Halifesi kastedilmektedir.

265 Hill'e göre iki kontun Cebele'den ayrılma zamanı 12 Mart, 1099'dur. Raimundus D'Agilers, *a.g.e.*, s. 91.

266 *Historia*'ya göre Mart ayının ilk günü Dük Godfrey, Flander Dükü Robert, Bohemund ve o sırada Antakya'da bulunan diğer tüm kontlar ordularını Lazkiye'de topladılar. Albertus'a göre, sayıları yirmi bin süvari ve piyadeye oluşan bu ordu, Kudüs yolu için stratejik öneme ve zengin kaynaklara sahip Cebele Kalesi'ni kuşattı. Bu esnada Antakya'yı kaybetmekten korkan Bohemund askerleriyle birlikte önce Lazkiye'ye çekilip ardından tekrar Antakya'ya döndü. Willermus, Bohemund'un geri dönme nedeninin Antakya civarındaki düşman varlığına bağlamaktadır. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, *a.g.e.*, s. 302. Haçlıların önce Antakya'yı fethettiğini, ardından el-Bâre ve Ma'arratünnumân kalelerini zapt edip halklarını kılıçtan geçirdiklerini duyan Cebele halkı, şehre dokunmadan yollarına devam etmeleri karşılığında muazzam miktarda para vermeyi teklif etti. Haçlı Kontlarının bu teklifi hiç düşünmeden reddetmeleri üzerine kuşatmanın kalkmasını sağlaması için yardım talebiyle "her daim altına, gümüşe tamah eden, aklında her zaman hileler ve türlü düşünceler dolaşan" Kont Raymond'a haber ulaştırdılar. Willermus'a göre ilkin Godfrey'e altı bin altın teklif edildi; o reddedince aynı meblağ Raymond'a teklif edildi ve anlaşıldı. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, *a.g.e.*, s. 304. Bu sırada Arka kuşatmasında olan Raymond, Cebele kuşatmasındaki Haçlı liderlerine, Müslümanların birleşip bir ordu topladıkları ve ona saldırmayı planladıkları mesajını ileterek derhal yardıma gelmelerini talep etti. Bu haberi alan diğer kontlar Cebele kuşatmasını kaldırarak derhal Raymond'ın yardımına gittiler. Ancak üç gün sonra Arka önlerine ulaştıklarında, Raymond'ın uyduruk düşman saldırısı yalanıyla kendilerini aldattığını ve asıl gayesinin özgürlüklerini sağlamak için "rüşvet" aldığı Cebele halkına verdiği sözü yerine

Arap atları ve zenginlikleriyle böbürlenip Tanrı uğruna ölümle karşı karşıya geldikleri için tüm bunların Tanrı tarafından onlara Sarazen topraklarında bahşedildiğini anlatıyorlardı. Öte yandan aralarında bazıları da yoksulluktan kıvrandıklarını iddia etmekteydi.

Bu yüzden büyük çoğunluğun yoksul ve mecalsiz kalmasından dolayı herkes, tüm savaş ganimetlerinin onda birini vermeye çağrıldı. Resmi dağıtım şu şekilde olacaktı: dörtte biri ayinleri yöneten papazlara, dörtte biri piskoposa, yarısı ise yoksulların, kilise mensuplarının ve halkın yetkili nezaretçisi olan Pierre L'Hermit'e. Buna mukabil, Pierre bu toplamdan eşit olarak kilise mensuplarına ve halka verecekti.²⁶⁷ Sonuç olarak Tanrı atların ve develerin yanı sıra ordu için gerekli diğer ihtiyaçları öyle kat kat artırdı ki Haçlılar hayret ve şaşkınlık içerisinde kaldılar. Bu ani refah artışı komutanları öyle mağrur hale getirmiş öyle çekişmeler baş göstermişti ki Tanrı'nın en dindar Hristiyanları artık yoksulluğu ve bizi tehdit eden korkunç çarpışmaları özler olmuştu.

Trablusşam Kralı bize, on beş bin Sarazen altın parası yanında atlar, dişi katırlar, bir sürü kıyafet ve müteakip senelerde bu mükâfatların çok daha fazlasını sundu.²⁶⁸ Bu teklifin ne kadara

getirmek olduğunu Tancred ve diğer komutanlardan öğrendiler. Bunun üzerine Raymond'ın yanından ayrılıp onunla teması kestiler. Öte yandan Albertus'un bu aktarımına karşın hem *Gesta Francorum*, hem de yukarıda görüldüğü üzere Raimundus Aguilers Raymond St. Gilles'in Türklerin saldıracağına gerçekten inandığı kanısındadır. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s. 197; Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s. 90; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, *a.g.e.*, s. 302.

Fulcherius sadece yardım çağrısından ve kontların bunun üzerin Cebele kuşatmasını kaldırıp Arka'ya gittiklerinden bahsetmektedir. Haberin doğruluğu ya da arka plandaki pazarlıklara hiç değinmemiştir. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 97.

267 Diğer kroniklerde bu şekilde ayrıntılı anlatılmayan bu dağılım oldukça ilgi çekicidir.

268 Aynı kayıt diğer kroniklerde de yer almaktadır. *Gesta*'da aktarılanlara göre ise bin beş yüz Bizans altını, on beş at vermeyi ve üç yüz kadar esir Haçlıyı serbest bırakmayı kabul etti. Bunun yanında Kudüs'ü alıp Fâtımî Ordusu'nu yenmeleri

tekabül ettiğini anlatmak için bir Sarazen altınının, sekiz yahut dokuz solidiye denk olduğunu söyleyebiliriz. Bizim kullandığımız paralar ise şunlardı: Pictavani (Poitou), Cartensis (Chartres bölgesinin), Manses (Mans bölgesinin), Luccenses (Lucques bölgesinin), Valanzani (Valence bölgesinin), Melgorienses (Melgueil bölgesinin), ve Pogesi (Puy bölgesinin), sonuncusundan iki tanesi, diğerlerinden bir tane ediyordu. Ayrıca yeni bir muhasaradan korkan Gibellum Hâkimi de komutanlarımıza beş bin altın haraç, atlar, dişi katırlar ve bolca şarap gönderdi.

Artık, Gibellum'dan başka şehirlerin ve kalelerin gönderdiği bolca hediye sayesinde erzak durumumuz gayet iyiydi. Üstüne üstlük bazı Sarazenler ya korkudan yahut bizim yaşam şeklimize heves ettiklerinden dolayı Muhammed'e ve soyunun tamamına lanet okuyup vaftiz oldular. Vuku bulan bu yeni zenginlik yüzünden prenslerimizden her biri Sarazen şehirlerine ulaklar salıp Haçlıların liderinin kendisi olduğunu belirten mektuplar gönderiyordu.²⁶⁹ Prenslerimiz böylesine kötü tavırlar sergilemekteydi, Tancred ise çok büyük bir fesatçıydı.²⁷⁰ Tancred'in, Kudüs yolculuğu boyunca yapacağı hizmetler için Raymond'dan beş bin solidi ve iki safkan Arap atı almayı kabul ettiğini anımsayacaksınız; ancak şimdi Godfrey'in kuvvetlerine katılmayı arzu etmekteydi. Bu yüzden Raymond'la münakaşa ettiler ve sonunda Tancred hain biçimde Kont'u terk etti.²⁷¹

halinde Hristiyan olup ülkesini kendi elleriyle Haçlılara teslim edeceği sözünü de verdi. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 149; Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 193.

269 Haçlı liderlerinin yaşanan gelişmelerden siyasi ve ekonomik rant elde etme çabası, diğer kroniklerde bu derecede bariz kaydedilmemiştir.

270 Raimundus'un Tancred için "fesatçı" ithamı, aynı olayda Albertus'un Kont Raymond St. Gilles için "her daim altına, gümüşe tamah eden, aklında her zaman hileler ve türlü düşünceler dolaşan" Kont Raymond suçlamasıyla karşılık bulmaktadır. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.197.

271 Raimundus'un Tancred'i suçlayan bu ifadelerine karşılık Albertus Aquensis, yaşanan ihtilaftan Raymond St. Gilles'i sorumlu tutmaktadır. Albertus'un aktardığına göre, parası ödenmediği için Raymond'a kızan Tancred, askerleriyle Godfrey'in ordusuna katılıp emrine girdi. Tüm Haçlı kontlarını karşısına aldığı gören Raymond liderlerle arayı düzeltme çabasına daldı. "Çocukluk çağından beri eğitimi alıp uzmanı olduğu kurnazlıkla ve gönül okşayıcı

Görüntüler ve Kutsal Mızrak İçin Ateşle İmtihan

Şimdiye dek bize Tanrı tarafından yollanan pek çok vizyon anlatıldı ve bu kitabın yazarı olan ben, tanıklık eden biri adına şu rivayeti nakledeceğim:

“Rab’bin tecessümünün 1099 yılında, Nisan’ın beşinde ben, Peter Bartholomeus, Arka kuşatması sırasında Kont’un şapelinde istirahat etmekteyken aklıma Kürboğa’nın muhasarası esnasında Rab’bin kendisini Çarmıh’la gösterdiği rahip geldi ve tam neden kendini bana Çarmıh’ta göstermediğini merak ederken bir de ne göreyim, Rab, Havari Petrus ve Andreas ve iri yapılı, boylu poslu, koyu tenli, büyük gözlü ve neredeyse kel bir yabancı şapele girdiler.

“Sonra Rab şöyle sordu: ‘Ne yapıyorsun?’

“Ben de cevap verdim: ‘Burada duruyorum.’

“Rab devam etti: ‘Sen de diğerleri gibi günahların altında neredeyse boğuluyordun, ancak şimdi düşüncen nedir?’

“Ben şöyle dedim: ‘Babamız Rab, rahibi ve çarmıhın üstündeki ona tezahürünü düşünüp duruyordum.’

“Rab da şunu söyledi: ‘Bundan haberdarım’ ve sözlerini şöyle sürdürdü: ‘İnan, ben uğruna Haçlı Seferi’ne çıktığın Rabbim ve inan, ben sizin günahlarınız için Kudüs’te çarmıhta çile çektim, buna inanırsan görürsün.’

“Sonra çentikli ve destekleyici orta bağlantılar hariç kara, yuvarlak, cilasız, kaba-saba, ahşaptan bir çarmıh gördüm.

“Sonra Rab şöyle buyurdu: ‘Arayıp durduğun çarmıha bak şimdi,’ ve birden Rab, tıpkı çilesinde olduğu gibi çarmıha gerilmişti. Sağındaki Petrus, Rab’bin başına destek oluyor,

sözlerle,” öncelikle Godfrey’i yumuşatan Raymond, Tancred dışında hepsini ikna etmeyi başardı. Böylelikle Godfrey’in Arka’ya varmasından itibaren dört hafta boyunca hep birlikte kaleyi muhasara edip saldırdılar. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s. 199. İki vakayiname yazarının söyledikleri birbirleriyle tamamen tezat gibi görünse de bu durum Haçlı liderlerinin sadece dini sebeplerle yola çıkmadıklarının, siyasi ve ekonomik çıkarları tehlikeye düştüğünde seferi tehdit edecek adımları bile atmaktan çekinmediklerinin bir göstergesidir.

solundaki Andreas omuzlarından tutuyor ve arkasındaki yabancı ise Rab'be elleriyle destek veriyordu.

“Rab, buyruklarını şöyle sürdürdü: ‘İnsanlarıma bu görüntüyü bildir. Beş yaramı görüyor musun? Haçlılar da aynı böyle beş saf olsunlar. İlk saftakiler, ne kılıçlardan, kargılardan ne de başka hiçbir cefadan korksunlar; onlar, kılıçlardan, kargılardan, sopalardan, değneklerden ve nihayetinde Çarmıhtan dahi korkmadan Kudüs’e gitmiş olan bana benzerler. Ben vaktinde nasıl onların uğruna öldüysem onlar da benim için ölürlər ve manevi olarak birlikte ikamet ederiz, biri diğerinin içinde. Ölümünün ardından Tanrı’nın sağına oturtulacaklar, yani Yeniden Diriliş ve Göğe Yükselişimden sonra benim oturduğum yere. İkinci saftakiler ilkinin yardımcıları, kaçış halinde siper vazifesi yanında artçı birlikler olsunlar. Bu saf, benzetmek gerekirse beni takip edip yiyeceğini benimle paylaşan havarilere benzer. Üçüncü saftakiler erzak tedarik işini görsünler, savaşanlara taş, mızrak gibi şeyleri sağlasınlar; bunlar bana tıpkı ben çarmıha gerilmiş çile çekerken adaletsizliğe karşı göğüslerini yumruklayıp haykıranları hatırlatır. Dördüncü saftakiler savaş çıkınca kendilerini evlerine kapatırlar ve kendi işlerine meylederler, zira bu kişiler zaferin benim kudretimle değil, insanoğlunun bilgeliğiyle olacağına inanırlar. Bu kişiler tıpkı benim için, ‘O, ölmeyi, çarmıha gerilmeyi hak etti, zira kral olduğunu, Tanrı’nın Oğlu olduğunu iddia ediyor,’ deyip beni çarmıha gerenlere benzer. Savaşın sesini duyan, uzaktan izleyen ve nedenini araştıran beşinci saftakiler cesareten ziyade ödleklilik gösterirler ve ne benim ne de kardeşleri için hiçbir riske girmezler; çarpışmaya iştirak etmek yahut en azından silahlarını kuşanmak isteyenleri ihtiyatlı davranma kisvesi altında bir kenarda oturmaya çağırırlar; bu yüzden bunlar tıpkı hain Yahuda ve hâkim Pontius Pilatus’a benzerler.’²⁷²

272 John France bu vizyon için şöyle demektedir: “Peter’in İsa’yı gördüğü görüntünün sonuçları feci olmuştur. İsa’nın ordunun beş saftan oluştuğunu söylemesi ve bunları faziletlerine göre yukarıdan aşağı sıralaması, gerçekten

“Rab, belini saran kenarları beyaz, kırmızı ve yeşil, kendisi belli belirsiz siyah kırmızı tonlarda bez dışında çırılçıplak çarmıhta asılıyordu; bez belinden dizlerine kadar sarkıyordu. Bundan sonra çarmıh gözden kayboldu ve Rab yine önceki kıyafetleriyle kaldı. Sonra ben de O’na şöyle dedim, ‘Ey Rab, Tanrım, bunu anlatacak olursam bana inanmazlar?’

“Rab şöyle karşılık verdi: ‘Şüphe edenleri bilmek ister misin?’

“Ben de, ‘Hakikaten isterim,’ dedim.

“Sonra Rab şöyle buyurdu: ‘Kont’a tüm liderleri ve halkı bir araya toplattır, sonra onları sanki savaşa gireceklermiş yahut muhasaraya kalkışacaklarmış gibi sıraya soktur ve münasip bir zamanda en meşhur müjdecinin üç kere, ‘Tanrı bize yardım et!’ diye savaş narası atmasına müsaade edip savaş tertibini tamamlamaya gayret etmesini sağla. Sonra aynen sana dediğim gibi safları göreceksin ve inanların yanı sıra inanmayanları da tanıyacaksın.’

“Sonra şöyle sordum: ‘Şüphe edenlere ne yapacağız?’

“Rab şöyle cevap verdi: ‘Onlara hiç merhamet etmeyin, hepsini öldürün; onlar bana ihanet eden Yahuda İskariyot’un kardeşleridir. İlk safa ihtiyaçlarına münasip dünyevi malları verin; bu hareketle şimdiye dek kaçındığınız doğru yolu bulacaksınız. Tıpkı diğer ilhamların tahmin edildiği gibi gerçekleştikleri gibi bunlar da gerçek olacaklar. Bu arada, bilhassa hangi millete değer verdiğimi bilir misin?’

“Ben de şöyle cevap verdim: ‘Yahudi milletine.’

de Toulosue Kontu, Flander Dükü, Normandiya Dükü, Normanların koutanı Tancred ve Godfrey’in komutasında beş ana guruptan oluşan bir ordu için böylesi bir görüntü patlamaya hazır bir bomba gibiydi. Muhtemelen Kont için Peter’in desteği, liderler arasındaki şiddetli ihtilafların bir sonucu olarak ordu içindeki kutuplaşmanın ürünüydü. Görüntüdeki bariz Provençal taraftarlığı, Arnulf of Choques’a ortaya çıkıp mızrağın gerçekliğine meydan okuma fırsatı sunmuş gibiydi; zira bu tuhaf görüntünün bedeli olarak Peter daha öncesinde keyfini çıkardığı geniş halk desteğinin çoğunu kaybetmiş olsa gerektir.” France, *a.g.e.*, XLIII.

“Rab dedi ki: ‘Onlardan, inkâr edenlerden olduğu gibi nefret eder ve onları tüm milletlerin en aşağısı olarak görürüm. Bu sebeple sakın inkâr edenlerden olmayın yoksa siz de Yahudilerle beraber olursunuz ve ben de size ettiğim vaatleri gerçekleştirecek başka insanlar seçerim.’

“Rab sonra Haçlılara şunları nakletmemi buyurdu: ‘Adaletin gerçekleşmesinden neden korkuyorsunuz? Söyleyin bakalım, adaleti üstün kılan nedir? Sizlerin şu süreci izlemesini isterim, ailelerinizden ve akrabalarınızdan hâkimler belirlemeniz. Şayet biri, bir başkasına karşı suç işlerse şikâyetçi şöyle sorsun: ‘Kardeşim, sana bu şekilde muamele edilmesini arzu eder miydin? Şayet mütecaviz eylemine devam ederse müşteki hukuki haklarına uygun biçimde onu suçlasın. Bundan sonra hâkim mütecavizin malının tamamını almakta serbesttir, yarısını müştekiye, yarısını yetkililere. Hâkim herhangi bir nedenden dolayı lafı dolandırır ve hüküm vermezse gidip ona, şayet hakkı sahibine vermezse, adamı serbest bırakmazsa dünyanın sonuna dek affedilmeyeceğini söyleyin. Bir yasağın ne kadar ağır olduğunu bilir misiniz? Ben Âdem’e ilim ağacına, yani iyiliğe ve kötülüğe dokunmamasını emrettim. Ancak o, emrimi çiğnedi, bu yüzden hem o hem de kendisi, ben ölümlü olarak dünyaya gelip çarmıha gerilerek onların kefaretinin ödeyene dek sefil bir esaret içindeydiler. Öşür konusunda bazılarınız takdir edilecek, zira onlar emrolunduğu gibi verdiler ve onları mükâfatlandırıp üstün kılacağım.’

“Rab’bin bu ifadelerini müteakiben ondan şefkatinin hakkı için, beni, kısa süre önce Antakya’da benden alınan ilmime döndürmesini rica ettim. Rab o zaman bana şöyle dedi: ‘İlmin bildiklerini nakletmeye yetmiyor mu? Yine de çok daha fazlasını öğrenmeyi arzu ediyorsun.’

“Birden ilmime olan güvenim arttı ve daha çoğunu aramadım. Sonra Rab şöyle sordu: ‘Şu anki ilmin yeterli mi?’

“Ben de şöyle cevap verdim: ‘Kâfi!’

“Sonra şöyle devam etti: ‘Sana neler anlattım? Cevapla.’

“Afallamıştım, Rab sözlerini tekrarlamam için üsteleyince, ‘Ey Rab! Ben bir şey bilmiyorum.’

O da şöyle cevap verdi: “Git ve bildiklerini anlat, bu yeter.”

Bu şeyleri kardeşlerimize naklettiğimizde kimileri, Tanrı’nın, onca prensi, piskoposu görmezden gelip kendini gün görmemiş bir cahile gösterip böylesi bir adamla sohbet edeceğine kesinlikle inanmayacağını söyledi ve hatta Kutsal Mızrak’tan şüphe etmeye kadar işi götürdüler. Sonuç olarak daha önce mızrağı ortaya çıkaran kişileri bir araya topladık; sonra ilminden dolayı oldukça saygın olmasına rağmen inkârcıların başıymış gibi olan Normandiya Kontu’nun Ordu Vaizi Arnulf’u çağırdık.²⁷³ Akabinde şüpheleriyle alakalı sorular sorduk.

O da daha önce mızrağın gerçekliğini Piskopos Adhémar sorguladığı için kendisinin de şüphe duyduğunu söyledi. Bunun üzerine Peter Desiderus adında bir papaz şöyle cevap verdi: “Adhémar öldükten sonra onu ve Kutlu Nicholas’ı gördüm, sonunda Piskopos bana şöyle dedi: ‘Şu an Aziz Nicholas’ın cennette misafiriyim, lakin tüm insanlar arasında ilk tasdik eden ben olmam gerekirken Rabbin mızrağına inanmakta tereddüt ettiğim için önce cehenneme gönderildim. Başımın sağ tarafındaki saçlar ve sakallarımın yarısı yandı, ayrıca şu an cezalandırılmıyor olmama rağmen saçlarım ve sakallarım tekrar büyüyüp eskisi gibi olana dek Rabbi net biçimde göremiyorum.’” Peter Desiderus bunu ve daha sonra vuku bulan başka pek çok vahyi anlattı, ancak onları sırası geldiğinde nakledeceğiz.

Ebrard adlı bir papaz öne çıkıp şunları bildirdi: “Antakya’nın zaptından kısa süre önce Trablusşam’a gitmişim ve Kürboğa’nın Haçlıları muhasara ettiği haberini aldığımda orada kıt kanaat

273 Arnulf of Chocques, Raimundus’un belirttiği gibi Normandiya Kontu Robert’in ordu vaizi ve Kudüs ele geçirildikten sonra seçilen ilk patriktir. Öte yandan Raimundus’un Arnulf’la ilgili çok ağır ithamları ve aşağılamaları, patrik seçiminden hemen sonra görülecektir. Hill, bu görüşmenin 6 ya da 7 Nisan 1099’da gerçekleştiği görüşündedir. Raymond D’Aguilers, *a.g.e.*, s. 96.

geçiniyordum.²⁷⁴ Bu haberi aldıktan sonra Antakya'ya giriş ve çıkışın tamamen imkânsız olduğunu öğrendim, ayrıca Sarazen yalanlarının dışında pek çok gerçek talihsizliğin yaşandığını işittim. Bu yüzden ölüm korkusuyla bir kiliseye sığındım ve Bakire Meryem heykelinin önünde yere yığıldım. Birkaç gün boyunca sürekli oruç tutup gözyaşlarıyla dua ederek Tanrı'nın merhameti için şefaet etmesi için şöyle yalvardım: 'Ah! Ey Müşfik Annemiz, evlatlarını, eşlerini ve tüm dünyevi malları senin için ve İsa için terk eden bu hacılar şimdi çok uzak diyarlardan buralara yolculuk ettiler ve Senin Oğlun için savaşıyorlar. Onlara merhamet et ve şayet onları Türklere teslim ederseniz memleketlerinde Oğlun ve Senin için neler düşünülecek bir düşün Ey Annemiz!'

"Ağlayıp sızlayarak sürekli bunları ve benzeri şeyleri tekrar ederken Hristiyan bir Suriyeli geldi ve bana şöyle dedi: 'Müsterih ol ve ağlamayı bırak.' Sonra şöyle devam etti: 'Kısa bir süre önce İsa'nın Annesi, Kutlu Meryem Kilisesi'nin ana giriş kapısının önünde duruyordum, o sırada beyaz cüppeli bir rahip göründü. Adını ve yurdunu sorunca bana şöyle cevap verdi: 'Benim adım Mark, seyyah vaizim ve yakın zamana dek İskenderiye'deydim, Kutlu Meryem Kilisesi'nden dolayı yolumdan sapıp buraya geldim.'"

"İstikametinin neresi olduğunu sorunca Mark şöyle cevap verdi: 'İsa şu anda Antakya'da ikamet ediyor ve müritlerine, ona katılmalarını ve Frenklerin, Türklere karşı açması gereken savaşa yardım etmelerini emrediyor.' Bunları dedikten sonra ayrıldı.

"Benim hâlâ şüphe içinde, üzgün ve gözyaşları içinde olduğumu gören Suriyeli beni şöyle teskin etti: 'Şunu anlaman

274 Hill, Ebrard adlı bu rahibin Antakya kuşatması sırasında Trablusşam'a gidebilmesinin ancak Trablusşamlılarla anlaşma yapma göreviyle yola çıkmış yahut Hristiyanların gayet serbest biçimde hareket edebildikleriyle mümkün olabileceği, aksi takdirde pek mümkün görünmediği fikrindedir. Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s. 97.

gerek, kaderlerinde Kudüs'ü ele geçirmek yazılı olan Hristiyan topluluk önce Antakya'da kuşatılacak ve Kutsal Mızrak'ı bulana dek kuşatmadan çıkamazlar.”

Ebrard sonrasında şöyle kanıt sundu: “Şayet şüphe eden olursa bir imtihan ateşi yak, Tanrı adına ve bunu ispat etmek için ben o ateşin içinden geçeceğim.”

Stephen of Valence adında, saygın ve iyi biri olan başka bir rahip yaklaştı ve bu kanıtı şunu ekledi: “Antakya'da en meşakkatli imtihanlarda Rab İsa benimle konuştu ve çok sevdiği annesi Bakire Meryem'in huzurunda bana şu sözü verdi: ‘Şayet Hristiyanlar gönülden O'na dönerlerse beşinci günün akabinde şefkat gösterecek ve Hristiyanların meşakkatlerine son verecekti. Ben, Rabbin sözünü yerine getirdiğine inanıyorum, zira mızrak beşinci gün bulundu. Şimdi eğer bana inanmıyorsanız bu vizyondan sonra hemen şunu söyleyeyim, kanıtlamak için Adhémar'a ateşle imtihana sokulmayı yahut isterse herkesin huzurunda en yüksek kuleden aşağı atlamayı teklif etmişim, şimdi aynısını size teklif ediyorum.”

Giderek artan şahitlere katılan Apt Piskoposu öne çıkıp şöyle ifade verdi: “Gördüğüm rüya mıydı değil miydi sadece Tanrı bilir, zira ben katiyetle bilmiyorum. Öyle ya da böyle beyaz kıyafetli bir adam önümde durdu, ellerinde Rabbin mızrağı, bu mızrak, vardı ve bana şöyle sordu: ‘Bunun Rabbin Mızrağı olduğuna inanıyor musun?’

“Ben de şöyle cevap verdim: ‘Muhakkak, Ey, Rab!’ Lakin sesim şüpheli geldiği için sertçe benden iki kez daha tekrar etmemi istedi, ben de, ‘Bunun Rab İsa Mesih'in mızrağı olduğuna inanıyorum,’ diye tekrar ettim. Sonra bir anda gözden kayboldu.”

Sonra ben, bu kitabın yazarı, topluluktan ve piskopostan önce davranıp şu delili sundum: “Mızrak toprağın altında görüldüğünde ben Aziz Petrus Kilisesi'ndeydim ve tamamı açılmadan önce ucunu öptüm, benden başka ordudan pek çok başka şahit de vardı.” Sonra şöyle devam ettim: “Bertrand of Le

Puy adında, Antakya'da ölümcül hasta olan Adhémar'ın ömrü boyunca onun hane halkından olan bir rahip vardır. Bu anda Adhémar ve Antakya'da çok şiddetli bir çarpışmada Türklere cesaretle saldırdığı sıra yüzüne aldığı bir okla ölen sancaktarı Heraclius, Bertrand'a göründü.”²⁷⁵

Adhémar o zaman şöyle sordu: “Ne yapıyorsun, Bertrand?”

Heraclius şöyle cevap verdi: “Efendim, o çok hasta.”

Piskopos şöyle karşılık verdi: “Hasta çünkü şüphe duyuyor.”

O zaman Bertrand fısıltıyla şöyle dedi: “Efendim, Rabbin mızrağına, Rabbin Çilesi'ne inandığım gibi inanmıyor muyum?”

Adhémar onu şöyle deyip azarladı: “Yetmez, daha çok inanman gerek.”

Her ne kadar alakasız olsa da kayda değer olduğundan müteakip hadiseyi de not edeceğim: “Hasta ve titrek haldeki Bertrand mecburen Adhémar ve Heraclius'un önünde oturdu, orada oturduğu sırada Heraclius'un dünyevi tasalarını nihayete erdiren pütürlü ok yarasını gördü. O zaman Bertrand şöyle sordu: ‘Efendim, bizler yaranızın iyileştiğini sanıyorduk, o halde bu neyin nesidir?’

“Heraclius şöyle cevap verdi: ‘Bu güzel bir soru. Rab İsa Mesih'in huzuruna vardığımda ondan yaramı açık bırakmasını niyaz ettim; zira o yara benim hayatımı nihayete erdirdi ve böylelikle Rabbin iradesiyle yara kapanmadı.’ Adhémar ve Heraclius, Bertrand'a sadece bunları bildirmemiş, aynı zamanda bu mevzuyla ilgisi olmayan pek çok başka şey de ilave etmişler.”

Arnulf bunları ve diğer vahiyleri işittikten sonra mızrağa inanıp günah çıkardı. Ayrıca el-Bâre Piskoposu'na, şüphe ettiğinden dolayı umumun önünde kefareтини ödeyeceği sözünü verdi;

²⁷⁵ Hill, bu görüntünün dahi Raimundus'un dini motifli yazıtlar ortaya koymadaki maharetini gösterdiğini, Kuşku duyduğu için hastalanan kişi, savaşta hayatını kaybeden sancaktar Heraclius'un efendisiyle görünmesi, yüce bir adamın en ulvi arzusu olarak ok yarasının iyileşmemiş olması, tamamen bu durumun delilleri olduğu görüşündedir. Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s. 97.

lakin belirlenen günde konseye geldiğinde mızrağı tamamen inandığını belirtti, buna karşın ancak efendisiyle latifare ettikten sonra halkın önünde kefaret ödeyeceğini söyleyerek kelime oyunlarıyla kaçamak cevaplar verdi.

Dürüst ve doğru sözlü bir adam olan Peter Bartholomeus, Arnulf'un bu duruşunu öğrenince, haliyle öfkelendi ve hiç düşünmeden oracıkta şöyle deyiverdi: 'Sizden istemekle kalmıyor, yalvarıyorum, kocaman bir ateş yakın ve ben de elimde Kutsal Mızrak'la o ateşin içinden geçeyim; Rabbin mızrağı şayet gerçekse hiç yanmadan ateşten geçerim; ancak mızrak sahte ise alevler içinde yanar kül olurum. Bunu yapmayı öneriyorum, çünkü gördüğüm kadarıyla ne vahiylerle ne de şahitlere inanan var.'

Bu kalabalığı tatmin edince ateşle imtihan için Rabbin bizim kurtuluşumuz için çarmıhta çile çektiği günü belirleyip Peter Bartholomeus'ya oruç tutmasını buyurduk. Bundan dört gün sonra, Paskalyadan önceki Kutsal Cuma günü, gün ağarırken odunlar yığılmaya başladı ve öğleden sonra bu iş bitti. Soylusu ahalisi yanında yalın ayak, papaz cüppeli kilise mensubu tam altmış bin kişi orada toplandı. Kuru zeytin dalları yaklaşık bir ayak aralıkla, iki arşın yüksekliğinde ve altı buçuk arşın uzunluğunda iki istif halinde dizilmişti.

Ateş yakılıp alevler gökyüzüne doğru yükselmeye başlayınca ben, Raimundus, kalabalığın huzurunda şöyle bağırdım: "Şayet her şeye kadir Tanrı bu adamla şahsen konuşmuş ve Aziz Andreas bu adama gece uyanırken Kutsal Mızrak'ı ifşa etmişse ateşin içinden zarar görmeden yürüyüp geçsin; ancak eğer dedikleri yalansa Peter Bartholomeus ve taşıdığı mızrak yanıp kül olsun." Herkes diz çöküp "Âmin" diyerek karşılık verdi. Kavurucu alevler otuz kübit²⁷⁶ yükseğe kadar çıkıyordu ve ateşe hiç kimse yaklaşamıyordu.

276 **Kübit ya da Cubit**, dirsekten orta parmağın ucuna kadar olan mesafeye eşit eski bir uzunluk ölçüsü birimi.

Sonra üzerinde sadece alelade bir tunik olan Peter Bartholomeus, el-Bâre Piskoposu önünde diz çöküp Tanrı'yı şahit göstererek bizzat İsa'yı çarmıhta gördüğünü, yukarıdaki vahiyleri ondan ve ayrıca Aziz Petrus'la Aziz Andreas'tan aldığını, bunun yanında Aziz Petrus, Aziz Andreas ve İsa'nın adıyla verdiği haberlerin uydurma olmadığını söyledi. Ayrıca yalan söylemişse yanan odun yığının üzerinden geçmeyi katiyetle başaramayacağını da ilave etti. Tanrı'ya, komşularına ve aynı şekilde piskoposa, papazlara ve bu ateşle imtihanı seyredenlere karşı işlediği günahları affetmesi için Tanrı'ya dua etti. Piskopos bunun üzerine mızrağı ona verdi. Peter diz çöküp istavroz çıkardı ve korkusuzca ateşe dalıp cesaretle tam ortada yavaşlayıp bir süre durdu, sonra Tanrı'nın lütfuyla karşı taraftan alevlerin arasından çıktı.

O gün seyredenlerden bir kısmı şu alameti gördüklerini iddia ettiler: şöyle ki Peter azgın alevlerin içinden çıkmadan önce bir kuş onun başının üstünde uçup daireler çizdikten sonra doğruca ateşin içine dalmış. Hem daha önce zikrettiğimiz ve sonrasında Tanrı aşkına Kudüs'te ikamet eden Ebrard ve Arles'ten mükemmel ve saygın bir şövalye olan Guillelmus Bonofilius bu olaya şahitlik ettiler. Béziers'ten saygın bir şövalye olan Guillelmus Malus Puer, papaz cüppesi giymiş, başına cüppenin kukuletası çekili bir adamın, Peter'dan önce alevlerin içine girdiğini bildirdi. William, bu kişinin ateşin içinden çıktığını göremeyince ağlamaya başladığını belirtti; zira o, adamı Peter Bartholomeus sanıp Peter'ın ateşte yanarak öldüğünü zannetmiş.

Muazzam kalabalıkta pek çok şey görülemedi; ancak bizler pek tabii çok sayıda vahiy ve hadise biliyor, fakat okuyucuyu sıkma endişesiyle bahsetmiyoruz. Hem hüküm vermek için üç âkil tanık kâfidir. Ancak şunu da sarfınazar edemeyiz. Peter ateşin içinden geçtikten sonra kendinden geçen kalabalık yanan çubukları ve kıpkırmızı közleri kapmaya başladı; öyle ki kısa

sürede yerde kararmış zeminden başka bir şey kalmamıştı. Daha sonra Rab, halkın iman ettiği bu kutsal yadigârlar üzerinden çok sayıda dikkate şayan husus gerçekleştirdi.

Peter ateşin içinden yürüyüp geçti; tuniği ve en zarif kumaşlara sarılı Kutsal Mızrak yanmamıştı. Peter ateşin içinden çıkarken kalabalığa el salladı; mızrağı havaya kaldırıp “Tanrı yardımcımız olsun,” diye bağırdı. Bunun üzerine kalabalık Peter’ı yakalayıp yerde sürükledi. Neredeyse kalabalıktaki her bir kişi Peter’ın yakında olduğunu sanıp ona dokunmak, kıyafetinden bir parça koparabilmek umuduyla onu itip kalktı. Güruh, cebelleşme esnasında Peter’ın bacaklarında üç dört kişiğe neden olup omurgasını çatlattı. Şayet Raymond Pilet adlı meşhur ve gözü pek o şövalye, çok sayıda yoldaşının yardımıyla ölüm tehlikesini göze alıp ezip geçen kalabalığın arasına dalıp onu aralarından çıkarmasaydı bizce Peter orada ölüp giderdi. Ancak keder ve ızdırabımızdan dolayı dahasını yazamıyoruz.²⁷⁷

Peter’ın yaraları sarıldıktan sonra, Raymond Pilet’in onu götürdüğü yerde istirahat ediyordu. Ateşin içindeyken neden duraksadığını sorduk, şöyle cevap verdi: “Alevlerin içinde beni

277 Latin kronikçiler bu imtihan konusunda farklı ifadeler kullanmaktadır. Raimundus Aguilers’in, Peter’ın ateşin üzerinden yanmadan geçtiği iddiasına karşın Radulphus Cadomensis ise Peter’ın mezkûr imtihan neticesinde ağır biçimde yanıp ertesi gün ölmesiyle bir şarlatan olduğunun kesin biçimde ortaya çıktığı iddiasındadır. Radulphus ayrıca mızrağın gerçek olmadığını kabullenemeyen Raymond ve Provençal askerlerin ateşle imtihanı ortaya atan Arnulf’u öldürmeye teşebbüs dahi ettiklerini kaydetmektedir. Ralph of Caen, *a.g.e.*, s. 126-127. Fulcherius bu imtihanın, mızrağın bulunmasından yaklaşık yüz gün sonra gerçekleştiğini, Peter’ın ciddi yanıklar ve ölümcül yaralarla imtihanı tamamlayınca suçluluğunun ortaya çıktığını kaydetmektedir. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 84-85. Diğer kronikçilere göre çok daha mutedil ifadeler kullanan Albertus Aquensis ise bu tartışmalara ve neticesinde yaşananlara kısaca değinmiştir. Albertus, bazılarının Peter’ın imtihanı yaralanmadan geçtiklerini söylediklerini, bazılarının da aldığı ciddi yaralar neticesinde birkaç gün sonra öldüğünü söylediğini aktarmaktadır. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.196; Ayan, *Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği*, *a.g.e.*, s. 306-307.

Rab karşıladı, elimi tutup şöyle dedi: ‘Aziz Andreas’ın vahyi sırasında Kutsal Mızrak’ın ortaya çıkması hususunda şüphelerin yüzünden bu ateşin içinden yaralanmadan geçemeyeceksin; ama cehennemi görmeyeceksin.’ Bu sözlerden sonra Rab gözden kayboldu.” Peter şöyle devam etti: “Yanıklarımı görmek ister misiniz?” Yaraları ciddiydi, lakin bacaklarındaki yanıklar önemsizdi.

Daha sonra Peter’ın yüzünü, başını, saçlarını ve vücudunun diğer bölümlerini kontrol edip ateşle imtihana girme nedeni olan vahiylerin doğruluğundan emin olsunlar diye şüphecileri bir araya topladık. Peter’ın yüzünü ve vücudunu kontrol ettikten sonra çoğu şu sözlerle Tanrı’yı methettiler: “Bu adamı o kavurucu hem de öyle kavurucu öylesi sıcak alevler ki içinden ok bile yanmadan geçemeyecek ateşten azad eden Tanrı putperest kılıçlarının tam ortasında muhakkak bizlerin de hamisi olabilir.”

Akabinde Peter, Kont’un ordu vaizi Raimundus Aguilers’i çağırıp şunları söyledi: “Kutsal Mızrak ve Tanrı’nın buyrukları hususunda bana gelen vahiyleri kanıtlamak için ateşle imtihanı kabullenmemi neden istedin? İradesiz düşüncelerini elbette biliyorum,” dedikten sonra Raimundus’un düşüncelerini ortaya döktü.

Raimundus bu düşünceleri inkâr edince Peter onu iyice köşeye sıkıştırdı. “Bu kesin delili inkâr edemezsin, zira önceki gece Bakire Meryem ve Adhémar’dan gerçeği öğrenmiştim. Rabbin ve Havarilerinin sözleriyle ilgili hiçbir şüphen olmamasına rağmen aynı vahiylerin bu delilini korumak için kendimi tehlikeye atmamı istemene hayli şaşırdım.

Raimundus Aguilers, Tanrı önünde yalanlarının ve suçunun Peter tarafından saptanması üzerine ızdırap içinde ağladı; bunun üzerine Peter onu şöyle teselli etti: “Ümitsizliğe gark olmanı arzu etmem, çünkü eğer gönülden dua edersen Kutlu

Bakire Meryem ve Kutlu Andreas, Tanrı önünde senin için bağışlanma dileyecekler.”²⁷⁸

III. Arka Kuşatmasının Kaldırılması ve Kudüs Yolculuğuna Devam Edilmesi

Bu esnada ihtilaflar orduyu bölmüştü; fakat Rehberimiz ve Efendimiz olan Tanrı, nimetleri ziyan olmasın diye bu farklılıkları bir araya getirdi. Ordugâhımıza yakın bir şehir olan Trablusşam Hâkimi, bu ihtilafları öğrenince elçilerimizin yaptığı haraç talebine dudak büküp şöyle küçümsedi: “Frenkler de kim? Şövalyeleri de ne oluyor? Ne kadar güçlüler ki? Düşünsenize, Frenk ordusu üç ay boyunca Arka’yı muhasara etti ve orası sadece dört fersah ötemizde olmasına rağmen ne bir saldırı yaşadık hatta ne de bir tek silahlı adam gördüm. Frenkler, Trablusşam’a gelin, görölün, şövalyelerinizi sınavalım. Meçhul bir kudretin görülmeyen simalarına neden haraç ödeyeyim ki?”²⁷⁹

278 Görüleceği üzere Peter Bartholomeus, ateşle imtihan fikrine karşı çıkmadığı için Raimundus’u suçlamıştır. Raimundus’un üslubundan anlaşıldığı kadarıyla Peter’in böyle bir öneriyi getireceği onun da aklından geçmemektedir; hatta Peter ölüm döşeğindeyken Raimundus’u yanına çağırıp suçlaması, muhtemelen ordu vaizinin kendisine destek olmamasına duyulan öfke/kırgınlıktır. Çalışmanın giriş bölümünde mızrak hadisesinin aslında ruhban sınıfının güç mücadelesinin bir aracı olduğu ve Peter Bartholomeus’nun da bu mücadelede kullanılan bir öge olduğu düşüncesi hem Raimundus’un buradaki şaşkınlığıyla hem de Peter’in ölüm döşeğinde Raimundus’u suçlamasıyla örtüşmektedir.

279 Raimundus Trablusşam Emirinin ilkin Frenklerle anlaşma yolları arayıp Haçlı ordusunun Arka’daki başarısızlığını müteakiben fikrini değiştirdiğini söylese de Albertus Aquensis, Trablus Emiri, şehir surları önünde bir süredir ordugâh kuran Haçlılara bolca hediyeler gönderip kendi topraklarına, Jubayl ve Arka kalelerine dokunmamalarını talep ettiğini ve kurulan dostluk neticesinde Kudüs’e rahatça gidebilmeleri için Haçlılara bir rehber verdiğini aktarmaktadır. Rehber refakatinde yola çıkan Haçlı Ordusu, dar ve zorlu geçitlerden geçerek Jubayl Kalesi’ne varıp verdikleri söz gereği kaleye dokunmadan bir mil uzaktan geçip gitmişlerdir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s. 202.

Bu haber halkın şöyle sormasına neden oldu: “İhtilaflardan ve kötü hislerden ne kazanç elde ettik, görün bakın? Tanrımıza hakaret edildi ve bizler de aşağılandık.”

Bu görüşler prensleri birleştirdi; hemen el-Bâre Piskoposuna ve ordunun bir kısmına ordugâhı koruma emri verip kendileri şövalyeler ve piyadelerle birlikte her zamanki formasyonla Trablusşam surlarına hücumla geçeceklerdi. Kararlaştırılan günde ordumuz bu şekilde ilerlemeye başlayınca coşkun kalabalıklarına güvenen Trablusşamlılar savaş düzeniyle karşımıza çıktılar. Trablusşam’ı üç taraftan kuşatan deniz ve şehir arasında şehre uzanan sağlam ve yüksek su kemeri duvarı, dar bir hat oluşturmaktaydı.

Sonuç olarak Sarazenler yukarıda zikredilen su kemeri duvarını güçlendirmişlerdi; böylelikle aksi istikamete dönülmesi halinde kaleden kaleye geçermiş gibi ileri geri gidip gelebileceklerdi. Savaş mevkiine ve silahlarına güvenen Trablusşamlıları gören Haçlılar, piyadesiyle, şövalyesiyle Tanrı’ya dua edip mızraklarını salladılar ve bir araya toplandılar. Düşman saflarına doğru ilerleyişleri askeri bir yürüyüşten çok daha farklıydı; öyle ki o an izlemiş olsaydınız, düşman değil de dostmuş gibi ilerlediklerini sanır, öyle haber verirdiniz. Rab, Trablusşamlıları korkuyla felç etmişti; orduların ilk kapıştığı andan itibaren neredeyse hiçbiri kaçamamıştı. Artık toprak Mağripli kanıyla fena halde kokuyordu; su kemeri onların başsız cesetleriyle tıkanmıştı. Su kemerinin fırl fırl dönen sularının havasın ve ahalinin başsız cesetlerini yuvarlaya yuvarlaya Trablusşam’a sürüklemesini seyretmek harikulade bir manzaraydı. Biz, bir yahut iki adam kaybetmiştik; fakat Türklerin zayıtatının yedi yüz olduğu haberi gelmişti.²⁸⁰

Zaferden sonra önderlerimiz ganimetle Arka’ya döndüler ve şöyle ilan ettiler: “Bugün Trablusşam Kralı bizi gördü; buna

280 *Gesta*’da aktarılanlara göre de Haçlılar, şehir dışındaki Müslümanlara saldırmış, şehir içinden geçen nehir kızıla dönmüştür. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 147.

mukabil bizler de Trablusşam'a nasıl yaklaşılabileceğini gördük ve taarruz araçlarını inceledik. Eğer şu an sizler de mutabık kalırsanız yarın Trablusşam Kralı'nın şövalyelerimizin şecaatini sınamasına fırsat vereceğiz." Bunun üzerine dönüşümüzlün ertesi günü Trablusşam dışına tek bir canlı bile çıkmaya cüret edemedi. Akabinde Trablusşam Kralı, liderlerimize, on beş bin sikke altın, atlar, katırlar, kıyafetler, erzak ve açık bir pazaryeri vermeyi teklif etti.²⁸¹ Bunların yanında biz Arka kuşatmasını kaldırırsak elindeki tüm Hristiyan esirleri de teslim edecekti.

Bu esnada ordugâha İmparator Alexios'un elçileri varmıştı; elçiler, Bohemund'un, Basileus'a edilen yemine aykırı biçimde Antakya'ya el koymasına karşı çıkıyorlardı. Burada, Antakya'nın hâkimiyetinin artık Bohemund'un elinde olduğunu belirtmek için hikâyeme ara veriyorum; zira Raymond'ın, Ma'arratünnumân'dan Suriye içlerine doğru yola çıktığını haber alınca Kont'un adamlarını, korudukları kulelerden şiddet kullanarak çıkarmıştı. Bizans elçileri daha sonra Alexios'un bol miktarda altın ve gümüş vereceğini ve İmparatorun da Kudüs yolculuğuna katılabilmesi için Aziz John Bayramı'na kadar onu beklemeleri gerektiğini bildirdiler. Bu arada şu anda Paskalya'nın yavaşlığını belirtmek iyi olacaktır.²⁸²

Aralarında Saint-Gilles Kontu'nun da olduğu pek çok kişi şunu savunuyordu: "Alexios'un yetişmesi için ilerleyişimizi erteleyelim. Böylelikle hediyelerine mazhar oluruz. Onun varlığı karada ve denizde ticaret yapmamızı garantiye alır ve imparatorun önderliğinde bir araya geliriz. Tüm şehirler

281 *Gesta*'da aktarılanlara göre ise bin beş yüz Bizans altını, on beş at vermeyi ve üç yüz kadar esir Haçlıyı serbest bırakmayı kabul etti. Bunun yanında Kudüs'ü alıp Fâtîmî Ordusu'nu yenmeleri halinde Hristiyan olup ülkesini kendi elleriyle Haçlılara teslim edeceği sözünü de verdi. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 149; Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 193.

282 Alexios'un elçi heyeti ve akabinde gerçekleşen tartışmalar diğer kaynaklarda yer almamaktadır. Hill, heyetin 10 Nisan'da geldiğini bildirmektedir. France ise kesin tarih vermeyip Nisan başı demekle iktifa etmektedir. France, *a.g.e.*, LXXXI. Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s. 105.

ona kendiliğinden teslim olur; Alexios da ister o şehirlere el koyar isterse yakıp kül eder. Ayrıca uzun ve bitmek bilmeyen sıkıntılarla harap olan Haçlıların, olur da Kudüs'e varırlarsa, şehir surlarını gördükleri anda yurtlarına dönmeyi tercih etmeleri ihtimali de mevcut. Yeminlerini yerine getirme endişesi olanların karşı karşıya kaldıkları tehlikelerin boyutunu ve sayısını dikkatle tartın. Şu an için tüm gücümüzü Arka'nın muhasarasına verelim; böylelikle bir ay içinde kale garnizonu ya teslim olur ya da ele geçirilir. Öte yandan şayet kuşatmanın beyhude olduğuna karar verirsek ve kuşatmayı kaldırdığımız haberi yayılırsa bizler, başarısız planlarına son vermek olarak bilinen bir ordu alay konusu olacaktır.”

Karşı çıkanlar ise şöyle itiraz ettiler: “İmparator her zaman bize zarar verdi, bizi kandırdı ve arkamızdan plan yapıp iş çevirdi. Şimdi ise Tanrı'nın lütfuyla bizim güçlü, kendisinin ise zayıf olduğunun farkına vardığından başarımızın duyulmasının başkalarının bizim ayak izlerimizi takip etmesine neden olacağı korkusuyla yolumuzu Kutsal Kabir'den çevirmenin yollarını arıyor. Bırakalım, imparatorun sözleriyle ve eylemleriyle sürekli gücendirdikleri, ona karşı olan nafile güvenlerinden sakınsınlar. Kudüs yolculuğumuza kaldığımız yerden devam edelim, bizi ümitsizken tehlikelerden azad eden, ayrıca Alexios'un yaptıklarından ve hilelerinden koruyan İsa'yı kendimize önder edinelim; böylelikle Tanrı'nın vadettiği gibi kolaylıkla rüyalarımızı gerçekleştiririz. Alexios ise Kudüs'ün zapt olunduğu ve açık ticaret haberini aldıktan sonra hilekâr sözlerden ziyade işleriyle ve hediyelerle karşılık verecektir.”

İnsanların büyük çoğunluğu ikinci görüşte mutabık kaldı, ancak onların arzuları ve prenslerin tavsiyeleri engellerle karşılaştı. Bu engeller, Kont Raymond'ın maiyetinin geniş olması, diğer prenslerin yokluğunda insanlarla birlikte onun

ölüme meydan okumuş ve herkese çok sayıda şahsi hediye vermiş olmasıydı.²⁸³

Bu şekilde çıkmazda, pek çok diyarı aşarken bize kılavuzluk eden her şeye gücü yeten Tanrı'nın lütfedip arzusunu bize ileteceği umuduyla halka oruç tutmalarını, dua etmelerini ve insanlara sadaka vermelerini ilan ettik. Böylelikle müminlerin duaları Tanrı katında kabul oldu. Piskopos Adhémar, daha önce Çarmıhta Rabbi gördüğünden bahsettiğimiz Stephen of Valence'a göründü ve bir gece vakti evine giderken sopayla ona vurup şöyle seslendi: "Stephen!"

Stephen, "Efendim," diyerek karşılık verip dönünce Adhémar'ı tanıdı.

Sonrasında Adhémar şöyle dedi: "Neden Rabbin Haç'ıyla ilgili buyruklarımı ve ayrıca Annemiz Bakire Meryem'in buyruklarını bunca kere duymazdan geldin? Benim ön saflarımdaki Haç'tan bahsediyorum; bırakın ordu içinde taşınsın. Söyle bana, hangi kutsal emanet Haç'tan daya iyidir? Bu Haç size kâfi gelmedi mi? Yahut Kutsal Mızrak'ı bulmanıza kılavuzluk etmedi mi? Şimdi Annemiz, Kutlu Bakire Meryem, bu Haç olmadıkça ilim sahibi olmayacağınızı söylüyor."

Bunun üzerine Stephen şöyle haykırdı, "Ah! Canım Efendim, Kutlu Meryem nerede?"

O anda Adhémar, Meryem'i ortaya çıkardı; Kutlu Anamız, harikulade bir biçim ve kıyafetlerle, Adhémar'ın dokuz-on kübit ötesinde, Kutlu Agatha²⁸⁴ ve iki kandil tutan bir bakire arasında duruyordu. Stephen, Meryem'in yanında duran Adhémar'a şöyle dedi: "Efendimiz, orduda bir sürü dedikodu dolaşıyor, bunlardan biri de saçınızın ve sakalınızın cehennemde yandığı; pek çoğu

283 Burada Kont Raymond'ın insanlar üzerindeki olumlu etkisinin ya da geçmişte yaptıklarının müspet etkisinden söz edilse de daha önce de görüldüğü üzere, *Historia Francorum*'da Raymond St. Gilles sert biçimde eleştirilmiştir.

284 Aziz Agatha, Sicilyalı Agatha olarak da bilinir. Katolik Kilisesinin en çok hürmet gösterilen şehitlerinden biridir ve yaklaşık olarak 231 yılında, Catania ya da Palermo'da zengin ve soylu bir ailenin kızı olarak doğduğu sanılmaktadır.

ise itibar edilmeyecek hikâyeler. Bu yüzden, buyruklarınıza delil olması için kandillerden birini taşımam için bana vermenizi can-ı gönülden sizden rica ediyorum.”

Sonra Adhémar şöyle cevap verdi: “Yüzüme bak, yanık olduğunu görmüyor musun?” Sonra piskopos yürüyerek Bakire Meryem’in yanına gitti; Rabbin arzusunu öğrendi, Stephen’a dönüp şunları aktardı: “İstedliğini elde edemeyeceksin, ancak parmağındaki yüzük senin için faydasız; onu takmana gerek yok. Bu nedenle gidip onu Raymond’a hediye edip şöyle de: ‘Çok Aziz, Bakire Annemiz bu yüzüğü sana gönderdi; her başarısızlıkta bu yüzüğün bağışlayıcısı Annemizi aklına getir ve O’na yalvar, böylelikle Tanrı’nın yardımını seninle olacaktır.’”

Stephen yine kardeşine dair buyrukları sordu ve Adhémar şöyle cevap verdi: “Seçilen ancak vazifesine henüz başlamamış piskoposu, akrabalarımızın ruhları için Rabbe üç ayın düzenlemeye ikna et. Meryem Anamız bundan böyle kutsal kıyafetlerini giyen bir papaz tarafından taşınmadıkça Kutsal Mızrak’ın gösterilmemesini ve Çarmıhın da bu şekilde onun önünde olmasını emrediyor.” Sonra Adhémar, bir mızraktan asılan Çarmıhı tuttu; elinde Kutsal Mızrak’ı tutan rahip kıyafetleri içinde bir adamın takip ettiği piskopos şu yanıtı verdi: “*Gaude Maria virgo, cunctas hæreses sola interemisti.*”²⁸⁵ Bu ilahi koroya yüzbinlerce başka ses eklendi ve nihayetinde azizler ordusu gözden kayboldu.

Ertesi sabah Stephen ilk olarak mızrağın bizde olup olmadığını sordu; kendisine gösterince gözyaşlarına boğuldu ve yücelerin yukarıda bahsedilen ziyaretini, gördüğü ve işittiği şeyleri nakletti. Bundan etkilenen Kont, Le Puy Piskoposu’nun kardeşi William Hugh of Monteil’i, Adhémar’ın kukuletasının ve haçının kaldığı Lazkiye’ye gönderdi.

Bu esnada çarpışma darbelerinin ve yaralarının neden olduğu hastalık yüzünden iyice güçten düşen Peter Bartholomeus, Kont’u

285 “Sevin Meryem Anamız, tüm sapıklıkları tek başına yok ettin.”

ve diğer önderleri yanına çağırıp şunları söyledi: "Kutsal vakti yaklaştı, tüm kötü davranışlarım, sözlerim yahut düşüncelerim için Tanrı'nın huzurunda hesap vereceğimi gayet iyi biliyorum. Tanrı'nın gözü önünde ve sizin huzurunuzda, Tanrı'dan ve havarilerinden geldiği gibi size bildirdiğim her şeyle ilgili olarak hiç yalan söylemediğime yahut bir şey eklediğime şahadet ederim. Şüphesiz, Tanrı'ya sadakatle hizmet ederseniz sözlerimin gerçekleşeceğini göreceksiniz." Sonrasında Peter, Tanrı'nın tayin ettiği vakti gelince huzur içinde öldü ve ateşin içinden Kutsal Mızrak'la geçtiği yere gömüldü.²⁸⁶

Bu sırada Raymond ve diğer Haçlı reisleri bölgenin sakinlerine Kudüs'e giden en kolay ve en zor güzergâhları sordular. Nihayetinde Süryanilerden bazıları bize geldi ve onların gelişi üzerine konunun biraz dışına çıkacağım. Lübnan Dağları ve civarı, yıllar boyunca yaklaşık altmış bin Hristiyan'ın elindeydi. Bu Hristiyanlara, artık genellikle Sur denilen Tyre şehrine yakın oldukları için Surlu diye hitap edilir. Tanrı'nın hükmüyle Türkler ve Sarazenler hâkimiyeti ele geçirdiklerinde bu Surluların pek çoğu dört yüz yıl boyunca onların boyunduruğuna girdiler yahut daha çoğu ülkelerinden ve Hristiyan kanunlarından vazgeçmek zorunda kaldılar. Ancak bazıları Tanrı'nın lütfuyla putperestlere meydan okursa, güzel çocukları zorla ellerinden alınıp sünnet ettirildi ve Kuran'a göre yetiştirildi. Dahası babalar katledildi, anneler ise işgal edilip çocukları kollarından alındı. Bu milletin erkeklerinin melun, habis ihtirasları gözlerini kör edip Tanrı'nın ve azizlerin kiliselerini yıktırdı, resimleri paramparça ettirdi, daha sağlam olup yıkamadıklarının gözlerini çıkarmaya ve heykelleri okları için hedef tahtası olarak kullanmaya teşvik etti. Büyük kiliselerin sunaklarını devirip camilere çevirdiler. Lakin

²⁸⁶ Radulphus Cadomensis'e göre Peter mezkûr imtihan neticesinde ağır biçimde yanıp ertesi gün ölmüştür. Ralph of Caen, *a.g.e.*, 126-127. Albertus ise Peter Bartholomeus'un aldığı ciddi yaralar neticesinde birkaç gün sonra öldüğünü aktarmaktadır. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s. 196; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, *a.g.e.*, s. 306-307.

olur da azap çeken zavallı bir Hristiyan, evinin bir köşesinde Tanrı'nın ya da bir azizin resmini bulundurmamak isterse bunun için aydan aya, yıldan yıla para ödemek zorundaydı, aksi takdirde resmin ayaklar altına alındığını ve pislige atıldığını görüyordu. Şu an nakledeceklerim ise hakikaten fazlasıyla nahoş. Gençleri kerhanelere koydular ve çok daha büyük ahlaksızlıklar için kız kardeşlerini şarapla takas ettiler.²⁸⁷

287 Hristiyanlar, burada Türk mezalimi olarak anlatılan hususların çok daha fazlasına Ortaçağ Avrupası'nda kendi dindaşları tarafından uğramaktadırlar. Kaldı ki el-Hâkim'in Kutsal Kabir Kilisesi'ni yaktırıp Hristiyanlara uyguladığı zulüm haricinde bölgedeki Hristiyan nüfusun Müslümanların egemenliğinden rahatsız olmadıkları, hatta dinî ibadetlerini yerine getirmelerine engel olan Bizans hâkimiyetine Müslümanları tercih ettiklerini bizzat Madden gibi tarihçiler tarafından belirtilmektedir. Madden, *The Concise History*, 4; Morrison, *Haçlılar*, s. 22-23; Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, çev. Ekin Duru, Say Yayınları, İstanbul 2014, s. 50. Öte yandan Latin Kilisesi'nin ve mensuplarının Ortodokslara, Süryanilere ve hatta Yahudilere bakışı da sorunludur. Dindaşlarına yardım ve Kutsal Kabri Kurtarma söylemlerine rağmen bu gruplar sapkın olarak görülmektedir. Hatta Haçlı Kontlarının 1098 yılında Antakya'yı ele geçirdikten sonra Papa II. Urbanus'a yazdıkları mektupta Papa'dan duruma el koyup bu sapkınların "kökünü kurutması" istenmektedir. Krey, *a.g.e.*, s.193; Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 95.

Ortaçağ tarihçisi Moshe Gil, Filistin tarihini incelediği eserinde, Kudüs'ün Hz. Ömer tarafından 638 yılında fethinde şehirde Yahudilerin ibadet edebilecekleri bir sinagog olmadığını, ancak İslâm hâkimiyeti sırasında Kudüs'te ve Ramlâda sinagoglar olduğunu ortaya koymuştur. Moshe Gil, *A History of Palestine, 634-1099*, Cambridge University Press Cambridge 1997, s. 161. Hristiyanların ise dinî ibadetlerini yerine getirme ve mabetlerini ayakta tutma özgürlüklerinin olduğu, yeni mabet yapılmasına izin verilme de eski olanları onarmalarının mümkün olduğu, şehirde çok sayıda kilise bulunduğu ve belli kısıtlamalar içerisinde yaşamlarını sürdürdükleri diğer bir vakıadır. Gil, *A History of Palestine*, s. 160; Akın, Tuğba, "Haçlı Seferleri ve Doğu Hristiyanları", Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, 2011, s. 23-24; Adrian J. Boas, *Jerusalem in the Time of the Crusades: Society, Landscape, and Art in the Holy City Under Frankish Rule*, Routledge, London 2001, s. 102-132. Bir başka deyişle Müslüman egemenliğindeki Hristiyan tebaa, zımmî statüsüyle çağın şartlarına göre iyi durumda yaşamaktaydı; zira dönemin karışıklıkları ve parçalanmış yapısı Müslümanların hayat şartlarını da etkilemekteydi. Dolayısıyla Raimundus Aguilers, Willermus Tyrensis, Radulphus Cadomensis, Robertus Monachus bilhassa Guibertus Novigenti gibi dönem tarihçilerinin aslında eğitilmiş kilise

Anneler tüm bunlara ve diğer başka eziyetlere rağmen ortalıkta ağlamaya korkuyorlardı. Ancak Süryaniler için ne diye daha fazla vakti heba edeyim? Muhakkak bu millet Kutsalların Kutunlu ve O'nun mirasına karşı dalavere çevirmişti. Tanrı şayet bir keresinde bizlere yaptığı gibi kendi arzusu ve inisiyatifiyle yabancı hayvanları benzer musibetlere karşı asker gibi sürmemiş olsaydı Frenkler de bu Surlular gibi talihsizliklerle karşılaşabilirlerdi. Ancak bu kadarı mevzuya kâfidir.²⁸⁸

Yukarıda zikrettiğim Surlular, Raymond Saint-Gilles'le yaptıkları bir görüşmede, kendilerine güzergâh konusu sorulunca şöyle cevap verdiler: "Dimeşk güzergâhı düzdür, yiyecek boldur, ancak iki gün boyunca hiç su yoktur. Lübnan Dağları'ndan geçen yol ise güvenlidir, ihtiyaçlar konusunda hiç sıkıntı çıkarmaz, ancak develer ve yük hayvanları için çok çetindir. Öte yandan kıyı boyunca ilerleyen diğer yolda elli yahut yüz Sarazen'in dünyanın tüm milletlerini püskürtebileceği kadar daracık bir sürü geçit vardır. Lakin şayet Aziz Petrus İncili'nde kaydedilen, kaderinde Kudüs'ü zapt etmek yazılı topluluk iseniz, tehlikeleri yüzünden geçilmesi bize imkânsız görünmesine rağmen kıyı boyunca yolculuk edeceksiniz. Aramızda yazılan bu İncil'de sadece güzergâh seçiminiz değil, aynı zamanda geçmişteki eylemlerinizin çoğu ve gelecekteki fillerinizin seyri de yer almaktadır.

Bu şekilde görüşler arasında gidip gelirken William Hugh of Monteil, yukarıda zikredilen Haç'la geri geldi. Haç'ı görmek Kont'un maiyetini öyle galeyana getirdi ki Raymond'ın ve

mensupları oldukları hesaba katılırsa kullandıkları bu tür nefret söylemlerinin dini bağnazlıklarının ya da cehaletlerinin bir sonucu olduğu düşünülebilir. Bunun yanında mezkûr nefret söylemlerinin günümüz dünyasındaki kutuplaşmalara, nefret suçlarına ne derecede etki ettiği ayrı bir araştırma konusudur.

288 Hille göre burada kastedilen Aşkelon Savaşı'nda gerçekleştiği öne sürülen hayvan sürüsü mucizesidir. Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s. 109.

diğer prenslerin tavsiyeleri hilafına çadırlarını ateşe verdiler ve Arka'dan ilk ayrılan oldular.

Raymond gözyaşlarına boğulup kendinden ve diğerlerinden tiksitmeye başladı; ancak Tanrı, insanların arzusunu dikkate alarak onun bu hissiyatını göz ardı etti. Diğer taraftan yolculuğa kaldığı yerden devam etmeye can atan Godfrey kitleleri tahrik etti. Böylelikle bu menfur ve berbat Arka kuşatmasını bırakıp Trablusşam'a vardık.²⁸⁹ Bu esnada Raymond, diğer liderlerin muhalefetine karşı, Trablusşam'ı muhasara etmek için anlaşmalarla ve mükâfatlarla onları ikna etmeye uğraşıyordu.²⁹⁰

Bu sırada Aziz Andreas, daha önce sözü geçen Peter Desiderus'a görünüp şöyle buyurdu: "Gidip Kont'a şunları bildir: 'Diğerlerine ve kendine musallat olmaktan vazgeç, zira önce Kudüs zapt olunana dek hiçbir yardım beklememelisin.

289 *Historia*'ya göre de tüm uğraşlarına karşın saldırının sonuca ulaşmaması ve geçen süre uzadıkça nükseden erzak ihtiyacı yüzünden ordu içinde huzursuzluklar baş göstermiştir. Bilhassa Godfrey'in ve Flander Kontu Robert'in ordusunda askerler, Arka Kalesi'nin kılıç zoruyla fethedilemeyeceği, öyle olsa bile bunun en az bir yıl süreceği ve ancak açlık zoruyla mümkün olacağını söylediler. Komutanlarına bir an önce bu beyhude kuşatmayı kaldırıp Kudüs'e gitme ve İsa'nın kutsal mezarını görme amacıyla ettikleri yemini gerçekleştirmek için baskı yaptılar. Albertus Aquensis'e göre de Raymond karşı çıkıp kale teslim olana dek oradan ayrılmamaları gerektiği konusunda diğer kontları ikna etmeye çalıştı. Raymond'ın tüm çabalarına karşın bir gün Godfrey, Flander Kontu Robert ve Tancred tüm askerlerini toplayıp kampı ateşe verdiler. Raymond'ın askerlerinden de pek çok kişi onlara katıldı. Yanında çok az kişi kaldığını gören Raymond da iki buçuk ay süren kuşatmayı kaldırıp alelacele diğer birliklere yetişti. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s. 200.

John France'e göre 14 Şubat'tan 13 Mayıs'a dek süren Arka kuşatması, Toulouse Kontu'na hesapsız zarar vermiştir. Kontun Ma'arratünnümân'da gecikmesi, halkın ondan kuşku duymaya başlamasına yol açmış olabilirdi, ancak gücünü mahveden Arka kuşatmasıdır. France, *a.g.e.*, XLI.

290 Burada Kont Raymond'ın şehre saldırmaya can attığı, ancak diğer kontların kabul etmediği iddia edilmektedir; *Historia*'ya göre ise Trablus yakınlarında kamp kuran Haçlı Ordusu'na şehirden gelen heyet, kendilerine dokunmamaları için anlaşabilmek umuduyla bolca hediye sunmuş, amaçları zaten Kudüs'e gitmek olan Haçlılar da bu teklifi kabul etmiştir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.200.

Yarım kalan Arka kuşatmasından dolayı rahatsız olmayı bırak; ayrıca orası ve yolunuzdaki diğer şehirler şu an düşmezse kendi kendine yüklenme. Doğrusu bunların ve diğer pek çok şehrin fetholunacağı bir savaş çok yakın. Bu cihetle kendini de peşinden gelenleri de üzmemekten vazgeç; Tanrı, seni cömertçe mükâfatlandırır; sen, adamların için bir yoldaş ve sadık bir dost ol. Şayet böyle yaparsan Tanrı, Kudüs'ü, İskenderiye'yi ve Babil'i size verecektir. Lakin şayet böyle yapmazsan ne Tanrı'nın vadettiği mükâfatları elde edebilirsiniz ne de bundan böyle kaçıışı olmayan yokluğa dek mirasınız olur.”²⁹¹

Kont, papazın bu sözlerine sadece riyakârca inanır gibi yaptı; zira denilenleri eylemleriyle kulak ardı etmiş, Trablusşam Kralı'ndan elde edeceği muazzam zenginliklere tamah ederek sözleri hiçe saymıştı. Üstüne üstlük tahkir ve tezyif ederek azarladığı takipçilerini de sinirlendirmişti.²⁹² Peter Desiderius bunu ve başka pek çok şey nakletti; dediklerinin bir kısmını bu kitapta aktardık.

Peter Desiderius uzun zaman önce, Antakya'dan ayrılmayı düşündüğümüz sırada bana, Raimundus Aguilers'e gelip bir vizyon gördüğünü söylemişti. Görüntüde bir adam ona gelip şöyle buyurmuştu: “Kutlu Leontius Kilisesi'ne git, orada bu azizlerin kutsal kalıntılarını bulacaksın; onları alıp Kudüs'e götür.” Bu kişi Peter'a kalıntıları ve rölik sandığını gösterip azizlerin isimlerini söylemiş. Ne var ki Peter uyandıktan sonra bu vizyona şüpheyile yaklaşmış ve Tanrı'ya, şayet bu vahiyler

291 Bu vizyon, dini sınıfın – belki sadece Raimundus'un – Kont Raymond'ın siyasetine yön verme çabasının en bariz örneklerinden biridir. Raimundus'un bir an önce Kudüs'e gitme taraftarı olduğu, bu gayesine engel olan ya da geciktiren herkese/her şeyi şiddetle eleştirdiği hatırdan çıkarılmamalıdır. Burada, nispeten daha mutedil bir dil tercih etse de yine de gayesine ulaşmak için Kont'u ikna etme çabası açıktır.

292 Görüldüğü üzere Raimundus önceki mutedil yaklaşımını hemen terk edip maiyetinde bulunduğu lider için keskin ifadeler kullanmaya devam etmiştir. Diğer kronik yazarlarının maiyetinde oldukları liderlere bu derecede hakaret içeren ifadeler şöyle dursun, tenkit ettikleri dahi görülmez.

O'ndansa kendisine bunu bir kez daha göstermesi için dua edip yalvarmış. Bu yüzden birkaç gün içinde aynı aziz Peter'a tekrar görünmüş ve Tanrı'nın emirlerine ihmalkâr davrandığı için onu tehdit etmiş. Ayrıca haftanın beşinci gününe kadar kutsal emanetler götürülmemiş olursa Peter'ın ve efendisi, muhakemesi ve iyiliğiyle bize çok faydalı, Tanrı'ya sadık bir adam olan Die Kontu Isoard'ın başına büyük musibetler geleceğini bilhassa belirtmiş.

Peter bana anlattıktan sonra bu hikâyeyi Orange Piskoposu'na, Raymond Saint-Gilles'a ve diğerlerine anlattım. Çok geçmeden elimizde mumlarla Aziz Leontius Kilisesi'ne gelip yemin ederek bunları Tanrı'ya ve aynı kilisenin azizlerine sunduk. Bu kemikleri kutsal kılan Tanrı'dan, onları yoldaşlarımız ve yardımcımız olarak tayin etmesini niyaz ettik; böylelikle Hristiyan sevgisinden gelen bu azizler de hacıların kardeşliğini ve Tanrı uğruna yaşadığımız sürgünü hor görmeyip bize bağlanacak, buna mukabil biz de Tanrı'ya bağlanacaktık.

Ertesi sabah Peter Desiderius'un refakatinde azizlerin rölik sandığının olduğu yere geldik ve aynen onun naklettiği gibi Aziz Cyprian, Aziz Omechios ve Aziz Yannis Khrysostomos'un kutsal kemiklerini bulduk. Burada ayrıca papazın kimin olduğunu tespit edemediği bir rölik sandığı daha bulduk. Sorup soruşturunca oranın halkı, kalıntıların kime ait olduğu konusunda kendi aralarında anlaşmazlığa düştüler; bazıları Aziz Mercurius'a ait olduğunu söylüyor, diğerleriye başka azizlerin adlarını veriyordu. Peter Desiderius, kemiklerin sahibinin belli olmamasına aldırmadan onları da toplayıp diğerleriyle aynı yere koymak istedi.

Sonra ben, Raimundus, tüm topluluğun huzurunda şiddetle şöyle ısrar ettim: "Eğer bu aziz bizimle birlikte Kudüs'e yolculuk etmek istiyorsa bırak adını ve arzusunu kendi bildirsin; aksi halde bırakalım bu tabutta kalsın. Bu sahibi bilinmeyen kemikleri taşıyarak yükümüzü mü ağırlaştıralım?" Sözlerimin

sonucu olarak kime ait olduğu bilinmeyen kemikler o an için orada bırakıldı.

Papazın diğerk rölükleri toplayıp bezlere ve yatak örtüllerine sarmasından ardından gece olunca, aşağı yukarı on beş yaşlarında yakışıklı bir genç, gece duası esnasında papazın karşısına dıkılıp şöyle sordu: “Bugün neden benim kalıntılarımlı diğerkleriyle beraber götürmedin?”

Genç adam sorusuna şöyle devam etti: “Sen bu ordunun sancaktarının adını bilmez misin?”

“Peter, “Hayır, efendim!” diye kabullenmek zorunda kaldı.

Papazın aynı cevabı ikinci kez tekrar etmesinin ardından genç adam hiddetle bağırdı: “Doğru söyle!”

O zaman Peter şöyle cevap verdi: “Efendim, bu ordunun sancaktarının Aziz George²⁹³ olduğu söyleniyor.”

Sonra genç şöyle dedi: “Doğru söyledin. Ben Aziz George’um ve sana kemiklerimi toplayıp diğerklerinkilerin yanına koymamı emrediyorum.”

Ancak papaz bu emri uygulamadan günler gelip geçince Aziz George tekrar görünüp sert biçimde şöyle uyardı: “Kemiklerimi almadan bir sabah daha geçirme. Hemen diğerklerinin yanında bulacağın Bakire Meryem ve Şehit Thecla’nın kanının olduğu şişeyi de al. Sonra da ayin ilahisini söyle.” Peter Desiderius bu kez denilenlerin tamamını bulup Aziz George’un buyruklarını yerine getirdi.

Hikâyemize devam etmeden önce Haçlı Seferi’ne katılma aşkıyla Akdeniz ve okyanusun ilginç ve uçsuz bucaksız enginliğine yelken açma cesaretini gösteren şu kişilerden de bahsetmemiz gerek. Bu İngilizler, Haçlıların, İsa’nın ve havarilerinin doğduğu toprakları kirletenlere karşı Tanrı’nın adıyla intikam almak

293 Aziz George/Georgios/Yorgi, Roma ordusunda askerdi. Dininden dönmeyi reddettiğı için öldürölmüştür. Aziz George’u ünlü kılan Roma İmparatoru’na karşı çıkması kadar ejderhayla savaşı ve onu yenmesidir. Doğum tarihi tam olarak bilinmese de ölüm tarihi 303’tür. İlginç bir şekilde İslam kaynaklarında da ismi Cercis/ Circis ya da Curcis olarak geçmektedir.

için Haçlı Seferi'nin başladığını öğrenince Anglikan Denizi'ne yelken açtılar; böylece İspanya kıyısının çevresini dolaşarak okyanusu aştılar. Akdeniz'in dalgalarını yarararak muazzam çilelerden sonra bizden önce Antakya ve Lazkiye'ye vardılar. Bu İngilizlerin yanı sıra Cenevizliler, Kıbrıs ve diğer adalarla ticaret yapmamızda çok dayda sağladılar. Gemileri her gün denizin bir ötesine bir berisine giderek Sarazenleri korkuttu, böylelikle Rum gemilerinin güven içinde hareket etmesini sağladı. Ne var ki İngilizler, Kudüs'e doğru tekrar yola çıktığımızı görüp gemilerinin meşe tahtalarının, baştaki otuz gemiden geriye sadece dokuz yahut on tane kalacak derecede çürüdüğünü farkedince bazıları gemilerinden ayrılp karaya çıktı, diğerleriye teknelerini ateşe verip vakit kaybetmeden Kudüs yolculuğuna iştirak ettiler.²⁹⁴

294 Raimundus, bu kişilerin kimler olduğu konusunda oldukça muğlak ifadeler kullanmaktadır. Hill, Willermus Tyrensis'i kaynak göstererek Guinemar adlı birinin komutasında, Flander, Normandiya, İngiltere'den gelen gemilerin yanı sıra Ceneviz ve Venedik gemileri olabileceği ihtimalini yinelemektedir. Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s. 113. Willermus'un eserinin ilk bölümlerinde tamamen Albertus Aquensis'i izlediği ve neredeyse tek kaynak olarak kullandığından daha önce söz edilmişti. Albertus ise *Historia*'sında Guinemar değil, Godfrey'in abisi Kont Eustace'nin maiyetinden Winemar ismini kullanmakta ve bu kişilerden ilk olarak Haçlıların Antakya kuşatmasında yardım getiren gemilerden bahsederken söz etmektedir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s. 90.

Albertus aynı kişiden kitabının son bölümlerinde bahsetmiştir. *Historia*'ya göre Lazkiye şehrini Antakya kuşatması sırasında Kont Raymond'a bağlı şövalyelerden Winemar adında bir korsan ele geçirip içindeki Türkleri kılıçtan geçirmiştir. Daha sonra Bizans kuvvetleri şehre gelip Winemar'ı tutsak etmiş ve imparatorla arası iyi olan Raymond'ın ricasıyla bu kişi serbest bırakılmıştır. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.249.

Historia'yı neşreden Edginton, Ordericus Vitalis'te "İngiltere'den ve diğer adalardan Kutsal Kabre gitmek için yola çıkan yaklaşık yirmi bin hacıdan" bahsedildiğine atıf yaparak Tarsus açıklarında görülen filonun muhtemelen bu katile olduğu görüşünü savunmaktadır. Albert of Aachen, *a.g.e.*, 1:90. Fakat Ordericus, bu kafilenin "kâfirler Antakya'yı kuşatıp Hristiyanları ablukaya aldığı sırada Lazkiye'de karaya" çıktığını belirtmektedir. Ordericus Vitalis, *a.g.e.*, s. 250. Dolayısıyla zaman ve yer konusunda çelişkiler olmasına karşın

Prenslerimiz bir süre Trablusşam önlerinde ayak sürterken nihayet Tanrı yürekleri öyle bir yolculuğa devam etme arzusuyla doldurdu ki adeta tüm dizginler koptu. Bu yüzden geleneklerimizin ve prenslerimizin emirlerinin hilafına o gece yola çıktık, gece boyunca ilerledik ve ertesi günü Beyrut'a vardık.²⁹⁵ Sonra, öncü birliklerimizin Bucca Torta adında bir geçidi çabucak ele geçirmesinin ardından birkaç gün içinde herhangi bir engelle karşılaşmadan Akka'ya ulaştık.²⁹⁶ Şehri muhasara etmemizden çekinen ve bir an önce oradan ayrılmamızı isteyen Akka Kralı, şu konularda Raymond'a yemin etti: şayet Kudüs'ü zapt edersek yahut Babil Kralı bize savaş açmadan Yahudiye bölgesinde yirmi gün boyunca kahrırsak yahut mezkûr kralı mağlup edersek, Akka reisi Haçlılara teslim olup şehri teslim edecekti. Akka Kralı bu süre zarfında dost kalacağına söz verdi. Bunun ardından bir gün akşam vakti Akka'dan ayrıldık ve bataklık kenarında çadır kurduk.

Raimundus'un söz ettiği kişilerin İngiltere ve Kuzey Fransa civarından yola çıkan Winemar adında birinin komutasındaki denizciler olduğu ve doğrudan askeri katkılarının yanı sıra Birinci Haçlı Seferi sırasında Haçlıların deniz güvenliği ve adalardan erzak temini konusunda oldukça faydalı oldukları anlaşılabilir.

295 *Historia*'ya göre Haçlı Ordusu'nun geldiğini öğrenen Beyrut halkı, Haçlı kontlarına kıymetli hediyeler gönderip şehre zarar vermeden barış içinde geçmelerini istedi. Hatta Albertus Aquensis'in aktardığına göre "Şayet Tanrı'nın yardımıyla [Haçlılar] Kudüs'ü ele geçirme gayelerini gerçekleştirirlerse tüm varlıklarıyla hizmetinde olacakları" sözünü verdiler. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s. 202.

296 *Historia*'ya göre Beyrut'tan sonra Sayda ve Sur şehirlerinden geçilmiş, sonrasında Akka'ya varılmıştır. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s. 202. Hill, Akka'ya varış tarihini 24 Mayıs 1099 olarak vermektedir. Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s. 114.

HAÇILARIN ÖLDÜRÜLMESİ İÇİN MEKTUP TAŞIYAN GÜVERCİN HAKKINDA

Böyle dönemlerde adet olduğu üzere bazıları erzak aramak için ordugâhın aşağısında etrafta koştururken, diğerleri dostlarının ve tanıdıklarının çadırlarının yerini ararken ordunun üstünde süzülen bir şahinin ölümcül biçimde yaraladığı bir güvercin koşturmaca içindeki ordugâhın içine düşürdü. Apt Piskoposu, düşen kuşu yerden alınca bir mektup taşıdığını fark etti.

Mektupta şöyle diyordu: “Akka Kralı’ndan, Şeyzer²⁹⁷ Dükü’ne selamlar. İt soyu, ahmak, dik kafalı ve düzensiz bir millet topraklarımdan geçti. Şayet yaşam biçiminize kıymet veriyor iseniz, siz ve diğer müminler onlara zarar getirmelisiniz; zira arzu ettiğiniz her şeyi kolayca yapabilirsiniz. Bu mesajı diğer şehirlere ve kalelere iletin.” Sabahleyin orduya rahat ol emri verildiğinde mektup umuma okundu. Böylelikle Tanrı’nın lütfu bize kendini göstermişti; öyle bir lütuftu ki bu kuşların uçup giderek bize zarar vermesini önlemiş ve düşmanlarımızın sırlarının ifşa olmasına neden olmuştu.²⁹⁸

Bu yüzden Her Şeye Kadir Tanrı’yı tazim edip şükrettikten sonra hiç korku duymadan, hızlı bir şekilde oradan ayrıldık; yol boyunca sık saflar halinde ilerliyorduk. Civardaki bir nehri geçtiğimiz haberini alan Sarazenler, kalelerini, silahlarını aynı zamanda tarlalarda bolca tahıl ve hasat edilmiş ürünü bırakıp

297 Hatırlanacağı üzere Haçlılar Ma’arratünnümân’dan yola çıktıklarında kendileriyle ilk olarak Şeyzer emiri anlaşmaya yolları aramıştı. Emir’le yapılan anlaşma gereği, Haçlıların kendilerine bir zarar vermemesi için fidye ödeyecek, alışveriş ve serbest geçiş izni sağlayacaktı. Bununla da yetinmeyen Emir, Haçlıların rahatça av ve ganimet bulabilmeleri için onlara bölgeyi iyi bilen iki rehber göndermişti. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 143-144.

298 Raimundus’un anlattığı mucizevi güvercin hadisesine karşılık, Albertus’un *Historia*’sında yer alan ve Godfrey’le E’zâz emiri arasındaki haberleşmenin güvercinle yapılmasına müellifin çok şaşırması, Haçlı ordusunu oluşturan unsurların kavramları algılayışlarının ne derecede farklı olduğunu göstermektedir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.182.

kaçtılar. Bu nedenle ertesi gün oraya vardığımızda Tanrı'nın bizim için savaştığına emin olduk. Burada Aziz George'a ant içtikten sonra, reislerimiz ve ahali bir piskopos seçmeye karar verdiler; zira burada İsrail'in ilk kilisesini bulmuştuk. Burada ayrıca Aziz George'un, Tanrı'yla aramızda şefaatçi olacağı ve istirahatgâhı vasıtasıyla mümin önderimiz olacağı hissine kapıldık.

Ramla'yla Kudüs arası yalnızca on beş mil olduğundan orada bir şura topladık. Bazıları şunu savunuyordu: "Kudüs yolculuğunu şu an için erteleyelim ve Mısır'a ve Babil'e sapalım. Eğer Tanrı'nın lütfuyla Mısır Krallığını fethedebilirsek sadece Kudüs'ü elde etmekle kalmayız, ayrıca İskenderiye, Babil ve birçok krallık da bizim olur. Diğer taraftan Kudüs'e devam eder ve su kıtlığı yüzünden muhasarayı kaldırırsak bu durumda katiyen başarılı olamayız."

Diğer grup ise şöyle diyerek karşı çıkıyordu: "Bazılarımız, taş çatlasa bin beş yüz şövalye ve az sayıda silahlı piyadeden müteşekkil bir kuvvete rağmen yabancı ve ücra topraklara sefere gidersek memleketlerimizden gelecek yardımın kesileceği görüşünde. Dolayısıyla zapt ettiğimiz bir şehri elimizde tutma yahut lüzum hâsıl olursa kaçabilmemiz için bir güzergâhın kontrolünü sağlama şansı bu kadar adamla çok az olur. Bu durum hiç de iyi olmaz. Bu yüzden gelin istikametimizden vazgeçmeyelim ve bırakalım hizmetkârları için muhasarayla, susuzlukla, açlıkla ve diğer şeylerle Tanrı ilgilensin."²⁹⁹

299 Hill, Raimundus'un söz ettiği bu tartışmanın pek makul olmadığı, zira Kudüs'e sadece on beş mil kalmışken Haçlıların istikametlerini değiştirmesinin pek akla yatkın olmayacağı görüşündedir. Konuyla ilgili diğer görüşlere giriş bölümünde değinilmişti. 3 Haziran'da Ramla (ya da Remle) ele geçirildikten sonra Haçlılar burada bir Latin piskoposluğu ihya edip başına da Robert of Rouen'i geçirmişlerdir. Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s. 115.

Albertus Aquensis'in anlattığına göre önce Hayfa, ardından Kaysâriye şehirlerini geride bırakan Haçlı Ordusu, şehrin dışındaki geniş düzlüklerde kamp kurup hem Pentakost'u hem de İsa'nın Göğe Yükseliş Günü'nü kutladılar. Bir başka deyişle 29 Mayıs 1099'a kadar dört gün boyunca Kaysâriye açıklarındaki ovada

Kudüs'ün Muhasarası ve Zaptı

Piskoposu ve ona tahsis edilen garnizonu orada bırakıp develerimizi, öküzlerimizi ve diğer yük hayvanlarını toplayıp Kudüs'e doğru yola çıktık. Kale ve köşk kapma tamahkârlığımızın neden olduğu delicesine mücadelede Peter Bartholomeus'nun, yalınayak olmadıkça Kudüs sınırlarına katiyen iki fersahtan çok yaklaşmamamız, emrini hatırıma getiremedik yahut kıymet vermedik. Sancaklarımızdan birinin dalgalandığı ya da ilk önce adamlarımızdan birinin dokunduğu bir kasabaya yahut kaleye kimsenin el sürmemesi adettendi. Dolayısıyla bu hırsa kapılan çoğu kişi gece yarısı yataklarından çıkıp yoldaşlarını yanlarına almadan Ürdün düzlüklerindeki tüm dağ burçlarını ve köşklerini ele geçirdi.³⁰⁰ Ancak Tanrı'nın buyruğunu her şeyden üstün tutan birkaç kişi yalınayak yollara çıkıp Tanrı'nın iradesine açıkça karşı gelindiği için ah çekerek yakardılar; fakat ne bir dostlarını ne de yoldaşlarını beyhude istikametlerinden geri çeviremediler. Bu mağrur yürüyüşle Kudüs'e yaklaştığımız sırada şehir halkı öncü kuvvetlerimize saldırıp birkaç adamımızı

konakladılar. Adı geçen şehirlerin hiçbirine dokunmadan devam edip Perşembe günü Ramla kentine ulaştılar. Geceyi bu noktada geçirmeye karar verince, şehir surlarını ve kapılarını keşif için Flander Düğü Robert komutasında beş yüz şövalyeden müteşekkil bir keşif kolu gönderdiler. Gönderilen birlik şehir kapılarının açık olduğunu fark etti. Biraz daha ilerleyince şehir halkının Ramla'yı terk ettikleri anlaşıldı. Burada üç gün dinlendikten sonra Robert adında birini şehre rahip olarak tayin edip şehri Hristiyan sakinlerine teslim ederek dördüncü günün şafağında yola devam ettiler. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s. 204-205.

Fulcherius'ta bu şehir Ramatha olarak geçmektedir. Fulherius da Aziz George Kilisesi'ne görevlendirme yapıldığını teyit etmektedir. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 98.

³⁰⁰ Raimundus, ganimet aşkıyla geceleyin uykusunu bırakıp gizlice yataklarından çıkan bir topluluk resmederken Albertus Aquensis, "Kudüs surları önünde sevinçten gözyaşlarına boğulan, methiyeler düzen, ilahiler söyleyen" bir ordudan bahsetmektedir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, 207-208.

ve atı feci biçimde yaralayıp saflarımız arasından üç dört kişiyi öldürdü.³⁰¹

Muhasaraya dönersek Godfrey, Flander Kontu ve Normandiya Kontu kuzeyde ordugâh kurup, ortada yer alan Aziz Stephen Kilisesi'nden Davud Burcu'na bitişik köşeli kuleye dek Kudüs'ü ablukaya aldı. Raymond ordusunu batıya konuşlandırdı ve şehri Dük'ün hattından Siyon Dağı eteklerine doğru muhasara etti. Ancak ordugâhıyla surların arasında yer alan derin bir vadi, düzgün bir saf halinde şehre yaklaşmasına engel oldu ve Kontun ordugâhını ve yerini değiştirmeyi istemesine yol açtı.³⁰²

Bir gün Raymond, Kudüs'ü kuşatırken Siyon Dağı'nı ziyaret etti; burada Tanrı'nın mucizelerini işitince öyle etkilendi ki o sırada yanında bulunan prenlere şöyle hitap etti: "Tanrı'nın bu kutsal hediyelerini bırakıp gitsek ve Haçlılara karşı nefretlerinden ötürü Sarazenler muhtemelen onları kirletip parçalasa bize ne olur? Kim bilir, belki de Tanrı'nın bu armağanları, ona karşı

301 6 Haziran'da ana ordudan ayrılan Tancred, Bethlehem'i ele geçirmiştir. Tancred'in tekrar orduya katılmasıyla Haçlılar, 7 Haziran günü Kudüs surları önünde ordugâh kurmuşlardır. Morrison, *Haçlılar*, s. 37; Runciman, *a.g.e.*, C.1, s. 214; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 49; Sırma, *Haçlı Seferleri*, s. 81.

Haçlılar geldiğinde Kudüs Fatımilerin hâkimiyetindeydi. Vali İftihâruddevle, yaklaşan Haçlı tehlikesi yüzünden, tıpkı Antakya'daki gibi bir ihanetle karşılaşmamak ve olası casusluk faaliyetlerini önlemek için şehirdeki Hristiyan tebaayı sur dışına çıkartmış ve kuşatmaya karşı, civardaki kuyuları kapattırmıştı. Runciman, *a.g.e.*, C.1, s. 214; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 50; Sırma, *Haçlı Seferleri*, s. 76-77. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s. 206.

302 Albertus'a göre de ordusunun daha güçlü olması nedeniyle Godfrey, kuvvetlerini, savunmanın en sağlam olduğu ve yoğunlaştığı Davud Burcu'nun karşısına konumlandırdı. İtalya'dan iki piskoposla birlikte Kont Raymond, aynı burç kapısının karşısına birliklerini yerleştirdi. Ancak çok geçmeden bir başka konumda daha başarılı olacağı düşüncesiyle Siyon Dağı eteklerine kaydıldı. Diğer kontlar da surların çevresinde yerlerini alınca sur etrafında herhangi bir boşluk ya da pusu kurulabilecek bir yer bırakılmadığından emin olmak için keşif yapıp Zeytin Dağı civarını da kontrol ettiler. Albertus'un ifadesine göre sadece şehrin aşağısındaki Yehoşafat (Jehosaphat) Vadisi kısmı muhasara edilemedi, bunun nedeni ise arazi yapısıydı. Bununla birlikte burayı gece gündüz kollayan nöbetçiler vardı. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s. 208-209.

sevgimizin yoğunluğunun testleri olmayabilir? Ben şunu bilirim, Siyon Dağı Kilisesi'ni korumaktaki başarısızlık, Rabbimizin Kudüs'teki benzeri yerleri cansiperane alıkoymasına yol açacaktır.”

Bunun üzerine Toulouse Kontu, diğer prenslerin isteklerinin hilafına ordugâhının Siyon Dağı'na taşınmasını emretti. Bu durum, halkının ona karşı öylesi bir gazez duymasına yol açtı ki insanlar ne ordugâhın yerini değiştirmeyi istiyor ne de geceleri nöbet tutuyordu; bu yüzden Siyon Dağı'na giden birkaç istisna dışında diğer herkes ilk kamp yerinde kaldı. Ancak Kont, şövalyelerine ve piyadelerine büyük miktarda para vererek mevkiini her gün muhafaza etti.³⁰³

Şimdi konu dışına çıkıp orada yer alan bazı kutsal şeyleri sıralayacağım: Davud, Süleyman ve ilk şehirlerden Aziz Stephen'ın mezarları. Kutlu Meryem de orada ölmüştü; İsa orada yemek yemiş ve Yeniden Dirilişinin ardından havarilerine ve Thomas'a görünmüştü. Tam olarak aynı yerde azizler, Kutsal Ruh'un gelişiyle uyanmışlardı.

Kudüs'ün ablukaya alınmasından sonra bir gün, Zeytin Dağı'nda bir keşiş, bazı prenslere şöyle demişti: “Şayet yarın dokuzuncu saate kadar hücum ederseniz Rab, Kudüs'ü size verecek.”

Hristiyanlar şöyle cevap verdi: “Hiç kuşatma aracımız yok.”

Sonra keşiş şöyle dedi: “Tanrı o kadar güçlüdür ki isterse surları tek bir merdivenle aşabilirsiniz. O, hakikat için uğraşanlarla beraberdir.”

Bu yüzden geceleyin alelacele bir araya getirebildikleri muhasara araçlarıyla ertesi sabah üçüncü saate dek Kudüs'e hücum ettiler. Dış suru delip Sarazenleri iç surlara çekilmeye zorladılar; hatta birkaç Haçlı iç istihkâmların tepesine tırmanmayı

303 Dini saikle yapıldığı iddia edilen bir seferde ve bilhassa nihai hedeflerinin hemen eşiğindeyken askerlerin ancak “büyük miktarda para” ile kontrol edilmesi ilgi çekicidir.

başarmıştı. Fethin eli kulağındaydı ki miskinlik ve korkaklık yüzünden taarruz kesildi.³⁰⁴

Bu geri çekilmenin akabinde Hristiyanlar yeni bir taarruz hazırlıklarını boş verip civarı talan etmeye gittiler; her biri damaklarını ve karınlarını memnun etme derdine düşmüştü.³⁰⁵ En tiksinci ise mevcudiyetlerini tehdit eden pek çok büyük tehlikeden kendilerini koruması için Tanrı'ya dua etmeyi bile becerememiş olmalarıydı. Bu arada Sarazenlerden yeni tehditler gelmekteydi. Düşman kuyu ağızlarını kapatmış, sarnıçları yıkmış, pınar ağızlarını tıkamıştı. Tüm bunlar akıllara, "oralarda yaşayanların günahlarından dolayı nehirleri çöllere, su pınarlarını çorak topraklara çeviren" Tanrı'yı getiriyordu. Bu yüzden yukarıdaki sebeplerden ötürü su çok kıttı.

Siyon Dağı'nın eteklerindeki Siloam Havuzu namındaki bir büyük çeşme, üç günde bir akıyordu; ancak bölge halkına göre daha önce sadece Cumartesi günleri akarmış ve diğer günler bataklık gibiymiş. Pek tabii ki bu fevkaladelik için Tanrı'nın iradesi haricinde başka bir izah getiremedik. Bildirilenlere göre bu pınar üçüncü gün fişkırmaya başlamış ve kalabalık çıldırmışçasına bir anda suya hücum edince kaynak adamları havuza fırlatmış ve bu keşmekeşte bir sürü yük hayvanı ve sığır telef olmuş. Ölümcül derecede kuvvetli akıntı, ölü hayvanlarla ve çırpınan insanlarla dolu havuzdan, kayaların içindeki daracık bir ağızdan fişkırıyor, bu esnada zayıflar daha pis sulara razı olmak zorunda kalıyormuş.

Fersiz haldeki insanlar çeşmenin yanında sere serpe yere serilmiş, kavrulmuş dilleri yüzünden tek kelime edemedikleri ağızlarını açıyor, ellerini uzatarak kendilerinden daha talihlilerden su dileniyorlardı. Araziye dağılmış atlar, katırlar, koyunlar ve diğer pek çok hayvan tek bir adım dahi atamayacak kadar

304 Keşişle görüşme 12 Haziran'da, şehre saldırı ertesi gün gerçekleşmiştir.

305 Dini saikle yapıldığı iddia edilen bir seferde ve bilhassa nihai hedeflerinin hemen eşiğindeyken askerlerin ancak "büyük miktarda para" ile kontrol edilmesi ilgi çekicidir.

mecalsiz kalmıştı. İyiden iyiye büzülüp orada susuzluktan öldüler ve yollarda çürüdüklerinden havayı pis bir leş kokusu sarmıştı.

Bu talihsiz durum Hristiyanları aşağı yukarı iki ila üç fersah ötedeki bir pınardan su çekip sığırlarını orada sulamaya götürmeye mecbur bıraktı. Lakin Sarazenler silahsız adamlarımızın engabeli arazilerden bir o yana bir bu yana gidip geldiklerinin haberini aldılar; böylelikle pusu kurup bunların çoğunu ya öldürdüler ya da esir ettiler ve sürülerini de önlerine katıp götürdüler. Satılmak üzere kaplarda getirilen suların fiyatı başını alıp gitmişti; bir kişinin bir günlük temiz su ihtiyacı için beş yahut altı *nummi* kâfi gelmiyordu.³⁰⁶

Şarabın adı dahi neredeyse unutulmuştu. Kavurucu sıcak, nefes almayı imkânsız kılan toz ve kuvvetli rüzgârlar, zaten katlanılmaz olan susuzluğu çok daha berbatlaştırıyordu. Ancak bu ölümcül şeyler için vakti ne diye heba edeyim ki? Sadece birkaç kişi Tanrı'yı ya da muhasaranın gerekliliklerini hatırına getiriyordu. Haçlılar Tanrı'ya merhamet etmesi için niyaz etmiyorlardı; böylelikle cezamızı çekerken Tanrı'yı hatırlamadık ve buna mukabil O da nankör kullarının rızkını kesti.

Bu esnada altı gemimizin Yafa Limanı'na demirlediği haberi ve denizcilerin, Yafa burçlarını ve limandaki gemilerini korumak için bir garnizon göndermemizi isteyen talepleri ordugâhımıza ulaştı. Yafa, aşağı yukarı bir günlük mesafedeydi ve Kudüs'e en yakın limandı; ancak hiç dokunulmamış burcu haricinde feci şekilde enkaza dönmüş, yerle yeksan olmuş kalesinden geriye pek az şey kalmıştı. Haçlılar memnuniyetle yirmi şövalye ve yaklaşık elli piyadeyle Kont Geldemar Carpinel'i gönderdi; sonra onun hemen arkasından elli şövalyeyle Raymond Pilet'yi ve son

306 Albertus da ufacık su kaynaklarının bile ancak üç mil ötede bulunabildiğini ifade etmekte, Haçlıların çamurlu suları içmek zorunda kaldığını aktarmaktadır. *Historia*'da anlatıldığına göre bilhassa muharip sınıftan olmayan Haçlılar, bu çamurlu suların içine karışan sülükleri ve su kurtçuklarını da fark etmeden içince birçok kişi boğazları ve karınları şişerek ölmüştür. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s. 214.

olarak da William Sabran ve maiyetini gönderdiler. Geldemar, Ramla yakınlarında bir düzlüğe ulaştığı sırada birinci sınıf dört yüz Arap askeri ve iyi yüz Türk yolu kesmişti.³⁰⁷

Geldemar sayıca az oldukları için şövalyelerini ve okçularını ön saflara çekti ve Tanrı'nın yardımına sığınarak derhal düşmana hücum etti. Hristiyanları yok edeceklerine emin olan düşman saldırıya geçip oklarını fırlattı ve Haçlıların çevresini sardı. Soylu bir genç ve meşhur bir şövalye olan Archard of Montmerle'nin yanı sıra dört şövalyeyi öldürdüler. Ayrıca tüm okçuları temizleyip Geldemar'ın kuvvetlerindeki diğerlerini yaraladılar, fakat kendileri önemli bir kayıp vermediler.

Bunca kayba rağmen ne putperestlerin saldırılarında ne de şövalyelerimizin, doğrusu İsa'nın askerlerinin, gücünde bir azalma olmuştu. Aksine yaralardan ve hatta ölümden ilham alıp daha şiddetli baskıyla karşılaştıkça çok daha enerjik biçimde taarruza geçtiler. Sonunda korkudan ziyade yorgunluktan muzdaripken ufak birliğin önderleri tam kaçmaya hazırlandıkları sırada ufukta bir toz bulutu fark ettiler. Bunlar, atlarını mahmuzlayan Raymond Pilet ve adamlarıydı; bir an önce yetişebilmek için atlarını öyle delicesine sürüyorlardı ki çıkan toz bulutu yüzünden düşman, gelenlerin büyük bir birlik olduğunu sandı.

Böylelikle Tanrı'nın inayetiyle düşman bozguna uğrayıp kaçtı; aşağı yukarı iki yüz kişi öldürülmüş, muazzam bir ganimet ele geçirilmişti. Ganimetin miktarı, putperestler arasında bir gelenekle izah edilebilir; şöyle ki bunlar kaçıyorlarsa yahut takip ediliyorlarsa önce silahlarını, sonra kıyafetlerini ve en sonunda eyer çantalarını çıkarıp atıyorlardı. Bu şekilde bizim az sayıda şövalyemiz, yorulana kadar düşman öldürmüştü ve kaçanlardan büyük ganimet elde etmişti.³⁰⁸

307 *Gesta*'da da Yafa'ya yavaşan bir Hristiyan donanmasının yardım talebi üzerine bir birliğin yola çıktığı zikredilmektedir. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 152.

308 Albertus Aquensis'in anlatımı da Raimundus'la örtüşmektedir. Albertus Aquensis'in kaydettiğine göre Fatımilerin elindeki Askalân şehrinden gelen

Çarpışmanın ve ganimetin toplanıp bölüşülmesinin akabinde şövalyelerimiz Yafa'ya gittiler; denizciler onları, ekmek, şarap ve balıkla, sevinç içinde karşıladılar. Artık tehlikeleri dikkate almadan gemileri boş verdiler, hatta çanaklıklarda gözcü bırakmaya bile gerek görmediler. Ancak çok geçmeden bu mutlu ve ihtiyatsız denizciler kendilerini birden dört bir taraftan düşmanla çevrilmiş buldular; bunun başlıca nedeni nöbetçi koymayı ihmal etmiş olmalarıydı. Şafak sökerken kendilerinden daha üstün bir kuvvetle savaşırlarsa hiç şanslarının olmadığına kanaat getirip yanlarına sadece ganimetleri alarak gemilerini terk ettiler. Böylelikle askerlerimiz Kudüs'e hem muzaffer hem de mağlup döndüler. O esnada bir yağma gemisi uzakta olduğu için yakalanmamıştı. Fark edilmeden ganimet yüküyle Yafa'ya dönünce Hristiyan filosunun üstün bir güçle kuşatılmış olduğunu gördü. Hemen rotasını çevirip kürek ve yelkenle Lazkiye'ye dönerek müttefiklerimize ve dostlarımıza Kudüs'teki işlerin iç yüzünü bildirdi.

Layığımızı bulduğumuzu biliyorduk; çünkü Tanrı'nın mesajlarına iman etmemiştik. Sonuç olarak Haçlılar Tanrı'nın merhametinden umudunu kesip Ürdün ovasına doğru ilerlediler. Orada hurma dalları toplayıp Ürdün Nehri'nde vaftiz oldular. Kudüs'ü gördükleri için kuşatmadan vazgeçip Yafa'ya gitmeyi ve oradan bir şekilde memleketlerine dönebilmeyi planlamışlardı; lakin Tanrı, O'na iman etmeyenler için gemilerin icabına baktı.

Komutanlar arasındaki genel ihtilaflar yüzünden bir toplantı düzenledik; ancak sebep esasen Tancred'in Bethlehem'e el koymasıydı.³⁰⁹ Orada, İsa'nın Doğu Kilisesi'nin tepesinde

Müslüman birlikleri, ilk yağma kolunu püskürttüler. Kaçan Haçlı birliği, yine yağmaya çıkan diğer bir Hristiyan koluyla birleşip Askalân'dan gelen Müslümanlara saldırıp mağlup etmiştir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s. 212-213.

309 Albertus Aquensis'in aktardığı kadarıyla, Haçlı Ordusu'nun yaklaştığı haberini duyan Betlehem sakini Katolik Hristiyanlar ve bilhassa Kudüs'ten dışarı çıkartılan Hristiyanların gönderdiği heyet, Haçlıların hiç vakit kaybetmeden ivedilikle yardıma gelmesini rica edip hâlâ hayatlarının tehlikede olduğu haberini verdi. Dindaşlarının hayatının tehdit altında olduğunu öğrenen Godfrey, Bethlehem'e sığınanları korumaları için Tancred komutasında yüz kişilik bir süvari kolu

sanki alelade bir ganimetmiş gibi sancağını dalgalandırmıştı. Şura aynı zamanda, şayet Tanrı Kudüs'ü bize verirse şehrin koruyucusu olarak prenslerden birinin seçimi sorununu tartıştı. Şehri kazanacak olanın herkesin gayreti olacağı, ancak orayı koruyacak kimse olmazsa şehri kaybedecek olanın da herkesin ihmali olacağı konusunda hemfikir olundu.³¹⁰

Ancak kilise mensupları ve piskoposlar şöyle diyerek itiraz ettiler: “Rabbin çile çekip taç giydiği yerde bir kral seçmek yanlıştır. Seçilecek olanın kalbinden şöyle geçirdiğini düşünsenize: ‘Davud’un tahtında şimdi ben oturuyorum, onun hükümlerini benim elimde.’ Bu kişinin bir Davud olduğunu, imanı ve iyiliği yozlaştırdığını düşünsenize, o vakit hiç kuşkusuz Rab onu tahtından indirecek ve bu yere ve halka öfke duyacaktır. Üstelik resul şöyle haykırıyor: ‘Kutsalların Kutsal gelmesi gerektiğinde kutsal yağ sürme son bulacak,’ çünkü onun gelmiş olduğu tüm insanlara apaçık biçimde bildirilmiştir. Ancak bırakın Kudüs'ü koruması için bir koruyucu seçelim, gelirlerini ve kiralarnı şehrin hamileri arasında pay edelim.” Bu ve diğer nedenlerin sonucunda Kudüs'ün zaptından sekiz gün sonrasına kadar seçim yapılamadı. Bu münakaşadan iyi hiçbir sonuç çıkmamış, sadece her gün halkın çektiği keder ve iş yükü ikiye katlanmıştı.

Nihayet müşfik ve merhametli Rab, hem hürmetinden hem de putperestlerin, “Hani, Tanrıları nerede şimdi?” diye sorarak O'nun hükmüyle alay etmelerini önlemek için Le Puy Piskoposu Adhémar aracılığıyla, O'nu nasıl yatıştırıp Merhametini nasıl kazanacağımızı bildiren bir mesaj gönderdi. Ancak bizler Tanrı'nın bu buyruklarını, insanlar bunlara itaatsizlik eder ve böylece onların suçu yüzünden çok daha feci cezalandırılırız korkusuyla Rabbin emirleri olduğunu belirtmeden halka ilan

gönderdi. Gece boyu hiç durmadan yol alan süvari kolu, dindaşlarının sevgi gösterisiyle karşılandı. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s. 206-207.

310 Bu durumun ordu içinde rahatsızlık oluşturduğu kaydı sadece Raimundus'ta yer almakta ve Hill'e göre din adamlarının görüşlerini yansıtmaktadır. Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s.121.

ettik. Bağışlayıcı Tanrımız bizlere çok sayıda haberci gönderdi, ancak bu kişiler kardeşlerimiz olduğundan şahitlikleri bir kıymet taşımıyordu.

Bu sırada Adhémar, Peter Desiderius'a şöyle emretti: Prenslere ve umuma şöyle buyur: "Uzak diyarlardan Tanrı'ya ve tüm orduların Rabbine tapınmak için buralara gelen Haçlılar, kendinizi bu dünyanın pisliklerinden kurtarın ve her biriniz günahlarınıza sırt çevirin. Sonra nalınlarınızı çıkarıp çıplak ayakla Kudüs'ün çevresinde dolaşın ve sakın oruç tutmayı unutmayın. Eğer bu emirleri yerine getirirseniz dokuz günün sonunda şiddetli bir taarruzun ardından şehir düşecek; ancak yerine getirmez iseniz Rab geçmişteki tüm bahtsızlıklarınızı daha da artıracak."

Peter Desideius'un bunu efendisi Kont Isoard'a, Adhémar'ın kardeşi William Hugh'a ve bazı kilise mensuplarına haber vermesinin ardından bu sır ortakları genel bir toplantı düzenleyip şöyle konuştular:

"Beyler, dostlar, bu yolculuğun sebeplerini ve nasıl tükenmiş halde olduğumuzu biliyorsunuz; ancak aynı zamanda Kudüs'ü kuşatmak için muhasara aracı inşa etme işini de düşüncesizce nasıl savsakladığımızın da farkındasınız. Üstüne üstlük yalnızca Tanrı'nın bizimle dost olmasını boş vermiyoruz daha da ötesi her konuda akla gelebilecek her şekilde onu gücendiriyoruz; hatta iğrenç eylemlerimizle O'nu öfkeliendirip dışlıyoruz. Şimdi doğru düzgün düşünebiliyorsanız olan olmuş deyip önümüze bakalım ve bağışlama havasının tüm Hristiyan kardeşliğine hâkim olmasını sağlayalım. Bu yoldan ayrılmadan Tanrı'nın nazarında kibrimizden vazgeçip yalınayak Kutsal Şehrin çevresinde dolaşalım ve azizlerin şefaatine Tanrı'dan sevgi dolu merhametini göstermesini niyaz edelim."

"Dua edip şöyle diyelim, göklerdeki krallığından feragat edip Hizmetkârları olan bizler için ve bizden biri olmak için insan olan Yüce Tanrımız, O dilerse Kudüs'ün kapılarını ardına kadar açıp adının şanı ve şerefi hürmetine şehri bize verebilir;

bu arada şehre haksızca el koyan, Efendimizin çilesini çekip defnedildiği yeri kirleten ve şimdi de O'nun ilahi sükûtunun ve kefaretimizin mabedinin muazzam kazançlarından bizi uzak tutmak için tüm güçleriyle çabalayan düşmanları için hüküm verecektir.”

Bu talimat genel kabulle karşılandı ve haftanın altıncı günü haçlarla ve azizlerin kutsal kemikleriyle kilise mensuplarının önderlik ettiği bir merasim alayına şövalyelerin ve eli yetip dizi tutan herkesin katılıp davullar çalarak ve silahlarını savurarak yalınayakla yürümesi gerektiği emri ilan edildi. Hepimiz seve seve Tanrı'nın ve prenslerin emirlerine uyduk; Zeytin Dağı'na ilerlerken İsa'nın Diriliş'ten sonra Göğe Yükseldiği noktada halka vaaz ettik. Onları şöyle yüreklendirip nasihat ediyorduk: “Rabbi, Göğe Yükseldiği noktaya kadar izledik ve elimizden daha fazlası gelmediğinden her şeye Kadir Tanrı'mızın bize karşı merhametli olması için bizleri incitenleri de biz affedelim.”³¹¹

Bu mevzuda daha fazlasını söylememe hacet yok. Ordumuza bağışlama havası hâkim olmuş, bol bol bağışlarla Tanrı'dan merhamet dilenmiştik. Tanrı'dan, halkını Kutsal Kabir arayışlarında mucizevi ve muzaffer biçimde bu kadar uzaklara getirdikten sonra onları son anda yüzüstü bırakmaması için yalvardık. Tanrı artık bizim yanımızdaydı; zira kötü talihimiz artık iyiye dönmüştü ve her şey yolunda gidiyordu.

Birçok hadiseyi atlayarak gitmeme rağmen şunu anlatmadan geçemeyeceğim: Kudüs etrafındaki gürültülü ilerleyiş esnasında Sarazenler ve Türkler surların üstünde dolaşıp bizimle alay ediyor, surlardaki devriye yolunda darağacına astıkları çarmlıha

311 Hill, Hagenmeyer'in bu törenin 8 Temmuz 1099'da yapıldığını belirttiğini kaydettikten sonra kendilerine göre bu kaydın tamamen Raimundus'un kurgusu olduğu görüşünü savunmaktadırlar. İkiliye göre, modern sanatçılar yalınayak Hristiyanları surların çevresinde dolaşırken, Müslümanları da onları seyrederken resmetseler de bu geçit töreninin gerçekte vuku bulmasının olanaksızdır, zira Haçlıların, kendilerini bir Fatımî saldırısına karşı savunmasız halde bırakacak kadar ahmak olamayacaklarını savunmaktadırlar. Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s. 123.

vurup edebe aykırı davranışlar sergileyerek dinimize saygısızlık ediyorlardı.³¹² Buna mukabil bizler, Tanrı'nın merhametinin yakın olduğuna itimat ediyorduk; zira aslında bu tacizler gece gündüz ara vermeden yapılan nihai taarruz hazırlıklarını hızlandırmaktaydı.

Godfrey, Normandiya ve Flander kontları, hasır ören, siper ve muhasara aracı inşa eden işçileri denetlemesi için Gaston of Béarn'ü tayin ettiler.³¹³ Bu soylu kişinin vazifelendirilme nedeni, kabiliyeti ve dürüstlüğüydü. Zaten çok geçmeden ne kadar akıllıca bir tercih olduğunu ispatladı; zira prensler ahşap malzemelerin çekilmesiyle meşgullerken çalışmalarda işbölümü tesis ederek işleri hızlandırmıştı. Kont Raymond, Zeytin Dağı'nda benzeri faaliyetlerin başına William Ricau'yu geçirmiş ve Sarazenlerle diğer işçilerin keresteleri çekme işinin

312 Albertus, Haçlılar, Kudüs surları çevresinde ilahiler söyleyerek dolaştığı sırada, surlara çıkan Müslümanların yaptıkları haçlara tükürüp – hatta bevlederek – alay ettiklerini ve aşağıladıklarını aktarmaktadır. Peter Tudebodus ise surlara fırlatıp parçalayarak Haçlıları kızdırmaya çalıştıklarını kaydetmiştir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s. 215; Peter Tudebodus, *a.g.e.*, s. 115.

313 Haçlılar mancınık, şahmerdan ve kuşatma kulesi gibi muhasara araçlarına ihtiyaç duyduklarının farkına varsalar da bu araçların inşası için gereken keresteyi civarda bulmak olanaksızdı. Gereken kerestelerin bulunması konusunda Albertus Aquensis ve Radulphus Cadomensis farklı kayıtlar sunmaktadır. Radulphus, kendisi de dizanteriyle boğuşan Tancred'in, ordunun yiyecek ve su ihtiyacı için çıktığı bir yağma akınında tamamen tesadüf eseri keresteleri bulduğunu kaydetmiştir. Radulphus Cadomensis'e göre Tancred'in bulunduğu bu keresteler, Fatımîlerin Kudüs'ü kuşatmak için getirdikleri malzemeden kalanlardır. Buna karşın Albertus, bir Süryani Hristiyan'ın, dağların arasında bir yerde gereken keresteleri bulabileceklerini söylediğini aktarmaktadır. Albertus, kerestelerin yerini öğrenen Haçlı Ordusu'ndan Flander Kontu Robert, Normandiya Kontu Robert ve Gerard of Quierzy komutasında bir birliğin dört mil uzaktaki bölgeye gidip keresteleri aldığını kaydetmiştir. *Historia*'ya göre, kadın-erkek, genç-yaşlı demeden herkes elbirliğiyle dört hafta içinde, şahmerdan ve mancınıklar inşa edip bu araçları Davud Burcu'nun tam karşısına taşıdılar. Sonra yine hep birlikte yaklaşık altı mil uzaktaki Bethlehem Vadisi'ne gidip katırlarla, eşeklerle ya da omuzlarında sorgun ve bodur söğüt dalları getirdiler. Bu dalları hasır gibi örüp üstlerine öküç, at gibi hayvan derileri gererek kuşatma araçlarını düşmanların ateşe vermelerine karşı önlem aldılar. Ralph of Caen, *a.g.e.*, s. 193; Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s. 211.

denetlenmesini de el-Bâre Piskoposu'na tevdi etmişti. Raymond'ın adamları, zapt edilen kalelerden ve şehirlerden ele geçirdikleri Sarazenleri serf olarak çalışmaya zorluyorlardı. Onları, dört çift öküzün çekemeyeceği ağırlıkta inşaat kirişlerini ellişer yahut altmışar kişi halinde omuzlayarak götürürken görebilirdiniz. Ancak daha fazla ayrıntıyla canınızı sıkmayacağım.

Hep birlikte işe sarılıp emek vererek inşa ettik ve iş birliği yaptık; ne miskinlik ne de isteksizlik bizi çalışmaktan alıkoymamıştı. Sadece ücreti umumi tahsilatlardan ödenen zanaatkârlar ve maaşını Raymond'ın şahsi servetinden alan adamları para için çalışmıştı. Tanrı'nın elinin bizimle birlikte olduğu muhakkaktı. Kısa sürede işler tamamlandı ve toplanan konseyden sonra önderler şöyle buyurdular: "Beşinci gün, taarruza geçme vaktimiz olacak. O zaman dek kendinizi duaya, gece ibadetlerine verip sadakayı eksik etmeyin ve siper kalkanlarının inşası için gereken kazıkları, kirişleri, dalları ve direkleri çekme işi için yük hayvanlarınızla hizmetçilerinizi marangozlara ve zanaatkârlara verin. Her iki şövalye en az bir kıvrık siper kalkanı yahut bir merdiven inşa edecektir. Tanrı için gayretle çalışın, zira işimiz neredeyse bitmek üzere." Herkes memnuniyetle işinin başına döndü; prenslere taarruz pozisyonuna geçmeleri ve kuşatma araçlarının mevkilerinin tanzim edilmesi emri verildi.

Muhasara altındaki Sarazenler kuşatma silahlarımızın tamamlandığını gördüler ve böylelikle zayıf noktaları takviye ettiler; öyle ki artık başarılı bir taarruz umudu kalmamıştı. Godfrey, Normandiya Kontu ve Flander Kontu, Sarazenlerin takviye çalışmalarını fark ettiler; sonuç olarak kararlaştırılan taarruz gününden önce gece boyunca kuşatma araçlarının, hem çitlerin hem de kulelerin yerlerini değiştirip Kutlu Stephen Kilisesi'yle Yehoşafat Vadisi arasında bir noktaya taşıdılar. Bu araçların sökülüp bir milden fazla nakledildikten sonra tekrar birleştirilmesi inanın bana hiç de basit bir iş değildi. Ertesi sabah muhasara araçlarımızın ve çadırlarımızın yerlerinin değiştiğini

görünce Sarazenler yıldırım çarpmışa döndüler; bu arada şunu da çabucak ilave etmeliyim ki bu mevzuda Tanrı'nın yardımını gören biz müminler de aynı durumdaydık.

Kuzeye nakil konusunda sizleri bilgilendirmek için mevkiinin değiştirilmesinde iki faktörün etkili olduğunu söylemeliyim: düzgün yüzey, savaş teçhizatımızla surlara daha iyi yaklaşma olanağı sunuyordu ve kuzeydeki bu yerin çok ücra ve zayıf olması, Sarazenlerin buraya tahkimat yapmamasına neden olmuştu. Toulouse Kontu da Zeytin Dağı'ndan güneye daha az emek sarf etmemiş ve daha evvel söylediğim gibi Yafa'da gemilerini kaybeden, ancak halat, çivi, balyoz, balta, kazma, nacak gibi çok kıymetli tüm araçları kurtarmayı başaran William Embriacus ve Cenevizli denizcilerinden yardım almıştı.³¹⁴ Artık diğer ayrıntılara daha fazla girmeden doğruca Kudüs'e taarruzun hikâyesine devam edeceğim.

Belirlenen gün şafak söktüğünde taarruz başladı.³¹⁵ Lakin bu noktada şu istatistik bilgileri ilave etmeyi arzu ediyoruz. Bizlerin ve başkalarının en iyi tahminlerine göre Kudüs'te savaşabilecek kişi sayısı altmış bindi, kadınlar ve çocuklar bu sayıya dâhil değildi. Bizim tarafta ise savaşabilecek kişi sayısı en fazla on iki bindi; bunların dışında çok sayıda sakat ve yoksul mevcuttu ve kanaatimce şövalyelerin sayısı bin iki yüz ila bin üç yüzü geçmezdi.³¹⁶ Bu sayıları ve farklılıkları,

314 Hill, William Embriaco olarak bilinen kişinin aslında William Ricau olduğunu ve kardeşi Hugh'la birlikte iki Ceneviz kadirgasına komuta ettiğini ve Ceneviz gemilerinin 18-19 Haziran'da kaybedildiğini kaydetmektedir. Raimundus D'Aguilers, *a.g.e.*, s. 125.

315 Nihai taarruz bazı kaynaklarda 13 Temmuz, bazı kaynaklara göre ise 14 Temmuz'da başlamıştır. Krş. Raimundus D'Aguilers, *a.g.e.*, s. 125. Morrison, *Haçlılar*, s. 37; Runciman, *a.g.e.*, C.1, s. 219; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 54; Sırma, *Haçlı Seferleri*, s. 82.

316 Albertus Aquensis Haçlıların sayısını kadın-erkek toplam altmış bin olarak vermektedir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C1, s. 208. Willermus ise Haçlıların muharip olmayanlarla birlikte kırk bin kişi olduklarını, ancak muharip piyadelerin yirmi bin civarında, süvarilerin ise on beş bin civarında olduklarını

kitabımın müteakip sahifelerinin de ispat edeceği gibi büyük olsun ufak olsun Tanrı'nın adıyla girişilen tüm hadiselerin başarıya ulaşacağını size göstermek için aktarıyoruz.

İlkin kuleleri, şehir surlarına doğru itmeye başladık; sonra savaş tüm cehennemi patırtısıyla koptu; her yandan *tormenti* ve *petrariae*'den³¹⁷ fırlatılan taşlar havada uçuşuyor, gökten yağmur gibi ok yağıyordu. Ancak ucunda ölüm olup olmamasına ya da putperestlerin intikamlarını alacak olmasına bakmaksızın Tanrı'nın imanlarında sebatkâr hizmetkârları bu saldırıya sabırla direndiler. Savaş bu aşamada ortada gidip geliyordu; muhasara araçları surlara yaklaştıkça kale garnizonu, Hristiyanların üstüne yağmur gibi taş, ok, yanan odun, saman yağıdırıyor ve zift, balmumu, sülfür, kıtık ve bez parçalarına sarılıp ateşe verilmiş çalı çırpı topakları fırlatıyorlardı. Bu arada şunu da izah etmeliyim, bu topaklara, çarptıkları yere saplanıp sonra yanmaları için çiviler çakılıydı.³¹⁸ Müdafilerin fırlattığı bu saman ve odun mermiler, keyiflerini kılıçların, yüksek surların ve derin hendeklerin kaçıramadığı askerlerimizi geri püskürtmüştü.

Gün boyu süren çarpışmada sergilenen yiğitlikler öylesine harikuladeydi ki tarihte daha ötesi vuku bulmamıştır. İlahi merhametten emin olan bizler önderimiz ve rehberimiz olan her şeye kadir Tanrı'ya tekrar dualar ettik. Gecenin çökmesiyle

kaydetmektedir. Kudüs garnizonu ise iyi silahlı kırk bin kişidir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, a.g.e., s. 334. İbn Kesir ise Haçlıların sayısının bir milyon olduğunu söylemektedir. İbn Kesir, *el-Bidâye*, C.12, s.305. Ancak bunun bir kuşatma savaşı olduğu dikkate alınacak olursa Raimundus'un verdiği sayıların fazlasıyla izaha muhtaç olduğu açıktır.

317 *Tormenti* ve *petrariae*, farklı mühimmat fırlatan ve farklı büyüklüklerde mancınıklar.

318 Müslümanların kuşatma araçlarını etkisiz hale getirmek için zift ve sülfür kullandıkları, bunu gören Haçlıların yaptıkları kuşatma kulesinin yanmaması için dışına çok kaygan deri gerdikleri ve Müslümanların attıkları ateş dolu çömlüklerin kuleyi tutuşturamadan kayıp yere düştükleri gibi bilgiler Albertus'un *Historia*'sında da yer almaktadır. Albert of Aachen, a.g.e., C.1, s.215-217, 221.

iki ordugâha da korku egemen olmaya başlamıştı. Dış surların yıkılıp aşılması, savunma hendeğinin doldurulması ve iç surlara kolaylıkla geçişin açılmasıyla Sarazenler o gece yahut ertesi sabah Kudüs'ün düşeceğinden korkuyorlardı. Buna mukabil bizler de Sarazenlerin yakınlardaki muhasara araçlarını yakmanın bir yolunu bularak moral kazanmalarından endişeliydik. İki kampa da tetikte bekleyiş, zahmet ve uykusuz gerginlik hâkimdi; ancak bizim tarafta inançlı bir umut, onlarınkinde ise içlerini kemiren bir huzursuzluk vardı. Hristiyanlar Kudüs'ü, Rab için seve seve kuşatmışlardı; ancak putperestler Muhammed'in kuralları için istemeye istemeye direniyorlardı.

Gece boyunca her iki ordugâhta da muazzam bir hareketlilik sürdü. Şafak söker sökmez adamlarımız hevesle kuşatma silahlarını yerlerine götürdüklerinde karşılarında Sarazenleri gördüler. Sarazenler, bizim muhasara araçlarımızın on katı kadar araçla yolumuzu kesmişlerdi. Önemsiz ayrıntılarla daha fazla vakit kaybetmeyeceğim; zira bugün dokuzuncu, yani papazın kehanetine göre Kudüs'ün düşeceği gün. Muhasara araçlarımızın taş yağmuruyla kıymık kıymık ufalanıyor olmasına, kıpırdayacak hali kalmamış askerlerimizin mecallerinin tükenmesine rağmen bunca zahmetin içinde Tanrı'nın her daim egemen olan ve yenilmez mağfireti hep bizimleydi. Ancak şu ilginç hadiseyi anlatmadan geçemeyeceğim. *Petraria*elerimizden birine iki kadın büyü yapmaya uğraştığı sırada aynı mancınının fırlattığı taşlardan birisi havada ıslık çalarak ilerleyip o iki cadıdan başka yanlarındaki üç küçük kızı ezip canlarını aldı ve böylece büyü bozulmuş oldu.³¹⁹

319 Burada geçen cadı/büyücü kaydı, diğer dönem kaynaklarında da yer bulan Müslümanların büyücülük ve kâhinliğe başvurdukları kayıtları dikkate değer ve araştırılması gereken konulardır. İslamiyet'in büyücülüğe bakışı ve kati biçimde yasaklayan hükümlerine rağmen yine de başvurulmuş olması ihtimal dâhilinde olsa da Raimundus'un "büyü bozuldu" ifadesi, aslında kendisinin bu tür şeylere inandığının en kesin delilidir.

Öğlen olduğunda bir kargaşa hali içindeydik; hayatta kalan çok sayıda müdafinin inatla direnişi, azametli ve aşılmaz gibi görünen surlar ve nihayet Sarazenlerin ezici savunma becerilerinin neden olduğu umutsuzluk ve bitkinlik evresini yaşıyorduk. Bizler bocaladıkça putperestler cesaret kazanıyordu; nihayet Tanrı, her daim mevcut iyileştirici şefkatiyle hüznümüzü sevince dönüştürdü. Muhasara araçlarımızın çoğu yandığı yahut feci biçimde zarar gördüğü için savaş konseyi bu araçları geri çekmenin akıllıca olup olmayacağını tartıştığı sırada adını bilmediğim bir şövalye, Zeytin Dağı'ndan kalkaniyle Kont'a ve diğerlerine ilerlemelerini işaret etti. Bu, tükenmiş haldeki kuvvetlerimiz üzerinde psikolojik etki yaptı ve tekrar kuvvetlenen Haçlılardan bazıları surlara yeni bir saldırı başlatırken diğerleri merdivenlere ve halatlara tırmanmaya başladı. Bu sırada bir genç, Godfrey'in ve iki kontun ahşap kulelerine karşı direnen Sarazenlerin savunma duvarlarına, ucu alevli oklar yağdırdı. Kısa sürede büyüyen alevler müdafileri savunma duvarlarından geri püskürttü. Godfrey derhal ahşap kuleyi koruyan asma köprüyü indirtti. Köprü, kulenin ortasına kadar inmişken korkusuz, yılmaz Haçlılar surlara atlayıp sefil şehre akın ettiler.³²⁰

320 Albertus Aquensis surlara ilk atlayanların Lithold ve Engilbert kardeşler olduğunu söylemektedir. Onların ardından Godfrey, kardeşi ve adamlarıyla birlikte surlara atlayıp düşmana saldırıya geçmiştir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s. 222.

Haçlı Orduları 15 Temmuz 1099 Cuma günü Kudüs savunmasını aşip şehre girmiştir. İbnü'l-Esir, *el-Kamil*, C.10, s. 236; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C.12 s. 304-305; Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 199; Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 104; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 155; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, *a.g.e.*, s. 370.

Çağdaş Latin kroniklerinde sayfalarca yer bulan, hatta birçok eserin yazılma gayesi olan Kudüs'ün ele geçirilmesi, en büyük Müslüman tarihçilerin eserlerinde bile birkaç satırla geçirilmektedir. Örneğin İbnü'l-Adîm'in, *Zübdetü'l-Haleb* adlı eserinde sadece, "Haçlılar aynı yılda Kudüs'ü de işgal edip Ma'arratünnumân'da yaptıkları eylemleri orada da yaptılar," diyerek konuyu geçmektedir. İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-Haleb*, s. 98.

Büyük İslâm tarihçisi İbnü'l-Esir ise tüm yaşananları birkaç paragrafla anlatmaktadır: "Haçlılar Akkâ kuşatmasından sonra Kudüs'e yöneldiler, fakat ele geçiremediler. Kudüs'ü kırk küsur gün kuşattılar. Şehrin önüne iki

Öncü birliklerdeki Tancred ve Godfrey tahayyül edilemeyecek miktarda kan döktüler, şimdi de hemen artlarından gelen yoldaşları Sarazenlere kahrı çektiriyorlardı. Şimdi size hayret verici bir durumdan bahsetmek zorundayım; şöyle ki şehrin bir bölümündeki direniş neredeyse tamamen bitmişti; ancak Siyon Dağı civarındaki bölgede Sarazenler mağlup olmamışlarcasına Raymond'ın kuvvetleriyle şiddetle mücadele etmekteydiler. Kudüs'ün ve burçlarının düşmesiyle birlikte herkes harikulade işleri görebilirdi.³²¹ Putperestlerden bir kısmına merhamet edilip boyunları vurulmuş, diğerleri oklarla delik deşik olup burçlardan yere çakılmışlardı, ancak bazıları uzun süre işkence edilip cayır cayır alevler içinde yanarak ölmüşlerdi. Evlerde, sokaklarda yığın yığın başlar, eller ve ayaklar uzanıyordu; askerlerin ve şövalyelerin üstlerinde bir aşağı bir yukarı koşturdukları aslında cesetlerdi.³²²

burç diktiler; bunlardan biri Sihyevn tarafındaydı, Müslümanlar onu yakıp içindekileri öldürdüler. Müslümanlar söz konusu burcu yakıp bitirince biri gelip şehrin öbür taraftan işgal edildiğini söyleyerek yardım istedi. Haçlılar şehre kuzey tarafından girdi ve 23 Şaban (15 Temmuz 1099) Cuma günü kuşluk vaktinde işgal ettiler." İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, C.10, s. 235-236.

Haçlı Seferleri dönemindeki olaylar için ilk başvuru kaynağı Müslüman tarihçisi İbnü'l-Kalânîsi de çok daha kısa bir anlatım tercih etmiştir. İbnü'l-Kalânîsi, "Frenkler hızla şehre girdiler ve şehri ele geçirdiler. Birkaç şehir sakini Mihrâb-ı Dâud'a kaçtı, büyük bir kısmı ise öldürüldü. Yahudiler sinagogda toplandılar. Frenkler sinagogu yakarak başlarına yıktılar (...)" diyerek yaşananları aktarmıştır. Bunun yanında sadece, Davud Burcu'nun Şaban ayının yirmi ikisinde emânla Haçlılara teslim edildiği, ancak onların mabetleri ve İbrahim'in kabrini yok ettikleri bilgisini vererek Kudüs'ün düşüşü bahsini geçmiştir. İbnü'l-Kalânîsi, *Şam Tarihine Zeyl*, s. 5-6.

321 Raimundus Aguilers'in "harikulade işler" diyerek betimlemeye başladığı katliam, müellifin Müslümanlara karşı hoşgörüsünü(!) ve bakış açısını ortaya koymaktadır. Hatırlanacağı üzere Antakya katliamı sırasında da benzeri ifadeleri kullanmakta bir beis görmemiştir.

322 Surların düşmesiyle kalabalığın sığınmaya çalıştığı yer, şehrin güneydoğu köşesinde yer alan büyük ve müstahkem bir mevki olan Mabet Tepesi yani Mescid-i Aksa idi. *Historia*'da resmedilen manzara tam bir panik ve karmaşa halidir. Doğruca mabede doğru koşturan Haçlılar karşlarına çıkan Sarazenleri "acımasızca yere indiriyordu." Albertus, yaşananları şu şekilde aktarmaktadır:

“Katliam öyle muazzamdı ki dökülen kanlar saray avlusunun zemininden dışarı taşıyordu ve akan kanlar ayak bileklerine kadar geliyordu.” Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s. 223.

Gesta’da kullanılan ifade de benzerdir: “(...) bizimkiler de [Haçlı Ordusu] onların [kaçan Müslümanların] arkasından gittiler ve ayak bileklerine kadar düşman kanı içinde yüzdükleri bir katliamın yapıldığı Süleyman Mabedi’ne kadar onları kestiler (...)”Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 155.

Guibertus Novigenti de katliamı teyit etmekte, şehre giren Frenklerin putperestleri kovalayıp karşılarına çıkan herkesi öldürdüklerini anlatmaktadır. “Süleyman Mabedi denilen yere ulaşana dek caddelerde, meydanlarda, dört yol ağzlarında savaştan daha çok katliam yaşandı. O kadar insan kanı dökülmüştü ki ıslaklık neredeyse yürüyen adamların ayak bileklerini kapatıyordu.” Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, s. 120.

Historia’da anlatıldığına göre bu sırada Hristiyan askerler saraydaki muazzam Sarazen katliamını bitirip dışarı çıktılar. Albertus Aquensis, Haçlıların orada on bin kişiyi öldürdüklerini söylemektedir. Saraydan çıkan askerler Müslümanları öldürmek için mahalle aralarına dağıldılar. Akabinde anlatılanlar vahşetin boyutlarını daha net ortaya koymaktadır: “Haçlılar girdikleri evlerde (...) beşiklerdeki ya da hâlâ annelerinin kucağında süt emen bebekleri kadınların karınlarına tekmeyle basıp zorla alarak duvarlara, kapıların pervazlarına fırlatıp boyunlarını kırdılar. Kimini silahlarıyla öldürüyorlar, kiminin başını taşla ezip öldürüyorlardı, ama hangi yaşta ya da cinsiyette olursa olsun kesinlikle tek bir kâfirin bile canını bağışlamadılar.” Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s. 223-224; Ayan, *Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği*, *a.g.e.*, s. 363.

Guibertus’un anlatımına göre ise bu sırada Raymond St. Gilles’in ordusu şehirde olan bitenlerden habersizdi. Şehirdeki kargaşayı duyunca adamlarına acele etmelerini söyledi. Bu sırada şehrin düşmek üzere olduğunu gören Davud Burcu’nun komutanı, canlarının bağışlanması ve Askalân’a serbest geçiş karşılığında kale kapılarını Raymond’a açtı. Bu hadise diğer Latin kaynakların aksine *Historia*’da farklıdır. Albertus Aquensis, Raymond’ı, açgözlülükle ve gözünü para hırsı bürüyerek Davud Burcu komutanından rüşvet almakla suçlamaktadır. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s. 227-228. Fulcherius da Albertus’un bu iddiasını teyit etmektedir. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, 107. Bununla birlikte tüm kaynakların hemfikir olduğu nokta, asıl katliamın Raymond St. Gilles’in ordusunun şehre girmesiyle yaşandığıdır. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 155-6; Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, s. 120-121; Robert of Monk, *a.g.e.*, s. 200; Peter Tudebodus, *a.g.e.*, s.118-119; Ayan, *Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği*, *a.g.e.*, s. 361.

Guibertus Novigenti, Provençal Ordusu’nun, yani St. Gilles Kontu’nun birliklerinin şehre girmesiyle genel katliamın başladığını, kimsenin yaşına, güzelliğine, gücüne ve asaletine bakılıp canının bağışlanmadığını, hepsini tek bir kaçınılmaz ölümün beklediğini söylemektedir. Guibertus’a göre Haçlılar, Müslümanları Süleyman Mabedi’ne kadar kovaladı. “Öldürülen sayısız kalabalığın kanı neredeyse [Haçlı askerlerin] çizmelerinin üstüne çıkıyordu.” Haçlılar, Mabede sığınan kalabalığın büyük bölümünü öldürdükten sonra bir kısmının canlarını bir süreliğine bağışladılar. İçerideki cesetleri dışarı

taşıttıktan sonra onları da kılıçtan geçirdiler. Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, 121.

Willermus Tyrensis ise “şehirde o kadar çok insan öldürölüp o kadar çok kan dökölümüştü ki galiplerin kendileri bile dehşete düştüler” şeklinde durumu aktarmaktadır. Willermus, katliamın boyutunu şöyle anlatmaktadır: “(...) İçeri girip ayırt etmeksizin kime rastladılarsa kılıçtan geçirdiler ve her tarafı kan doldurdular (...) Her yerde yatan cesetlere ve kanla örtölen insan uzuvlarına bakmak korkunçtu. Ve sadece parçalanmış cesetler ve kesilmiş kafalar kötü bir manzara teşkil etmiyor, baştan ayağa kana bulanmış galiplerin göröntüsü de ürpertiyordu. Tapınağın etrafında on bin Müslöman katledilmiş olmalıdır, şehrin orasında burasında öldürölüp, sokaklarda, meydanlarda bulunan cesetler hesaba katılmamıştır, çünkü bunların sayısı da daha az değildir.” Ayan, *Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği*, a.g.e., s. 361-362.

Diğer önlö Latin kronikçi Fulcherius Carnotensis de Süleyman Mabedi’nde yaklaşık on bin kişinin öldürölldüğünü belirtip “Burada olsaydınız ayak bileklerinize katledilenlerin kanıyla lekelenebilirdi. Müslömanların hepsi, kadın çocuk ayırt edilmeden, katledildi,” ve “(...) adamlarımız (...) hiç kimseyi ayırt etmiyor, merhamet dileyenleri bile öldürüyordu. Halk, sallanan dallardan düşen çürük elmalar ve meşe palamutları gibi hayatlarını kaybediyordu,” demektedir. Fulcherius Carnotensis, a.g.e., s. 104-105.

Sefere bizzat katılanlardan biri olan Peter Tudebodus’un kullandığı ifade ise “Mabedin her yanından kan akıyordu,” şeklindedir. Peter Tudebodus, a.g.e., s. 119. Ermeni tarihçi Urfalı Mateos ise, sadece mabedin içinde altmış beş bin kişinin öldürölldüğünü ve bu sayıya şehrin diğer yerlerinde öldürölenlerin dâhil olmadığını yazmıştır. Urfalı Mateos, a.g.e., s. 199. Radulphus Cadomensis ise katliam manzarasını keyifle anlatırken her şeyin kanla kaplandığını, zeminin diz yüksekliğinde kanla olduğunu, her yerin cesetle olduğunu aktarmaktadır. Ralph of Caen, a.g.e., s. 148.

Dönemin İslâm tarihçilerinden İbnöl’l-Kalânisi, şehir sakinlerinin büyük bir kısmının öldürölldüğünü, sinagoga sığınan Yahudilerin de sinagog yakılarak katledildiğini bildirmektedir. İbnöl’l-Kalânisi, a.g.e., s. 6. Diğer büyük İslâm tarihçisi İbnöl’l-Esir ise Haçlıların, Süleyman Mabedi, Tapınak ya da Mabet Tepesi olarak adlandırdıkları Mescid-i Aksâda, çoğu din adamı ve âlim, yetmiş binden fazla Müslömanı öldürdüklerini kaydetmektedir. İbnöl’l-Esir, a.g.e., C.10 s. 236 İbn Kesir ise “şehrin ortasında” öldürölen Müslömanların sayısının altmış binden fazla olduğunu belirtir. İbn Kesir, *el-Bidâye*, C.12 s. 305.

Robertus Monachus ise diğer hiçbir savaşta böyle bir şeyin yaşanmadığını belirtip Süleyman Mabedi’nin Türk kanıyla kirlendiğini, kanla kaplı taş zeminin üstünde kesik uzuvların yüzdüğünü söylemektedir. Robert of Monk, a.g.e., s. 200. Robertus, Haçlı askerleri katliama giriştiklerinde hiçbir direnişle karşılaşmadıklarını, aksine Müslömanların var güçleriyle kaçmaya çalıştıklarını ifade etmektedir. Robertus Monachus’un ifadelerine göre Müslömanlardan bazıları Süleyman Mabedi’ne kaçmayı başardı ve bir gün boyunca orada kendilerini katliamdan korudular. Ancak akşama doğru Haçlılar tekrar cesaretlerini toplayıp tapınağa girmeyi başardılar ve içeridekileri

Şimdiye kadar olanların birkaç önemsiz ayrıntı olduklarını size söylemeliyim, zira ilahiler söylenip ayinler yapılmasına alışkın olunan Süleyman Mabedi'ne geldiğimizde bambaşka bir hikâye vardı. Acaba orada vuku bulanları size anlatsak mı? Anlatsak da inanmazsınız. Bu yüzden Haçlıların Süleyman Mabedi'nde ve revaklarda atlarının diz kapaklarına ve yularlarına kadar ulaşan kan içinde at sürdüğünü nakletmek yeterli olacaktır.³²³ Bana kalırsa, onca yıldır Süleyman Mabedi'nde Tanrı'ya küfreden

kılıçtan geçirdiler. Robertus katliamın ardından yaşanan manzarayı şöyle aktarmaktadır: "(...) Orada o kadar insan kanı döküldü ki akan kan maktullerin cesetlerini önüne katıp yuvarlaya yuvarlaya götürüyor, kesik başlar, kesik eller kanın üstünde yüzüp diğer cesetlere doğru gidiyordu (...)"Robert of Monk, *a.g.e.*, s. 200-201.

Radulphus Cadomensis ise katliamı, kendinden geçercesine haz ifadeleriyle aktarmaktadır: "Tapınağın içindeki şaşkınlık ne kadar muazzam ne kadar yüceydi! Her yanda kandan başka hiçbir şey yoktu. Zemin tamamen katliamın sonuçlarıyla kaplıydı. Duvarlar diz hizasına kadar kanın altında kaybolmuştu." Ralph of Caen, *a.g.e.*, s. 148.

323 Görüldüğü gibi katliam, tüm çağdaş kroniklerde benzeri biçimde aktarılmaktadır. Ancak dönem kaynakları bu konuda herhangi bir tekzip ya da düzeltme ifadesi içermezken modern tarihçiler katliamın gerçekliğine söz edemediklerinden olsa gerek boyutunu küçültme çabasına girişmişlerdir. Sözelimi Albertus Aquensis'i neşreden Susan B. Edgington ve de Raimundus Aguilers ve Peter Tudebodus'un eserlerini neşreden John H. Hill, bu ifadede, İncil'in Vahiy Kitabı'nda geçen "Üzümler şehrin dışında çiğnendi; tekmeden çıkan kan, bin altı yüz ok atımı uzaklığa kadar yayılıp, *atların dizginlerine dek yükseldi*" ifadesine atıf yapıldığı düşüncesindedir. *Vahiy Kitabı*, C. 14, s.20, Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s. 128; Albert of Aachen, *a.g.e.*, C1, s. 223. John H. Hill, ayrıca modern tarihçileri, burada İncil'e atıf yapıldığı bilgisini vermedikleri için eleştirmektedir. Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, 11, 128.

Hatta kimi tarihçilerin Haçlıların gerçekleştirdiği katliamı, çekilen çilelerin, yoklukların ve neredeyse üç yıl süren yolculuğun neden olduğu psikolojik patlama olarak mazur gösterme uğraşına girmişlerdir. Bkz. Asbridge, *Haçlı Seferleri*, s.119; Crawford, *Four Myths about the Crusades*, s. 20. Öte yandan bu izah çabası kimi tarihçileri kan üzerinden metrekaresi hesabı yapmaya kadar götürmüştür. Mesela Thomas F. Madden, insan vücudunda bulunan kanın miktarından hareketle bahsedilen alanın bahsedilen yükseklikte kanla dolması için kaç kişinin ölmesi gerektiğini hesaplamıştır. Madden, bu hesabın sonunda Latin tarihçilerin abarttığı sonucuna varmıştır. Thomas F. Madden, "Rivers of Blood: An Analysis of One Aspect of the Crusader Conquest of Jerusalem in 1099," *Revista Chilena de Estudios Medievales*, C.1. 2012, s.25-37, *One Aspect of the Crusader Conquest of Jerusalem*, erişim 13 Şubat 2017.

putperestlerin kanının, mabette dökülmesi şairane bir adalet. Artık Kudüs'ün her yanına cesetler saçılmış, her yanı kanla boyanmıştı; canını kurtarmayı başarıp Davud Burcu'na kaçan bir avuç kişi de canlarının bağışlanması karşılığında orayı Raymond'a teslim etti. Şehrin zaptıyla birlikte hacıları, el cırparak, sevinçle Rabbe yeni bir şarkı söyleyerek Kutsal Kabir

Sonuç olarak o dönemde başta İncil olarak klasik kaynaklara atıf yapmak müellifin bilgi ve kültür seviyesinin bir göstergesi olarak sayılıyordu. Hatta Kudüs katliamının bizzat şahidi olan *Gesta Francorum*'un anonim yazarı, hiçbir klasik esere atıf yapmadığı, dolayısıyla dilinin kaba ve avam olduğu konusunda çağdaş yazarlarca sert biçimde tenkit edilmiştir. Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, s. 19. Ancak o bile "bileklere kadar çıkan kan" ifadesini kullanmıştır. Bu nedenle mezkûr kronik yazarları "atların dizginlerine kadar gelen kan" ifadeleriyle gerçekten İncil'e atıf yapmış ya da okuyucularını cezbetme gayesiyle abartı sanatı yapmış olabilir. Ancak edebi dilden yoksun olmakla eleştirilen *Gesta*'nın yazarının da benzer ifadeler kullanması ve sadece Latin değil tüm çağdaş kayıtların söz birliği yapmışçasına on binlerle ifade edilen muazzam bir katliamdan bahsetmeleri Kudüs'ün düşüşü sırasında yaşananlar için ayrı bir litre-metrekare hesabı yapmaya gerek bırakmaz. Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s.127-128; Peter Tudebodus, *a.g.e.*, s. 118-119; Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, s. 121; Ralph of Caen, *a.g.e.*, s. 148; Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s.224; Robert of Monk, *a.g.e.*, s. 200-201; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 155-156; Fulcherius Catnotensis, *a.g.e.*, 104; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, *a.g.e.*, s. 362.

Şurası gayet kesindir, Haçlılar Kudüs'te, tarihte görülen en büyük katliamlardan birini gerçekleştirmiştir. Hatta Kudüs katliamı, Ma'arratünnumân'da gerçekleştirdikleri vahşeti bile geride bırakmıştır. Görüldüğü gibi döneme ait tüm kaynaklar katliam konusunda benzeri ifadeler kullanmaktadırlar. Modern Batılı tarihçilerin bu konuda getirebildikleri yegâne izah, bu tür katliamların Ortaçağ'da yaygın bir uygulama olduğu ya da Birinci Haçlı Seferi'nin Latin kaynaklarının mübalağa ettikleridir. Birbirinden farklı ordular içinde yer alan ya da farklı tanıkların ifadelerine dayanan kronikçilerin aynı katliam manzarasını resmetmiş olmaları, dahası günümüz tarihçilerinin aksine dönemin kronik yazarlarının gerçekleştirilen katliamı gizleme yahut olduğundan küçük gösterme çabası içinde olmadıkları, yaşananların en bariz kanıtıdır. Öte yandan 1099'da Kudüs'te yaşananların neden ısrarla basitleştirilmeye çalışıldığı ayrı bir tartışma konusudur. Tarih boyunca birçok katliam gerçekleştirildiği muhakkaktır, ancak onlar için benzeri bir "haklı çıkarma" çabası gözlenmemektedir. Sonuç olarak Haçlıların Kudüs'te, Müslüman-Yahudi demeden, yaş-cinsiyet-din ayrımı yapmadan gerçekleştirdikleri vahşeti izah etme çabasının tek nedeni, günümüz Batı tarihçilerinin "tarihçi" olmak yerine "taraf" olarak hadiseleri açıklama uğraşıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Genç, "Albertus Aquensis", s. 170-180.

324 Raimundus dışında tüm Latin kaynakları katliam bittikten sonra Haçlıların talana başladığı konusunda hemfikirdir. Raimundus eserinde bahsettiği de diğer dönem kaynaklarına göre katliamın ardından büyük çaplı bir talan ve yağma faaliyetine girilmiş, Kutsal Kabir Kilisesi'ne gidile ancak talandan sonra sıra gelmiştir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, s. 363; Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s. 226; Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, s. 121; Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, 105; Robert the Monk, *a.g.e.*, 201; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 156-157; Peter Tudebodus, *a.g.e.*, s. 119. *Historia*'da anlatılan ve birkaç farklılıkla diğer kaynaklarda zikredildiğine göre Tancred'in şehre ilk girildiği anda Tapınağa koşup "duvarlardaki ve sütunlardaki muazzam miktarda altını ve gümüşü söküp" almasıdır. Albertus Aquensis'in verdiği bilgiye göre "tam miktarını kimsenin bilmediği" bu hazineyi altı deve ya da katır ancak taşıyabildi. Tancred, Kudüs seferi öncesinde Godfrey'in emrine girdiği için Albertus'a göre bu ganimeti "adilane biçimde" efendisiyle paylaştı. Hatta Albertus, "Tancred, ona daha önce anlatılan zenginlik uğruna açgözlülükle diğer tarafa gitmiş, tüm ayaktakımı kalabalığı Süleyman Mabedi'nde ölçüsüz bir vahşetle katliam yaparken tüm prensler ağızları açık halde gösterişli binaların zenginliklerine bakakalmıştı" diyerek durumu özetlemektedir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s. 224.

Fulcherius Tancred'in talan ettiği yerin kutsal mekân olmasından ötürü ganimeti vermek zorunda kaldığı görüşündedir. Fulcherius ayrıca, Haçlılara kaptırmamak için Müslümanların altın paraları yuttuklarını "keşfeden" Hristiyanların, düşmanlarını öldürür öldürmez karınlarını destiklerini ya da cesetleri yığıp yaktıktan sonra küller arasından altınları topladıklarını iddia etmektedir. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 105.

Willermus Tyrensis ise Haçlıların şehri ele geçirmeden önce mülkiyet ve ganimet konusunda anlaştıklarını, bir yere el konulduğunu belli etmek için iddia sahibinin kalkanını ya da bir silahını asması gerektiğine karar kıldıklarını söylemektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, s. 363-364.

İbnü'l-Esir'in ganimet konusunda anlattıkları, Tancred'in ve diğer Haçlıların talanları hakkındaki Latin kroniklerle örtüşmektedir: "Haçlılar, Kubbetü's-Sahra'nın kırk küsur gümüş kandilini de aldılar. Her bir kandilin ağırlığı üç bin altı yüz dirhemdi. Ayrıca ağırlığı kırk Şam rıtlı gelen gümüş bir ocağı da aldılar. Yine yüz elli tane küçük kandil ile yirmi küsur altın kandile de el koydular. Sayısız ganimet ele geçirdiler." İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, C.10, s. 236. İbn Kesir de Haçlıların talan ettiği zenginlikleri sıralarken hemen hemen aynı ifadeleri kullanmaktadır. İbn Kesir, *el-Bidâye*, C.12, s. 305.

Sonuç olarak Robertus Monachus'un ifadesiyle "Kudüs, çok uzaklardan gelen evlatlarını öylesine zengin etti ki tek bir fakir bile kalmadı." Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 201. Latin kaynakların hepsinde artık "zenginleşen" Haçlıların "çoşkuyla ve şevkle" Kutsal Kabir Kilisesi'ne yöneldiği anlatılmaktadır. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, s. 365; Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s. 227;

ve galip Tanrı'ya kelimelerle izah edemedikleri tazim dualarını yürekten ediyorlardı.

Yeni bir gün, yeni sevinçler, yeni ve sonsuz mutluluk, uğraş ve aşkımızın gerçekleştirilmesi herkes için yeni sözler ve yeni şarkılar ortaya çıkarmıştı. Sonraki yüzyıllar boyunca kutlanacağına emin olduğum bugün, kederimizi ve uğraşlarımızı sevinç ve mutluluğa dönüştürmüştü. Hatta daha da ötesi bugünün putperestliğe tamamen son verip Hristiyanlığı teyit ettiğini ve imanımızı tazelediğini söyleyebilirim. “Rabbin yaptığı gün bugündür; bugünde neşe dolup mutlu olacağız,” bunu hak etmiştik; zira bugün Tanrı üzerimize ışıldayıp bizleri kutsamıştı.

Bugün pek çok kişi Le Puy Piskoposu Lort Adhémar'ı Kudüs'te görmüştü, hatta pek çoğu onu surların üstünde, şövalyeleri ve halkı kendisini takip etmeye teşvik ettiğini iddia etti. Ayrıca bugün azizlerin Kudüs'ten çıkarılıp tüm dünyaya dağılmaları da kayda değerdir. Bugün azizlerin evlatları Tanrı'nın ve Babalarının şehri özgürlüğüne kavuşturdular. Bugün, Temmuzun ortası, Tanrı'nın adının şanının övüldüğü ve anıldığı gün olacaktır; o Tanrı ki kilise cemaatinin dualarına cevaben çocuklarına, Babalarına vaat ettiği toprakların yanı sıra Kudüs'ü geri verdi.³²⁵ Bugün aynı zamanda, rabbimizin

Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, 121; Fulcherius Carnotensis, a.g.e., 105; Robert the Monk, a.g.e., s. 201; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 158; Peter Tudebodus, a.g.e., s. 119. Artık düşman yenilip *Gesta*'nın isimsiz yazarının ifadesiyle “böylesi bir imansız katliamı ne görüldü ne duyuldu” dediği şekilde katledilip şehir talan edildikten sonra sıra yola çıkış gayeleri olan İsa'nın huzura çıkmaya gelmiştir.

325 Albertus Aquensis, Tapınak Tepesi'ni tarif ederken Müslümanların buraya zarar vermek bir yana mücevherlerle süslediklerini, büyük saygı duyduklarını ve hürmet gösterdiklerini aktarmaktadır. Albert of Aachen, a.g.e., C.1, s.225. Fulcherius da Kutsal Kabir Kilisesi'ni tüm Müslümanların büyük bir saygı ile savunduğunu teyit etmektedir. Buna karşılık Süleyman Mabedi olarak adlandırdığı Mescid-i Aksa'nın diğer mabetten daha güzel olmasına rağmen Haçlıların hâkimiyetinde büyük bir kısmının yok olduğunu itiraf etmektedir. Fulcherius Carnotensis, a.g.e., s. 101. Diğer yandan Hristiyanların kutsal

kudretiyle ölümden geri dönüp şefkatiyle bizleri iyileştirdiği gün olduğu için Yeniden Diriliş Ayını'ni söyledik.

Kudüs'ün Zaptının Akabinde Vuku Bulan Hadiseler ve Aşkelon Muharebesi

Yukarıda anlattıkların kâfi olduğundan diğer şeylere geçeceğim.³²⁶ Altı ya da yedi günlük bir aradan sonra sekizinci

mekanları Müslüman hakimiyeti esnasında korunurken Kudüs'ün Haçlılarca zaptından sonra Mescid-i Aksa, Godfrey'in ikametgahı ve sarayı, mescidin alt kısımları ise ahır olarak kullanılmıştır. Müslümanların en kutsal mekânlarından biri olan Kubbetü's-Sahra ise Kudüs Patriği Daimbert'in konutu ve kilise olarak dönüştürülmüştür. Eric H. Cline, *Jerusalem Besieged: From Ancient Canaan to Modern Israel*, University of Michigan Press, Ann Arbor 2005, s. 182-183. Bu durum Hristiyanların ve Müslümanların diğer dinin kutsal mekânlarına yaklaşımlarına en güzel örnektir.

326 Albertus Aquensis, eserine, diğer hiçbir kaynakta yer almayan bir kayıt düşmüştür. Albertus'un aktardığına göre şehir ele geçirildikten sonra Hristiyanların ileri gelenleri, olası bir Fatimî saldırısı gerçekleşirse içeride zor durumda kalmamak için tüm esirlerin öldürülmesi gerektiği tavsiyesinde bulundular. Bu tavsiye üzerine şehrin zapt edilisinin üçüncü günü herkese silahlarını alıp esirleri öldürmeleri ilan edildi. Sonrasında yaşananlar *Historia*'da şöyle aktarılmaktadır: “(...)Herkes silahını kapdığı gibi hala hayatta olan tüm kâfir topluluğuna rezil bir katliam uygulamak için akın akın saldırdı; kimini zincire vurulmuş halde getirip boyunlarını vurdular; daha önce fidye için ya da merhamet edip canlarını bağışladıkları, sokaklarda buldukları diğerlerini katlediyorlar; kızları, kadınları, soylu hanımları, hatta hamile kadınları ve çok ufak çocukları bile hiçbirinin yaşına bakmadan başlarını kesiyor ya da taşlarla vurarak öldürüyorlardı. Aksine amansız katliam yüzünden dehşete düşmüş ve hemen onları bekleyen ölüm karşısında korkmuş kızlar, kadınlar ve hanımlar, öfkeden deliye dönmüş ve öfkelerini kusan kadın-erkek Hristiyanların canlarını kurtarma umuduyla bellerine sarılıyorlardı. Bazıları Hristiyanların ayaklarına sarılmış, canları ve güvenlikleri için yürek parçalayıcı biçimde ağlayıp yakarıyorlardı. Analarının-babalarının acınası kaderlerini gören üç-beş yaşındaki çocuklar hep bir ağızdan ağlamalarını ve biçare feryatlarını şiddetlendiriyordu. Ne var ki bu merhamet ve bağışlanma işaretleri için beyhude uğraşıyorlardı. Zira Hristiyanlar gözlerini kırpmadan katliama devam ediyordu, bu yüzden ister kız ister erkek olsun emzikli çocuk, hatta bir yaşında bebekler bile katillerin ellerinden kaçıp kurtulamıyordu. Kudüs şehrinin tüm sokakları, ölü kadın-erkek cesetleriyle ve bebeklerin ezilmiş uzuvlarıyla kaplı

gün prensler, idareyi ele alması, bölgenin vergilerini toplaması, kırsal bölgeleri daha fazla tahribattan koruması ve halka bir rehber olarak hizmet etmesi için kendi adetlerine göre ciddiyetle bir kral seçimi işine döndüler.³²⁷ Bu tartışmaları esnasında bazı kilise mensupları bir araya gelip prenslere şöyle görüş sundu: “Hamlenizi takdir ediyoruz, lakin dini mevzular dünyevi mevzulardan önce geldiğinden, münasip işleyiş öncelikle bir dini lider seçmenizi, sonrasında dünyevi bir yönetici seçmenizi gerektirir; şayet böyle yapmaz iseniz seçiminizi tanımayacağız.” Bu sadece prensleri öfkeliendirip seçimi hızlandırmalarını sağlamıştı.³²⁸

Şunu da eklemeliyim ki ilk olarak orduyu dizginleyip tıpkı Musa gibi vaazlarıyla ve takdir gören eylemleriyle insanlara nasihat eden Le Puy Piskoposu Lort Adhémar’ın ölümü, kısa süre sonrasında hürmet duyulan bir adam, kendisini bizim korumamıza adayan bir piskopos olan William of Orange’ın Ma’arratünnumân’da ölümüyle kilise mensuplarının gücü azalmıştı. Böylelikle bu iyi adamların ölümüyle prenslerin karşısında durabilen sadece el-Bâre Piskoposu ve birkaç başka kişi kalmıştı. Hileyle Bethlehem Kilisesi’ni elde ederek çarpık bir yol takip eden Marturana Piskoposu üç ya da dört gün

olduğu söylenir; çok geçmeden sadece sokaklar, evler ve saraylarda değil, ıssız çöllerde bazı yerlerde bile çok sayıda ceset bulunacaktı.” Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s. 229.

327 Raimundus Aguiler’in ve Albertus Aquensis’in eserlerinde söz etmediği cesetlerin temizlenmesi hadisesi başta *Gesta* olmak üzere Peter Tudebodus, Robertus Monachus ve Guibertus Novigenti’nin kroniklerinde yer almaktadır. Müelliflerin aktardığına göre katliamdan sağ kalan Müslümanlara, ölen dindaşlarının cesetleri taşıtıldı. Kesik uzuvları sepetlere doldurarak şehirden çıkartan Müslüman esirler, “ev yüksekliğinde” ceset dağları yığıp ateşe verdiler. Sonra da şehrin kaldırımlarındaki kanları yıkayarak temizlediler. Peter Tudebodus, *a.g.e.*, s. 120; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s.158; Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, s. 122; Robert of Monk, *a.g.e.*, s.202.

328 Diğer kaynaklarda da konseyden bahsedilmekle birlikte kilise mensuplarının karara dahil olup ultimatoma verme çabası sadece Raimundus’ta yer almaktadır. Peter Tudebodus, *a.g.e.*, s. 120; Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, s. 123; Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 106-107; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 158; Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s. 231; Robert of Monk, *a.g.e.*, s.202.

boyunca Sarazenler tarafından esir tutuldu ve bunun sonrasında aramızda hiç görünmedi.³²⁹

Tavsiyelerimize ve itirazlarımıza tenezzül etmeyen prensler, Raymond Saint-Gilles'i krallığı kabul etmeye ikna etmeye uğraştılar; fakat o, Kudüs Kralı adını duyduğu anda bile ürperdiğini itiraf etti; diğer taraftan bir başkasının kabul etmesinin önünde durmayacağını da söyledi. Bu yüzden diğerleri Godfrey'i seçip Kutsal Kabir'i ona verdiler.³³⁰ Sonra Godfrey, Raymond'dan, Davud Burcu'nu kendisine teslim etmesini isteyince Kont, Paskalya'ya dek bölgede kalmayı planladığını ve bu süre zarfında hem şahsına hem de adamlarına münasip biçimde muamele edilmesini arzu ettiğini söyleyerek karşı çıktı. Dük, önünde sonunda burcu terk etmesi gerektiğini söyleyerek karşılık verince ikisi arasında bir açmaz ortaya çıktı. Flander ve Normandiya Kontlarının yanı sıra Raymond'ın maiyetinin neredeyse tamamı Godfrey'i destekliyordu.

329 Orange Piskoposu, yaklaşık 20 Eylül 1099'da Ma'arratünnumân'da ölmüştü.

330 Raymond St. Gilles'in bu tavrının nedeni hiçbir çağdaş Latin kronikte açıklanmamıştır. Öyle ki Runciman, Raymond'ın seferin başkomutanı olma konusundaki hırsı herkesçe bilindiğinden, teklifi reddetmesinin kronik yazarlarını bile şaşırttığını belirtmiştir. Kont'un Kudüs Kralı olması sadece Raymond'ın beklentisi değil, teklifin ilk ona götürülmesinden ve tarihçilerin yaklaşımlarından anlaşıldığı kadarıyla herkesin beklentisidir. Zaten sahip olduğu askeri ve ekonomik güç, sefer boyunca onun için olumsuz bakışa neden olan Bizans taraftarı davranışları, yeni kurulan devlete Bizans desteği, dolayısıyla düşman bir coğrafyada âdeta bir can damarı sağlama olasılığı, seferin dini önderi Adhémar'la genellikle fikir birliği içerisinde hareket etmiş olması ve tüm liderler içerisinde en tecrübelisi olması gibi sebepler onu diğer rakiplerinin oldukça önüne taşımaktaydı. Bununla birlikte mızrak hadisesindeki yaklaşımı, başarısız Arka muhasarası, Ma'arratünnumân'da ordusunun kontrolünü kaybetmesi, Albertus Aquensis'in aktardıkları doğru ise diğer prenslerin Cebele kuşatması sırasında düşmanla iş birliği yapması gibi sebepler de diğerleriyle arasının mesafeli olmasına neden oluyordu. Raimundus'un açıklaması, Kont'un öneriyi dini nedenlerle reddettiği izlenimini doğursa da John France ve Runciman, Raymond St. Gilles'in belki kuzeyde başka planları olduğu, belki de ve muhtemelen teklifin kendisine oybirliğiyle sunulmadığı, kabul etmesi halinde diğer prenslerin ona itaat etmeyeceği endişesiyle teklifi kabul etmemiştir. France, *a.g.e.*, LXXXVII; Runciman, *a.g.e.*, s. 225. Öte yandan unvan konusunda Latin kaynakların *prinkeps* ya da *Kutsal Kabrin Koruyucusu* üzerinde hemfikir olmalarına karşın Robertus Monachus ısrarla Godfrey'in *Kral* olarak seçildiğini vurgulamaktadır. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s. 231; Robert of Monk, *a.g.e.*, s. 202.

Raymond'ın adamları, Kont, Davud Burcu'nu kaybederse hemen Avrupa'ya, Languedoc'a döneceğini sanıyordu. Bu, Provençallerin Raymond'a yegâne aleyhtarlıkları değildi; zira daha evvel de Kont'un kral olarak seçilmesini önlemek için bedhah yalanlar yaymışlardı.³³¹

Hem yoldaşları hem de dostları tarafından terk edilen Raymond, burcu hüküm vermesi için el-Bâre Piskoposu'na devretti; ancak piskopos karar vermek için beklemeye gerek görmeden kuleyi derhal Godfrey'e teslim etti. Piskopos, kendisine duyulan güveni kötüye kullanmakla itham edilince bu kararı şantajla ve tartaklanarak vermek zorunda kaldığını iddia etti.³³² Öğrendiğime göre piskoposun ikametgâhına, yani Kutsal Kabir Kilisesi'nin yakınında yer alan Patrik konutuna, çok sayıda silah götürülmüş. Piskopos, kendisine karşı fiziksel güç kullanıldığından söz edip gizliden gizliye Raymond'ın adamlarını suçlamıştı.³³³

331 Hill, Godfrey'le Raymond arasındaki çekişmenin, aslında Raimundus'un bize anlattığı kadar olmadığı görüşündedir. Bunun yanında Kont'un adamlarının onu terk edip Godfrey'in tarafına geçmelerinin de dönem şartları dikkate alındığında pek mümkün görünmediği kanısındadır. Buna en büyük kanıt olarak da Raymond'ın bundan kısa bir süre sonra 28 Temmuz, 1099'da Ürdün'e gitmek üzere Kudüs'ten ayrılmış olmasına karşın döndükten hemen sonra Godfrey'in yardımına gitmesini sunmaktadırlar. Öte yandan Godfrey'in Kudüs'ün hâkimi olduğu düşüncesine rıza göstermesinin, Raymond'ın Kudüs'ün kilisenin mülkiyetinde olması gerektiği düşüncesiyle çelişmesinin, gerginliğin muhtemel nedeni olduğu fikrindedirler. Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s. 130.

332 Piskoposun yapılan ithamlar ve kendince bu davranışın nedenleri dikkatle incelenecek olursa piskopos dövme ve tehdit etme gibi oldukça ciddi suçlamalar söz konusudur. Bu durumda ya Hill'in yukarıda yapılan açıklaması doğrudur, yani Raimundus durumu abartmaktadır ve olaylar yine sunulduğu gibi Haçlı topluluğunu gerçekten sarsıcı değildir. Ya da "aşk eylemi" gibi izahlarla açıklanması zor çıkar ilişkileri, ekonomik ve siyasi menfaatlere dayalı, bu tür durumlarda kutsalları bile dikkate almayan baskı ve zorlamaların hüküm sürdüğü bir topluluk söz konusudur. Sefer boyunca liderlerin sergilediği toprak ve mal hırsı, askerlerin talan hırsı dikkate alınınca ikinci seçeneğin daha makul olduğu ve "Kutsal Toprakları kurtarma" sloganının gerekenden de bir slogan olduğu anlaşılmaktadır.

333 El-Bâre Piskoposu'nun hem Raymond'ın adamlarını suçlayıp hem de buna rağmen kuleyi Godfrey'e devretmesi dikkat çekicidir.

Kont burcun kontrolünü kaybetmesinin akabinde takipçilerine karşı burnundan soluyarak küplere bindi ve haysiyetinin beş paralık edildiğini, bu yüzden ülkeden ayrılacağını söyledi. Bu yüzden Kudüs'ten Eriha'ya yolculuk edip hurma dalları toplayarak Ürdün'e geldik. Peter Bartholomeus'nun talimatlarını izleyerek küçük dallardan bir sal yapıp Raymond'ı içine koydu ve nehrin karşısına kürek çektik. Sonrasında Kont'un ve diğer prenslerin hayatları için dua etmek üzere kalabalığı topladık. Kont üzerinde sadece bir mintan ve donlayken vaftiz ayini gerçekleştirdik, ancak Tanrı adamı Peter Bartholomeus'nun ne diye böyle bir emir verdiğine dair hâlâ en ufak bir fikrimiz yok.

Bu vazifeden sonra Kudüs'e dönüşümüzün akabinde, Normandiya Kontu'nun ordu vaizi Arnulf, iyi rahiplerin arzularının hilafına bazıları tarafından patrik olarak seçildi. Bu rahiplerin itirazlarının temeli, Arnulf'un diyakoz yardımcısı ve papaz kökenli olmadığına dayanıyordu. Tüm bunlar yetmezmiş gibi müstakbel patrik bir de yolculuk boyunca kadın peşinde koşmakla suçlanıyordu, hatta daha da vahimi müstehcen hikâyelerin başrolündeydi. Elbet söylemeye gerek yok hırslı Arnulf kilise hukukunun kurallarına, utanç verici doğumuna ve vicdan yoksunluğuna aldırmadan iyi din adamlarını topa tutup azarlayarak ilahiler, tezahüratlar ve alkışlar eşliğinde kendisini patriklik makamına terfi ettirmişti. Arnulf, yükselişinin arka planını ateşleyen ve yöneten Marturana Piskoposu'nun ilahi cezasından da korkmamıştı; zira Kutsal Kabir'de mihrabı olan din adamlarından ya da buraların bakımı için ücret alanlardan arpalık almaya devam ediyordu.³³⁴

Arnulf makama geçer geçmez şehir sakinlerinin de yardımıyla, Türklerin Kudüs'ü zapt etmesinden önce hacıların ibadet ettiği Haç'ın yerini bulmaya koyuldu. Şehir halkı yeminler edip başka

334 Albertus'un "fevkalade bilge ve belagat sahibi bir papaz" dediği Arnulf'un seçilmesine tepkisi ve onun hakkındaki bu ciddi ithamları oldukça gariptir. Hill'e göre Arnulf 1 Ağustos 1099'da patrik seçilmiştir. Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s. 131; Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1 s. 234-235. Joh France, Raimundus'un bu suçlamalarının temelinde, mevcut din adamları arasında en kıdemlilerden birinin kendisi olduğu ve bu görevi şahsı için istediğinden Arnulf'a karşı kıskançlık duyması olarak açıklamaktadır. France, *a.g.e.* LXXXIX.

alametlerle sözlerinin doğruluğunu ispat etmeye giderek Haç'ın yerini bilmediklerini söylediler; ancak sonunda zorlamalar karşısında mecburen şöyle dediler: "Vahiyler, sizlerin Tanrı'nın seçilmiş halkı olduğunuzu ve çilelerden azad edilip Kudüs'ü ve diğer pek çok şehri almanızın sebebinin sadece muazzam gücünüz değil, aynı zamanda kâfirleri kör eden öfkeli bir Tanrı olduğunu gösteriyor. Önderiniz O Rab ki size zapt edilemez nice şehrin kapılarını açtı, sizler için nice korkunç savaşı kazandı. Madem Tanrı sizin tarafınızda öyleyse ne diye inatla O'nun emanetlerini sizden saklayalım ki?" Ardından Haçlıları bir kilisenin koridoruna götürüp Haç'ın yerini gösterdiler.³³⁵ Böylece sevinçle Yüce Tanrı'ya methüsena edip şükrettik; zira Rab yalnızca çile çektiği şehri bize geri vermemiş, ayrıca artık kurtuluşumuzun kutsal emaneti gözlerimizin önünde olduğundan daha da sağlamlaşan imanımızın kollarında O'nu avuçlarımızda daha sımsıkı sarabilelim diye çarmıha gerilişinin ve zaferin sembollerini de tekrar bize bağışlamıştı.

Bu esnada, daha önce de bildirdiğimiz gibi, Godfrey anlaşılarak Kudüs'ün yönetimini almış ve Raymond, Yehuda Krallığı'nın anahtarı olduğu muhakkak Davud Burcu'nu kaybetmiş olmanın hayfı ve kederiyle sinirden küplere binmişti. Sonuç olarak Provençallerinin büyük bölümünü de alarak dönme planları yapmaktaydı. Lakin o sırada Babil Kralı'nın çok büyük bir putperest ordusuyla Aşkelon'a vardığı, niyetinin de Kudüs'e saldırıp yirmi yaşın üstündeki tüm Frenkleri öldürmek, geri kalanını da kadınlarla birlikte esir almak olduğu haberi ulaştı. Babil Kralı, söylenenlere göre, genç Frenk erkeklerini, kendi milletinden kadınlarla ve Frenk kadınlarını da kendi diyarından genç erkeklerle çiftleştirecek, böylece Frenk dölünden savaşçı bir millet elde edecekti.

Debdebeli planları, Babil Kralı'na böbürlene böbürlene Antakya'ya ve Bohemund'a da aynısını yapacağını, hatta Dimeşk

335 Gerçek Haç, 5 Ağustos 1099'da bulunmuştur. Bu paragraf başlı başına Haçlıların Gerçek Haç'ı bulmak için kendi dindaşlarına karşı zor kullandıkları ya da diğer açıdan sözde yardıma geldikleri dindaşlarının dahi Haçlılara güvenmediklerini ortaya koymaktadır.

ve kalan şehirlerin tacını giyeceğini söyletiyordu. Üstüne üstlük elindeki güçlü askerler ve şövalyeleri hesaba katıp Türklere ve de Türkleri mağlup etmiş Frenklere hiç ehemmiyet vermiyordu. Yine de memnun kalmayıp Rabbin doğduğu yeri, Rabbin uzandığı yemliği, Çile çekip çarmıha gerildiği yeri, çarmıha gerilen Rab'den kanın fışkırdığı söylenen mevkii; Rabbin defnedildiği kabri ve Kudüs'teki ve etrafındaki tüm kutsal mekânları yerle bir edeceğini söyleyerek Tanrı'ya saygısızlık ediyordu. Hatta bununla da yetinmeyip bu kutsal yadigârları gömülü oldukları yerlerden çıkardıktan sonra paramparça edip Frenkler, Rabbin artık ummanlarda kaybolan emanetlerini aramak için memleketlerini bırakıp gelmesinler diye tozlarını denize savuracağı şeklinde atıp tutuyordu.

Bu haberlerin ve mezkûr ceberutun muazzam ordularıyla, bizden bir buçuk gün uzaklıktaki Aşkelon'da toplandıklarıyla ilgili diğer söylentiler üzerine prensler ve din adamları toplandı. Toplanan Haçlılar yalınayak Kutsal Kabir Kilisesi'nin önüne gidip gözyaşları içinde Rab'be yalvarıp merhamet dilendiler ve O'ndan, geçmişte muzaffer kıldığı halkını azat etmesi için yakardılar. Bunun yanında İsminin hürmetine henüz arındırılmış, Zatının takdis mekânının daha kirletilmesine müsaade etmemesi için yalvardılar. Sonra şarkılar, ilahiler söyleyip kutsal hediyelerle yalınayak Mabed'e geldik ve orada Tanrı önünde ruhumuzla ve bedenimizle yüreklerimizdeki dileklerimizi döktük. Lütfunun da aynı yerde fışkırp saçıldığını unutmaması için yalvardık. "Halkın sana karşı günah işlemişse, ancak kefaretləri ödenmiş ve bu yere dua için gelinmişse göklerden onlara kulak ver Ey Rab ve onları düşmanın elinden kurtar!"

Piskoposun kutsamasını takiben liderler savaş stratejisini ve Kudüs'ü koruma yollarını planladılar. Sonrasında Godfrey, emire dair söylentileri teyit etmek üzere şövalyeleriyle birlikte yola çıktı; Ramla düzlüklerine vardıkdan sonra Marturana Piskoposu'nu, Kudüs'teki kontları vaziyetten haberdar etmek üzere gönderdi. Artık savaş kesinlik kazanınca liderler eli yetip dizi tutan herkesi orduya katıp Tanrı'ya dua ettikten sonra silahlarını kuşanıp Kutsal Mızrak'ı da alarak yola çıktılar ve

aynı gün düzlüklere ulaştılar. Birleşen ordumuz ertesi gün dört bir yanında koruyucu süvari birlikleriyle ilerlemeye başladı.³³⁶

Güneş batarken Kudüs-Aşkelon yolu üzerindeki bir nehre yaklaştık; o anda büyük koyun, sığır ve deve sürüleri otlatan Araplar gördük. Böylece keşif için iki yüz şövalye sevk ettik; zira Arapların ve hayvan sürülerinin kalabalığı, bizleri bir savaşın çıkacağına inandırmıştı. Bu esnada daha önce de belirttiğimiz gibi, üç saf önde üç saf ortada ve üç saf geride olmak üzere dokuz saf halinde ilerlemekteydik; böylelikle düşman saldırısını öndeki üç saf karşılayacak ve ortadaki saflar her an öndekileri takviye edebilecekti. Arap çobanlar, şövalyelerimizi gördükleri gibi kaçtılar; lakin Tanrı bizi koruyup gözettiği gibi onları da gözetseydi şüphesiz kaçmayıp hayvanlarını savunurlardı. Aslında onların ordusu üç bin kişiydi; hâlbuki bizimkisi herhalde bin iki yüz şövalye ve en fazla dokuz bin piyadeydi.³³⁷ Düşmanın kaçmasıyla tahayyül edilemeyecek bir ganimet elde ettik ve birkaç Arap'ı öldürüp birkaçını esir ettik. Akşam yanaştığından orada çadır kurduk, ardından esirleri, planlarını, hazırlık durumlarını ve asker sayılarını söylemeye zorladık. Esirler, Arapların Kudüs'ü muhasara etmeyi ve Frenkleri şehirden çıkarıp esir almayı yahut öldürmeyi istediklerini söylediler. Ayrıca yaklaşık beş fersah ötemizde ordugâh kuran emirin ertesi sabah üstümüze yürüyeceğini de eklediler. Çobanlar ordularının büyüklüğü konusunda kesin bir sayı veremeyeceklerini, zira

336 Godfrey, 9 Ağustos'ta haberin doğruluğunu araştırmak üzere yanına Flander Kontu Robert, Eustace ve Tancred'i de alarak Aşkalân ovasına gitti. Steven Runciman, *a.g.e.*, C.1, s. 228. Haçlılar 11 Ağustos'ta Aşkelon'a varmış, savaş 12 Ağustos'ta vuku bulmuştur.

Hill, Kutsal Mızrak'ın daha sonra 1101 Haçlı seferinde Toulouse Kontu tarafından taşındığını ve Haçlıları şevklendirmek için Milan Piskoposu tarafından kullanıldığını belirtmektedir. Mütercime göre mızrağın akıbeti uzun süre tartışma konusu olmuştur. Urfalı Mateos'a göre Milan Piskoposu'nun kullandığı hakiki değildir. Albertus Aquensis ise 1101 Haçlı seferi sırasında mızrağın kaybolduğunu belirtmektedir. Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s. 133.

337 Verilen sayılar Raimundus'un sunmaya çalıştığı kahramanlık hikâyesiyle örtüşmemektedir.

günden güne sayının arttığını anlattılar. Vazifelerini hatırlatıp kendilerinin, hayvanlarını Babil Ordusuna satmayı planlayan basit çobanlar olduklarını söylediler.

Müteakip çarpışmaya hazırlıklı Haçlılar vazifelerinden ve ihmallerinden dolayı birbirlerini bağışladılar; öylesine heyecana gark olmuşlardı ki düşmanın hazırlık durumu konusundaki haberlere neredeyse hiç itibar etmiyorlardı. Cesaretle, Arapların geyiklerden daha ürkek, koyunlarsan daha uysal olduklarına inanıyorlardı. Bu cesaret, Tanrı'nın diğer imtihanlarımızda olduğu gibi bizimle olacağına, putperestlerin Tanrı'ya hakaretleri yüzünden, bizim inancımız zayıf olsa dahi şahsi teşebbüsüyle o kâfirleri cezalandıracağına inancımızdan doğuyordu. Bu yüzden Tanrı'yı bizim Savunucumuz, kendimizi de O'nun yardımcıları olarak düşünmeyi yeğliyorduk.

Ordugâhta, şafak sökerken herkesin savaşa hazır olması, herkesin liderinin kuvvetlerine katılması savaş bitene dek kimsenin ganimete el sürmemesi yoksa aforoz edileceği emri ilan edildi. Çadırsız, şarapsız, çok az ekmek, çok çok az tahıl ve tuzla berbat bir gece geçirdik; ancak en azından et stokumuz kum kadar boldu, bu yüzden etle birlikte ekmek niyetine koyun eti yedik.

Şafağın ilk ışıklarında davullarla ve borazanlarla orduya savaş düzenine geçme emri verildi. Bu şekilde gün ağardığında, daha önce anlattığımız gibi, dört bir yana yerleşik koruma birlikleriyle Muhammed'in ordugâhına doğru harekete geçtik. Geldiklerini haber aldığımızda surların yakınından ayrılmayacağımızı sanan Araplar ordugâhlarından çıkmamışlardı. Çobanların kaçışı ve bazılarının öldürülmesiyle ilgili haberler onlara ulaşmış ve şu yanıtı almışlardı: "Frenkler ganimet için gelmişler, artık geri dönecekler." İşin aslı her gün, ordumuzun küçük bir bölümünün, atlardan ve insanlardan mecalsiz kalanların Kudüs'ten ayrıldıklarının haberlerini almışlardı. Sayılarına ve kuvvetlerine güvenerek tükürükleriyle bizi ve ordugâhımızı boğacaklarına emindiler. Öyle duyduk ki kâhinleri ve falcıları

ordugâhın taşınmasına ya da haftanın yedinci gününe dek savaşılmamasına karşı çıkıp daha öncesinde bir günün aleyhlerine olacağı konusunda uyarmışlar.

Daha evvel anlattığımız şekilde dokuz saf halinde ilerliyorduk; Tanrı ordusunun sayısını öyle katlamıştı ki Arap kuvvetlerine denk sayıda görünüyorduk. Bu mucize şöyle gerçekleşti: serbest bıraktığımız hayvanlar kendi başlarına sürü oluşturup kimse gütmenden bizi takip ediyor, biz koşunca koşuyor, biz ilerleyince ilerliyordu.³³⁸ O gün ele geçirdiğimiz ne pahalı eşyaların miktarını tahmin edebilir ne de çadırların ve silahların toplamını hesap edebiliriz. Yoldaşlarının çoğunun katledildiğini, kamplarının talan edildiğini gören Araplar savaşmayı bırakıp şuna kanaat getirdiler: “Madem kaçacağız ne diye sonraya bırakalım? Eğer bugün, yolculuktan harap olmuş, açlıktan ve susuzluktan bitap düşmüş bu Hristiyanlar sadece tek bir taarruzla kuvvetlerimizi yerle yeksan etmişse dinlenip eski kuvvetlerine kavuştuktan sonra muzaffer biçimde, zayıf düşmüş, korkmuş, canı yarıya çıkmış bizlere neler yapar?”

Sonuç olarak moralleri altüst olan Araplar, birkaçı haricinde, kampımızdan yaklaşık bir mil uzakta olan Aşkelon’a döndüler.³³⁹

338 *Historia*’da hayvan sürüsü mucizesi aktarılırken hayvanların orada bulunuş nedeni biraz daha farklı sunulmaktadır. Albertus Aquensis’e göre Kudüs’ün ele geçirilmesiyle Haçlılarla ittifak yapan Ramla Emiri, Askalân’da Hristiyanların yardımına geldi. Şehir surlarının dışındaki deve, öküz, sığır gibi her türden hayvan sürülerini Müslümanların bilerek saldırdığını, bu şekilde Haçlıların dikkatini dağıtıp onları yenmeyi planladıklarını Hristiyan dostlarına bildirdi. Albertus burada dindaşları için “müdafaaadan çok ganimete düşkün” ifadesini kullanmaktadır. Bu nedenle Haçlılara, ganimet peşinde koşmamaları, aksi takdirde kulaklarının ve burunlarının kesileceği ilan edildi. Albertus, Haçlıların sürülere dokunmadığı konusunda ısrarcıdır; ancak onun anlattığına göre şafak vakti ordu savaşa hazırlanıp saf tutarken bu hayvan sürüleri de gürültü ve kılıç-kalkan ışıltılarıyla şaşırdılar; sonra Haçlıların arasına karışıp onlarla birlikte hareket etmeye başladılar. Böylelikle durumdan habersiz olan Müslümanlar, kalkan toz bulutu içinde Haçlı Ordusu’nu aslında olduğundan çok daha kalabalık sandılar. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s. 237.

339 Görüleceği üzere Raimundus’un vakayinamesinde Aşkelon Savaşı diye bir savaştan aslında bahsedilmediği, zira Müslümanların savaşmadan kaçtıkları

Raymond, Bohemund adında bir Türk'ü, bir barış önerisiyle emire göndermeye karar verdi, ancak emire, Kudüs'ü bırakmada isteksiz davrandığını ve bize karşı savaş açtığını hatırlatmasını da istedi.³⁴⁰ Bohemund o anda vaziyeti ölçüp tartarak emirin kaçmayı mı yoksa savaşmayı mı planladığını ve mağlubiyete nasıl tepki verdiğini anlayacaktı. Bohemund aslında Türk olmasına rağmen zeki ve kurnaz olduğu kadar bize sadıktı ve birçok dil konuşabiliyordu. Bohemund denilmesinin nedeni, din değiştirip karısı ve silahlarıyla bize geldiğinde vaftiz kurnası önünde onu Büyük Bohemund'un kabul etmiş olmasıydı.

Raimundus Aguilers'in kitabı böylelikle mutlu bir şekilde nihayete ermektedir.

anlatılmaktadır. Gerçekten de 12 Ağustos Cuma günü yirmi bin kişilik Haçlı Ordusu, üç yüz bin kişilik Fatımi Ordusuyla savaşmaya başladıktan kısa bir süre sonra Müslümanlar, Runciman'ın tespitiyle "Birkaç dakika sonra anlamsız bir panik içinde kaçmaya başladılar." Steven Runciman, *a.g.e.*, C.1, s. 229. Örneğin Albertus Aquensis altıncı kitabının sadece bir bölümünü savaşa ayırmış, üç bölümünde kaçan Fatımi Ordusu'nun nasıl katledildiğini işlemiştir. Dağılan Müslüman askerlerin kimi denizde, kimi meyve bahçelerinde, kimi şehir kapılarında yaşanan izdihamda can vermiştir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C.1, s. 240-242;

340 Metinden anlaşılacağı gibi burada başka bir olaya geçiş yapılmıştır. Hill, kâtibin büyük ihtimalle başka bir metne geçtiğini belirtmektedir. Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s.135.

- Akın, Tuğba, “Haçlı Seferleri ve Doğu Hristiyanları”, Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, 2011.
- Albert of Aachen, *History of the Journey to Jerusalem*, nşr. Susan B. Edgington, Ashgate Publishing, Surrey 2013.
- Andrea, Alfred J. ve Holt, Andrew, “Once More into the Breach: The Continuing War Against Myths”. Seven Myths of the Crusades içinde, haz. Alfred J. Andrea ve Andrew Holt. xi-xxxiv., Heckett Publishing, İndiana 2015.
- Anna, Kommena, *Alexiad*, nşr. Bilge Umar, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1996.
- Anonim, *The Chanson D'Antioche: An Old-French Account of the First Crusade*, çev. Susan B. Edgington ve Carol Sweetenham. Ashgate Publishing, Surrey 2011.
- Asbridge, Thomas, *Haçlı Seferleri*, çev. Ekin Duru, Say Yayınları, İstanbul 2014.
- Ayan, Ergin, *Anonim Haçlı Tarihi*, Selenge Yayınları, İstanbul 2013.
- Ayan, Ergin, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2016.
- Boas, Adrian, *J. Jerusalem in the Time of the Crusades: Society, Landscape, and Art in the Holy City Under Frankish Rule*, Routledge Publishing, London 2001.
- Brundage, James A., “Adhemar of Puy: The Bishop and his Critics,” *Speculum* 34 (1959), 201-212.
- Cline, Eric H, *Jerusalem Besieged: From Ancient Canaan to Modern Israel*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 2005.
- Clinton, Bill. “A struggle for the soul of the 21st century”. http://www.salon.com/2001/11/10/speech_9/ Erişim 14 Mart 2017,
- Crawford, Paul F. (2015), *The First Crusade: Unprovoked Offense or Overdue Defense?* Seven Myths of the Crusades içinde, haz. Alfred J. Andrea ve Andrew Holt. 1-28. Heckett Publishing, İndiana 2015.
- Crawford, Paul F, Four Myths about the Crusades. *Intercollegiate Review*, 46/1 (2011): 13-22. https://isistatic.org/journal-archive/ir/46_01/crawford.pdf, Erişim 12 Mart 2017,
- Demirkent, Işın, “Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri”, *Tarih Dergisi*, 35 (1994), 65-78. <http://dergipark.gov.tr/iutarih/issue/9607/119973..> Erişim 13 Şubat 2017
- Demirkent, Işın, *Haçlı Seferleri*, Dünya Yayıncılık, İstanbul 2013.
- Demirkent, Işın, *Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan*, TTK Yayınları, Ankara 2014.
- Demirkent, Işın, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi*, 2 cilt, TTK Yayınları, Ankara 2013.
- Durmaz, Sayime, “Haçlılar ve Doğu Hristiyanlığı – XI.- XII. Yüzyıllar”, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara 2004.
- el-Azîmî, *Azîmî Tarihi*, nşr. Ali Sevim, TTK Yayınları, Ankara 2006.
- Erer, Râşid, *Türklerle Karşı Haçlı Seferleri*, haz. Ahmed Yüksel Özemer, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2002.
- eş-Şankatî, *Muhammed b. el-Muhtar. Haçlı Savaşlarının Etkisi Altında Sünni-Şii İlişkileri*, çev. İdris Çakmak, Mana Yayınları, İstanbul 2012.
- et-Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerir, *Tarih-i Taberî*, 3 cilt, Elif Ofset, İstanbul 1983.

- France, John. "A critical edition of the *Historia Francorum Qui Ceperunt Iherusalem of Raymond of Aguilers*" Basılmamış doktora tezi, University of Nottingham, 1967.
- France John, *Victory in the East: A Military History of the First Crusade*, Cambridge University Press, Cambridge 1996.
- Frankopan Peter, *The First Crusade: The Call from the East*, Belknap Press of Harvard University Press, Massachusetts 2012.
- Fulcherius Carnotensis. *Kudüs Seferi*, çev. İlcan. Bihter Barlas, IQ Yayıncılık, İstanbul 2009.
- Fuller Thomas, *The History of the Holy War*. William Pickering, London 1840.
- Genç, Süleyman. "Albertus Aquensis'in *Historia Ierosolimitana* Adlı Eserine Göre I. Haçlı Seferi", Basılmamış Y. Lisans Tezi, RTEÜ, Rize 2017.
- Gil Moshe, *A History of Palestine, 634-1099*, Cambridge University Press, Cambridge 1997.
- Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos: The Deeds of God Through the Franks*, nşr. Robert Levine, The Boydell Press, Woodbridge 1997.
- Harris Jonathan. "Byzantium and the First Crusade: Three Avenues of Approach". *Estudios Byzantinos* C. 2, 2014, 125-141. http://www.publicacions.ub.edu/revistes/ejecuta_descarga.asp?codigo=1024, Erişim 18 Mart 2017.
- Hill, J. ve Hill L. L. 'Contemporary accounts and the later reputation of Adhémar, bishop of Le Puy', *Mediaevalia et humanistica*, vol. 9, 1955, 30-38.
- Hill, John Hugh ve Hill, *Laurita Lyttleton. Raymond IV Count of Toulouse*, Syracuse University Press, New York 1962.
- Hillenbrand Caro, *The Crusades: Islamic Perspectives*, Routledge, New York 2000.
- Hindley Geoffrey, *Bir İslâm Kahramanı Selahaddin*, çev. Süleyman Genç. Doruk Yayınları, İstanbul 2011.
- Holt, Peter, *M. Haçlılar Çağı*, çev. Özden Arıkan, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999.
- İbn Kalânisî. *Şam Tarihine Zeyl*, çev. Onur Özatağ, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, çev. Mehmet Keskin. C.15, Çağrı Yayınları, İstanbul 1994.
- İbnü'l-Esir, *el-Kamil Fi't-Tarih*, (çev. Abdülkerim Özeydin) Bahar Yayınları, İstanbul 1987.
- Kostick, Conor, *The Social Structure of the First Crusade*, Brill, Boston 2008.
- Krey, August C, *The First Crusade The Accounts of Eye-witnesses and Participants*. Princeton University Press, Princeton 1921.
- Küçüksipahioğlu, Birsal, "Birinci Haçlı Seferi'nin Bir Görgü Tanığı: Raimundus Aguilers". *Tarih Dergisi* 41/1 (2014): 7-24. <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iutarih/issue/view/1023001519>, Erişim 16 Kasım 2016.
- Madden, Thomas F, "Rivers of Blood: An Analysis of One Aspect of the Crusader Conquest of Jerusalem in 1099", *Revista Chilena de Estudios Medievales*, 1 (2012): 25-37. https://www.academia.edu/4081837/Rivers_of_Blood_An_Analysis_of_One_Aspect_of_the_Crusader_Conquest_of_Jerusalem, Erişim 13 Şubat 2017.
- Madden, Thomas F., "The Real History of the Crusades". *Crisis*, 20/1 (2002). <http://www.crisismagazine.com/2002/the-real-history-of-the-crusades-2>, Erişim 6 Mart 2017.
- Madden, Thomas F, *The Concise History of the Crusades*, Rowman & Littlefield, Plymouth 2014.
- Munro Dana C, *Letters of The Crusaders*. Department of history of the University of Pennsylvania, Philadelphia 1902.

- Nicolle, David, *Birinci Haçlı Seferi 1096-99*, çev: L. Ece Sakar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013.
- Ordericus, Vitalis, *Ecclesiastical History England and Normandy*, nşr. Thomas Forester. H.G. Bohn, Londra 1854.
- Peter, Tudebode, *Historia de Hierosolymitano Itinere*, nşr. John Hugh Hill ve Laurita L. Hill, The American Philosophical Society, Philadelphia 1974.
- Peters, Edward, *The First Crusade The Chronicle of Fulcher of Chartres and Other Source Materials 2nd ed*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 1998.
- Ralph of Caen, *Gesta Trancredi*, nşr. Bernard S. Bachrach ve David S. Bachrach, Ashgate Publishing, Surrey 2010
- Raymond D'Aguilers, *Historia Francorum Qui Ceperunt Iherusalem*, nşr. John Hugh Hill ve Laurita L. Hill (The American Philosophical Society, Philadelphia 1968.
- Riley-Smith, Jonathan. "Crusading As an Act of Love", *History*, 65/214, 1980, 177-192.
- Riley-Smith, Jonathan. "The Crusading Movements and Historins", *The Oxford Illustrated History of the Crusades*, ed. Jonathan Riley-Smith. Oxford University Press, New York 1995.
- Riley-Smith, Jonathan, *Haçlılar Kimlerdi*, çev. Berna Kılınçer. Bileşim Yayınevi, İstanbul 2005.
- Riley-Smith, Jonathan, *The Crusades: A History*, Bloomsbury Publishing. London 2014.
- Riley-Smith, Jonathan, *The First Crusade and the Idea of Crusading*. Continuum, London 2003.
- Robert the Monk, *Historia Iherosolimitana*, nşr. Carol Sweetenham, Ashgate Publishing, Surrey 2005.
- Rubenstein, Jay, "Cannibals and Crusaders", *French Historical Studies*, 31/4, 2008, 525-552.
- Runciman, Steven, *Haçlı Seferleri Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, C. 3, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2008.
- Sevim, Ali, *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*. TTK Yayınları, Ankara 2000.
- Sevim, Ali, *Zübdetü'l-Haleb min Târîhi Haleb'de Selçuklular*, TTK Yayınları, Ankara 2014.
- Sırma, İhsan Süreyya. *Haçlı Seferleri*, Beyan Yayınları, İstanbul 2014.
- Sybel, H. von, *The history and literature of the Crusades*, Chapman and Hall Publishing, London 1861.
- Throop Susanna A, *Crusading as an Act of Vengeance*, Ashgate Publishing, Surrey 2011.
- Tyerman, Christopher, *England and the Crusades, 1095-1588*, University of Chicago Press, Chicago 1996.
- Urfalı Mateos. *Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi (952-1136) ve Papaz Gregor'un Zeyli (1136-1162)*, çev. Hrant D. Andreasyan TTK Yayınları, Ankara 1962.
- William of Malmesbury, *Chronicle Kings of England*, çev. J. A. Giles, D.C.L., H. G. Bohn Publishing, London 1847.

YEDİTEPE

HAÇLILAR KUDÜS'TE

Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi

Haçlı Seferleri tarihi içerisinde 15 Temmuz 1099'da Kudüs'ün zaptı ile sonuçlanan ilk seferin ayrı bir yeri vardır. Zira Haçlılar burada elde ettikleri kazanımları iki yüz yıl boyunca korumayı başarmışlardır. Dolayısıyla I. Haçlı Seferi gerek katılımcılarının farklı kimlikleri ve gerekse tarih yazımı içerisindeki konumu açısından ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Bu sebeple Latin kroniklerinin hakkında en çok bilgi verdikleri ve en fazla dikkat çeken sefer olmuştur.

Elinizdeki bu kitap, I. Haçlı Seferi'nin katılımcılarından Raymond de Toulouse'un (Raymond St. Gilles) yani Güney Fransızların bakış açısından olayları başlangıçtan Kudüs'e kadar seferin gidişatının aktarmasının yanında Haçlılar arasındaki hizipleşme, Kutsal Mızrak hikayesi, Kudüs'ü ele geçirmelerinin sonrasında Haçlılar arasında yaşanan liderlik çekişmelerini anlatmaktadır.

Prof. Dr. Aydın Usta

yeditepeyayinevi.com

[/ yeditepekitap](#)

[/ yeditepekitap](#)

[/ yeditepeyayinevi](#)

